Generalul ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREȘALUL ANTONESCU

Generalul ION GHEORGHE
atașat militar și ambasador la Berlin (1940-1944)

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREȘALUL ANTONESCU

(Calea României spre Statul satelit)

Ediție și studiu introductiv
de
STELIAN NEAGOE

EDITURA *MACHIAVELLI*
București, 1996

Colecția

ISTORIE & POLITICĂ

este coordonată de

STELIAN NEAGOE

Toate drepturile pentru tipărirea acestei ediții aparțin în exclusivitate
EDITURII *MA CHIA VELLI*

București, Sectorul 1, B-dul Banu Manta nr. 22

ISBN 973-96599-9-7

STELIAN NEAGOE

CAZUL GENERALULUI ION GHEORGHE

REPERE ISTORICO-BIOGRAFICE

Miniștrii României la Berlin

Relațiile diplomatice româno-germane au o vechime de aproape 128 de ani. La început, România a avut o singură Agenție diplomatică pentru trei Capitale de Mari State: la Viena, Berlin și Petersburg. Această Agenție triplică a fost înființată la 24 decembrie 1868, având drept prim titular pe Ludovic Steege. După demisia acestuia, aprobată de Domnitorul Carol I la 10 februarie 1871, a urmat la 20 martie 1871 numirea lui Petre P. Carp ca agent diplomatic al României pentru Berlin și Viena. Liderul politic junimist a deținut postul respectiv până la sfârșitul lui aprilie 1872.

La 6 mai 1872 a luat ființă la Berlin Agenția diplomatică română de sine-stătătoare (cea de-a cincea după Constantinopol, Paris, Belgrad și Viena). Titular al noii Agenții a fost confirmat Theodor Rosetti (la 13 mai 1872), care se afla deja de doi ani la Berlin cu misiunea de a face să se ajungă la un *modus vivendi* cu Berlinul în privința „Afacerii Strousberg". Lui Rosetti i-a urmat Nicolae Crețulescu la Agenția română de la Berlin. După N. Crețulescu a fost desemnat Titu Maiorescu agent diplomatic al României la Berlin, în perioada martie-iulie 1876.

Din 13 septembrie 1876 și până în martie 1878, titular al Agenției diplomatice române de la Berlin a fost Al. Degre. Pentru ca din aprilie 1878 și până în 1880, agentul diplomatic al României la Berlin să fie lorgu Vâmav-Liteanu.

Intre anii 1872-1874, agentul diplomatic român la Berlin a fost acreditat și pentru Petersburg; până la 24 martie 1874, când s-a creat Agenție diplomatică și în capitala Rusiei.

De menționat caracterul oficios al Agențiilor diplomatice române din acea vreme și nu oficial,

deoarece România era socotită de cancelariile Marilor Puteri ca încă dependentă de Imperiul Otoman. După războiul Independenței de Stat absolute, România a ridicat Agenția diplomatică de la Berlin la rang de Legație iar agentul diplomatic a căpătat demnitatea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. Ca

prim titular în noua funcție a fost confirmat același lorgu Vâmav-Li- teanu. De la 21 octombrie 1888 înainte, ministrul României la Berlin a fost Grigore Ghica, iar de la 14 martie 1896 Alexandru Beldiman.

în intervalul 15 august 1916-1 octombrie 1920 — anii războiului pentru întregirea României — Reprezentanța diplomatică română la Berlin n-a funcționat.

în perioada interbelică România a fost reprezentată la Berlin de următorii miniștrii plenipotențiari: Constantin Nanu (1920-1928), N. Pe- trescu-Comhen (1928-1930), Gheorghe Tașcă(1930-1932), N. Petres- cu-Comnen (1932-1938), Radu Crutescu (1939-1940), Alexandru Romalo (ianuarie-octombrie 1940), Constantin Grecianu (octombrie 1940-ianuarie 1941), Raoul Bossy (martie 1941-iunie 1943).

Prin urmare, generalul Ion Gheorghe — autorul cărții pe care o prezentăm — a fost al doisprezecelea reprezentant diplomatic al României la Berlin.

După cel de-al doilea război mondial, România a întreținut relații diplomatice cu Republica Democrată Germană, la nivel de Legații, începând din anul 1949. La 17 octombrie 1953, cele două Legații de la Berlin și București au fost ridicate la rang de Ambasade. Primul titular român a fost Gheorghe Stoica, numit la 27 octombrie 1953.

în Republica Federală Germania, Ambasada României a fost înființată la 23 martie 1967, cu primul titular numit în persoana lui Constantin Oancea, la 14 iulie 1967.

După schimbarea regimului politic din România în decembrie 1989, ambasador la Bonn a fost numit, în februarie 1990, Radu Comșa — care a fost reconfirmat în funcție și după reunificarea Germaniei (la 3 octombrie 1990).

Al doilea general de Pitești

Despre generalul Ion Gheorghe se știe foarte puțin în România. De aceea considerăm necesar să prezentăm în acest context schița sa biografică.

S-a născut ia 8 februarie 1893, în orașul Pitești — urbea natală a Mareșalului Ion Antonescu, pe care generalul Ion Gheorghe ni-1 propune drept erou principal în cartea de față. Părinții săi, Simion și Maria Gheorghe — locuiau în strada Țepeș Vodă nr. 18 din frumoasa localitate argeșeană.

CAZUL GENERALULUI ION GHEORGHE

în toamna anului 1911 (la 30 septembrie), Ion Gheorghe a devenit elev bursier la Școala Militară de Artilerie, Geniu și Marină. La 1 iulie 1912 a primit gradul de sergent. Un an după aceea, la 23 iunie 1913, a fost avansat la gradul de sublocotenent, în același timp fiind și mobilizat la Batalionul de Pontonieri, cu prilejul celui de-al doilea război balcanic.

în ziua de 8 mai 1916, sublocotenentul Ion Gheorghe s-a căsătorit cu Louise Bernard (din Brăila); cei doi soți au avut un fiu, pe care l-au numit tot Ion.

Din 1 iulie 1916, Ion Gheorghe a fost înaintat la gradul de locotenent, pentru ca la 15 august 1916 să fie mobilizat la Compania a 3-a din Regimentul de Pontonieri.

Gradul de căpitan i-a fost conferit lui Ion Gheorghe la 1 septembrie 1917, iar la 18 septembrie 1917 a fost numit comandantul Companiei a 4-a din Regimentul de Pontonieri. Căpitanul Ion Gheorghe a fost trecut apoi la comanda Companiei a 2-a, începând cu data de 1 august 1918.

Urmare a armistițiului și păcii silnice încheiată de România cu Puterile Centrale (în mai 1918), căpitanul Ion Gheorghe a fost demobilizat (iulie 1918) odată cu cea mai mare parte a unităților Armatei române. După întorsătura norocoasă a frontului Aliaților, căpitanul Ion Gheorghe a fost remobilizat— la 18 octombrie 1918 — dimpreună cu întreaga Armată română.

Căpitanul Ion Gheorghe a fost decorat la 12 martie 1918, cu Ordinul „Steaua României[44] cu spade în grad de cavaler — „pentru curajul și destoinicia cu care a condus în ziua de 18 septembrie 1916 trecerea peste Dunăre a Regimentului 10 Vânători — contribuind la stabilirea echilibrului din josul satului Papora.**

După războiul pentru întregirea României, căpitanul Ion Gheorghe a fost detașat, la 1 noiembrie 1920, ca elev la Școala Superioară de Război din București, ale cărei cursuri le-a absolvit la 1 octombrie 1922.

Stagiul regulamentar de după Școală, a fost repartizat să-l efectueze la Marele Stat-Major (de la 12 octombrie 1922). Pe când desfășura activitate militară în cadrul Marelui Stat-Major, Ion Gheorghe a fost avansat la gradul de maior.

în anul 1924, maiorul Ion Gheorghe a fost decorat cu Ordinul „Coroana României.**

De la 1 noiembrie 1927, maiorul Ion Gheorghe a fost mutat la Școala Superioară de Război, cadru didactic la Catedra de Geniu.

Maiorul Ion Gheorghe a trecut apoi, cu data de 1

octombrie 1929, la „Corpul său" — Batalionul I Pionieri Munte.

în perioada 23 mai-august 1930, maiorul Ion Gheorghe a efectuat o deplasare în Franța — „în interes de serviciu".

După 1 aprilie 1931 îl aflăm din nou profesor de Genistică la Școala Superioară de Război din București. Nu va rămâne mult timp la cate* dră, deoarece la 1 octombrie 1931 a fost mutat în Ministerul Armatei (titulatura de atunci a Ministerului) și numit director general al Geniului.

între timp, la 1 aprilie 1932, Ion Gheorghe a primit gradul de loco- tenent-colonel. El a revenit la Școala Superioară de Război în intervalul de timp 1 octombrie 1932-martie 1934.

începând cu 1 aprilie 1934, locotenent-colonelul Ion Gheorghe a fost mutat la comanda Regimentului al II-lea Pionieri.

Anul 1934 a însemnat pentru Ion Gheorghe și intrarea intr-o experiență diplomatică in care străluciseră predecesori de marcă, precum Alexandru Averescu și Ion Antonescu. La 7 decembrie 1934, locotenent-colonelul Ion Gheorghe a fost numit atașat militar al României în Turcia. înaintea sa postul fusese girat de maiorul Ion Popescu, în calitate de atașat militar adjunct. Noul atașat militar român la Ankara și-a adus contribuția la activitățile pregătitoare care au dus la încheierea Convenției militare a înțelegerii Balcanice (româno-turco-iugoslavă), cu prilejul reuniunii tripartite de la Belgrad în noiembrie 1935.

La 24 ianuarie 1938, Ion Gheorghe a fost avansat la gradul de colonel.

Două luni mai târziu, la 1 aprilie 1938, colonelul Ion Gheorghe a fost rechemat din postul de la Ankara, în locul său fiind numit colonelul (devenit apoi general) Traian Teodorescu (1938-1944).

Curând, la 1 octombrie 1938, colonelul Ion Gheorghe a fost trecut la comanda Regimentului al

II-lea Căi Ferate.

în anul 1939, colonelului Ion Gheorghe i-a fost conferit Ordinul „Steaua României" în grad de ofițer.

La 10 ianuarie 1940 a fost rechemat de la Regiment, pentru a fi numit adjunct de Stat-Major al Armatei a III-a, aflată în Moldova.

în iama 1939-1940, conducerea Statului hotărâse crearea sistemului de întărire în Bucovina și în Basarabia, cu care prilej, colonelul Ion Gheorghe a fost numit inspector al Sectorului III al construcțiilor de întărire. Perimetrul său era extins în Bucovina și nord-estul Moldovei, în acele zone l-a surprins catastrofa din vara anului 1940, când cu „ulti-

matumul Molotov. După cum însuși colonelul Ion Gheorghe mărturisea, a fost nevoit — împreună cu armata — să părăsească și în parte să arunce în aer cazemate ce costaseră miliarde de lei și înmagazinaseră munca istovitoare a atâtor mii de militari. Sectorul III al construcțiilor de întărire și-a mutat activitatea în spatele liniei Doma-Siret. Aci se afla colonelul Ion Gheorghe la 7 septembrie 1940, când a fost convocat la Corpul X Armată, cu reședința la Piatra Neamț, pentru a depune jurământul de credință noului Rege Mihai I și Conducătorului Statului, Generalul Ion Antonescu.**

De la Piatra Neamț, colonelul Ion Gheorghe s-a deplasat la București, pentru discuții de specialitate la Direcția Lucrărilor de întărire. Reîntors la Piatra Neamț, el a găsit o telegramă de la Marele Stat-Ma- jor, prin care i se punea în vedere să se prezinte de îndată la București, generalului Constantin Pantazi — subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naționale (al cărui titular era Generalul Ion Antonescu).

La Minister, generalul Pantazi îl încunoștințează

că din ordinul Conducătorului Statului, Generalul Ion Antonescu, a fost numit atașat militar la Berlin — unde trebuia să plece neîntârziat

Colonelul Ion Gheorghe a mers și la șeful Marelui Stat-Major, generalul Alexandru loaniției, care i-a spus că pentru postul de la Berlin îl recomandase predecesorul, generalul Alexandru Rozin (rechemat din cauza unor idiosincrasii naziste). Generalul loaniției l-a propus Generalului Ion Antonescu — care-1 cunoștea din anii când fusese șeful Școlii Superioare de Război iar colonelul Ion Gheorghe profesor de Tactica Geniului — și Șeful Statului l-a acceptat.

înaintea lui Ion Gheorghe, la Berlin funcționaseră locotenent-colo- nelul Octav Vorobchievici — ca atașat militar (1939-1940); locotenent comandor Alexandru Zaharescu — atașat aero (1938-1942); maior Alexandru Proca — atașat militar adjunct (1939-1940); generalul Alexandru Rozin — atașat militar (1940).

între timp, din cauza evenimentelor interne și internaționale întâmplate, colonelul Ion Gheorghe a cunoscut — asemeni multor ofițeri români — mobilizarea din 20 iunie 1940, demobilizarea din 15 septembrie 1940 și, în fine, mobilizarea din 22 iunie 1941.

La 20 martie 1943, atașatul militar al României la Berlin a fost înaintat la gradul de general de brigadă.

în condițiile în care ambasadorul român la Berlin, Raoul Bossy era demisionar de mai bine de jumătate de an, Guvernul român a decis să numească pe proaspătul general Ion Gheorghe în funcția de ambasador al României în Germania. Decretul a fost semnat la 15 iunie 1943.

Urmașii și colaboratorii de la Berlin ai noului ambasador au fost: locotenent-colonelul Eugen Tilichi — atașat militar (1943-1944); locotenent comandor Nicolae Balotescu — atașat aero (1942-1944); căpitan comandor Nicolae Antonescu — atașat naval (1942-1944); maior Ioan Constantinescu — atașat militar adjunct (1943-1944); maior Dima Iliescu — atașat militar adjunct (1943-1944).

De menționat că atașatul militar român la Berlin era acreditat și pentru posturile similare din Elveția și Danemarca.

Ce ar mai fi de adăugat la biografia generalului Ion Gheorghe. în dosarul său personal, la rubrica „Școli și cursuri școlare“, mai apare frecventarea cursurilor Școlii Pregătitoare de Artilerie și de Geniu din Germania, despre care pomenește însuși în cartea de față. De asemenea este menționat ca absolvent a opt clase de liceu.

Generalul Ion Gheorghe a rămas la datorie, m serviciul comandat, până la ultima consecință. După „lovitura de Palat" de la 23 august 1944, la solicitarea lui Hitler și a lui Ribbentrop, a refuzat să constituie un fel de Guvern fantomă în Germania, care să contracareze lovitura de la București. Conducerea de Stat germană a apelat, în disperare de cauză, la Horia Sima și acesta a încropit așa-zisul „Guvern Național" de la Viena, în componența căruia solicitat să intre ca ministru de război, generalul Ion Gheorghe a refuzat categoric.

Cum generalul Ion Gheorghe n-a recunoscut nici modul cum s-a făcut răsturnarea regimului politic la București, și-a asumat riscurile rămânerii în Germania Occidentală pentru tot restul vieții. Acest gest temerar a dus, în primul rând, la judecarea și condamnarea la moarte în contumacie (ca „părăsitor de țară pus în slujba hitlerismului"), iar în al doilea rând, la ani de recluziune în lagărele americane din Germania (Kornwestheim, Neu- Ulm, Augsburg și Seckenheim de lângă Heidelberg).

Generalul Ion Gheorghe a încetat din viață în anul 1957. Nu înainte de a fi scris și tipărit în limba

germană, în anul 1952, prezenta carte — un testament politic spre luare aminte de către Posteritate, și totodată zăbranic de doliu la cripta de aiurea a dictatorului nefericit Mareșalul Antonescu.

(Acest subcapitol a fost redactat pe baza documentelor aflate în Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Fond Direcția de Personal, Memorii Bătrâni, Generali, Litera G„ nr. 30)

De-a lungul carierei sale de profesor la Școala Superioară de Război din București, generalul Ion Gheorghe s-a evidențiat și ca autor de cursbri și de studii tehnice de specialitate, cu deosebire în domeniul Tacticii Geniului.

în anul 1921, „căpitanul Ion Gheorghe din Școala Superioară de Război" — cum stă scris pe pagina de gardă a lucrării tipărite — a tradus în limba română *Directivele Comandamentului Suprem German relative la bătălia defensivă și ofensivă în războiul de poziție.*

Alte lucrări editate de Ion Gheorghe:

- **Maior Ion Gheorghe, *Principii și precizări relative la organizarea terenului,* București, 1926, Tipografiile Române Unite, 79 pagini, 1 planșă.**
- **Maior Ion Gheorghe, *Trecerea cursurilor de apă,* București, 1926, Tipografia Geniului (Cotroceni), 17 pagini, 5 hărți.**
- **Maior Ion Gheorghe, *Organizarea terenului. Principii tactice și principii relative la organizarea terenului,* București, 1928, Tipografia Geniului (Cotroceni), 102 pagini, 4 planșe.**
- **Maior Ion Gheorghe, *întrebuințarea tactică a Transmisiunilor,* București, f. a., Tipografia Geniului (Cotroceni), 138 pagini.**
- **Locot.-colonel Ion Gheorghe, *Tactica Geniului,* vol. I, II, București, 1932, Tipografia „Revistei**

Geniului" (Cotroceni), 164 și, respectiv, 132 pagini, planșe, tabele.

- **Locot.-colonel Ion Gheorghe, *Războiul de mișcare. Aplicațiuni cu Detașamentul și Divizia,* București, 1934, Tipografia „Revistei Geniului" (Cotroceni), 180 pagini, 3 hărți.**

Lucrarea în două volume *Tactica Geniului* a fost prefațată de generalul M. Ignat — inspector general al Geniului din cadrul Ministerului Apărării Naționale. Citățm câteva pasaje concludente din prefața respectivă:

„Lt.-colonel Ion Gheorghe, profesând de mai mulți ani cursul de «Tactica Geniului» la Școala Superioară de Război, a reunit îh lucrarea de față materia prelegerilor sale, cu privire la organizarea geniului, date și caracteristici tehnice, activitatea comandamentelor de geniu, marșuri, trasporturi, staționarea, ofensivă, defensivă, urmărirea, retragerea și manevra în retragere, trecerea cursurilor de apă.

Dată fiind competența autorului, cunoscut deja prin scrierile sale de fond și din care unele premiate de diferite reviste și ținând seamă și de

faptul că lucrarea de față este prima de acest gen în armata noastră, succesul este pe deplin asigurat.

«Tactica Geniului» va servi nu numai ofițerilor armatei noastre, dar va fi și o bună călăuză pentru ofițerii din înaltele comandamente și diferitele Statmajoare, dându-se astfel putința întrebuințării, cu mai multă cunoștință de cauză, a armei geniului în operațiile războiului.**

Din *Cuvânt înainte* al autorului am reținut: „Geniul este singura armă lipsită până în prezent de o tactică scrisă. Până deunăzi nu exista nici cel puțin un regulament asupra întrebuințării trupelor de geniu în campanie.

Războiul cel mare a ridicat această armă de la

auxiliară, **la armă *combatantă**. încheierea se face printr-un citat din mareșalul Moltke, transcris în limba germană, pe care Ion Gheorghe și-o însușise în mod temeinic.**

Această lucrare din 1932 a lui Ion Gheorghe are și o dedicație: „închin această primă TACTICĂ A GENIULUI d-lui general inspector de Armată C. Ștefănescu-Amza, ministrul apărării naționale — în semn de recunoștință și omagiu respectuos.**

ATAȘAT MILITAR LA O.K.W.

Activitatea de atașat militar la Berlin a colonelului Ion Gheorghe a fost una de excepție. Rapoartele și telegramele sale informative sunt un model al genului, strălucind prin analiza probă și competentă a fenomenelor militare, politice și diplomatice petrecute în anii 1940-1943.

La un moment dat, șeful Marelui Stat-Major român, generalul Ilie Șteflea — impresionat de bogăția informațiilor și de acuitatea observațiilor cuprinse în notele și rapoartele atașatului militar la Berlin — a trimis o parte din acest material ministrului afacerilor străine Mihai Antonescu, în ideea de a întregi documentația analoagă a respectivului Minister. Gestul firesc al generalului Șteflea a atras răspunsul înțepat al orgoliosului șef al diplomației române de atunci, ce avea să constituie de fapt începutul unor animozități de durată între Mihai Antonescu și Ion Gheorghe. Câteva subtilități din scrisoarea de răspuns a lui M. Antonescu către generalul Ilie Șteflea:

„Ați avut gentileța să-mi transmiteți o serie de note ale d-lui colonel Gheorghe, atașatul nostru militar de la Berlin. Am citit adesea foarte multe note-rapoarte ale d-lui colonel Gheorghe și am găsit într-însele multe lucruri interesante. Cred însă că dvs. presupuneți că nici Agențiile noastre diplomatice și nici serviciile mele de presă ca și serviciile speciale de informații de care dispun, nu sunt străine de datele și informațiile pe care le comunică dl. colonel Gheorghe, probabil cu convingerea că noi nu suntem informați...

îi mulțumesc totuși d-lui colonel Gheorghe pentru

sugestiile pe care le face în legătură cu propaganda noastră...

îi mulțumesc totuși d-lui colonel Gheorghe că pune atâta grijă în indicațiile pe care le dă asupra modului cum trebuie să fie recrutat personalul diplomatic și pentru alte țări nu numai pentru Germania...

în ce privește punctul de vedere al d-lui colonel Gheorghe că toate mijloacele de propagandă trebuiesc concentrate în Germania, împărtă-

șind același punct de vedere am făcut cât am putut mai mult pentru a întinde propaganda noastră în Germania, dar îl rog pe dl. colonel Gheorghe să lase conștiinței noastre metodele și căile generale ale propagandei, informându-1 liniștitor că propaganda noastră este întinsă în toate țările, desigur nu în aceeași măsură ca în Germania, dar mai ales ea este întinsă acolo unde simt că propaganda ungară s-a așezat".

„Inamicul principal este și rămâne Anglia"

Evident că atașatul militar la Berlin, colonelul Ion Gheorghe a continuat să-și facă datoria cu scrupulozitate, rugând la finele fiecărui raport, fiecărei note „a se comunica cele de mai sus, autorităților superioare". Am extras din rapoartele atașatului militar la Berlin, expediate Secției a Il-a Informații a Marelui Stat-Major, pasajele ce ni s-au părut ilustrative pentru demonstrația ce vrem să facem, anume înalta conștiință profesională și inspiratele analize elaborate de colonelul Ion Gheorghe.

9 iulie 1942. Raport privind bombardamentul efectuat de englezi asupra orașului german Colonia m noaptea de 30/31 mai 1942. „Se știe că acest bombardament a fost cel mai puternic atac aerian dat de englezi asupra Germaniei, de la începutul războiului actual...

Rezultatele acestui bombardament, asupra unui oraș

cu 800.000 locuitori și 70.000 clădiri, au fost următoarele: circa 2.500 case complect distruse, majoritatea prin foc; 5.000 case evacuate total; 17.500 case avariate dar neevacuate. Incendiile provocate au ținut 3 zile, focare mai există și după o săptămână de la executarea atacului... Au căzut victime 3.000 oameni din care morți circa 350... Au fost circa 350- 400 avioane engleze, care au luat parte la acest atac... Englezii au pierdut în această acțiune 44 avioane, deci mai mult de 10% din forțele angajate. Menționăm că aceste pierderi relativ mici — pentru masa mare de avioane angajate — se explică prin tactica adoptată, concretizată prin atacul la mică înălțime, scăpând deci tirului materialului greu și mijlociu A. A. și prin neutralizarea apărării A. A."

Dintr-un buletin informativ pe luna septembrie 1942, trimis de la Berlin la București de colonelul Ion Gheorghe:

— „în ultima vreme, greutățile alimentare au crescut foarte mult. — Durata prea mare a războiului nemulțumește pe toată lumea... Grelele pierderi de pe frontul de est au un puternic ecou asupra moralului

celor din interior... — Bombardamentele engleze au dat puternice lovituri populației germane... — Pe măsura prelungirii duratei războiului, se observă o dezorientare a spiritelor, căci scopul acestuia, definit prin «o nouă ordine europeană», apare ca o formulă lipsită de conținut. — Paralel cu înmulțirea greutăților interne, organizațiile S. S. își măresc volumul, atingând azi apogeul atât ca dezvoltare cât și ca influență. — Aspectele morale ale vieții lasă mult de dorit, mai ales în clasele de jos ale societății, unde atitudinile și concepțiile converg spre comunism. — Conducerea germană este atentă la toate aceste manifestări și caută să prevină prin măsuri optime perioada de criză, care se apropie. — Nici o problemă de ordin extern n-a putut fi clarificată sau soluționată. Germania continuă a păstra, în politica externă, vechiul ei principiu: a nu ataca până la sfârșitul războiului nici o problemă externă, în care sunt interesați vreunii din aliații ei. în fond, Germania se ferește de a-și arăta încă de pe acum adevăratele ei gânduri, așteptând sfârșitul războiului, când cu autoritatea și atotputernicia ce va avea atunci, va tranșa, fără posibilitate de replică, litigiile prevăzute, nu după bună dreptate, ci în conformitate cu interesele germane...

în ceea ce privește problema Ardealului, se întărește tot mai mult, în Germania, ideea unui Ardeal autonom, sub protectorat german... până la liniștirea spiritelor.

— Continuarea rezistenței sovietice face ca Turcia să-și amâne hotărârea ei, cultivând mai departe o situație de neutralitate. — Japonia începe să fie pentru Germania problema cea mai obsedantă.

— în ceea ce privește pe neutri (în special Elveția și Suedia) se observă o recrudescență a atitudinii antigermane.

în concluzie, politica externă germană tărăgănează și nu rezolvă nici o problemă, părând, din această cauză, a se uza ea singură pe zi ce trece.

în ceea ce ne privește, se apropie momentul

întreprinderii unei acțiuni de clarificare a situației și problemelor noastre românești, profitând de potențialul politic de reacțiune german scăzut. Ar fi poate momentul favorabil obținerii de angajamente din partea Germaniei, în ceea ce privește problemele noastre. Germania n-ar putea să privească aceasta ca o sabotare și ea știe că lumina speranțelor noastre aprinsă, noi am căpăta un nou și puternic elan.

— Nici anul 1942 n-a adus decizia finală pe frontul de est — Conducerea anglo-americano-sovietică și-a propus câștigarea de timp și,

aparent, se pare că prin prelungirea rezistenței ruse, și-ar fi atins scopul. — Planul aliaților trebuie însă privit comparativ cu cel german, care prevede: inamicul principal este și rămâne Anglia; războiul va dura mult, deci, poate mulți ani; Germania să întărească și să consolideze regiunile cucerite din Rusia, care să-i permită — continuarea războiului (posesia de alimente și materii prime) pe timp nelimitat, obținerea de baze de atac pentru a lovi Anglia în părțile ei vitale, ieșirea din încercuire și joncțiunea cu aliatul japonez.

— în ceea ce privește pe ruși, cu toată slăbiciunea lor, adoptarea unei atitudini defensive este cu neputință, aceasta însemnând indirect mărturisirea neputinței de a recuceri ceea ce au pierdut... Ei vor pune în acțiunea pe Don tot ce le-a mai rămas pentru a realiza o străpungere a frontului în direcția Rostov...

— Germanii au mobilizați circa 10.000.000 oameni. — Materialul furnizat de anglo-americani Rusiei reprezintă valoarea a 30 brigăzi blindate (2.500 tancuri). — Englezii par a fi indispuși față de generalul de Gaulle, care are pretenții în raport invers cu ajutorul ce dă... — Pierderile germane în campania din est din acest an au fost foarte mari".

Erori în politica externă germană

în perioada 24 iulie-4 august 1942, colonelul Ion

Gheorghe a luat parte la o călătorie de studiu întreprinsă de Marele Stat-Major german cu atașații militari, în Ucraina și Crimeea. Scopul principal rezida în vizitarea câmpurilor de luptă de la Feodosia, Eupatoria, Parpaci, Kerci și Sevastopol. Vorbind de „puterea de sacrificiu a ostașilor sovietici în luptele din Crimeea, colonelul Ion Gheorghe are câteva observații demne de consemnat:**

„Soldatul rus a avut în diferitele epoci istorice momente de ridicare și de scădere, în raport cu valoarea șefilor ce-a avut. Calitățile și defectele soldatului slav rus au fost aceleași totdeauna. Punerea lor în valoare, într-un fel sau altul, a fost în toate împrejurările, cum era și firesc, opera șefilor soldatului slav rus. Când ofițerii ruși de pe vremuri stăteau înapoia frontului la chef și soldatul rus mergea la atac numai cu căprarii, elanul său de luptă nu putea fi deosebit

Soldatul rus are acum șefi, care în felul lor sunt totuși de prima mână. Comnadantul sau comisarul bolșevic nu stau, cum greșit se vede, înapoia liniei de luptă, cu revolverul în mână pentru a teroriza oamenii

lor, ci sunt ei înșiși cei dintâi luptători, întotdeauna în fruntea oamenilor lor, sau laolaltă cu ei în adăposturi, cu revolverul în mână, bineînțeles, dar nu numai pentru a sancționa defecțiunile, dar și pentru a-și trage singur în cap ultimul glonț, când nesansa luptei îi va impune aceasta".

Un raport-bilanț pe anul 1942, cuprinde analize ale situațiilor de politică internă, externă și militară. Reținem din cuprinzătoarea sinteză un fragment: „...Politica externă germană a avut multe și mari greșeli. Ea s-a arătat, în orice caz, lipsită de simțul precis al măsurii. Ea n-a arătat clar și de la început adevăratele ei țeluri, fiindcă a socotit că n-are nevoie să facă aceasta. Ea și-a zis că popoarele Europei vor termina prin a merge laolaltă cu cel mai tare, fie că vor sau nu aceasta...

Și așa ar fi fost dacă Rusia s-ar fi prăbușit sigur și definitiv în vara anului 1941, cum de altfel conducerea germană socotise...Europa ar fi fost atunci sigur și hotărât în mâna Germaniei...

Germania trebuie să-și apropie popoarele Europei sau cel puțin majoritatea lor, în mod sincer și loial, pentru lupta de azi și pentru opera de mâine. în lupta de azi pentru înfrângerea bolșevismului și a-și afirma, astfel, poziția ei invincibilă pe Continent; în opera de mâine, pentru construcția politică, economică și socială a noii Europe.

Fără acest concurs al popoarelor Europei sau al majorității acestora, nici victoria în lupta de azi nu este posibilă, nici reușita operei de mâine nu poate fi realizabilă. Căci este mai presus de orice îndoială că, așa cum se prezintă lucrurile îh momentul de față, atât din punct de vedere politic, cât și mai ales militar, o victorie absolută germană, numai prin propriile ei forțe, nu mai este posibilă... Situația nu poate fi deci privită cu sentimentul siguranței în succes, dacă Germania nu reușește acum, cât mai este încă timp, să strângă în jurul ei majoritatea, cel puțin, a popoarelor Europei.

Pentru aceasta, politica ei externă trebuie mai întâi să clarifice și să consolideze situația în tabăra propriilor ei aliați. Acest lucru nu se poate realiza decât dând fiecăruia ce este al său și în proporția sacrificiilor făcute pentru cauza comună. Ea trebuie apoi să anunțe statutul viitor al popoarelor, care se găsesc astăzi sub ocupația militară germană. Acestor popoare trebuie să li se garanteze ființa lor națională și posibilitățile de dezvoltare liberă îh viitor. Ar fi singura cale care ar duce la o clarificare a situației în Iugoslavia, Grecia, Polonia, Boemia și Moravia, Olanda, Belgia, Norvegia și chiar în Franța. Din nefericire însă nu s-a

tăcut decât prea puțin în această direcție. în loc de a se câștiga toate aceste popoare la o acțiune comună, s-a căutat a se tulbura cât mai mult atmosfera în Statele respective, ridicându-se, în fiecare din acestea, unii oameni sau unele partide contra altora.**

în zilele de 25-28 ianuarie 1943, atașatul militar român la Berlin s-a deplasat la Paris, pentru a înmâna mareșalului von Rundstadt, Ordinul „Mihai Viteazul. Dincolo de misiunea în sine, colonelul Ion Gheorghe a notat: „Interesantă atmosfera în cercurile germane din Franța. Acestea au aspectul vădit al unui ușor defetism. Oamenii aceștia trăiesc bine acolo, stau în hotelurile cele mai bune, mănâncă pe săturate și golesc toate pivnițele franceze. Mulți nici nu doresc să se întoarcă în Germania unde viața este dură. Cât despre frontul de est, cu atât mai puțin.**

Este o stare de lucru de pace care pe măsură ce se prelungește, slăbește virtuțile războinice ale trupelor germane din Franța.

Contactul cu lumea franceză ale cărei aspecte de viață ușuratică dar caldă și spirituală contrastează atât de mult cu răceala și totala indiferență ce este arătată germanilor, contribuie și mai mult la slăbirea rezistenței morale germane, căci mândria succeselor de la început se transformă încet în sentimente de jenă a

ocupantului care nu mai este sigur de sine.**

Totalitarismul absolut duce la comunism

Plină de prevestiri rele era și telegrama cifrată expediată la București, în ziua de 1 februarie 1943, de către atașatul militar român de la Berlin:

„Discursurile mareșalului Goering și domnului Goebbels, precum și proclamația Fiihrerului cu ocazia aniversării a zece ani de la instalarea la putere a regimului național-socialist au produs în opinia publică germană un sentiment intens de îngrijorare.

Tonul acestei manifestații poate fi considerat ca tragic. El a culminat în declarația lui Hitler că la sfârșitul acestui război nu vor fi învinși și învingători, ci numai supraviețuitori sau distruși.

Tendința conducerii germane este de a ridica masa poporului german la nivel de exaltare eroică, capabilă nu numai de sacrificiul vieții, dar și de o totală lepădare de sine de aci înainte și până când va fi cerut și sacrificiul vieții.

Din această tendință se poate deduce gradul de gravitate al situației, așa cum este văzută de chiar conducerea germană.

Odată cu aceste manifestațiuni s-a publicat și Decretul de mobilizarea tuturor bărbaților între 16 și 65 ani și a femeilor între 16 și 45 ani, urmând ca măsurile și normele de aplicare să fie indicate în curând.

Neprecizarea deocamdată a modalităților de aplicare ale acestui Decret a creat o tensiune foarte mare, dând curs liber tuturor zvonurilor și îngrijorărilor.

Impresiunea sigură ce se detașează de această nouă stare de lucruri este că, conducerea germană pare în adevăr hotărâtă pentru a trece concret la faza eroică a luptei întreprinse.

Este de asemenea sigur că masa poporului german, care este deja neliniștită în sufletul ei de atâtea îndoieli și îngrijorări, deși nu este animată de voința neînduplecată de a merge pe calea sacrificiilor eroice ce i se cer, se va lăsa totuși antrenată, cel puțin pentru un timp oarecare, pe această cale".

La 2 februarie 1943, colonelul Ion Gheorghe revenea cu o nouă telegramă cifrată la Marele Stat-Major român, relatând despre consecințele în opinia publică a nedreptelor acuze aduse trupelor române de la Don într-un comunicat militar german:

„Atrag atenția asupra pătrunderii îh opinia publică germană, a ideii că evenimentele grave din est s-ar fl datorat slabei rezistențe și chiar defetismului trupelor aliate, deci și a noastră. Acest defetism ar fl creat rușilor avantaje tactice și inițiale, pe care trupele germane se căsnesc acum să le îndrepte.

Am intervenit adeseori la Marele Stat-Major german pentru a atrage atenția asupra acestui ciudat curent de opinie publică și au și fost luate măsuri de presă. Aceasta nu este suficient. Trebuie o acțiune și de ordin politic, dar lipsesc aici organele care să întreprindă aceasta.

în momentul când situația este destul de critică și când se pare că nici soldatul german nu mai este cel de la început, este periculos, pentru consecințele politice ce poate avea aceasta, să se acrediteze ideea că și noi, printre alții, am fi de vină în crearea acestei situații critice".

O lungă telegramă cifrată din 13 februarie 1943 ne înfățișează situația schimbată în privința continuării războiului din partea conducerii germane. Fiind important, textul respectiv îl redăm în integralitate:

„în legătură cu evenimentele din est, conducerea germană a început să treacă la măsurile pentru aplicarea războiului total.

Ca urmare vor fi închise în Germania circa 100.000 magazine de tot felul, în special cele care au fost destinate articolelor de lux, consumului lumii bogate și cele ce depășesc necesitățile stricte ale vieții.

Nu va mai exista nici un individ, femeie sau bărbat, în limitele de vârstă prescrise, care să nu presteze un serviciu hotărât de autoritățile în drept.

Toate aceste măsuri, luate explicabil, sub presiunea gravei situații din est au accentuat și mai mult depresiunea morală.

Argumentarea ce se face prin presă și radio, că forța dovedită de Soviete este efectul unic al unui regim care până ieri era disprețuit ca faraonic iar azi este ridicat la rang de totalitar și deci demn de imitat, neliniștește profund poporul german.

Dacă o parte a poporului german s-a adaptat totalitarismului limitat și moderat al național-socialismului, ideea *ce se* introduce acum a totalitarismului absolut, are un efect vădit deprimant asupra majorității poporului german (afară de unele cercuri de lucrători deja de idee de extremă stângă) pentru că fiecare este conștient că totalitarismul absolut nu poate duce decât la comunism.

Fiecare știe apoi, că este mai ușor să introducă acest

totalitarism absolut, decât să iasă din el, căci nu poate fi vorba de un efort de această natură pe timp de 3 sau 6 luni, ci pe o lungă perioadă, de unde o revenire la viața actuală nu va fi ușor posibilă.

Iată perspectivele ce se deschid poporului german și care, repet fără nici o ezitare, îngrozesc pur și simplu majoritatea acestui popor.

Ce va urma?

Nu este nici o îndoială că poporul german va merge pe acest drum, deoarece nu este nici o posibilitate de reacțiune.

Unii speră că evenimentele se vor putea precipita atât de repede, încât nu va fi poate timp ca măsurile ce vor conduce la totalitarismul absolut să fie complect realizate.

Speranțe absurde!

Germania posedă o forță imensă și posibilitățile ei de luptă și rezistență sunt neînchipuit de mari și lungi. Căci ceea ce se întâmplă acum în est, și în general m situația de ansamblu a războiului, nu este rezultatul unei slăbiri gata de prăbușire a Germaniei, ci efectul unor calcule greșite, în ceea ce privește limita eforturilor ce au putut sau nu fi făcute, atacând, și a unei false politici.

Evenimentele prezente, nu vor duce la o prăbușire a Germaniei, ci numai la o limitare a spațiilor, în care eforturile ei pot fi avantajos proportionate.

Dacă va fi totuși posibil o prăbușire a Germaniei, această operație nu va avea loc decât după încă foarte mult timp.

Germania va fi silită acum la o limitare a spațiilor de acțiune potrivit raportului ei actual de forțe, dar ea s-a hotărât însă la o majorare, până la limita extremă a forțelor ei, fie pentru noi acțiuni ofensive, fie pentru o lungă luptă de rezistență pe viață și pe moarte.

Această majorare a forțelor poate să fie realizată de totalitarismul absolut, pe cale de a fi introdus acum. Repet, însă, că acest lucru înseamnă o cotitură istorică, care poate deveni tragică și aceasta nu numai pentru Germania, căci în Germania sunt totuși forțe care ar fi vrut și care ar fi putut chiar, în alte împrejurări, să tragă național-socialiștii către dreapta, dar care acum stau neputincioase în fața fatalității, care trage național-socialismul către stânga, către limitele confuze ale comunismului.

Rog a se comunica cele de mai sus, autorităților superioare'[1].

„Evacuarea radicală a evreilor"

Atașatul militar român la Berlin s-a arătat frapat și de un nou discurs pronunțat de ministrul german al propagandei — asupra „măsurilor excepționale decretate de curând, ce vor fi integral aplicate și chiar accentuate". Iată comentariul colonelului Ion Gheorghe pe marginea discursului lui Goebbels: „Nota generală a cuvântării este demagogică, impresia îh opinia publică este deprimantă. Fiecare simte că în cercurile conducătoare crește nervozitatea și că aceste cercuri vorbesc prea mult, lăsând să se alunece, în același timp, pe panta demagogiei unui socialism prea de

stânga.

Discursul lui Goebbels, repetând în rezumat frazele Fuhrerului că din acest război nu vor rămâne învingători și învinși, ci numai distruși ori supraviețuitori, a ținut să anunțe poporul german că situația a ajuns la ora 12 fără numai două minute și că, deci, se impun măsuri drastice pentru salvarea situației.

...Aceste manifestări politice sunt cu totul exagerate și ele sunt aspru criticate de toată lumea cu puțin bun simț.

Repet, ele sunt rezultatul unei nervozități excesive și pot duce, dacă se stăruie pe această cale, la pierderea capului.

Rog comunicați și autorităților superioare.**

Această notă informativă poartă data de 19 februarie 1943. Pentru ca în aceeași zi, atașatul militar la Berlin să se grăbească a trimite un nou interesant mesaj la București:

„Mi se semnalează din zvonuri răspândite aci de ziariști, că România ar duce în prezent tratative cu Turcia; chiar Mareșalul Antonescu urmând să se întâlnească cu Președintele Turciei.

Că România ar urmări, prin intermediul și cu asistența politică a Turciei, găsirea unei platforme pentru ieșirea ei din situația actuală.

Cercurile politice și militare germane sunt opace față de asemenea zvonuri, ele ar fi convinse că deschiderea de tratative româno-turce, dacă ar avea în adevăr loc, nu ar putea aduce decât folos comun și Germaniei.**

Urmărind atent evoluția politico-militară a conducerii germane, colonelul Ion Gheorghe era în măsură să raporteze noi și importante informații la București, în ziua de 25 februarie 1943:

„Proclamația dată de Fuhrer cu prilejul aniversării a 23 de ani de la fondarea partidului este interpretată

aici ca un document extrem de grav... Adică hotărârea aplicării unui regim totalitar absolut... Hotărârea ca mobilizarea generală a Continentului în regim totalitar absolut să se facă cu concursul tuturor aliaților Germaniei.

Aceasta înseamnă, în primul rând, amenințarea necesității ca și Statele aliate Germaniei să treacă ele însele la un astfel de regim și să presteze apoi Germaniei ajutorul necesar pentru constrângerea popoarelor foste inamice la schimbarea acestora în vastele tabere de muncă anunțate.

Stăruim asupra gravității acestor hotărâri anunțate prin proclamația lui Hitler. Ele vor avea consecințe nebănuit de grave pentru toate popoarele Europei. Aceste hotărâri trădează incapacitatea politică germană, care în neputința de a câștiga de bună voie popoarele Europei pentru o mobilizare generală a lor în lupta contra comunismului și pentru organizarea viitoare a Europei, se vede acum silită să recurgă la măsurile anunțate.

Pe lângă consolarea ce se crede că se aduce poporului german, spunând că sacrificiile lui vor fi la fel suportate de toată lumea, hotărârile de acum trădează un excesiv sentiment de fanatism de care este

însuflețită conducerea germană, fanatism menit să poarte Europa întreagă pe cărarea ce poate duce la izbândă, dar care merge prea lung și prea aproape pe lângă prăpastia haosului.

Rog comunicați acestea autorităților superioare.**

Nouă zile mai apoi, la 28 februarie 1943, atașatul militar român cifra de la Berlin: „în urma proclamației lui Hitler s-au semnalat o seamă de măsuri; între acestea, evacuarea radicală a evreilor de pe teritoriul german și trimiterea lor spre est.

La Berlin au fost ieri strânși chiar de pe stradă, urcați în camioane și expediați apoi la destinații necunoscute.**

Următoarea telegramă, din 2 martie 1943, are

legătură cu cea precedentă: „Berlinul a fost puternic atacat în seara zilei de 1 martie a.c., de forțele aeriene anglo-americane. A fost cel mai puternic atac aerian suferit până în prezent de capitala Germaniei.

.. .Au fost câteva sute de mari incendii, aproape în toate cartierele Berlinului. Pagubele materiale, în majoritate particulare, sunt considerabile. Acest atac se situează pe linia atacurilor teroriste, declanșate ca represalii pentru măsurile ce s-au luat îh Germania și teritoriile ocupate, în urma proclamației lui Hitler și a declarațiilor lui Goebbels, mai cu seamă în ce privește deportarea în masă a evreilor.

Cu două seri în urmă a fost atacată Colonia, unde au fost aruncate peste 100 mine aeriene. Pagubele în Colonia sunt catastrofale. Au fost evaluate după acest atac peste 50.000 persoane rămase fără adăpost.**

Altminteri, ultima telegramă cifrată pe care ne-am propus s-o prezentăm — de data aceasta chiar în facsimil — datează din 3 martie 1943 și descrie urmările grave pentru Germania ale bombardamentelor aeriene anglo-americane.

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhiva Ministerului Apărării Naționale, M.ST.M., Secția a 2-a Informații, Fond 948, dosarul nr. 1051.)

PREDECESORUL ȘI SUCCESORUL ÎN OGLINZI PARALELE

împrejurările au făcut ca diplomatul de carieră Raoul Bossy să-și intersecteze la un moment dat (din martie 1941) activitatea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin, cu cea a colonelului Ion Gheorghe — aflat deja (din 1940) atașat militar al Guvernului Antonescu în capitala Germaniei. Ion Gheorghe are ui cartea sa șapte paragrafe (mai întinse sau mai sintetice) în care relatează o serie de fapte referitoare la persoana ambasadorului R. Bossy. într-un rând povestește în termeni decenți și cu judecată obiectivă împrejurările în care a fost numit

Bossy în delicatul post diplomatic de la Berlin (p. 169 în volumul de față).

în seviciul țării

Bossy însuși nu ascundea în *Jurnalul meu* — scriere politico-diplo- matică aflată încă în manuscris — situația incomodă în care fusese pus. Pentru ziua de 20 februarie 1941, Raoul Bossy nota: „O telegramă cifrată, laconică, de la Crețianu, mă vestește că s-a cerut pentru mine agrementul ca ministru la Berlin. O datorie de conștiință mă face să întreb dacă Generalul Antonescu, căruia îi sunt foarte îndatorat pentru măgulitoarea sa atențiune, nu crede că aș fi handicapat de faptul că abia acum trei luni am fost transferat de la Roma, unde am fost înlocuit de un titular fără nici o legătură cu acțiunea noastră diplomatică dinaintea adeziunii la Axă).

O zi mai târziu, Bossy revenea cu detalii: „Generalul Antonescu ia cunoștiință de ezitările mele, dar își menține hotărârea... O mare emoție mă cuprinde: despărțirea de Elveția unde dorisem atâta să trăiesc și la care am râvnit în tot cursul carierei, despărțirea de copii, pe care trebuie să-i las la școlile lor din Elveția, greutatea sarcinii care mă așteaptă, chinuitoarea întrebare dacă voi putea aduce țării, acolo, servi-

ciile la care toți se așteaptă, și atâtea alte sentimente intime și afinități străvechi. Tot ce pot spune este: Dumnezeu, care mă pune pe neașteptate în locul acela de mare răspundere să-mi dea și tăria și îndemânarea și darurile de care voi avea atâta nevoie".

Numit la 1 martie 1941, Raoul Bossy a fost primit de Fuhrer în a doua jumătate a lunii, pentru prezentarea scrisorilor de acreditare. în *Jurnalul* său, după ce reproduce „monologul[44] lui Hitler, noul ministru român la Berlin încheie cu o caracterizare lapidară a Conducătorului german:,Toarte simplu și afabil. Plecarea cu același ceremonial".

Atașatul militar Ion Gheorghe se plânge la un moment dat în cartea sa (p. 178) de faptul că Bossy a știut din zilele de 11-12 iunie 1941 — când cu vizita lui Antonescu la Hitler — despre iminența războiului germano-româno-sovietic, dar că a păstrat secretul prin negare. într-ade- văr, iată mărturia lui Bossy încredințată *Jurnalului* chiar în ziua de 11 iunie 1941:

„La ora 7 dimineața sosesc la Munchen... La ora 4 1/2, pe o ploaie teribilă, sosește avionul special al Fuhrerului (plecat la ora 12 1/2 din București), din care coboară Generalul Antonescu, directorul politic de la Externe Davidescu și suita militară... Prima întrevedere cu Antonescu, care-mi spune că războiul contra Rusiei este lucru hotărât. A fost pus m curent de generalul Hansen cu cele mai mici detalii. Știe și data (foarte apropiată) și ora când va începe. Vor intra în luptă toate țările europene învecinate cu Rusia, deci și noi. Victoria este sigură și vom căpăta nu numai ce-am pierdut (Basarabia, Bucovina de Nord și zona din județul Dorohoi), ci și pe românii transnistrieni... Odată acest spațiu curățat de jidovi și ruși, va începe o acțiune diplomatică intensă pentru câștigarea Ardealului pierdut Este foarte descurajat de cele ce-i spun cu privire la Banat. Va lupta cât va putea m această direcțiune".

în ziua de 12 iunie 1941, Hitler a oferit un dejun în onoarea lui Antonescu, descris astfel de Bossy: „Hitler are în dreapta sa pe mine, iar în față pe Antonescu... Conversația mea cu Hitler este mai mult de ordin artistic... Totuși vorbește și politică: «Cine ar fi putut crede cu un an în urmă că francezii vor avea de luptat împotriva Aliaților. Căci ei luptă într-adevăr în Siria»...

Davidescu îmi spune că a fost de față când Hitler a spus că nu cunoaște decât doi oameni adevărați în Europa: pe Mussolini și Generalul Antonescu".

Abia la 1 iulie 1941, Raoul Bossy mai pomenește în *Jurnal* numele colonelului Ion Gheorghe — enumerat printre cei prezenți la dineul dat în onoarea ministrului german Clodius. Pentru ca în ziua de 6 august 1941, ministrul român la Berlin să rețină informația: „Colonelul Gheorghe, atașatul meu militar, întors dintr-o călătorie de serviciu la Marele Cartier al nostru, îmi spune că Generalul Antonescu este cam îngrijorat de proporțiile măcelului populației ovreiești în Basarabia săvârșit de către nemți. El vrea ocuparea militară a Transnistriei de către trupele noastre".

Un coleg diplomat, G. Elefterescu — ministrul român la Bratislava — trecând prin Berlin, a recunoscut lui Bossy că avea „un post de sacrificiu". în continuare, citățm din *Jurnalul* lui Bossy: „G. Elefterescu este convins că anglo-americanii vor câștiga partida. Se întreabă, însă, ca și mine, ce formulă ar avea ei pentru problema rusă".

Transilvania — leagănul poporului român

Colonelul Ion Gheorghe recunoștea meritele incontestabile ale ambasadorului Raoul Bossy în lupta diplomatică desfășurată pentru repararea nedreptății cauzată României prin Dictatul de la Viena (p. 208). Dar Ion Gheorghe sublinia cu amărăciune și lipsa de solicitudine a conducătorilor germani pentru

rezolvarea problemei transilvane în sensul cauzei juste române. Bossy prezenta memorii și dialoga cu secretarul de Stat Weizsäcker și cu subsecretarul de Stat Woermann de la Ministerul Afacerilor Străine german și era primit extrem de rar de ministrul de Ribbentrop care venea foarte rar la Berlin, întrucât se afla mai tot timpul la Cartierul General al Fuhrerului din Prusia Orientală.

Altminteri, aproape jumătate din textele manuscrise despre misiunea sa diplomatică la Berlin, cuprind intervențiile lui R. Bossy la Ministerul Afacerilor Străine german în problema transilvană. Așa, spre exemplu, în ziua de 19 septembrie 1941: „Remit lui Weizsäcker memoriul și anexele privitoare la tratamentul populației române din Ungaria, împreună cu o notă, care conchid că Guvernul din Budapesta prin nerespectarea angajamentelor solemne luate la arbitrajul de la Viena, a repudiat unilateral sentința, dând astfel românilor dreptul de a-și reexamina atutidinea. Verbal arăt că, pe când noi am executat dureroasele clauze teritoriale de la Viena, implicând cedarea leagănului poporu-

lui român, locuit în mare majoritate de noi, ungurii violează obligațiunile ce și-au asumat față de frații noștri ajunși din nou în robie...

Weizsäcker rămâne pe gânduri. Se uită la fotografiile ce-i prezint despre uciderea românilor ardeleni, despre dărâmarea până în temelii a bisericilor lor. Recunoaște că avem dreptate. Guvernul german nu bagatelizează chestiunea. El va examina cu obiectivitate materialul ce prezentăm. Dar ce problemă insolubilă și Transilvania! **

într-un alt loc din *Jurnal,* Bossy a însemnat pentru ziua de 23 decembrie 1943: „Potrivit indicațiunilor primite, și în lipsa lui Ribbentrop — absent din Berlin, ca întotdeauna —, văd pe Weizsäcker, căruia îi arăt că România se află pe pragul prăbușirii economice din cauza in- flațiunii excesive datorite prestațiunilor către Germania și a avansurilor făcute pentru întreținerea trupelor germane de la noi".

Generalul Ion Gheorghe are o părere tranșant negativă față de Mihai Antonescu. Atitudinea lui Raoul Bossy față de șeful diplomației atonesciene este ceva mai îngăduitoare, mai nuanțată deși într-un final, pretextul pentru precipitarea demisiei din post a lui Bossy va fi procurat de Mihai Antonescu.

La sfârșitul lui septembrie 1941, ambasadorul Bossy a fost decorat cu un înalt ordin. îmbucurătoarea veste i-a fost transmisă din București de însuși M. Antonescu: „Pentru strădu inț a credincioasă pe care ați pus-o slujind interesele Țării și ajutând Guvernul în împlinirea răspunderii ce are, Regele v-a acordat «Steaua României» m gradul de Mare Ofițer, pe care v-o trimit prin curier. Regret că nu vă pot înmâna personal această decorație și vă rog ca odată cu mulțumirile mele pentru sprijinul ce ne dați prin munca dvs., să primiți o cordială strângere de mână.**

Antoneștii Ia Hitler

O primă rezervă față de controversata personalitate a lui Mihai Antonescu și-a exprimat-o R. Bossy la 25 noiembrie 1941: „Sosirea vicepreședintelui de Consiliu Mihai A. Antonescu la Aahalter Bahnhof. Steaguri românești, companie de onoare. Sunt de față Ribbentrop și toți demnitarii superiori de la Auswârtiges Amt, precum și fruntașii Coloniei. Din nenorocire, «il marque mal». Și aduce prea multe daruri — ca orientalii—: icre, bomboane de la Capșa, scoarțe, icoane rusești etc. Altminteri amabil, dar neexperimentat și de un primejdios opti-

mism. La ora 12 1/2 are loc la Reichskanzlei semnarea reînnoirii Pactului Anti-Komintem și noile adeziuni. Ribbentrop pozează răceala «britanică», dar în loc de «ainsance», apare complexul de inferioritate. Totuși această adunare îi măgulește vanitatea și se crede Mettemichul acestui «Wiener-Kongress» sau Bismarckul Congresului din Berlin din 1878.

... Ică Antonescu, cum am zis, nu prea marchează bine. Alt soi de oameni au reprezentat România la congrese în trecut".

La reuniunea Pactului Tripartit s-au rostit discursuri de către miniștrii afacerilor străine ai țărilor aliate și afiliate. Un anume episod — polemica indirectă dintre miniștrii de externe ai Ungariei și României — a fost relatată oarecum asemănător de Ion Gheorghe (p. 223) și de Raoul Bossy. Iată însemnarea celui din urmă: „Bardossy, slav, revine asupra «Ungariei milenare» și are cutezanța de a vorbi de lupta contra comunismului din 1919. Cu multă prezență de spirit, Ică Antonescu îi taie efectul, adăugând un pasaj la declarația ce pregătise, în care amintește că România care a început lupta împotriva bolșevismului îh 1919, o va continua până la capăt, sincer și fără vorbe goale".

în ziua de 27 noiembrie 1941, Mihai Antonescu a

fost primit de Hitler în audiență. A fost de față și Raoul Bossy, din a cărui evocare am reținut cele declarate de Fiihrer despre Mareșalul Antonescu, anume „că are despre Mareșalul Antonescu cea mai mare admirație, cel mai profund respect, cea mai sinceră prețuire. Este legat sufletește de el, ca de Mussolini. Pentru dânsul a rupt orice legătură cu Garda de Fier. Nu a fost o hotărâre ușoară de luat Dar odată Codreanu mort, a constatat că urmașul său nu e de același nivel. Faptul că a refuzat să vină la Berlin a fost concludent. De altfel Antonescu este singurul om în România. Un popor nu poate produce în același timp doi bărbați de acest format".

Iată un moment politic important din relațiile româno-germane, povestit de Ion Gheorghe (p. 214) și de Bossy: vizita Mareșalului Antonescu la Fiihrer în ziua de 11 februarie 1942. Ce a reținut Bossy: „Sosim cu o întârziere de trei ore, la frontiera română (Sniatyn). Este ora 2 noaptea. Așteptăm pe Mareșal: eu și atașatul militar (col. Gheorghe) din partea română, șeful Protocolului Domberg și Gauleiter Gerland de partea germană. Antonescu este însoțit de mai mulți ofițeri în frunte cu col. Davidescu, fostul meu atașat militar de la Budapesta, de Killinger și atașații militari germani.

Pe drum spre Marele Cartier german... Asist la o foarte interesantă conversație Antonescu-Killinger. Mareșalul cere ca toate tratativele Guvernului român privitoare atât la chestiunile economice cât și la întreținerea trupelor germane aflate m România să fie duse personal de Killinger. Acuză pe Neubacher de afaceri iar pe generalul Schobert (comandantul trupelor germane după plecarea lui Hansen) de a minți (i-a spus c-ar mai avea 35.000 oameni la noi — pentru a obține bani mai mulți de la noi — pe când nu sunt decât 15.000). Cerealele sunt plătite foarte scump de germani (deci, de noi — cu ajutorul inflației!) pentru ca intermediarii de la noi (aluzie transparentă la Neubacher etc.) să-și umple buzunarele. Cumpărăturile sunt apoi exagerate și sunt făcute doar pentru afacerile personale ale nemților de la noi".

Sosiți la Gorlitz, în Prusia Orientală, unde-și avea Cartierul General Hitler, au fost îndată primiți de acesta, cu care ocazie Bossy a consemnat „Hitler arată mai obosit și îmbătrânit ca ultima dată. Sau mi se pare numai mie? Are pe Antonescu în față iar pe mine la dreapta lui. Ne anunță căderea Singaporelui, a mândrei cetăți britanice! Aparență de bucurie generală la toți — cam zgomotoasă și de gust mai îndoielnic la Ribbentrop. Noi, românii, rezervați. Hitler tace enigmatic. îi spun încet: «A căzut cam iute. Nițeluș neplăcut pentru prestigiul rasei albe.» îmi răspunde pe același ton: «Sunt de părerea dvs. Pe mine știrea nu prea mă bucură!»[1]*.

încă o întâmplare narată aidoma de cei doi reprezentanți ai României la Berlin. Cea a lui Ion Gheorghe este cuprinsă în cartea de față (p. 222). Reproducem pe cea a lui Bossy, aflată în *Jurnal* cu data de 13 februarie 1942: „în tren, fac «le point» cu Antonescu. îmi spune că a luptat din răsputeri cu Hitler, Ribbentrop și Goring pe chestiunea Transilvaniei, dar că n-a izbutit să smulgă nici aparența unei făgăduieli de îndreptare a situației. Goring a mers

până a-i spune că în fond majoritatea populației ardelene o formează sașii. Simptomatic și îngrijorător! **

în fine, momentul despărțirii de Mareșalul Antonescu, când Bossy n-a reținut în *Jurnalul* său observația Conducătorului Statului despre căciula sa... orientală, surprinsă de Ion Gheorghe. O frază totuși notată de Bossy: „Mareșalul mă roagă ca și pe atașatul militar, să nu-1 mai însoțim până la Sniatyn și ne luăm rămas bun la Eberswalde, de unde ne întoarcem la Berlin cu automobilul.**

Ministrul României la Berlin a făcut o vizită de aproape 20 de zile la începutul lui aprilie 1941 în Elveția, unde se afla familia sa. Aci s-a

văzut și cu Grigore Gafencu. Sunt interesante de reținut cele însemnate de Bossy în urma acelei întâlniri: Gafencu „crede că poziția mea la Berlin este foarte de dorit, căci eu pot vorbi demn în numele țării și nu rup toate punțile. Dacă însă Germania ar pierde lupta, n-ar mai trebui să rămân căci aș putea aduce servicii aiurea".

La 11 mai 1942, Bossy era la București, în audiență de lucru la Mihai Antonescu: „Mă complimentează pentru activitatea mea. Am fost primul diplomat pe care l-a decorat, deși pe atunci nu mă cunoștea încă personal. A aflat că aș vrea să schimb de post. Mă roagă să rămân pe loc, căci nu vede pe nimeni care ar putea să mă înlocuiască. Sugerez vreun general cu Crucea de Fier pe piept «Care?» — întreabă el — «nu-i cunoști și dumneata? Dacă e bun, avem nevoie de el la front, iar dacă nu e nu pot să-l trimit la Berlin». Răspund că sunt în serviciul țării și nu înțeleg să fac dificultăți Guvernului, dar dacă s-ar găsi vreodată o persoană care ar putea conveni în locul meu, aș considera ca o ușurare ce mi-ar fi acordată de destin ca să mă dau la o parte dintr-un post pe care am rugat să nu mi se dea".

Bossy a fost din nou primit de șeful diplomației antonesciene, la 20 mai 1942: „...îi repet dorința mea

de a fi desărcinat din misiunea mea. Mă roagă să mai rămân".

„Furtuni în pahar cu apă"

Până la urmă, vrând-nevrând, Mihai Antonescu a oferit lui Bossy cel mai bun pretext pentru a-și da demisia irevocabilă din postul de la Berlin. Cele relatate succint însă obiectiv de Ion Gheorghe în cartea sa (p. 247), sunt complectate m chipul cel mai avizat de către Raoul Bossy:

„Ieri (13 octombrie 1942), Răzmeriță, venit din București, mi-a remis instrucțiuni ce i-au fost dictate de Mihai Antonescu, în urma unui «grav consiliu militar». Se pare că nemții au redus cu 40% rațiile alocate trupelor noastre de pe front și cu peste această cotă furajele cailor. Se face o diferențiere față cu unitățile germane. Sunt însărcinat să aduc imediat cazul la cunoștința lui Ribbentrop — sau, dacă nu e la Berlin, la Auswärtiges Amt — cerând un răspuns pe care să-l transmită în 24 ore. Urmează să arăt că-i va fi imposibil Mareșalului Antonescu să vină înainte ca chestiunea să fie lămurită, căci n-ar putea comanda trupe române și germane cu tratament diferențiat, în defavoarea celor de neamul său...

îmi exprim surprinderea că mi se dau a trata chestiuni militare cu Auswârtiges Amt Doi civili să dicute despre asemenea lucruri! Răzmeriță îmi spune însă că Mihai Antonescu ține absolut să fac demersul imediat Și el i-a atras atenția că ar fi preferabil să aștepte sosirea generalului Șteflea, dar Antonescu n-a vrut. Cum Răzmeriță este președintele delegației noastre economice și tratează cu Clodius în numele României, n-am nici un drept să mă îndoiesc de comunicarea urgentă ce-mi face. Fac deci demersul, mult atenuat în formă, pe lângă Woermann, care-mi promite că va interveni imediat pentru lămurirea

chestiuni?*.

După două zile — la 15 octombrie 1942 — Bossy revenea cu noi informații: .Aseară, maiorul Zaharescu îmi raportează că atașatul militar colonelul Ion Gheorghe (căruia, conform instrucțiilor din București, îi ordonasem să intervină și el la Hauptquartier în privința reducerii rațiilor soldaților noștri) i-a telefonat că trebuie imediat retras protestul, Guvernul român convingându-se de adevărata situație. Concomitent îmi parvine o telegramă de la Mihai Antonescu, rugându-mă să transmit mulțumirile sale lui Woermann pentru rezultatul obținut prin inter- venționea sa. Ceea ce fac, chiar în această dimineață.**

După alte șase zile — la 21 octombrie 1942 — s-a iscat un adevărat conflict al lui Bossy cu Mihai Antonescu: „întors de la Hauptquartier, colonelul Gheorghe îmi arată că, la primirea instrucțiunilor mele de a protesta contra reducerii rațiilor noastre, a făcut un demers verbal și apoi a telefonat generalului Șteflea, Șeful Marelui Stat-Major aflat tocmai la București, spre a-1 întreba dacă trebuie să facă și un demers scris. Șteflea, necunoscând absolut nimic despre acestă chestiune, a întrebat pe Mihai Antonescu motivul pentru care a ridicat această chestiune. Apoi a telefonat lui Gheorghe că vicepreședintele Consiliului nu a dat nicicând indicații în acest sens și că «face răspunzători pe domnii ministru Bossy și colonel Gheorghe de a fi intervenit în această materie»!!! Spre a se apăra, Gheorghe citește natural, la telefon, instrucțiile ce-i dădusem și care corespundeau — însă mult atenuate celor expediate de «Icâ». După o oră, Șteflea recheamă la telefon pe Gheorghe și îi spune de astă-dată că «vicepreședintele Consiliului își amintește acum că a dat instrucțiuni în acest sens» (!), dar că incidentul între timp s-a închis. Gheorghe a primit totuși acum o adresă oficială de la colonelul von Melethin, șeful secției atașaților militari de la Marele Cartier german, care îi comunică o telegramă din 17 octombrie a atașatului militar german din București, în care se precizează că «în ziua de

16 octombrie, președintele de Consiliu interimar M. Antonescu a declarat ministrului Germaniei la București că informațiunea despre reducerea cu 60% (!) a rațiilor trupelor române de pe front provine de la ministrul României la Berlin Bossy». Verbal, Gheorghe a fost oarecum tras la răspundere, fiind întrebat de unde am avut eu această știre și dându-i-se a înțelege că el, ca colaborator militar al meu, era răspunzător. Sunt indignat de această minciună! Pentru a se apăra de consecințele unui demers pripit sau ale unei informații necontrolate, șeful Guvernului aruncă vina pe reprezentantul oficial al Țării pe care, dimpotrivă, avea datoria de a-1 acoperi în toate împrejurările. Sunt așa de dezgustat, că-mi dau telegrafic și motivat demisia.

24 octombrie 1942. Schimb dezagreabil de telegrame cu Ică. Evident, neagă a fi declarat lui Killinger că eu îi dădusem informația. Este «uimit» că, în timp de război, îmi cer desărcinarea fără a fi avut «politețea» de a-i cere, în prealabil, verificarea exactității declarației ce i se atribuie. Răspund că nu accept în situația mea «recomandații de politeță», că este datoria mea de a demisiona când îmi dau seama că n-aș mai avea încrederea necesară aci, că n-am cerut verificarea pentru că nu-mi puteam închipui că Marele Stat-Major german sau ministrul Germaniei la București ar putea fi bănuiți de a transmite comunicări neadevărate. Din lealitate față de Țara mea și Guvernul ei, nu puteam dezminți la Wilhelmstrasse o declarație oficială a primului ministru interimar. Acum, autorizat de el, o pot face, și am făcut-o. Atrag atenția asupra celor două ordine contradictorii date lui Gheorghe, oficial, prin mine, de a rectifica cele arătate de Melethin, altul, secret, prin Statul Major român, de a nu mai face nici un demers în această chestiune. — Seara, masă la Clodius. în treacăt se vorbește de M. Antonescu. Clodius critică diferite măsuri luate de el.

Am impresia că nu-i acordă prea mare prestigiu.

27 octombrie 1942. «Icǎ» îmi răspunde că a vorbit cu Killinger și că acesta va rectifica la Berlin și la Hauptquartier că nu am fost indicat eu ca sursă a informației cu pricina. Se plânge că, «în răspunderile și frământările sale», îi pricinuiesc «mici incidente» și «furtuni ui pahar de apă». Răspund, la rândul meu, că iau act dar că nu eu am provocat aceste «mici incidente» și «furtuni îh pahar cu apă». Astfel se termină acest dialog penibil cu un om fără bună credință și lipsit de cei 7 ani de acasă!“

Tragedia de Ia Don

în cele ce urmează vom reda câteva pasaje din *Jurnalul* lui Bossy, în care se fac referiri la colonelul Ion Gheorghe: „23 noiembrie 1942. A început o mare ofensivă rusă pe Don și la Stalingrad. S-a rupt frontul germano-român pe 50 km. Statul Major german, după câte îmi raportează colonelul Gheorghe, privește situația ca foarte gravă". „24 noiembrie 1942. Colonelul Gheorghe îmi raportează că la Statul Major german i s-a arătat că situația s-a agravat. Patru divizii românești de pe Don sunt pe cale de a fi încercuite. Generalul Lascăr, comnadantul lor a cerut să se poată retrage, spre a nu anihila inutil trupele sale. Comandantul german al Grupului de armate se opune. Lascăr s-a adresat Mareșalului Antonescu, care, la rândul său, cere lui Hitler — printr-un mesaj transmis de atașatul nostru militar — să se adopte punctul de vedere românesc". „26 noiembrie 1942. Situația de pe frontul rus s-a agravat Cele patru divizii Lascăr au fost încercuite și, după informațiile colonelului Gheorghe, chiar lichidate deja". „27 noiembrie 1942... Colonelul Gheorghe îmi spune că cele patru divizii comandate de generalul Lascăr nu mai dau semne de viață. Așa că lichidarea lor pare a se confirma. Ce tragedie!"

Zilele de 4-8 decembrie 1942, Bossy le-a petrecut la Laussane, în mijlocul familiei. S-a revăzut cu Grigore Gafencu care — spune Bossy — „consideră că sunt într-un post de luptă, că grație mie și demnității atitudinii mele «mai este o Românie la Berlin»".

Raoul Bossy și-a repetat cererea de demisie, la 16 decembrie 1942: „ Scriu lui M. Antonescu, spre a cere desărcinarea mea din postul de la Berlin, pentru motive de sănătate. E a cincea cerere de acest fel a mea (3 verbale, 1 telegrafică și aceasta, prin scrisoare particulară). Când procedezi cum îți dictează conștiința, Dumnezeu nu poate să nu te ajute".

S-ar părea că nici oficialitățile germane nu erau străine de iminența plecării lui Bossy de la Berlin. Ne

trimite spre o asemenea bănuială o însemnare a lui Bossy din aceeași zi de 16 decembrie 1942: „Pe neașteptate, Ribbentrop, care se află pentru 48 ore la Berlin, mă roagă să trec la el la ora 6 seara... îmi remite din partea Fiihrerului Marea Cruce a Ordinului Vulturului german. Apoi o conversație de 55 minute... Plec la ora 7 1/2 seara, după aproape un ceas de întrevedere, din care cea mai mare parte a reprezentat-o monologul nervos și îngrijorat al lui Ribbentrop".

La 3 ianuarie 1943, R. Bossy se afla încă la Berlin. El nota în *Jurnal :* „Prin colonelul Gheorghe și prin colonelul Kiriacescu (trimis de consulul I. Popovici), aflu câteva amănunte despre tragedia noastră militară: cele trei divizii comandate de generalul Lascăr au fost complect împresurate pe cotul Donului și anihilate. Se pare că generalii Lascăr, Mazarini și Sion s-ar fi sinucis spre a nu cădea în mâna bolșevicilor... Divizia Tătăranu este împresurată la sud de Stalingrad cu cele douăzeci de divizii din Armata a Vl-a germană. Trei divizii ale noastre s-au putut retrage la timp, dar crud decimate: n-au rămas decât unități răzlețe, batalioane etc. Să dea Dumnezeu să poată avea Antonescu puterea de a rezista nemților dacă îi vor cere să astupe golurile. Dacă mai avem forțe, trebuie să le păstrăm în țară, căci avem și alți dușmani împrejur, cărora să le facem față.

Secretarul general Davidescu îmi telefonează că Ică Antonescu refuză a cincea demisie ce i-am prezentat".

Ministrul român la Berlin și-a menținut hotărârea de a demisiona chiar și într-un moment mai delicat, precum cel consemnat pentru ziua de 8 ianuarie 1943: „Mareșalul Antonescu însoțit de Mihai Antonescu, de generalii Dobre și Șteflea se află la Marele Cartier german. Nu m-am dus, fiind suferind".

După o săptămână, Bossy nota în *Jurnalul* său: „întorși de la Marele Cartier german, colonelul Gheorghe și Răzmeriță raportează cu privire la vizita Antoneștilor. Atmosfera a fost, se pare, împovărată! Explicațiile optimiste ale lui Hitler asupra situației militare nu mai prind. An- toneștii vor însă să lupte

usque adfinem. **în cazul unei păci de compromis, Anglia nu ar avea interes de a ne da pe mâna rușilor. Dacă Germania se prăbușește, nu au soluție pregătită, și neamul românesc urmează a proceda după faimoasa formulă : «văzând și făcând»".**

Un succesor „demn de un așa predecesor[44]

Vom corobora acum mărturiile colonelului Ion Gheorghe (p. 249, 266) despre demisia lui Bossy din postul diplomatic de la Berlin cu însemnările celui în cauză: „4 februarie 1943. Sosesc la București... Trec la secretarul general Davidescu, care îmi spune că, la ultima mea scrisoare cerând desărcinarea mea din misiunea de la Berlin, M. Antonescu — deși a pus o rezoluție negativă, pe care pe urmă ar fi retras-o — s-a arătat favorabil, «neputându-se ține cineva cu sila într-un astfel

de post». Se caută numai un succesor «demn de un așa predecesor» — adaugă amabil Davidescu".

întâlnirea plină de semnificații a fost cea cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor străine Mihai Antonescu, la 6 februarie 1943: „Lungă întrevedere cu M. Antonescu. De o amabilitate surprinzătoare și foarte marcată. începe prin a-mi mulțumi pentru munca mea de la Berlin: «Știu că pentru dumneavoastră, misiunea dumneavoastră de acolo reprezintă un sacrificiu pe care l-ați făcut din patriotism. Cunosc sentimentele dumneavoastră și îmi dau seama cât de dureros este acest sacrificiu. îmi închipui și ce jertfă este pentru doamna Bossy viața la Berlin în condițiunile actuale, despărțită fiind de copiii dumneavoastră și cu marea îngrijorare ce o are de la dispariția fratelui domniei ei pe frontul de est Voiam chiar să-i telegrafiez și vă rog să-i spuneți cât mă gândesc la tristețea d-sale și să-i transmiteți omagiile mele respectuoase. Sunt deci cu totul de acord ca să fiți desărcinat, cum ați cerut, din misiunea de ministru al României la Berlin. V-aș ruga numai să-mi arătați dacă nu socotiți că o schimbare de titular al Legației României la Berlin în timpul războiului ar putea da loc la fel de fel de comentarii, și apoi să-mi indicați care ar fi, după părerea dumneavoastră, personalitatea cea mai indicată spre a vă lua succesiunea». Eu: «Vă mulțumesc foarte mult pentru comprehensiunea dumneavoastră a unei situații personale pe care ați caracterizat-o perfect. Soția mea — căreia îi voi transmite mesajul dumneavoastră — și cu mine vă mulțumim de asemenea pentru sentimentele ce ne exprimați și pentru promisiunea dumneavoastră de a ne înlesni cât mai grabnic plecarea de la Berlin. Vin acum la cele două întrebări pe care mi ie puneți. Schimbarea titularilor Legațiilor în timp de război este foarte frecventă. Nici nu ar putea fi altfel când un război ține mai mulți ani de zile. Vă voi da de altfel unele pilde: în cei doi ani de când sunt la Berlin, Spania a schimbat 3 ambasadori,

Turcia 2, Bulgaria și Croația 2 miniștri. Dar chiar România a avut, de la izbucnirea războiului, 4 miniștri diferiți la Berlin (Radu Cruțescu, Romalo, Costi Grecianu și cu mine). De altfel ce să mai vorbim de schimbări de șefi de misiune în timp de război, când azi în cea mai importantă fază a conflictului, Italia își schimbă ministrul de externe. Nu credeți oare că înlocuirea lui Ciano va da mai bogat prilej de comentarii decât o remaniere a posturilor diplomatice române? Cât privește a doua întrebare — persoana titularului chemat a mă urma în post — îmi iau voia a reveni asupra ideii ce am supus în

mai multe rânduri: un general. De altminteri, Turcia, Japonia, Spania și Ungaria sunt reprezentate la Berlin de generali iar Chili și Bulgaria de colonei». M. Antonescu: «Găsesc sugestiunea dumitale bună. Ca colonei ne-am putea gândi la Gheorghe Ion, dar îl cred cam „slăbuț pentru un asemenea post și, de altfel, numirea atașatului militar ca șef de post poate că nu ar măguli pe nemți. Un general i-ar flata mai mult. Pe cine propui?» Eu: «Dacă nu vreți pe Gheorghe Ion — care ar putea fi avansat general — m-aș gândi la Potopeanu (cu studii făcute în Germania și fost ministru al economiei naționale, deci competent pentru supravegherea negocierilor noastre economice), lacobici (dacă-1 acceptă Mareșalul), Șteflea sau Stoenescu (și el fost ministru de finanțe, despre care Clodius se exprimă în modul cel mai elogios) sau — dacă va fi avansat general — Mardare (care este subșeful Statului Major)». M. Antonescu: «Ia să-i luăm pe rând: Despre lacobici nici să n-audă Mareșalul. De altfel a pierdut și încrederea nemților. Știu la ce se gândea, dar dacă voia să joace carta aceea, trebuia s-o joace cu mine, nu contra mea. Nici pe Potopeanu nu l-ar vrea germanii, căci se cam ciorovăia cu ei când era ministru. Iar Mardare e anglofil sadea. Cel mai nimerit mi se pare Șteflea, din cei pe care mi i-ai citat». (De Stoenescu, pe care mi l-a sugerat Robert, nu spune nimic). Atunci eu: «în orice**

caz, v-aș ruga să-mi spuneți dacă permutarea mea va avea loc curând sau nu, ca să știu dacă este cazul să previn pe soția mea să înceapă pregătirile de plecare. Nu aș vrea să fie prea zorită la ultimul moment, căci este suferindă: așteptăm un eveniment în familie». M. Antonescu: «înțeleg perfect. Rugați-o să înceapă pe îndelete pregătirile de plecare, căci schimbarea de post se va efectua foarte curând».

R. Bossy a abordat cu Mihai Antonescu și situația politico-diplo- matico-militară „la zi". Este firește important de semnalat, cum — spre deosebire de ura oarbă a generalului Ion Gheorghe pentru M. Antonescu — Bossy reliefează și o altă față a secondantului Mareșalului Antonescu: „Mihai Antonescu îmi răspunde că are unele contacte (prin țările neutre — Rene de Week, Lisabona) și că, tot în acest sens, vrea să utilizeze pe diplomații noștri de frunte cu legături vechi și prețioase, dânduli-se misiuni de «coordonare», care să justifice prezența lor în străinătate, asigurându-le o mai mare libertate de acțiune ca miniștrilor în post. în prim rând s-a gândit la mine pentru o asemenea misiune. Va recurge și la Crețianu, cu care a reluat contact... Vom lua toate măsurile ca să avem o armată tare în țară. Până la vară vom avea o armată

nouă de 500.000 oameni, ce e drept fără prea multă aviație sau tunuri anti-aeriene și anti-tanc. Pot să mă folosesc de aceste date în conver- sațiunile pe care le-aș avea eventual în Elveția (unde este de părere să mă instaleze ca «coordonator»)*'.

La București, Bossy a avut o lungă conversație și cu Al. Crețianu, racolat de M. Antonescu pentru misiunea de „coordonator. Sfatul lui Crețianu pentru Bossy: „Caută să pleci** (din funcția de ministru al României la Berlin).**

Încet-încet se limpezea și situația ministrului român la Berlin: „7 iunie 1943. Aflu prin Cămărășescu de la Roma, în treacăt prin Laus- sane, că... Telemaque a refuzat să meargă la Berlin. S-a cerut atunci — en

desespoir de cause — agrementul pentru generalul Gheorghe. Zvon persistent că s-ar fi cerut agrementul pentru mine la Berna. " „11 iunie 1943. Mi se telefonează din Berlin că Guvernul german și-a dat agrementul pentru numirea generalului Gheorghe ca ministru. în sfârșit! „14 iunie 1943. Fiind înștiințat că generalul Gheorghe a fost numit ministru al României la Berlin, plec să-mi fac vizitele p. p. c.". „7 iulie 1943... Părăsesc în sfârșit Berlinul după 2 ani și trei luni. Uff!!!"**

„Mareșalul pare posomorât și deprimat"

Tot ca o bilă de culoare ceva mai deschisă pentru Mihai Antonescu, semnalăm un fragment din *Jurnalul* lui Bossy pentru ziua de 26 august 1943: „întrevedere cu M. Antonescu... Mă roagă să arăt în Elveția anglo-americanilor că Guvernul Antonescu se va retrage de îndată ce va simți că este o piedică în calea reconcilierii cu Națiunile Unite. Se face el garant că această retragere se va înfăptui la momentul oportun, cu voia Mareșalului Antonescu, sau împotriva lui... A păstrat mereu contactul cu Londra prin Suphi Tanrioer și de Week... Tot prin turci, el a transmis englezilor dispozitivele trupelor noastre și indicația că coasta Basarabiei și Transnistriei simt păzite numai de trupele noastre.**

La 4 septembrie 1943, când Raoul Bossy era pe punctul să fie numit ministru al României la Vatican, a avut o nouă întrevedere cu Mihai Antonescu. Acesta îl ruga să anunțe celor cu care va veni îh contact, stările de lucruri și punctul de vedere al Guvernului Antonescu: „Să le mai spun, Papei și lui Montini, că Guvernul român este precis informat că au avut loc în Stockholm negocieri germano-ruse, care au eșuat... Dacă România rămâne în rândul combatanților din Axă, Hitler

va păstra aceeași atitudinde, în privința noastră, ca și

în negocierile trecute. în cazul contrar însă, se va considera degajat de orice obligațiune morală și va lăsa sovieticilor drumul liber la noi. Este cert că rușii, spre a îndemna pe germani să se dezintereseze de noi, vor căuta să le dovedească că tratăm în secret cu Aliații. Am cădea astfel pradă nemților sau muscalilor. Este aceasta in interesul Aliaților? Să-și dea seama ce ar pierde. în octombrie vom avea 22 divizii instruite, ce este drept prevăzute numai cu armament ușor (fără tancuri). Avem însă echipament pentru un milion de oameni. Aviație puțină, dar aviatori instruiți. Rezervele noastre economice sunt mari: 400.000 vagoane grâu, 300.000 vagoane porumb etc., pe care numai Mareșalul Antonescu are putința de a le refuza germanilor (pe motiv că nu le pot plăti), invocând imensul credit înghețat ce avem îh Germania. Plus, importante stocuri de petrol care au putut fi refuzate germanilor, invocându-se distrugerea masivă a rafinăriilor de petrol de la Ploiești, la 1 august, prin bombardarea an- gloamericană. Toate acestea formează rezerve care ar putea folosi nu numai românilor, ci și Aliaților, când vor sosi la noi. N-ar fi păcat să le ia gratis trupele germane? Ce să mai spunem despre cele 40 vagoane aur ce avem, plus devizele libere în valoare de alte 2 vagoane aur? Când însă Turcia va fi declarat războiul, sau Aliații, debarcând în Balcani s-ar apropia de teritoriul românesc, atunci s-ar putea răsturna situațiile. Fazele ar fi: schimbare de Guvem, schimbare de atitudine, ajutor efectiv. Mihai Antonescu răspunde că schimbarea de Guvem va avea loc la timpul optim (cu, sau fără voia Mareșalului!). De altfel, nici chiar Mareșalul Antonescu nu s-ar opune principial unei atari evoluții impuse de evenimente".

Patru zile mai apoi, Bossy a fost convocat din nou la Mihai Antonescu: „Capitularea fără condiții a armatei italiene... Vizita de plecare la Mihai Antonescu (de la care iese tocmai Bova-Scoppa, ministrul Italiei, vizibil abătut). Mă întâmpină cu cuvintele: «Nu te mai faci catolic, rămâi ortodox — căci n-ai putința să mai ajungi

la Roma!» Aș putea însă să rămân în Elveția (sugerez ideea Crucii Roșii, care îi surâde), spre a dezvolta aceeași activitate de lămurire și informa. Textual: «Dacă ajungeți la Vatican, nu luați deocamdată contact direct cu colegii anglo-americani, afară de un caz întâmplător. Vaticanul vă va servi însă de mijlocitor. Aceasta ca să nu riscăm ocupație germană. După sosirea anglo-americanilor îh Roma, puteți lua oricât de multe contacte directe. De asemenea dacă rămâneți în Elveția. în acest din urmă caz

este bine ca ministrul Angliei să afle că avem în țară 22 divizii parțial armate (dispozitivul lor e cunoscut de turci), 42 vagoane aur și devize (40 aur + 2 devize), 400.000 vagoane grâu, 300.000 vagoane porumb, petrol etc. Un gest al nostru (ca retragerea trupelor din Cuban) ar da toate acestea în mâinile nemților, plus probabila lichidare a cercurilor anglofile. Când însă anglo-americanii vor ajunge în zona noastră, schimbarea de Guvern se va face automatic, urmată de un aport efectiv adus cauzei Aliaților".

Desigur, ca și generalul Ion Gheorghe, ambasadorul Raoul Bossy a avut destule ocazii să-l cunoască direct pe Mareșalul Ion Antonescu. Ion Gheorghe îl prezintă în felul său — cu multe lumini și cu puține umbre. Raoul Bossy păstrează un anumit echilibru în zugrăvirea personalității Conducătorului Statului român. Vom releva trei situații caracteristice consemnate de Bossy.

în zilele 20-22 septembrie 1941, la Viena, se deschisese Târgul de mostre, unde era și un pavilion românesc. Cu acel prilej, în timpul unui dejun la Consulatul român, Bossy a avut o conversație cu fostul prim- ministrul Ion Gigurtu — „care găsește că am făcut rău că n-am intrat cu trupele în Banatul sârbesc, ceea ce ne-ar fi dat dreptul la anexarea acestui ținut. Dar Antonescu ar fi răspuns nemților că nu poate încălca teritoriul unui fost aliat Răspund că sunt de acord cu punctul de vedere al Mareșalului".

Ministrul României la Berlin a fost primit de Mareșalul Antonescu la Președinția Consiliului de Miniștri, în ziua de 9 februarie 1943. Din monologul Conducătorului Statului am reținut finalul consemnat de Bossy în *Jurnal:* „...Despre Tansilvania a spus (Mareșalul Antonescu) lui Hitler: «O voi lua înapoi și fără dumneavoastră, căci dacă un popor de 16 1/2 milioane, ca cel român, nu ar fi în stare să dezrobească 1 1/2 milioane de frați asupriți de o națiune mai mică, nu ar merita să trăiască»".

în fine, vom transcrie și ultimul pasaj reținut în *Jurnal* după ultima audiență a lui Bossy la Mareșalul Antonescu, în ziua de 1 septembrie 1943: „Mareșalul Antonescu, la care stau o jumătate de ceas, pare posomorât și deprimat După ce-mi dă unele indicații... trece la apărarea politicii ce a urmat: a trebuit să intre m război contra Rusiei căci nu putea să rămână cu brațele încrucișate și să primească Basarabia de la germani ca dar (sau în schimbul Transilvaniei, ceea ce ar fi fost și mai rău); a fost silit să ocupe Transnistria și Crimeea ca zone de securitate; a fost de asemenea obligat să meragă până la Donețși la Stalingrad,

căci când ești aliat cu un Stat, trebuie să-l ajuți până la capăt. «Dumneavoastră cei care ascultați radio englezesc, vă închipuiți poate că eu stau rău la Londra. Dar nu este așa, căci eu n-am făcut greșelile lui Hitler, și n-am persecutat pe evrei». Despre politica noastră viitoare spune: «Dacă aș asculta pe dumneavoastră toți și aș retrage trupele din Cuban — ceea ce este de altfel tehnic imposibil, căci sunt sub comandă germană și n-ar schimba nici fața lucrurilor, deoarece noi n-avem decât trei divizii pe front, restul fiind trupe de acoperire în Crimeea — ce rezultat s-ar obține? Comandanții trupelor noastre din Cuban ar fi împușcați de germani, după cum au fost împușcați generalii italieni care se retrăgeau în Sicilia; țara ar fi ocupată de germani și i s-ar pune în cap un Guvem legionar cu Horia Sima sau altul. Plus că ar da toată Transilvania pe mâna ungurilor. Lasă-i mai bine pe unguri să facă vreo nebunie și noi să ne reluăm Ardealul de Nord. Eu ce vreau este, în timpul războiului, să recuperez cât mai mult din ținuturile ce ni s-au răpit, iar la pace să mă prezint la masa verde și să pledez cauza integrității teritoriului României Mari»".

Târziu, la 2 iunie 1946, a doua zi după executarea prin împușcare a Antoneștilor, Raoul Bossy, autoexilat în Elveția, nota în *Jurnalul* său: „La noi, așa -ziși criminali de război au fost condamnați, unii la moarte

alții la închisoare. Antoneștii, Alexianu și Piki Vasiliu au fost executați (se pare chiar în mod oribil, din cauza emoției ce cuprinsese pe polițiștii puși să-i împuște și nu izbuteau să-i ucidă). Vor fi greșit, dar trădători nu erau".

Patru zile după aceea, Bossy a dejunat la Geneva cu Grigore Gafen- cu care „este foarte zbuciumat ca și soția sa, de execuțiile de la noi și regretă că nu au putut fi grațiați. își închipuie ce sentimente trebuie să cuprindă pe organizatorii loviturii de Stat din 23 august 1944, care, în loc să-i lase să fugă în străinătate, i-au prins în cursă chiar la Palatul Regal spre a-i aresta, deși trataseră cu ei până în ajun".

Errare humanum est!

După plecarea de la Berlin, Raoul Bossy a mai avut puține notații referitoare la înlocuitorul său, generalul Ion Gheorghe. Așa spre pildă, la 15 decembrie 1943 se arăta consternat la aflarea știrii că Ambasada română de la Berlin a fost mistuită de un incendiu provocat de bombardamente. La 27 august 1944, Bossy însemna: „Gallin, fostul meu con-

sul general la Berlin și care este ultimul român sosit din Germania în Elveția (unde l-au surprins evenimentele), vine să mă vadă la Crans. El îmi spune că ... generalul Gheorghe declara până acum în urmă tuturor că germanii nu pierd războiul și că «ultima carte nu s-a jucat»".

Pentru ca târziu — probabil în 1952-53, după ce a apărut cartea lui Ion Gheorghe în limba germană — *Rumäniens Weg zum Satelliten- staat (Calea României spre Statul satelit)* — Bossy să se lase tentat a atașa la *Jurnal* o notă oarecum întregitoare privitoare la componența Ambasadei române de la Berlin, cu accente incriminatorii la adresa generalului Ion Gheorghe, gest neobișnuit pentru un gentleman ca ambasadorul și istoricul Raoul Bossy. în carte — după cum cititorii pot înșiși constata — generalul Ion Gheorghe a fost urban și prevenitor cu reputatul ambasador R. Bossy. Să fi supărat cele câteva tangente iro- nic-critice într-atât pe delicatul Bossy, încât să se lase subjugat pentru o clipă patimei? Greu de lămurit Dar să expunem nota respectivă, nu înainte de a ne face publică rezerva noastră față de rarisima scăpare a respectatului și prețuitului de către noi Raoul Bossy:

„Ajuns la noul post, am găsit la Legație un numeros personal diplomatic, economic, cultural, militar și consular, ceea ce era și firesc date fiind numărul și complexitatea chestiunilor ce se tratau la Berlin. Am păstrat o amintire afectuoasă colaboratorilor mei diplomatici: consilierii Brabețianu și Mihail Stănescu, secretarii Cugler — întotdeauna plin de haz —, Caius Văleanu — foarte «monden și amator de viață socială» —, și Moschuna-Sion. Foarte capabili și vrednici s-au arătat consulul general Gallin și consilierul economic Geormăneanu. Serviciul cultural și de presă era compus, în cea mai mare parte, din oameni competenți și sârguincioși, dar, din păcate, nu prea independenți și obiectivi în judecata stărilor din Germania. O prea distinsă personalitate culturală, profesorul Sextil

Pușcariu, membru al Academiei Române și al Academiei de Științe a Prusiei (cum mai fusese doar decât Vodă Dimitrie Cantemir!), prezida Institutul Român din Berlin, asistat de activul său ginere Grigore Manoilescu. Singurul punct negru era atașatul militar, colonelul Gheorghe Ion — sau Ion Gheorghe. Nu s-a putut prea bine preciza care din cele două pronume era numele de botez și care numele de familie, căci Generalul Antonescu îi zicea «colonelul Gheorghe», iar Ică Antonescu «colonelul Ion». Nici chiar preopinentul nu pare să fi fost prea lămurit, căci prima parte a vieții s-a iscălit Gheorghe Ion, iar în a doua Ion Gheorghe. La Legație am aflat că fuse-

se poreclit «ochiul Moscovei», subînțelegându-se însă «ochiul Marelui Stat-Major german», căci cu studii făcute în Germania, căsătorit cu o germană, profund convins până la urmă de izbânda Axei, luând în toate apărarea regimului lui Hitler, căruia nu-i găsea nici un cusur, era bănuit că avea legături excesiv de strânse cu comandamentul german, și că îmbrățișa mai degrabă vederile Berlinului decât acelea ale celor de acasă. Și-a dat de altfel pe față sentimentele după 23 august 1944, când, deși general și ministru al Regelui, n-a ascultat de ordinul regal, a refuzat să se întoarcă în țară după ruperea relațiilor cu Germania, și dezertând la cei ce erau acum inamicii patriei sale, a insultat pe Suveran la radio, îndemnându-și colaboratorii să-l urmeze în tabăra germană. A îndrăznit chiar să alcătuiască o listă a membrilor Legației și Coloniei pe care fiecare urma să declare dacă, alături de dânsul, refuză să asculte de ordinul Regelui și vrea să ducă mai departe lupta umăr la umăr cu germanii. Din fericire, nu s-au găsit decât cinci inși care să apuce calea greșită și să semneze apelul lui Gheorghe Ion (consilierul cultural și asistentul său, atașatul de presă adjunct, ajutorul de atașat militar și, vai!, parohul bisericii române). Astfel, Gheorghe Ion care, deși ofițer de Stat Major evitase cu grijă să ia o comandă pe front, măcar o singură zi în tot

cursul războiului, a reușit să bată un record fără precedent, fiind, același om, pe rând «ambuscat» și dezertor! Condamnat la degradare în fața trupelor și la moarte pentru dezertare și trădare, a scăpat de plutonul de execuție căutându-și un adăpost ascuns în Germania*'.

(Pentru elaborarea acestui capitol am folosit și un șir de citate din Jurnalul meu, ***de Raoul Bossy — opera memorialistica inedită în curs de apariție, ce continuă seria amintirilor din viața diplomatică ale lui R. Bossy, tipărite de noi la Editura Humanitas în anii 1993-1994)***

AMBASADOR ÎN TIMP DE RĂZBOI

Odată fixată conducerea Statului român asupra numirii proaspătului general Ion Gheorghe în calitate de ministru al României la Berlin, s-a purces la întocmirea actelor procedurale obișnuite în cadrul Ministerului Afacerilor Străine. Direcția Personalului a întrunit Comisia pentru numiri, înaintări și transferări, de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine. Prin Procesul-Verbal nr. 44, Comisia „avizează favorabil asupra numirii d-lui general Gheorghe Ion, în postul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Țării la Berlin". Nu este lipsit de interes să reținem și membrii Comisiei: G. Davidescu — secretar general al M. A. S. (președinte al Comisiei); G. Lecca — secretar general administrativ al M. A. S.; Vintilă Petalla — ministru plenipotențiar; prof. Ion Vântu — membru al Consiliului Juridic; conf. univ. Ovidiu Vlădescu — membru al Consiliului Juridic; Ion Stănescu — directorul Contabilității.

în ziua de 1 iunie 1943, G. Davidescu a expediat pe adresa Legației române de la Berlin o scurtă telegramă cifrată — „pentru informarea dvs. personal": „Vă înștiințăm că s-a cerut astăzi prin Legația germană de la București, agrementul Guvernului Reichului pentru

numirea generalului Ion Gheorghe în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin".

Zece zile mai târziu, consilierul de legație Stănescu era în măsură să comunice Bucureștiului: „Guvernul Reichului și-a dat agrementul pentru numirea d-lui general Ion Gheorghe în calitate de ministru al României în Germania". O comunicare asemănătoare a făcut Ministerului Afacerilor Străine român și Ambasada germană de la București, în aceeași zi de 11 iunie 1943.

Drept urmare, la 15 iunie 1943, ministrul afacerilor străine Mihai Antonescu, ruga telegrafic pe generalul Ion Gheorghe „să vină la București în interes de serviciu".

Generalul Ion Gheorghe a fost numit ministru al României la Berlin prin Decretul nr. 1753 din 15 iunie 1943, semnat de Mareșalul Antonescu și contrasemnat de raportorul decretului, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor străine, Mihai Antonescu.

Chestiunea ungară

Revenit la Berlin, generalul Ion Gheorghe și-a început activitatea în noua calitate, cu aceeași destoinicie și cu îndoit sârg. Telegramele cifrate, notele, rapoartele diplomatice sunt de acum și mai substanțiale, mai analitice. Marea lor majoritate sunt expediate pe adresa „Domnului Profesor Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, ministrul afacerilor străine[4]*. Scriind la 21 iunie 1943 un articol în ziarul *Berliner Borsen-Zeitung,* generalul Ion Gheorghe nu neglija să-și țină la curent superiorul de la București: „Ceea ce am căutat să evidențiez în acest articol, au fost nu numai jertfele aduse de România pentru cauza comună și hotărârea ei de a continua lupta până la victoria finală, ci și spiritul cu care a știut să lupte poporul român, ce continuă de fapt în acest război lupta sa din 1917 și 1919 împotriva bolșevismului. Astfel, este prima dată când apar în presa germană rânduri ca cele ce urmează:

«în primăvara anului 1919 Ungaria, condusă de comunistul Bela Kun, declară României din nou război. Și de data aceasta armata română a reușit să alunge dușmanul bolșevic din spațiul dunărean, iar Bela Kun și partizanii săi au fost constrânși să părăsească Ungaria».**

Fostul atașat militar nu-și uita vechile deprinderi, și în telegramele cifrate ale ministrului român la Berlin întâlnim mai mereu informații cu caracter militar, precum cea din 5 iulie 1943: „Cercurile conducătoare

germane par din ce în ce mai mult convinse că anglo-americanii vor încerca foarte curând debarcarea pe Continent..., concomitentă cu ofensiva ce pregătesc rușii în sectorul Orei și poate și în sud".

Intre timp, generalul Ion Gheorghe a fost primit în vizită de prezentare (3 iulie 1943) la baronul von Steengracht — ministru de Stat la Ministerul Afacerilor Străine german. Un raport amănunțit către Mihai Antonescu, cuprinde discuțiile purtate cu demnitarul german, care — aidoma subsecretarului de Stat Hencke și a șefului Direcției Politice din Minister, von Erdmannsdorf — a avut cuvinte de apreciere la adre-

sa poporului român și a conducerii sale politice și militare. Spicuim din raportul ministrului român la Berlin:

„Jn chestiunea ungara, am rugat pe dl. Steengracht să facă toate diligențele necesare pentru a fi ștearsă impresia ce noi, românii, o avem în mod justificat, a unei atitudini părtinitoare germane în problema aceasta. Eu însumi am citit de sute de ori în presa germană, subliniată pretinsa dreptate ce s-a făcut Ungariei prin dărâmarea Tratatului de la Trianon...

Așa încât Germania, care voiește a afirma o atitudine imparțială în problema româno-ungară, nu poate apare defel ca atare, îh ochii românilor, dacă în presa germană continuă a se vorbi de nedreptatea de la Trianon.

... Am arătat că noi am sacrificat și sute de mii de oameni și întreg materialul nostru greu de război în luptele din răsărit. Că, în prezent, prin sforțări grele am reușit să punem din nou pe picioare o armată, mai bună și mai bine încadrată chiar decât a fost înainte, dar că acesteia îi lipsește materialul de război, ce trebuie să ni-1 dea Germania, nu numai pentru compensația la care avem dreptul pentru pierderile suferite, dar pentru interesul ce-1 are însăși Germania de a-și ști asigurată regiunea noastră.

... Relațiile economice par a fi terenul cel mai plin de dificultăți... Am spus deja d-lui Steengracht că se pare că informațiile economice germane asupra posibilităților noastre sunt superficiale. într-adevăr, cercurile germane sunt convinse că la noi domnește un belșug extraordinar. .. Este știut că germanii informatori, care vin la noi, se mărginesc a-și culege impresiile între Athenee-Palace și Cina, fără să cunoască realitățile țării.**

Șeful Legației române a procedat și la comasarea unor servicii pendinte de Ministerul Propagandei, ce funcționau la Berlin. Reprezentanța „Rador" a trecut pe lângă Serviciul Presei; reprezentanța O.N.T. a fost

comasată în Serviciul Cultural. De aci a urmat și o deblocare de personal, dovedit slab, practic inutilizabil.

Polemici cu Mihai Antonescu

Curând, atmosfera de curtoazie dintre ministrul român la Berlin și șeful diplomației române de la București a prins să se tensioneze. Totul a pomit de la o întâmpinare oarecum rechizitorială a generalului Ion

Gheorghe, prin care reclama în chip voalat neîncrederea conducerii germane în ... Mihai Antonescu:

„Nu poate fi nici o îndoială că Germania înțelege să-și arate indispoziția față de orice gest sau acțiune, pe care nu numai noi, dar orice Stat aliat ei, ar întreprinde-o în cadrul relațiilor cu vreunul din Statele neutre (sau chiar aliate), în orice domeniu de activitate politică sau economică, dacă acest gest sau acțiune apar cumva cercurilor conducătoare germane ca un act de oarecare independență politică...

De câte ori se face de către Guvernul român vreo numire în străinătate, nu întârzie să se audă imediat șoapte de critică, de bănuială sau de rezervă, șoapte pornite desigur din cercurile de sus.

De asemenea, orice acțiune politică a noastră este filtrată prin toate sitele de bănuială posibile. Nu vreau să mai reamintesc tot convoiul de șoapte și bănuieli ce a provocat, acum câtva timp, numirea d-lui Victor Cădere la Lisabona, nici felul cum a fost judecată.

Mă refer însă la un caz recent: numirea d-lui Solacolu, consilier de presă la Ankara. Este vădită enervarea provocată de această numire. Am auzit șoapte prin care se face o legătură între o «anumită» (cum se spune aici) acțiune diplomatică a noastră în Turcia și această numire recentă...

Aceste stări de lucruri trebuiesc înlăturate. Sunt în curs și se desenează în viitorul apropiat evenimente

importante. Este natural ca fiecare Stat aliat Germaniei, și deci și noi, să-și pună întrebarea, încotro se merge și dacă actele conducerii germane sunt conforme cu realitățile situației. Deci o conlucrare normală și firească. Conducerea germană pare a nu înțelege însă conlucrarea aliaților ei decât numai în măsura voită de ea și condiționată de asentimentul ei prealabil. Este, socotesc, venit momentul clarificării acestei chestiuni, fără de care va continua să existe și să se agraveze o stare de lucruri dăunătoare însuși interesului general urmărit.**

Observațiile generalului Ion Gheorghe au atras mânia abia stăpânită a lui Mihai Antonescu, care și-a prilejuit totuși o scrisoare de răspuns într-un stil ditirambic:

făcut în 1940 totul pentru ca să înlesnesc misiunea română a Mareșalului Antonescu cu riscuri de viață personală, asupra cărora am tăcut cu onoarea modestă a omului de bună-credință care își face datoria să slujească Țara lui. Am făcut-o pentru că Țara noastră era atunci amenințată de partaj între vecini, de invazia rusă și de protectoratul

german. 16 ani la Universitate și Academia de Comerț, ca și în toate manifestările publice, n-am făcut decât să afirm credința mea în dreptul la independență românească.

Această independență nu generația noastră a făcut-o, d-le ministru, ci multe generații care au sfârșit înaintea noastră pentru ea.

Eu nu pot confunda istoria germană cu istoria neamului românesc și nici suprima orice atribut al independenței românești, confundându-1 cu politica germană...

Dacă Dumnezeu îmi va învrednici viața ca să-mi înregistrez toate ceasurile grele, pe care le-am trăit pentru țara mea, veți vedea că din septembrie 1940 și până azi, eu n-am făcut decât să fiu cu tot sufletul și chiar cu trupul meu piept de apărare a unor poziții pe care istoria le-a făcut înaintea noastră...

Eu ca ministru al afacerilor străine trebuie să iau unele atitudini și sunt mai expus. Dar m-aș dezonora dacă o singură clipă aș ezita de a o face. Pe biroul meu, domnule ministru, stă de multe luni o scrisoare, pe care ar trebui s-o citească românii, dacă eu n-aș mai fi.

De luni întregi, având conștiința limpede a acestei atitudini, ca și riscurile ei, eu nu ezit o clipă ca să urmez acest drum, pentru că altfel viața nu mă interesează.

... în aprilie 1943, când domnul Mareșal Antonescu a mers la Marele Cartier, eu am trimis lui von Ribbentrop o scrisoare, mărturia conștiinței mele, cu o serie de note informative asupra situației europene și posibilităților internaționale, arătându-i ceea ce eu am crezut. Aceste lucruri nu sunt luate în considerație, după cum din nefericire n-a fost luată în considerare mărturia Ducelui Mussolini că situația în Italia se agravează și că lipsa forțelor de susținere va prăbuși sistemul său.

Orice schimbare de funcționari, sau orice numire în diplomație, nu poate să constituie nici subiect de

rezervă, nici poziție de enervare. Noi avem datoria să ne informăm. Noi avem datoria să trimitem agenți pricepuți și cu legături, ca ușa cercurilor locale să li se poată deschide, tocmai pentru ca informația să reușească. Dacă pentru dl. Solacolu, consilier de presă la Ankara, și s-a provocat enervare, ce va fl dacă va pleca dl. Crețianu la Ankara — fiindcă dl. Telemaque trecând în retragere pentru limită de vârstă, va trebui să numesc un bun diplomat în locul său și fatal voi numi dintre diplomații mai vechi care să poată avea repede legături in Turcia, ci nu oameni cărora să li se închidă ușile sau cu care să se vorbească numai în monosilabe.

Dacă v-am tăcut toate aceste informări este pentru că am găsit în scrisoarea dvs., plină de demnă înțelegere, un punct de vedere pe care doresc să-1 întăresc.

... Germania nu trebuie să împingă la acte de nelealitate, ci trebuie să ajute cu înțelegerea sa situația popoarelor care poartă alături de Germania, azi, atâtea riscuri, după ce ieri au tăcut atâtea jertfe.

...Fiți sigur că sunt destul de lucid și prea puțin vanitos, pentru ca să nu-mi dau seama că după ceea ce am făcut în 1940 ca să ajut misiunea istorică de salvare pe care a îndeplinit-o Mareșalul Antonescu și după ce de la ianuarie 1941 și până azi, am făcut totul pentru ca să păstrăm toată clasa conducătoare, toate puterile economice ale țării și tot echilibrul sănătos al țărănimii noastre, și în sfârșit după ce am fost președintele Consiliului interimar în ceasul dezrobirii Basarabiei și Bucovinei și la 15 septembrie 1941 am declarat caduc Actul de la Viena, această penibilă dezonoare românească, aș fi putut foarte bine să mă dau la o parte, pentru ca și alții dinaintea mea, din generația mea sau din urma mea să facă mai mult decât mine.

Dacă n-am făcut-o, este pentru că mi-am dat seama că în aceste ceasuri grele pentru Țară nu pot să-mi iau destinul de beneficiar și nici să fac acte de politician

care se gândește la cariera lui nu la viitorul țării.

Aceasta nu înseamnă că rămânând pe locul pe care-1 am aș fi dispus să primesc ca să-1 cobor față de oricine și oricând".

De la defecțiunea Italiei la avertismentul danez

O serie de telegrame conțin știri și fapte referitoare la defecțiunea Italiei. La 26 iulie 1943, generalul Ion Gheorghe raporta la București despre modul în care fuseseră receptate la Berlin evenimentele din Italia: „Cele întâmplate fac numai ca războiul să devină doar mai aspru, luându-se măsuri severe pentru ca și climatul intern să fie în concordanță cu severitatea frontului; se ventila ideea caracterului revoluționar al armatei — prin transformarea unităților normale în trupe S. S. "

O altă telegramă vorbește de faptul că „Fuhrerul n-a putut trimite Italiei un ajutor masiv cum a cerut Ducele, socotind că un astfel de ajutor ar slăbi frontul din est, ceea ce nu trebuie să se întâmple în nici un caz. Fuhrerul a cerut energic Italiei să-și încordeze voința de luptă. întrevederea Hitler-Mussolini a rămas ca atare fără rezultat. Ca urmare,

Italia a chemat sub arme noi contingente. Oamenii au refuzat însă, în majoritatea cazurilor, să se prezinte. Sub impresia lipsei totale de voință de luptă a poporului, Ducele a trebuit să se retragă".

Maniera intransigentă de militar a generalului Ion Gheorghe nu convenea diplomaților de carieră din Centrala de la București, din care pricină s-au și iscat o seamă de controverse. Bunăoară, G. Lecca de la Serviciul Personalului din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, l-a apostrofat pe ministrul român la Berlin, asupra unor măsuri de personal luate la Legație. Se atrăgea, astfel, atenția impetuosului general că Ministerul era în drept să facă numiri și retrageri de personal la Legații — „situații în care nu cere avizul șefilor Misiunilor diplomatice".

Generalul Ion Gheorghe a răspuns îndată lui G. Lecca: „Sunt recunoscător pentru lămuriri. Cer scuze pentru prezumția ce am avut de a crede că necesitățile de serviciu ale Legației ce conduc ar putea II cunoscute mai bine de mine, decât de dvs. Vă rog, totuși, să îngăduiți ca răspunderea să-mi fie lăsată mie chiar în acest caz".

La 4 august 1943, ministrul român la Berlin a trimis lui Mihai Antonescu un amplu raport confidențial, cuprinzând „analiza situațiilor politice și militare din ultimul timp" — din care reieșea că evenimentele din Italia fuseseră cauzate de următoarele împrejurări: dezamăgirea treptată și crescândă a poporului italian în urma înfrângerilor suferite; sentimentele de animozitate contra Germaniei și politicii duse de aceasta; deziluziile provocate de abuzurile regimului fascist.

Generalul Ion Gheorghe se arată tot mai critic față de politica conducerii germane: „Germania a putut rezolva până acum unele probleme militare, dar n-a putut sau n-a vrut să rezolve nici o problemă politică. De asemenea, ea n-a dat naștere până acum nici unei

creații politice. S-ar putea totuși ca în fața noii situații intervenite, atitudinea Germaniei să se schimbe. Ea ar putea simți necesitatea constituirii unui punct de sprijin politic în est sau sud-est, de importanță politică și militară mai mare decât ar putea-o face, în prezent, fiecare din Statele sudice separat. Sau poate că ar fi bine a i se sugera conducerii germane această idee și această necesitate, dacă ea însăși nu se gândește încă la o soluție în acest sens.

Ar fi, de asemenea, posibil ca unul sau altul din Statele sud-estice să urmeze exemplul Italiei. Cazurile care ne-ar interesa ar fi referitoare la Ungaria și Bulgaria...

Conjunctura politică și militară poate prezenta, într-un viitor chiar foarte apropiat, situații cu totul neprevăzute. Aceste situații nu pot fi, pentru noi, numai nefavorabile. Dimpotrivă, unele situații posibile viitoare ne-ar putea oferi momente prielnice pentru problemele existenței noastre naționale. Important este însă nu numai de a prince u,.act aceste momente și a ne da seama de sensul lor, dar mai ales a le pregăti. S-ar impune, deci, necesitatea de a începe prin a folosi de pe acum orice împrejurare m sensul acestei pregătiri".

Un astfel de raport nu putea să atragă din partea lui Mihai Antonescu decât rânduri de gratulare: „Mulțumesc pentru rapoartele dvs. și vă rog a mă informa continuu și prin cifru special în legătură cu raportul dvs. privitor la raporturile româno-germane și la unele sensibilități la Berlin".

La Berlin începeau măsurile de evacuare. Legația română era în situația să-și pună la adăpost avutul, efectele și mobilierul. Generalul Ion Gheorghe ruga Bucureștiul să autorizeze trimiterea acelor lucruri în țară.

în mod sistematic, ministrul român la Berlin transmitea Bucureștiu- lui telegrame cifrate, precum cea din 10 ianuarie 1943, privind „situația în est, care

marca o accentuare a gravității spărturii frontului în regiunea sud-vest Bielgorod. Centrul de greutate al atacurilor ruse de aci a fost mutat dinspre sud, adică din direcția Harkov spre vest și sud-vest înspre Poltava. Această manevră foarte dibace rusă a contribuit la lărgirea spărturii frontului. Bătălia a luat în acest sector mari proporții, rușii introducând îh luptă forțe absolut proaspete. Se reeditează astfel năvala rusă de astă-iarnă înspre Nipru".

Generalul Ion Gheorghe a trimis lui Mihai Antonescu copia articolului *Ce ascund în sine Federația și Confederația est-europene,* apărut în publicația moscovită *Războiul și clasa muncitoare.* Ministrul român la Berlin adăuga corespondenței pentru București: „îmi permit a vă atrage atenția asupra controversei interesante în care Moscova pune, pe de o parte, obligațiile luate de aliații ei față de ea (Anglia în special), iar pe de altă parte, uneltirile acestora și în special ale sateliților lor în ce privește planurile de organizare europeană. Moscova ia poziție hotărâtă față de acestea, și mai ales față de acela al unei Federații est- europene, care nu poate fi îndreptată, crede Moscova, decât contra ei".

La 28 august 1943, generalul Ion Gheorghe a prezentat scrisorile de acreditare Fuhrerului Germaniei. în prealabil, ministrul român avusese

audiență la ministrul afacerilor străine Ribbentrop. Concluzia în raportul ministrului român la Berlin: „în general Fuhrerul și întreg anturajul său sunt calmi și încrezători îh victorie. Se recunosc momentele serioase ale situației actuale, dar se afirmă că ar fi fost găsite remediile necesare.

Impresia mea este că tot anturajul Fuhrerului caută să ascundă o îngrijorare foarte mare și care este totuși destul de vădită".

Ziarul berlinez *DerAngriff* din 29 august 1943 a prezentat personalitatea noului ministru al României în

Germania: „Noul ministru al Guvernului României nu este un om nou în capitala Reichului și se poate susține cu drept cuvânt că trecutul său îl poate situa printre cetățenii statornici ai Berlinului...

Cu abilitatea care caracterizează personalitatea sa și care îmbină armonic severitatea soldatului cu stilul diplomatic, Excelența Sa dl. Ion Gheorghe dă informații privitoare la activitatea sa: «Cu profundă bucurie am acceptat noua mea misiune, fiindcă în viitoarea sferă de activitate eu voi avea și mai mare posibilitate pentru a lucra la adâncirea prieteniei româno-germane, mai mult decât ca atașat militar...

Această răfuială este și un război al României, care ca vecină a molohului bolșevic, a simțit dureros pe corpul său gheara acestui monstru...

Nu voi lăsa nimic neîncercat spre a valorfica pe deplin marile surse ale noului meu post»".

Simptomatic este și preambulul unui raport diplomatic al generalului Ion Gheorghe, expediat la 5 septembrie 1943 lui Mihai Antonescu:

„în raportul meu nr. 3944 am avut onoarea a atrage atenția asupra eventualității unor gesturi de mână forte ale conducerii germane, în unele țări europene, și în special în acelea situate în regiunile ce prezintă o importanță deosebită pentru ansamblul teatrului general al războiului, dacă conducerea germană va socoti că situația în aceste țări nu mai este prielnică scopurilor politice și militare germane și că, deci, ar fi îndreptățită să ia asemenea măsuri.

Evenimentele din Danemarca au venit să confirme, prea repede chiar, cele ce raportasem cu nr. 3944.

Am asistat astfel la un caz extrem de concludent îh ceea ce privește nu numai maniera de procedare, pe care și-a fixat-o conducerea germană față de eventualele atitudini socotite potrivnice ei, și care s-ar ivi

în diferitele țări europene, dar și în ceea ce privește

posibilitățile și promptitudinea de reacțiune și de sancțiune a Germaniei.

Concluzia de tras este că dacă situația prezentă este pentru Germania grea și chiar foarte grea și că dacă înseși șansele victoriei ei au devenit problematice, aceasta nu înseamnă câtuși de puțin că Germania este deja la pământ și că reacțiunile ei n-ar mai fi destul de periculoase.

Dimpotrivă, Germania este încă foarte puternică și posibilitățile ei sunt încă considerabile. Conducerea germană socotește chiar că numai o atitudine extrem de fermă a ei, și înăuntru, și în afară, îi poate salva situația, cel puțin în proporții satisfăcătoare.

Această atitudine a probat-o conducerea germană recent: în interior, prin introducerea regimului S. S.; în afară, prin drasticele măsuri luate în Danemarca.**

Incidente diplomatice

în zilele de 2-3 septembrie 1943, Mareșalul Antonescu a avut întrevederi cu Hitler la Cartierul său General din Prusia Orientală. Patru zile mai apoi, generalul Ion Gheorghe se plângea șefului său la București: „Am onoarea a vă raporta că numai datorită unei întâmplări am putut fi prezent la Marele Cartier General german, cu ocazia vizitei acolo a domnului Mareșal...

Dacă procedeul conducerii politice externe germane este cel cunoscut, adică de a trata orice chestiune politică, militară, economică, etc., numai prin organele ei germane, eliminând intenționat, sistematic și vădit organele românești din circuitul acestei politici, ar fi necesar ca noi să ne pretăm la acest procedeu. S-ar impune, deci, ca ministrul Germaniei la Bucureștisă fie tratat, de către noi, la fel.

Căci este inadmisibil ca atât tot ce vine din partea conducerii politice germane pentru noi, cât și tot ce pleacă de la noi pentru Germania, să treacă exclusiv prin Legația Germaniei la București. în acest caz, s-ar impune desființarea Legației noastre de aci, sau a

destinării ei numai pentru un rol pur reprezentativ, rol la care nu cred că trebuie să ne resemnăm.

Rog să binevoiți a aprecia că cele raportate mai sus nu au deloc de-a face cu vreo susceptibilitate a mea și că este chestiunea numai și numai de a lua poziție față de un procedeu pur și simplu jignitor pentru România și reprezentantul ei la Berlin.**

Ministrul român la Berlin era în măsură să furnizeze Bucureștiului unele informații interesante răzbătute de peste Ocean, precum cea cuprinsă în telagrama cifrată din 22 septembrie 1943:

„Jn conferința de presă de ieri, s-au dat lămuriri asupra atitudinii d-lui Berle, subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine american, cu privire la ideea lansată acolo de fostul ministru al României la Washington, Davilla, ca România să formeze m viitor un Stat tampon împotriva Rusiei.

S-a precizat aci că dl. Berle a adresat o scrisoare d-lui Davilla în care recomandă ca România să abandoneze astfel de idei și că trebuie mai bine să se înțeleagă cu Sovietele.

S-a comentat aci că acest sfat echivalează cu reintegrarea României în sfera de influență rusă. S-a arătat de asemenea că din cuprinsul scrisorii Berle reiese că anglo-americanii nu vor «să-și mai frigă degetele» în chestiunile românești sau altele sud-estice[44].

Aproape toți curierii diplomatici trimiși de la București către Legațiile române din țările occidentale neutre, treceau în drumul lor prin Berlin. V. V. Pella și I. Atanasiu de la Legația din Bema au reclamat deschiderea la Berlin a unor plicuri adresate lor de către Gr. Niculescu- Buzești, directorul Cabinetului și al Cifrului și de către adjunctul acestuia — Berezlag.

Incidentul — real sau doar presupus — a dus la un schimb ceva mai tăios de corespondență între generalul Ion Gheorghe și secretarul general G. Davidescu. însuși Gr. Niculescu-Buzești a adresat o notă cam semeață ministrului român la Berlin. Spiritele s-au potolit cumva, dar ciocnirea neprotocolară a lăsat urme, accentuând adversitatea dintre generalul Ion Gheorghe și Gr. Niculescu-Buzești.

Mihai Antonescu i-a cerut generalului Ion Gheorghe să intervină la Berlin pentru a se acorda viză de plecare

din România, fostului ambasador italian la București, Bova Scoppa. La 2 noiembrie 1943, ministrul raportează la București — „confidențial și personal[44] — că a rugat pe secretarul de Stat Steengracht „să reexamineze problema. D-sa mi-a propus că față de insistența mea, va trebui să puriă chestiunea mai sus, după care îmi va da răspunsul defmitiv. Cred totuși că în urma cererii exprese a Guvernului Mussolini, o eventuală acordare de viză pentru dl. Bova Scoppa n-ar putea fi dată decât numai pentru Italia fascistă, dacă bineînțeles, domnia sa ar dori aceasta[44].

Pe textul acestei telegrame cifrate, Mihai Antonescu și-a așternut kilometrica sa constatare:

„Rămân la părerea mea. Principiile de drept internațional s-au făcut în veacuri de experiență. Dacă orice practică ar crea reguli, n-ar mai fi drept stabil.

După 17 ani de carieră, aș ofensa tot sistemul meu de gândire abă- tându-mă de la reguli pe care le consider minimale pentru respectul vieții, al onoarei...

Ceea ce n-avem dreptul să facem cu infractorii politici — să-i extrădăm — avem cu aceia care au imunități diplomatice. E fals. Germania nu extrădează României infractori *ceruți,* unii de drept comun, iar noi să extrădăm Italiei și pe cei neceruți. Eu nu pot face asemenea acte. Dacă se va stărui, voi cere lui von Ribbentrop să ia avizul d-lui Karl Schmidt, fiindcă principiile de drept nu pot fi totuși mutilate*'.

Știri de pe front, transmise la București în data de 3 noiembrie 1943: „Situația la est continuă a fl gravă. Forțele germano-române izolate în Crimeea sunt atacate din diferite direcții. Un moment agravant îl prezintă pierderea Perekopuhii".

Ecourile conferinței sovieto-anglo-americane de la Moscova au fost sintetizate în raportul generalului Ion Gheorghe din 4 noiembrie 1943:

„Faptul că anglo-americanii au rămas vădit la remorca Sovietelor produce aci un sentiment de

satisfacție, trâmbițat însă prea gălăgios, ca să fie real. în fond tocmai această imensă creștere a influenței sovietice îngrijorează profund și oficialitatea și opinia publică germană, iar satisfacția superficială manifestată nu este decât expresia dezamăgirii că recenta conferință de la Moscova nu a provocat disensiunile sperate, deși prețul ce a fost plătit pentru ca să nu se producă aceasta și care este recunoașterea tuturor pretențiunilor sovietice este într-adevăr îngrijorător".

La 19 noiembrie 1943, ministrul României la Berlin anunța la București că a semnat „Proiectul de Convenție cu privire la despăgubirea daunelor cauzate sau suferite de armata fiecărui din cele două State (german și român)". Cu un curier, trimitea Ministerului Afacerilor Străine actul respectiv; pentru a se dispune întocmirea formalităților de ratificare.

Asociația germano-română (de la Berlin) și-a diversificat activitatea prin înființarea — la 22 noiembrie 1943 — a unei secții la Viena. Festivitățile inaugurale au avut loc la Primăria din Viena, în prezența

generalului Ion Gheorghe, asistat de consilierul cultural V. Tulescu și de secretarul de presă D. C. Amzăr.

Bătălia aeriană pentru Berlin

Spre finele lui noiembrie 1943, de la Berlin a fost transmisă la București o telegramă cu un conținut extrem de trist, de îndurerat:

„în urma grelelor bombardamente asupra Berlinului început în seara de 22 noiembrie și care continuă încă, aproape întreaga regiune centrală a Berlinului a fost distrusă. Legația noastră a ars complect în noaptea de 22/23 noiembrie, ca de altfel toate Legațiile străine. Au fost complect distruse arhiva, mobilierul Legației și întregul meu avut, ca de altfel și avutul majorității funcționarilor Legației. Cei mai mulți, dintre care și familia mea nu avem decât ce se află pe noi. Corespondența secretă, cifrurile și fondurile aflate asupra Legației au fost calcinate în casele de fier. Victime nu au fost înregistrate până acum decât mama soției mele care era bolnavă și al cărui sfârșit a fost grăbit din cauza împrejurărilor. Nu s-au putut găsi încă viceconsulul Rusu și soția sa. Tot personalul Legației și Consulatului este evacuat în apropiere de Berlin în localitatea Buckow unde este adăpostit, îngrijit, în condițiuni mulțumitoare.

Ziua, Legația funcționează la Berlin cu personalul strict necesar în localul Serviciului sociale al Legației, singurul rămas intact, situat pe Meineckstrasse 12. Seara, acest personal este transportat la Buckow printr-un serviciu de automobile, organizat de Legație.

în Berlin, autoritățile germane funcționează cu personal redus și cu greutățile inerente.

Nu avem încă legătura telefonică/'

La 4 decembrie 1943, șeful Protocolului german a comunicat generalului Ion Gheorghe că Legațiile din Berlin vor fi strămutate într-o localitate estică. „In

fiecare zi ar trebui deci — se lamenta ministrul român — ca personalul Legației să vină dimineața la Berlin din cartierele de refugiu de la Buckow (70 km departe de Berlin) iar seara să plece din nou...

Deplasarea Legațiilor la est (Silezia) nu va avea loc decât după o nouă catastrofă ce se va abate asupra Berlinului.

Până atunci autoritățile germane par nehotărâte, pline de ezitări și alergând în fiecare clipă după improvizații.

Mândria împiedică pe cei în drept să recunoască gravele dificultăți în care a ajuns azi Berlinul, deși tot ce a fost important în Berlin poate fi considerat ca pierdut, plus cel puțin un milion de oameni rămași fără adăpost numai de la atacurile de la 22 noiembrie încoace. în acest timp atacurile continuă aproape fără întrerupere, cauzând noi și grave pagube.**

Ultima telegramă cifrată (pe anul 1943), de la Berlin pentru București, este relevantă asupra stării de spirit manifestată de conducerea germană: „în chestiunea tratativelor comerciale româno-germane, secretarul de Stat Steengracht mi-a vorbit pe un ton care părea mai mult o rugăminte expresă și s-a adresat nouă pentru a ajuta Germania...

Germania cere să se aibă încredere în ea și a i se acorda tot sprijinul și creditul de care are nevoie. Ce nu poate plăti acum Germania va plăti totuși mai târziu, căci niciodată poporul german, oricare au fost împrejurările, nu și-a lăsat neachitate datoriile. Steengracht a cerut deci o cât mai binevoitoare înțelegere din partea noastră a împrejurărilor actuale.**

în luna ianuarie 1944, generalul Ion Gheorghe a expediat mai multe rapoarte detaliate, confidențiale, pentru Mihai Antonescu. în cel din *5* ianuarie consemna „datele generale ale situației politico-militare în preajma deschiderii celui de-al doilea front, așa cum reies ele din informațiile ce pot fi culese în

Germania. Vom extrage câteva din observațiile ministrului român: „Politica Germaniei s-a menținut tot timpul pasivă; ea n-a știut sau n-a putut să întreprindă nimic activ. Ea s-a mulțumit numai să speculeze asupra eventualității unor disensiuni între Națiunile Unite**.**

„Fiind constrânsă la o răspândire de forțe pe un spațiu imens și pe fronturi numeroase, puterile Germaniei nu mai ajung pentru a garanta siguranța tuturor acestor fronturi și pentru a întreprinde, în același timp, ofensiva cu obiective mari și îndepărtate, undeva. Problemul strategic impus Germaniei se limitează fatal, din cauzele văzute, la păstrarea defensivei pe toate fronturile.**

„Caracterul diferit al defensivei germane pe diferitele fronturi este dictat și de importanța pe care conducerea germană o acordă acestora. Spațiul din est, bunăoară, este socotit mai puțin important decât cel din vest... încât, dacă conducerii germane i se pune problemul de a ține neapărat undeva și de a ceda îh altă parte, cedarea este și va fi desigur în est. Această gravă constatare ne îngrijorează pe noi în cel mai înalt grad. Din nefericire, aceasta este însă trista realitate!

„Balanța forțelor, în special aeriene, este, de pe acum, vădit în dezavantajul Germaniei. Ea va fi silită, deci, dacă bătălia se va aprinde și în vest și în sud, în proporțiile anunțate de Națiunile Unite, să arunce la nevoie lest dintr-o parte pentru a putea ține în alta. Or, spațiul estic este considerat de conducerea germană ca mai pretabil defensivei elastice, adică aruncării de lest... Ceea ce se poate spune însă este că deja conducerea germană întrevede ca o limită maximă a unei replieri generale și forțate spre vest și sud a frontului din est, linia Carpații Moldovei și a Carpaților Păduroși, prelungită spre nord către Riga.**

în raportul confidențial din 8 ianuarie 1944, generalul Ion Gheorghe analiza substraturile bătăliei aeriene contra Berlinului:

„A trecut o lună și jumătate de la începutul bătăliei aeriene de deasupra Berlinului. A fost nevoie de atâta timp pentru a privi și aprecia acest eveniment într-o perspectivă suficient de largă. De-abia acum ne putem da seama că această bătălie aeriană n-a avut numai scopul imediat al distrugerii capitalei Reichului, și nici că ea a constituit un eveniment de ordin pur militar. Dimpotrivă, bătălia aeriană de deasupra Berlinului trebuie socotită mai mult ca un act politic. Un act politic care a vrut să demonstreze atotputernicia aeriană a anglo-americanilor, concretizată în superioritatea incontestabilă și deja realizată a mijloacelor lor aeriene. Anglo-americanii au trebuit să demonstreze m prealabil această câștigată superioritate a lor, pentru ca apoi să se poată prezenta la masa, la care conveniseră să se așeze împreună cu Stalin, cu acest element nu numai militar, dar mai ales politic, înscris deja la partida lor.**

Ministrul român sesiza și alte aspecte desprinse după bătălia aeriană asupra Berlinului: „Misiunile străine din Berlin, ca și populația întreagă a Berlinului, duc o viață de oraș din zona frontului, cu toate

greutățile, pericolele și uneori și lipsurile legate de o astfel de situație. Peste toate acestea, stă voința neclintită ca Berlinul să țină! Această așa-zisă «Bătălie pentru Berlin» a provocat deja un rău imens. Pagubele sunt inestimabile, mizeria se întinde din ce în ce mai mult, instinctele rele ale multora ies la iveală, aspectul trist, lugubru al celor mai multe străzi îți strânge inima, vitrinele magazinelor și geamurile locuințelor rămase încă în picioare, peticite cu hârtie, cartoane, scânduri și tinichele, complectează tabloul mizeriei ce pune stăpânire, încet, încet, peste tot. Mulțimea se amestecă din ce în ce mai mult, într-un amalgam inform și impersonal, coborâtă toată pe aceeași treaptă a satisfacerii

numai a strictelor și minimalelor nevoi de viață-standard, așa cum am văzut pretutindeni în mizerele orașe ale Rusiei bolșevice/*

La începutul anului 1944 s-a redeschis și conflictul dintre generalul Ion Gheorghe și Gr. Niculescu-Buzești. Acesta din urmă remisese Legației din Berlin niște instrucțiuni referitoare la regimul curierilor diplomatici. O făcuse însă cu aroganță și într-o manieră jignitoare pentru șeful Legației. Pentru a împăca lucrurile a intervenit din nou secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine, Gh. Davidescu, care i-a scris în acest sens generalului Ion Gheorghe: „Menționez că dl. Niculescu-Buzești este directorul Cabinetului și Cifrului, că în această calitate domnia sa este autorizat a da instrucțiuni Oficiilor noastre din străinătate în limita atribuțiunilor Direcției ce conduce și că această Direcțiune este răspunzătoare de serviciul curierilor. în aceste condiții, regret de a nu putea fi de acord cu aprecierile ce formulați cu privire la domnia sa, aprecieri ce nu pot atribui decât inducerii dvs. în eroare...**

Răspunsul ministrului român la Berlin este implacabil: „îmi este imposibil a lăsa să planeze asupra

cuiva acuzații nedrepte. Este vorba de scrisoarea dvs. prin care ați binevoit a-mi răspunde la raportul meu privitor la atitudinea pe care am considerat-o și o consider ca inconvenabilă, ce dl. Niculescu-Buzești s-a crezut îndreptățit să o aibă față de mine. în această privință, din moment ce dvs. ați socotit necesar să aprobați această atitudine, eu nu mai am nimic de spus, decât regretul că un funcționar al Ministerului poate nestânjenit să se adreseze pe un ton nepoliticos unui șef de Misiune în străinătate.**

Războiul nervilor și similitudini germano-ruse

Reluând șirul rapoartelor confidențiale trimise de la Berlin lui Mihai Antonescu, relevăm câteva pasaje din cel datat 13 ianuarie 1944: „O scurtă analiză a condițiilor în care va avea să lupte apărarea germană din vest, în cazul deschiderii aci a unui al doilea front...

Propaganda anglo-americană... consideră anunțarea insistentă și cu atâta lux de amănunte a acestor preparative, ca un factor psihologic esențial în desfășurarea marii bătălii a războiului de nervi, începută de câtva timp cu atâta insistență.**

‚Apărarea germană din vest, atât de solidă și la un potențial de valoare militară propriu-zisă atât de înalt, este grevată de o mulțime de condiții speciale foarte defavorabile. Bunăoară, spatele ei! Problema

spatelui frontului este deosebit de acută, atât în Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, cât și în Franța... Toate aceste popoare sunt vădit și profund dușmane Germaniei și n-au nici încredere, nici simpatie, în și pentru lupta întreprinsă de aceasta... De ce? Foarte simplu! Pentru că în toate aceste țări au fost și sunt, din nefericire, două ocupații: una militară propriu-zisă și alta politico-polițienească, a S. S.-ului și a Gestapoului!...

Azi, în preziua grelelor încercări prin care trece apărarea germană din vest, spatele este complect nesigur! Bandele de partizani, de pa- trioți, de comuniști, de criminali de rând, se întrec unele pe altele, amestecate într-un haos din ce în ce mai mare. Actele de sabotaj se înmulțesc într-un mod îngrijorător. Autoritățile de ocupație de-abia le mai pot face față! Ce va fi dacă și când vor apare anglo-americanii pe Continent?"

La 24 ianuarie 1944, „marile cotidiene germane au publicat articole elogioase la adresa țării noastre, cu ocazia zilei Unirii. în general s-au arătat zbuciumurile trăite de neamul nostru în cursul istoriei și grelele jertfe făcute de noi pentru realizarea și consolidarea Unirii, în special acele din actualul război".

în ziarul *Boersen-Zeitung* din 11 februarie 1944 a fost publicat editorialul intitulat *România cu țeluri clare,* semnat de Franz Riedl. Intre altele, publicistul german considera că „de la englezi n-ar fi nimic de sperat pentru România și chiar dl. Tilea ar fi înștiințat prietenii d-sale că Anglia și America nu pot oferi nici o protecție României contra sovieticilor. Sunt minciuni ceea ce susțin ziarele suedeze că îh România ar fi simptome pentru o retragere din război și că în Ankara s-ar fi întins de români tentacule pentru pace".

Un raport mai special a trimis generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu la 16 februarie 1944. în el se analiza problema restabilirii după război a etalonului-aur. între cugetările politice ale ministrului

român la Berlin, am reținut: „Poate că înseși aceste succese ale economiei revoluționare germane să fi fost una din cauzele esențiale ale izbucnirii războiului actual".

„Cu toată pasiunea politică și războinică, cu care este dusă lupta dintre Germania și Rusia, nu trebuie să se uite nici un moment că acestea se găsesc în același cerc. Căci, eliminând unele exagerări revoluționare și într-o parte și în alta, bazele ideologiei politice și economice sovietice și național-socialiste nu sunt prea diferențiate, fiind ambele

de esență socialistă! în fond, și în Rusia și în Germania, economia este de substanță socialista, ca și tendințele politice, care se încadrează perfect, la ambele, în noțiunea socialismului de Stat! în subconștientul german economia socialistă sovietică, care merge acum la compromisul etalonului-aur, fie aceasta numai pentru comerțul exterior și numai pentru anumite scopuri, înseamnă că face un gest de trădare a ideii în sine, un pas ce îndepărtează, deci, economia sovietică de ideea fanatică socialistă. Gestul Sovietelor ar putea însemna, ca de altfel toate compromisurile, și o recunoaștere a slăbiciunii și neviabilității prin sine-însuși a sistemului economic bazat pe alte norme decât pe etalonul-aur, ceea ce este, în fond, o nouă și gravă lovitură dată Germaniei, care nu face numai un război militar ci duce și o luptă de revoluționare politică și economică.

Căci oricât de paradoxal ar părea aceasta, există, pe deasupra tuturor frământărilor prezente, în masele popoarelor german și rus, un sentiment, încă confuz, al similitudinii de idealuri pentru care luptă în prezent ambele aceste popoare.

Dacă fanatismul revoluționar național-socialist se arată, în teorie, indignat de compromisul sovietic al aderării la standardul-aur, nu este mai puțin adevărat că Germania însăși ar fi gata în orice moment să facă același lucru. Ca probă grija ei vădită de a-și menaja și majora rezervele ei de aur, cam anemice ce-i drept, — grijă care merge paralel (ca și la Soviete!) cu fanatismul cel mai acerb al economiei revoluționare național-socialiste!

Este aceasta o nesinceritate sau o compromitere a ideologiei revoluționare? Da, până la un punct...

Dar revoluțiile mari au avut întotdeauna îngăduințe olimpice pentru propriile lor devieri de la ideologia impusă altora, adesea cu atât de sângeroasă intoleranță, ca și zeii care trăsneau pe simplii muritori pentru greșeli, care erau la ei curente...

Rămâne deci veșnic adevărat dictonul: *Quod licet Jovi..*

Atacurile aeriene anglo-americane asupra marilor orașe germane se întețeau, așa cum lăsa să se înțeleagă telegrama cifrată expediată la București de generalul Ion Gheorghe: „Situația la Berlin s-a agravat foarte mult în urma bombardamentului din noaptea de 15/16 februarie. Aceasta mai ales din cauza distrugerii în mare proporție a magazinelor de tot felul din vestul Capitalei, unde densitatea și importanța erau mai mari. Condițiile de lucru au devenit extrem de grele... în cele mai mul-

te regiuni ale Berlinului nu funcționează nici telefonul, nici mijloacele de transport publice și nu este nici gaz, nici apă și nici lumină. Ce se reface în pauze, după atacuri, se strică adesea în atacul următor...

Liniștea publicului este de admirat Ici și colo răbufniri ale unuia sau altuia loviți prea greu sau cu nervii pierduți, dar aproape în totalitatea ei, masa poporului german îndură cu stoicism grelele împrejurări prin care trece... Eu pot asigura că în sufletul fiecărui german sunt prezente acum toate aceste sentimente într-o măsură mai mare sau mai mică, dar că totuși la majoritatea poporului german predomină fără îndoială fanatismul luptei până la capăt".

Următorul raport confidențial către vicepreședintele Consiliului de Miniștri de la București, l-am putea intitula *Reflexii asupra războiului nervilor.* „Războiul nervilor pare ajuns la apogeu. Asupra Germaniei s-au abătut nu numai teribilele dificultăți, cu toate grelele lor consecințe, ale unei lupte nemaipomenit de dure, care ține, fără nici cel mai mic răgaz, de peste 8 luni de zile, pe frontul de est, ci și sălbaticele atacuri aeriene asupra teritoriului Germaniei, de o intensitate impresionantă, cu devastări apocaliptice, de o cruzime fără seamăn. Toate aceste grele încercări sunt însoțite de corul sinistru al unei iritante propagande vrăjmașe, ce cobește într-una sfârșitul, care nu vrea totuși să vină, al Germaniei. Pe deasupra plutește amenințarea invaziei și a intensificării și mai aprige a războiului aerian. Toată această atmosferă întunecată este luminată din timp în timp de trăsnetele atât de savant fulgerate din agitația diverselor conferințe de la Moscova, Teheran, Cairo..., unde trupul și sufletul Germaniei și al poporului ei au fost, de atâtea ori până acum, ciopârțite, omorâte, arse și suflate în toate vânturile..."

Am mai reținut din cuprinzătorul raport al generalului Ion Gheorghe, din 22 februarie 1944:

„Teribilă încleștare între forțele cele mai vitale ale acestui război, germane și ruse".

„Trebuie să remarcăm acest fapt straniu că războiul aerian al anglo- americanilor, care luptă, în linii generale, pentru păstrarea așezărilor sociale și economice de până acum, este el însuși instrumentul cel mai radical al distrugerii acestor așezări. El aduce, prin pustiirile lui sălbatice, trista egalizare în mizerie a tuturor, egalizare ce pare a fi temelia indispensabilă, pe care să poată fi clădită lumea socialistă de mâine".

„Când conducerea germană s-a hotărât să spună că acest război nu va fi câștigat decât de Germania sau de Rusia, ea a afirmat nu numai un adevăr neîndoielnic, dar și implicit convingerea nestrămutată că lumea

de mâine va fi neapărat clădită pe bază socialistă și că aceasta va fi organizată numai de germani sau de ruși, după cum victoria va fi a unora sau a altora. Căci victoria va însemna nu numai dreptul, dar și posibilitatea pentru acel de partea cui va cădea ea, de a organiza lumea de mâine".

După o audiență la Goebbels, în ziua de 3 martie 1944, ministrul român transmitea la București: „Pentru a intra în ideea urmărită de mine, i-am arătat că grija cea mai mare a noastră în prezent este primejdia rusă. D-sa s-a lăsat imediat angajat în acest subiect. Din tot ce a spus reiese că înfrângerea Rusiei este încă considerată de conducerea germană ca singura soluție a rezolvării favorabile a războiului. în tot ceea ce d-sa scrie se oglindește limpede această idee. Departe de a fi protagonistul unei înțelegeri germano-sovietice cum se susține uneori în presa neutră, silința d-sale principală este de a contribui neîncetat prin cuvântările și articolele sale a deschide ochii englezilor îh special asupra erorii istorice ce fac luptând pentru victoria bolșevismului.

în altă ordine de idei, d-sa mi-a vorbit cu multă pasiune de trădarea Italiei, accentuând că Italia a încetat de a mai fi o mare putere și că în viitor nimeni nu se va mai alia cu ea deorece va lipsi încrederea necesară pentru aceasta.

Remarc cu această ocazie că în toate conversațiile de ordin politic ce am aci cu diferite personalități germane, revine cu insistență vădită chestiunea trădării Italiei. Acest lucru se datorește informațiilor de cafenea culese de unii agenți germani la noi, conform cărora ar exista în România o oarecare tendință de repetare a gestului mareșalului Bado- glio. Spre informarea dvs. sunt obligat să raportez că la aceasta contribuie și unele indiscrețiuni din partea noastră. Aci se știe bunăoară că Oficiile noastre diplomatice din țările neutre au instrucțiuni să întrețină relații amicale

cu reprezentanții Guvernului mareșalului Badoglio".

La rândul său, generalul Ion Gheorghe dăduse lui Goebbels „asigurări că România poate fi considerată azi ca fiind regiunea politică cea mai liniștită, cea mai sigură și cea mai consolidată din întreaga Europă".

Chiar și un mic detaliu, dacă prezintă interes politic pentru București, generalul Ion Gheorghe nu ezită să-l telegrafieze. La 17 martie 1944, spre exemplu, se văzuse cu înaltul reprezentant german îh probleme economice Neubacher, care în timpul unui dejun s-a adresat ministrului român cu cuvintele „Trăiască România Mare!"

între solicitările Legației române de la Berlin am întâlnit una referitoare la activitățile de presă: „A se face tot posibilul să se trimită la Berlin 2-3 corespondenți de ziare de valoare confirmată, români de baștină, cu practică ziaristică suficientă, cu talent, cunoscători ai limbii și culturii germane. Aceștia ne-ar putea fi de un folos neprețuit*'.

La 6 aprilie 1944, Direcția Cabinetului și a Cifrului, condusă de Gr. Niculescu-Buzești a primit următoarea telegramă cifrată — strict secretă — semnată de generalul Ion Gheorghe: „Sunt informat din sursă finlandeză că noile condiții de pace propuse de Soviete Finlandei sunt mult atenuate. Sovietele ar fi renunțat la Hangoe și Viborg. De asemenea rușii ar fi schimbat formula pretenției de internare a forțelor germane din Finlanda în aceea de numai «izolarea» acestor forțe, ceea ce nu prezintă nici o claritate".

O telegramă interesantă a transmis generalul Ion Gheorghe la București în ziua de 7 aprilie 1944, în care se arată cum întreaga presă germană consacrase prima pagină interviului dat de Ribbentrop reprezentantului Agenției „Rador". Titluri mari subliniau „asigurarea că soldatul german va apăra România ca și propria sa patrie". Ministrul român observa că era „fără îndoială mărturisirea și angajamentul Germaniei față de România și ca atare înregistrarea unui succes pentru

noi". Numai că — afirma generalul Ion Gheorghe — „pentru informarea dvs., raportez că interviul a fost pe de-a -ntregul ticluit și că reprezentantul Agenției «Rador» nu numai că nu a văzut pe Ribbentrop, dar nici nu a avut cunoștință de conținutul interviului, fiind plecat chiar la București". Altminteri, ministrul român protestase la Ministerul Afacerilor Străine de la Berlin, împotriva „procedării care-1 pusese în fața unui fapt împlinit".

Ministrul român la Berlin se plângea intr-un raport de lipsa gazetelor românești la chioșcurile germane. El propunea chiar cota unor publicații care să fie trimise în Germania: *Curentul* — 1.000 exemplare; *Universul* — 1.000; *Timpul* — 500; *Viafa* —500.

Struțism politic

Adresându-se vicepreședintelui Mihai Antonescu, generalul Ion Gheorghe releva la 25 aprilie 1944: „Se poate spune că ne aflăm în prezent la sfârșitul uneia din cele mai importante faze ale războiului, și anume la aceea a campaniei iama 1943/1944, gata a păși la faza de

operațiuni militare și de acțiuni politice a verii 1944, care pare a fi cea decisivă a acestui război*'.

Finalul raportului dă măsura competentului analist: „Așadar, Germania trebuie repede înfrântă, dorește Rusia, pentru ca posibilitățile ei de ajutorare la refacerea Rusiei să nu fie complect sleite. Germania trebuie apoi repede înfrântă pentru ca forțele ei militare, încă impresionante, să nu poată fi întoarse din nou, eventual, contra Rusiei, în cazul când anglo-americanii și-ar transforma ezitarea vădită de până acum de a debarca în Europa, într-o amânare *sine die* a unei astfel de operațiuni. Rusia nu poate fi liniștită față de o astfel de eventualitate; ea n-ar mai suporta cu succesul de până acum o nouă refulare spre est.

La rândul lor, anglo-americanii vor să doboare Germania cât mai repede posibil, pentru a scurta la maximum durata unui atât de costisitor război și pentru teama unei defecțiuni morale pe care ar putea-o provoca un greu efort îndelungat, insuportabil pentru o structură socială și economică bazată pe liberalismul capitalist. Dar Germania trebuie doborâtă cât mai repede posibil pentru teama, mai ales, ce o au anglo-americanii de agravarea fatală a problemelor politice legate de acest război și a căror rezolvare, până acum, a trebuit să fie întotdeauna făcută în detrimentul lor, numai și numai pentru a nu indispune Rusia. Japonia apoi nu trebuie lăsată prea mult să se întărească pentru o lungă rezistență, în cazul când grosul forțelor anglo-americane vor trebui să fie încă prea mult timp fixate în regiunea europeană, contra Germaniei.

Iată deci atâtea și atâtea cauze, care deși izvorâte din urmărirea unor scopuri diferite, duc la aceeași necesitate pentru «Națiunile Unite», a lichidării cât mai rapide a rezistenței Germaniei."

în conformitate cu dispozițiunile Legii nr. 215/1944, pentru organizarea Ministerului Afacerilor Străine, generalul Ion Gheorghe a fost reconfirmat prin Decretul nr. 1104 din 30 aprilie 1944, semnat de Mareșalul Ion Antonescu, în funcția de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar (cis. II) al României la Berlin.

Generalul Ion Gheorghe și-a dovedit simțul obiectivității! în judecățile sale față de erorile politice ale conducerii germane, cu prilejul unui impresionant raport confidențial trimis lui Mihai Antonescu la 7 mai 1944: „Manifestările politice din ultimul timp, ale conducerii germane cu ocazia vizitei d-lui Mussolini la Marele Cartier General german, precum și felul în care este privită și tratată, atât de oficialitate cât și de presa germană, problema ungară, îmi sugerează unele reflecții asupra

conducerii germane, rămasă încă, cu toate marile

frământări și evenimente petrecute în timpul din urmă, la vechile ei linii.

Lipsă de imaginație sau struțism politic?

Și una și alta!"

„Dorința poate sinceră a conducerii germane de a-și asocia partenerii grupați în sistemul Axei pentru această luptă de renaștere a Europei, a fost învinsă și depășită de concepția rasială și de credința m resursele și drepturile de rasă superioară a poporului german...

Trag o singură concluzie: aceea că, în preajma marii încăierări finale și decisive ce stă să înceapă, Germania nu găsește altă înfățișare politică cu care să se prezinte în această luptă hotărâtoare pentru însăși soarta lumii, decât cu aceea nutrită de iluziile politice, dovedite de mult deșarte, Axa și secundul cel mai favorit al acesteia, Ungaria!

Cu aceste iluzii perimate, ca și cu aceea a luptei contra bolșevismului!

Căci tot struțismul și lipsa de imaginație au făcut ca Germania să persiste în această formulă, de mult învechită, a luptei contra comunismului, în speranța de a putea ralia, în lipsa altui steag de luptă, popoarele europene la lupta pentru salvarea Continentului. Aceasta, după ce înșiși rușii au arătat și celor mai naivi, că lupta ce se dă acum, este una în care este mai puțin vorba de comunism, ci mai mult de imperialismul rus. Același imperialism rus, cunoscut de mult dar numai îmbrăcat sub o haină nouă, care va fi, și este chiar pe cale, să fie aruncată imediat ce nu va mai fi nevoie de ea.

Deci nu numai lupta contra bolșevismului rus, ci mai ales contra imperialismului rus. Dar pentru o asemenea formulă de luptă, Germania n-a putut face ca propriul ei imperialism să fie apreciat cu simpatie de popoarele europene, pe care ea a căutat să le ralieze la o luptă comună.

Să nu se creadă însă că toate aceste iluzii politice nu ar fi considerate de conducerea germană ca atare,

numai că ea este silită să meargă înainte, însoțită de iluzii! Ele sunt cu toate cele întâmplate în Italia și Ungaria, încă dragi conducerii germane, deși ea știe, că iluziile cele mai dragi sunt, în același timp, cele mai periculoase. Totuși, ea nu se poate despărți de ele, fiind însăși opera ei!“

Semnificativ se arată a fi și conținutul telegramei cifrate trimise de la Berlin la 9 mai 1944: „Sunt informat că mai toți corespondenții de ziare germani în România și în special corespondentul Agenției «Transocean», trimit rapoarte confidențiale foarte îngrijorătoare asupra

stărilor de lucruri de la noi. Se spune că autoritatea Statului trece prin- tr-o gravă criză, că moralul nostru este greu atins...“

Reacția lui Mihai Antonescu se desprinde clar de pe însemnarea autografa făcută pe textul telegramei generalului Ion Gheorghe: protestat personal la von Killinger, că nu putem tolera asemenea defăimări și dl. corespondent de la «Transocean» să fie rechemat".

în aceeași zi de 9 mai 1944, ministrul român la Berlin telegrafia: „Rog a aproba venirea mea la București pentru patru zile".

O dare de seamă detaliată a transmis generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu, la 18 mai 1944, în legătură cu modul în care fusese sărbătorită ziua națională a României (10 Mai) în Germania. Se remarca aria de cuprindere: Capitala Reichului, orașele de provincie — pretutindeni unde se găseau Consulate sau Lectorate române. Se evidenția, de asemenea, „răsunetul foarte puternic în opinia publică și în presa germană a sărbătoririi zilei naționale a României".

în ziarul german *Deutsche Allgemein Zeitung* din 3 mai 1944 fusese publicat articolul *Sud-estul în fierbere,* în care „sub forma unei corespondențe din Belgrad, se lăsa să se întrevadă că în România domnește, de fapt, o atmosferă ostilă Germaniei și încerca să pună într-o

lumină nefavorabilă Guvernul român, susținând că «anumite cercuri guvernamentale... au încuviințat propaganda lui Maniu», dând poporului german o falsă impresie asupra ținutei politice a României".

Generalul Ion Gheorghe menționa asigurător în finalul notei diplomatice: „Ca urmare a protestului meu, Ministerul Afacerilor Străine german mi-a răspuns că redacția ziarului sus-numit a primit avertismentul necesar".

Invazia

Ultimul raport confidențial, de o extensie neobișnuită dar și de sumbre reflecții, l-a expediat generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu în ziua de 7 iunie 1944:

„Invazia cea mult așteptată a început în fine!... Anglo-americanii s-au hotărât să înceapă invazia... și din calcul politic: de a nu se găsi în momentul speratei prăbușiri germane, în afara Europei, și deci, cu drepturi minore în a-și spune cuvântul lor la împărțirea prăzii".

„Din această încăierare, fiecare așteaptă, desigur, venirea cât mai repede a deciziei. Din nenorocire decizia nu va veni însă atât de cu-

rând, cum se crede sau cum se dorește! Căci fiecare din partidele angajate în luptă sunt încă prea puternice, pentru ca una sau alta să se prăbușească atât de repede. Va fi, dimpotrivă, o luptă teribilă, de jertfe încă de neînchipuit...

Sunt convins că pionii jocului acestuia tragic, care este războiul de față, sunt greșit puși...

De aceea credem că în dosul frontului de luptă crâncenă ce se va naște pe pământul Franței, stau, de o parte, posibilitățile de revenire la cumințenie ale anglo-americanilor, spre o salvare a lumii civilizate, iar de alta, rânjetul sinistru al bolșevismului, care își așteaptă

prada.

Cine va învinge din lupta din vest?

Repet, nici anglo-americanii, nici germanii, ci spiritul de salvare al civilizației mondiale, ori anarhia bolșevică!

Primiți vă rog, domnule vicepreședinte al Consiliului, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni".

Generalul Ion Gheorghe a avut o curioasă convorbire amicală cu ministrul Schmidt, directorul Direcției de Presă și Informații din Ministerul Afacerilor Străine german. La 16 iulie 1944 a raportat conținutul acelei conversații politice, lui Mihai Antonescu la București. Discuțiile fuseseră axate asupra situației militare și politice europene a momentului respectiv. La întrebarea ministrului român dacă ar exista perspectiva unei apropieri dintre Germania și Anglia, ministrul Schmidt a dat un răspuns stupefiant: „Da, există totuși o posibilitate. Aceea de a face frică Angliei! La ceasta s-ar ajunge, angajând, numai *pro-forma,* tratative cu Sovietele. Ar fi de ajuns ca Anglia să simtă acest lucru, pentru ca să accepte ea însăși tratative, de teamă de a nu se reveni la situația din 1940.

— Ați încercat ceva în acest sens?, întreabă generalul.

— Nu încă, a răspuns dl. Schmidt, și *aceasta* din teama ce avem de a nu speria pe aliații noștri, în special pe dvs. (adică România)".

în altă ordine de idei, dintr-o telegramă cifrată expediată la 21 iulie 1944 de la Berlin la București, am reținut următoarea informație a generalului Ion Gheorghe: „Am întors o vizită noului ministru ungar la Berlin. Cu această ocaziune d-sa a revenit insistent la asigurările ce mi-a făcut anterior că noua conducere a Ungariei ar fi animată de cele mai bune intenții privitoare la România și că dorința ei ar fi de a se lichida toate conflictele ce ar exista între Ungaria și România.

l-am răspuns amintindu-i de manifestările politice ale vicepreședintelui Consiliului ungar, generalul Rate, care este în contrazicere flagrantă cu intențiile ce pretinde a avea Șeful Guvernului ungar.

în general aceste intenții nu sunt în prezent decât vorbe goale întrebuințate numai în sensul propagandist fără să se fi trecut la vreun gest concret.**

De la o vreme, Mihai Antonescu făcea intervenții după intervenții la Berlin — prin intermediul Legației române — pentru repatrierea din Germania a unor evrei de cetățenie română. Ultimele două telegrame cifrate semnate de ministrul român la Berlin privesc astfel de cazuri.

La 26 iulie 1944, generalul Ion Gheorghe raporta direct lui Mihai Antonescu: onoarea a vă face cunoscut că Ministerul Afacerilor
Străine mi-a comunicat că cetățeana română de origine etnică evreiască Elena Iliescu a fost transportată, conform măsurilor generale luate contra evreilor, intr-un lagăr de muncă din est. Locul unde se află în prezent nu poate fi stabilit și eliberarea ei nu este posibilă înainte de terminarea războiului.**

Cea de-a doua telegramă poartă data de 31 iulie 1944 și este adresată tot vicepreședintelui Mihai Antonescu: „Drept răspuns la telegramele dvs. cifrate nr. 1101, 2588, precum și la adresa nr. 102379 din 3 iunie a.c., referitoare la eliberarea și repatrierea doctorului Victor Balter și a soției sale, am onoarea a vă face cunoscut că Auswärtiges Amt (Ministerul Afacerilor Străine) a răspuns la intervențiunile mele în sensul că autoritățile competente au fost sesizate de acest caz și că rezultatul ne va fi comunicat după terminarea cercetărilor.**

Este, prin urmare, limpede că ministrul României la Berlin n-a știut nimic în acel timp despre practicile „soluției finale aplicate de nazism evreilor.**

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond

Germania, voi. 93, 94.)

PREȚUIREA MARELUI ISTORIC GERMAN ANDREAS HILLGRUBER

în excepționala sa lucrare *Hitler, Carol al II-lea și Mareșalul Antonescu* — a cărei ediții îh limba română a fost publicată de noi la Editura Humanitas în anul 1994 — prodigiosul istoric german are multe referiri la generalul Ion Gheorghe, atât în calitatea sa de atașat militar și de ambasador al României la Berlin, cât mai cu seamă ca autor al cărții *Rumäniens Weg zum Satellitenstaat (Calea României spre Statul satelit),* apărută în anul 1952 la Heidelberg.

Andreas Hillgruber a tipărit lucrarea mai sus citată în anul 1954. Apariția acestei cărți singulare în peisajul istoriografie a fost precedată de un travaliu științific titanic, după cum reiese și din impresionantele surse documentare și note bibliografice anexate volumului. Istoricul german nu s-a mulțumit doar să consulte, să folosească o seamă de informații sau de judecăți de valoare din cartea generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, a profitat de faptul că fostul ambasador român la Berlin domicilia în Germania Occidentală și a reușit să poarte discuții îndelungi cu generalul român. Edificatoare în acest sens ne sunt desele adnotări bibliografice făcute de Hillgruber în cartea sa, în genul „Comunicări făcute autorului de generalul Ion Gheorghe la 15 ianuarie 1953".

Prestigiosul istoric german are în cartea citată trei precizări interesante, vis-â-vis de situația în care s-a aflat ambasadorul Ion Gheorghe în urma „loviturii de Palat", — transformată în lovitură de Stat și confiscată de comuniști — de la 23 august 1944. Prima precizare: „După ce ministrul plenipotențiar român la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a refuzat să devină șeful unui Guvern fantomă, Hitler s-a hotărât să facă acum ceea ce refuzase permanent până atunci: anume, el a

încercat să colaboreze cu Garda de Fier, sperând ca astfel să câștige pentru partea germană cel puțin unele părți din Armata română“ (A.H., pagina 267, în ediția noastră din 1994).

Cea de-a doua precizare: „în ziua de 24 august 1944, orele 17,00, radiodifuziunea germană a.anunțat că «un șef al Gărzii de Fier care fusese condamnat la moarte in România» a preluat conducerea unui «Guvern național român».

...Pentru Horia Sima însă greutățile s-au ivit de la început. Curând s-a constatat că declarația sa potrivit căreia ar avea în România peste 60.000-80.000 de adepți, care ar putea desfășura acolo o activitate de partizani, nu corespundea realității. De asemenea, nu a putut fi realizată nici ideea constituirii unui «Guvem național» pe bază mai largă. Ministrul plenipotențiar la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a refuzat să participe, căci el era atât împotriva lui Sima cât și împotriva Guvernului Sănătescu[44] (A.H., p. 268).

„Guvernul fantomă[44] s-a constituit la Viena abia la 10 decembrie 1944. Era compus din Horia Sima — președinte al Consiliului de Miniștri; Va- sile lașinschi — ministru de interne, sănătate, muncă și ocrotiri sociale; Corneliu Georgescu — ministru de finanțe; Mihai Sturdza — ministru de externe; Grigore Manolescu — ministrul propagandei; generalul Platon Chimoagă — ministru de război; Ion Sân-Giorgiu — ministrul instrucțiunii publice; Vladimir Christi — ministrul cultelor și artelor; Emil Popa — secretar general la Ministerul de Interne; Ion Ionică — directorul general la Ministerul Cultelor și Artelor. Ultimii trei miniștri nu erau membri ai Mișcării Legionare. Odată cu capitularea Germaniei, la 8/9 mai 1945, s-a destrămat și Guvernul constituit de Horia Sima în spațiul german.

Iar cu referire la generalul Constantin Sănătescu, antipatiile au fost reciproce, fiindcă în *Jurnalul generalului Sănătescu,* tipărit în anul 1993 de Editura Humanitas, aflăm un paragraf pe cât de contradictoriu în fond, pe atât de pătimaș și inelegant ca formă: „3 august 1944. Cu Bu- zești am fost la Snagov, unde am întâlnit pe Maniu și Mihai Popovici. Am analizat

evenimentele externe și interne. Dacă Guvernul (Antonescu) nu trimite delegat la Moscova, apoi vom trimite noi pe generalul Aldea. Am luat înțelegere a face o întrunire cu generalul Aldea și cu câțiva generali ce sunt în București veniți de pe front Am dejunat la Snagov cu Buzești care mi-a citit câteva telegrame de la generalul Ion Gheorghe, ministru la Berlin, care arată situația gravă din Germania. Se pare că Grupul de armate de nord a pierdut legătura pe uscat cu Germania, comunicând doar pe Mare. Multe trupe simt în debandadă. în Finlanda s-a schimbat Președintele, probabil în vederea ieșirii din acțiune. Generalul Ion Gheorghe este un mare vinovat, căci în calitatea sa de ministru la

Berlin ne-a indus tot timpul în eroare asupra stării și posibilităților germane. E un germanofil, fiind căsătorit cu o germancă (p. 158).**

A treia precizare făcută de A. Hillgruber „Ion Gheorghe, care i-a urmat lui Raoul Bossy începând din 28 iunie 1943, a rămas în Germania, deși fără vreo funcție, și a fost internat de americani m mai 1945“ (A.H., p. 404).

în lucrarea *Hitler, Carol al II-lea și Mareșalul Antonescu* sunt inserate și câteva greșeli de datare strecurate în cartea generalului Ion Gheorghe. Bunăoară, generalul român fixa „începutul lunii aprilie 1941“ pentru întâlnirea Hitler-Antonescu referitoare la iminentul război antisovietic; în realitate, decisiva convorbire între cei doi Conducători de Stat a avut loc îh zilele de 11-12 iunie 1941.

încă o corectare operată de Hillgruber la o inadvertență a generalului Ion Gheorghe: nu în martie, ci la 25 noiembrie 1942 a avut loc reuniunea aniversară a Pactului Tripartit, la care aderaseră și alte State, între care și România; totodată, Hillgruber făcea rezerve și asupra titlului folosit de generalul Ion Gheorghe — *Confirmarea* aderării la Pactul Tripartit.

Generalul Ion Gheorghe a reținut greșit — susținea Hillgruber — luna martie 1943, ca moment al unei noi întâlniri Hitler-Antonescu; în realitate acea întâlnire avusese loc în luna aprilie 1943 (A.H., p. 379). Numai că generalul Ion Gheorghe afirmă că au existat două întâlniri între Hitler și Antonescu, în martie și în aprilie 1943 (I.G., pp. 266- 267, în cartea de față).

în două cazuri, istoricul Hillgruber a constatat neverosimilitatea afirmațiilor făcute de generalul Ion Gheorghe în cartea sa. Este vorba de mobilurile care l-au îndemnat pe Mareșalul Antonescu să propună (sau să accepte — aici este controversa!) în 1942 o contribuție sporită a României la războiul antisovietic (A.H., p. 372); și mai este discuția despre motivele înlocuirii generalului Speidel la șefia Misiunii aviației militare germane din România (A.H., p. 376).

Observațiile lui Hillgruber sunt ele însele discutabile; personal, înclinăm să dăm dreptate celor afumate de generalul Ion Gheorghe (I.G., p. 176, 229).

Există în cartea lui Andreas Hillgruber o observație justă la care subscriem pe de-a întregul: generalul Ion Gheorghe a exagerat ca un împătimat asupra rolului negativ avut de Mihai Antonescu în cadrul regimului politic din anii 1940-1944 — președinte interimar al Consiliului de Miniștri și ministru de externe pe care ultimul ambasador român la Berlin îl judecă aspru, sfârșind prin a-1 socoti drept „groparul României. Desigur că nici osanale nemeritate nu trebuiesc aduse personalității secondantului Mareșalului Antonescu. Mai degrabă — ca**

totdeauna în viață și în istorie — adevărul, relativ și acesta, trebuie căutat undeva la mijlocul atitudinilor pro și contra Mihai Antonescu.

Coroborând datele din cele două lucrări semnate de istoricul Andreas Hillgruber și de generalul Ion Gheorghe, se pare că au existat 12 întâlniri între Conducătorii Statelor german și român, Hitler și Antonescu. La cele opt îndeobște cunoscute și atestate ca atare — 22/25 noiembrie 1940; 14/15 ianuarie 1941; 11/12 iunie 1941; 11 februarie 1942; 10/11 ianuarie 1943; 12/13 aprilie 1943; 23/24 martie 1944; 3/4 august 1944 — Hillgruber mai adaugă două: 10 octombrie 1942; 25/28 februarie 1944, generalul Ion Gheorghe consemnează și el una: martie 1943, iar împreună (Hillgruber și Ion Gheorghe) evocă încă o întâlnire Hitler-Antonescu, la 2/3 septembrie 1943.

DOSARUL UNEI FALSE CONDAMNĂRI LA MOARTE

Intriga de Ia Berna

Din păcate, pentru luna august 1944 nu se află în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe nici un document diplomatic emanat de la Legația României la Berlin.

Știm din alte surse că generalul Ion Gheorghe a refuzat propunerea lui Hitler și Ribbentrop de a forma un Guvem „fantomă" în Germania, după cum a refuzat și invitația lui Horia Sima de a prelua portofoliul Războiului în „Guvernul Național Român" de la Viena.

Abia la 7 octombrie 1944, aflăm o „telegramă îh clar" de la Legația română din Berna, în care este nominalizat generalul Ion Gheorghe:

„Departamentul politic îmi comunică următoarea telegramă din partea domnului Mihai Popescu:

«Le General Ion Gheorghe, suivi par le Capitaine Fintzesco, le secretaire de presse Amzar et l'attache social Oreste Popesco, se mettant par leur attitude hors du cadre de la mission, j'ai pris la direction de la Legation. Les membres de la Legation se trouvent â leurs domiciles. Le traitament des autorites allemandes est correct. Le ministre Sola- colu et Dan de Belgrade se trouvent â Buckow. Les ministres Stanesco et Zabrowsky et leurs collaborateurs se trovent aux Consulats respec- tifs. De nos Consulats de Paris, Bruxelles et Utrecht aucune nouvelle.

Le fais des efforts pour confier la representation et la defense de nos desirable que l'echange avec Ies diplomate allemands de Bucarest ait lieu aussi tot que possible.

Signe Mihai Popesco»

Atanasiu“

Acea telegramă are pusă o rezoluție semnată de Eugen Filotti: „9 octombrie 1944, Direcției Personalului, cu copiile telegramei în clar trimise — din ordinul domnului ministru Buzești — la Ministerul de Război, și cu nota de serviciu pentru destituire”.

Nota de serviciu este semnată de același Eugen Filotti:

„Din ordinul domnului ministru Niculescu-Buzești se vor întocmi formele pentru destituirea d-lui general Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin și a d-lui Amzer, fost secretar de presă pe lângă aceeași Legație, care, potrivit informațiilor transmise de Legația noastră din Bema, au luat atitudine împotriva Guvernului țării.**

Rezoluția Direcției Personalului: „S-au făcut formele de destituire pe data de 10 octombrie 1944".

Așadar, aceiași Pella, Atanasiu și Popescu de la Legația română din Elveția, dimpreună cu Gr. Niculescu-Buzești — de acum titularul portofoliului Externelor — aceiași cu care generalul Ion Gheorghe avusese prelungite conflicte „diplomatice, urziseră acum lovitura de grație pentru incomodul ministru român de la Berlin.**

Telegrama de la Bema preciza limpede: „se mettant par leur attitude hors du cadre de la Mission, j'ai pris la direction de la Legation. Și totuși...**

Ministrul de război, generalul Mihai Racoviță, s-a precipitat, la rându-i, adresându-se colegului său de la Externe Niculescu-Buzești, la 14 octombrie 1944:

,,Am onoarea a vă face cunoscut că am luat act de informația domniei voastre, în legătură cu atitudinea generalului Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin și a aghiotantului acestuia.

Vă rog să binevoiți a dispune să ni se trimită o copie de pe comunicarea Legației din Bema pentru a ne servi drept acte, la măsurile ce se vor lua îh contra acestor ofițeri.**

Destituirea

Ministrul Gr. Niculescu-Buzești, deși aglomerat cu atâtea chestiuni importante și urgente la conducerea

Ministerului Afacerilor Străine, nu va pregeta să întocmească însuși formele de destituire a ultimului ministru al României la Berlin. Iată textul raportului ministerial înaintat Regelui Mihai I:

„Sire,

Am onoarea a propune Majestății Voastre destituirea domnului general Ion Gheorghe, din postul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin, pentru pactizare cu inamicul.

Dacă Majestatea Voastră va aproba această propunere, o rog respectuos să binevoiască a semna aci — alăturatul proiect de Decret.

Sunt cu cel mai profund respect
Sire,
al Majestății Voastre
prea plecat și prea supus servitor
Ministrul Afacerilor Străine
Gr.N. Buzești"

Decretul Regal a fost semnat la 21 octombrie 1944. Ministrul României la Berlin era „destituit din funcțiune pe data de 10 octombrie 1944, pentru pactizare cu inamicul".

O copie de pe Decretul Regal a fost de îndată trimisă de Ministerul Afacerilor Străine, șefului Marelui Stat-Major.

Foștii colegi de la Legația română din Elveția și din Ministerul Afacerilor Străine au mai recurs la o diversiune, cu scopul de a-1 compromite iremediabil pe generalul Ion Gheorghe în ochii mai marilor noului regim politic de la București. Consilierul de legație Al. Scrădeanu — în numele ministrului afacerilor străine și consulul general Al. A. Botez semnau la 11 noiembrie 1944 următoarea corespondență adresată ministrului subsecretar de Stat al Aerului:

„Avem onoarea a vă aduce la cunoștință, după cum ne informează însărcinatul nostru cu afaceri în Elveția, că în urma îndemnului generalului Ion Gheorghe, fostul nostru ministru la Berlin, membrii Comisiei aeronautice române din Germania au luat atitudine împotriva Guvernului român.

în consecință vă rugăm să binevoiți a dispune să li se aplice cuvenitele sancțiuni."

Rezoluția subsecretarului de Stat al Aerului, generalul Gh. Wassliu: „1. Comunicare Marelui Stat-Major; 2. Idem Ministerului de Război; 3. Cine sunt acești membri?"

La 20 noiembrie 1944, Subsecretariatul de Stat al

Aerului din cadrul Ministerului de Război a trimis Marelui Stat-Major lista celor cinci membri ai Comisiei aeronautice române din Germania, care „în urma îndemnului generalului Ion Gheorghe, fost ministru la Berlin, au luat atitudine împotriva Guvernului român".

Nu mult după aceea, la 11 decembrie 1944, noul ministru de război, generalul I. Negulescu a prezentat Regelui Mihai I un raport, în urma căruia s-a semnat Decretul Regal:

„Având în vedere art. 48 din Legea asupra înaintării în Armata de Uscat, modificat și complectat prin Decretul-Lege nr. 196 din 27 ianuarie 1944, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 23 din 28 ianuarie 1944, precum și hotărârea Consiliului Superior al Oștirii, luată prin procesul verbal nr. 11/1944;

Am decretat și decretăm:

***hit.* I — Se aprobă de noi, trecerea din oficiu în poziținea de retragere pe data Decretului, prin aplicarea art 48 din Legea asupra înaintărilor îh Armata de Uscat, a următorilor ofițeri:**

General de brigadă

***Gheorghe S. Ion,* de la dispoziția M. St. M. (fost ministru al României la Berlin).**

Motivul: a întreprins acțiune politică personală (art. 48, alin, h din L. I. A)

Dat în București, la 13 decembrie 1944".

O copie de pe Decretul Regal nr. 2414 a fost trimisă de Ministerul de Război, Marelui Stat-Major, la 3 ianuarie 1945. O a doua copie a fost expediată pe adresa Ministerului Afacerilor Străine.

Primul care s-a sesizat în privința confiscării bunurilor din țară ale generalului Ion Gheorghe a fost Ministerul Afacerilor Interne. într-o notă adresată la 19 decembrie 1944 Președinției Conisliului de Miniștri, acest Departament arăta că generalul Ion Gheorghe era proprietarul unui imobil (din 1932) situat în București, str. Ciprian Porumbes- cu nr. 4, și, de asemenea, avea

închiriată caseta nr. 158 la Banca Comercială Italiană și Română.

De aici demersul M. A. I. către Guvem: „Dat fiind că generalul Ion Gheorghe a fost destituit din funcția de ministru al României la Berlin, pentru pactizare cu inamicul, Ministerul Afacerilor Interne roagă pe domnul președinte al Consiliului de Miniștri să binevoiască a dispune punerea chestiunii sale în discuția primului Consiliu de Miniștri, pentru a hotărî dacă intră în rândul persoanelor acuzate de crimă de război, în care caz să se indice și măsurile asigurătoare asupra bunurilor sale mobile și imobile, aflate în țară, implicit deci și verificarea safe-ului ce numitul are la Banca Comercială Italiană și Română“.

Pe această notă a M. A. I., există două rezoluții ale secretarului general al Președinției Consiliului de Miniștri, Ripoșanu. Prima, din 19 decembrie 1944: „Se va supune d-lui prim-ministru Rădescu". A doua

rezoluție este din 20 decembrie 1944: „Va fi trecut pe lista criminalilor de război".

Cabala radiofonică

în seara zilei de 5 ianuarie 1945, ora 22,30, la Postul de Radio „Dunărea", de la Viena, a fost înscenată o cuvântare, de fapt un *Apel adresat poporului român,* rostit, chipurile, de către „generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin, care după trădarea de la 23 august 1944 a rămas în Capitala Reichului".

Cineva din anturajul Postului de Radio „Dunărea", la curent cu refuzul generalului Ion Gheorghe de a face parte din Guvernul constituit de Horia Sima la Viena, a pus la cale abjecta substituire de persoană.

Prezentăm, în cele de mai jos, textul acelui *Apel,* redactat într-un stil și cu o terminologie neîntâlnite în tot scrisul generalului Ion Gheorghe.

, frați români și iubiți camarazi!

Mă adresez vouă cu vorbe cinstite, pentru a vă arăta adevărata situație de astăzi a țării noastre și perspectivele de viitor.

Socot că acum vă dați bine seama de ceea ce a însemnat actul mârșav de la 23 august 1944.

Onoarea țării și a armatei a fost terfelită de o clică de inși care nu au avut și nu au altă legătură cu România decât cea dictată de interesele lor personale. Aceste triste figuri, periculoși agenți ai francmasoneriei, s-au întrecut care de care să vândă pe mai mulți arginți onoarea și trupul țării. Ei nu ne-au trădat numai pe noi cei vii, ci și pe cei morți. Ei au profanat memoria celor 300.000 mucenici ai neamului. Dar nici asta nu le-a fost de ajuns; trădătorii au pus armata noastră să lupte împotriva adevăraților lor frați de arme și suferință.

Acești falși profeți socot poate că vor reuși de data aceasta, însă ei nu-și dau seama că zicala «istoria se

repetă» va fi valabilă mai repede decât cred ei.

Din fericire, toată lumea știe că trădarea nu va apăsa poporul, ci numai pe aceia care au înfăptuit-o, în frunte cu jidanii și cu francmasonii, autorii morali.

Se mai găsește oare cineva care să creadă că o nouă așezare a ordi- nei în Europa va fi posibilă să fie înfăptuită de hoardele bolșevice? Nu, niciodată!

Cei care v-au trădat își dau seama că zilele lor sunt numărate. Colosul german este încă în picioare și își va spune cuvântul cât de curând.

Frați români, iubiți camarazi!

Salvarea noastră nu poate veni decât de la noi înșine. Voi care ați fost înșelați, nu trebuie să mai credeți în tânguieÂile fariseilor. Ridica- ți-vă și mergeți alături de armata germană, adevărata lumină a noastră.

Hoardele bolșevice care ne-au cotropit țara au început a trosni din încheieturi, iar noi trebuie să începem a le da lovituri în plin.

Vă vestesc că pe poziția noastră de luptă fâlfâie iarăși steagul și lupta a reînceput".

„Vânătoarea de vrăjitoare"

Jurnalul nr. 188 al Consiliului de Miniștri reprezintă astăzi un document istoric de mare relevanță:

„Consiliul de Miniștri, în ședința sa de la 29 ianuarie 1945,

Luând în deliberare măsurile legale în vederea stabilirii răspunderilor celor *vinovați de crime de război',*

Având în vedere dispozițiile art. 14 din Convenția de Armistițiu, publicată în *Monitorul Oficial* nr.219 din 22 septembrie 1944;

în baza dispozițiunilor art. 5 și 7 din Legea nr.50, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 17 din 21 ianuarie 1945, Decide:

Art. I. — Ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite de a fi comis crime de război și deferirea lor acuzatorilor publici, spre cercetare și instrucție:

1. *Ion Antonescu,* fost președinte al Consiliului de Miniștri

2. *Mihai Antonescu,* fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri...**

Ultimul (al 89-lea) de pe acea listă figurează *generalul Ion Gheorghe,* fost ministru la Berlin.

Art. II. — Ratifică toate măsurile privative de libertate luate în mod provizoriu înainte de 29 ianuarie 1945, împotriva persoanelor prevăzute în acest jumal.

Art. III. — Domnul ministru de justiție este însărcinat cu executarea acestui jurnal.**

Semnau: *generalul N. Rădescu, Petru Groza, Lucrețiu Pătrășcanu, Ghiță Pop, Ion Hudiță, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Gh. Nicolau, Const. Vișoianu, C. Brătianu, Mihai Romașcanu, generalul Ion Negulescu.*

Un al doilea jurnal (nr. 189) al Guvernului:

„Consiliul de Miniștri, în ședința de la 29 ianuarie 1945,

Luând în deliberare măsurile legale luate în vederea stabilirii răspunderilor celor *vinovați de dezastrul țării;*

în baza dispozițiunilor Legii nr. 488 publicată în *Monitorul Oficial* din 11 octombrie 1944, a art. 3 din Legea nr. 51 și art. 5 și 7 din Legea nr. 50, publicată în *Monitorul Oficial* nr.17 din 21 ianuarie 1945, Decide:

Art. I. — Ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite a fi responsabile de dezastrul țării și deferirea lor acuzatorilor publici, spre anchetare și instruire:

1. *Ion Antonescu*

2. *Mihai Antonescu* "

De această dată, *generalul Ion Gheorghe* ocupă poziția 25 (dintr-un total de 65 persoane).

„Art II. — Ratifică toate măsurile privative de libertate luate în mod provizoriu înainte de 29 ianuarie 1945, împotriva persoanelor prevăzute în acest jurnal.

Art. III. — Până la numirea și desemnarea acuzatorilor publici în cauză, Parchetele respective vor lua din oficiu orice măsură asigurătoare asupra bunurilor mobile și imobile aparținând persoanelor prevăzute în prezentul jumal.

Art. IV. — Domnul ministru de justiție este însărcinat cu executarea prezentului jumal".

Semnau toți cei ce semnaseră și jurnalul precedent, plus miniștrii *D. Danielopol* și *Gh. Gheorghiu-Dej.*

Ancheta

Conformându-se hotărârilor Guvernului Rădescu, generalul Ion Dumitriu — judecător de instrucție militar special din cadrul Curții Militare de Casare și Justiție — s-a adresat Ministerului Afacerilor Străine, la 12 februarie 1945:

„Am onoarea a vă ruga să binevoiți a ne trimite în

copie comunicarea Legației noastre din Bema, din care ar rezulta că generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin și căpitanul Finţescu, aghiotantul său, au luat atitudine împotriva Guvernului Țării și s-au pus îh afara cadrului Misiunii diplomatice din Germania.

Odată cu aceasta, vă rugăm a ne trimite și orice documente și informații mai aveți în legătură cu acest caz, pentru a putea aduce cât mai multă lumină în instrucția ce facem".

Ministerul Afacerilor Străine a primit la 19 februarie 1945 o nouă „telegramă în clar" de la Legația din Berna: „Căpitanul Paul Finţescu și soția sa s-au adresat Legației Elveției din Berlin, spre a fi internați cu ceilalți diplomați. A se vedea telegrama din 7 octombrie 1944. *Atanasiu*

Pe adresa Curții Militare de Casare și Justiție, Ministerul Afacerilor Străine a trimis la 21 februarie 1945, copii de pe cele două telegrame primite prin Legația română de la Bema (din 7 octombrie 1944 și din 19 februarie 1945).

în dosarul penal întocmit de acuzatorul public de la Cabinetul 2 al Curții Speciale pentru criminalii de război din cadrul Ministerului de Justiție, există la pagina 19 o simplă coală de hârtie — fără antet, fără semnătură și ștampilă, fără înregistrare de ieșire-intrare — pe care sunt bătute la mașină (caractere mari) câteva rânduri lipsite de orice atestare de proven in ență, text ce poartă următorul conținut:

„Postul «Dunărea», 1 LIII. 1945, ora 18,45

Apelul Generalului Ion Gheorghe

Vi s-a spus la 23 august că Rusia nu se va amesteca în treburile politice ale României. Amară închipuire de care v-ați lăsat înșelați. Ați crezut că va înceta lupta prin trădare, dar astăzi asistați la bolșevizarea țării.

Vi se șoptește că vă veți bucura de liberate, cum

puteți însă crede că drepturile naționale ale românismului vor putea veni de la Rusia Sovietică?

Lupta se duce pe deasupra intereselor personale ale Națiunilor, pentru interesele lor. Dacă nu voiți ca pieirea voastră definitivă să devină un fapt împlinit, alăturați-vă camarazilor voștri germani! "

Oricum am judeca lucrurile, nu cu astfel de dovezi stranii putea fi condamnat un om la moarte (în contumacie).

Curioasă se arată a fi și atitudinea Ministerului de Război — Cabinetul Ministrului, Secretariatul General — în comparație cu cea manifestată de Marele Stat-Major. Acesta din urmă nu s-a precipitat să transmită Comisiei Speciale pentru judecarea criminalilor de război, acte dubioase referitoare la situația de după 23 august 1944 a generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, a făcut cercetări serioase și a remis

Ministerului Justiției numai acte și informații verificate. Pe când de la Ministerul de Război, toți cei trei titulari consecutivi ai portofoliului — generalii M. Racoviță, C. Sănătescu, I. Negulescu — s-au întrecut în a furniza Acuzatorului public tot felul de zvonuri și știri discutabile.

Exemplificăm cu două astfel de mostre, datate 1 aprilie 1945: delațiuni date de organele informative ale acestui Departament [Ministerul de Război], cu privire la situația și activitatea d-lui general Ion Gheorghe.

1/. La Berlin a avut legături cu atașatul de presă Amzer, și cu cunoscutul legionar Tincu, de la Legația română din Berlin.

2/. în prezent ministrul se află îh Germania și colaborează cu generalul Chimoagă, ministru de război în Guvernul naționalist din Germania".

Respectiva adresă are și un final pe măsură: „Pentru propaganda desfășurată în cadrele partidului național român (sic) din Germania [altă gogoriță], Guvernul român prin adresa Ministerului Justiției — Direcția judiciară nr. 10960 din 3.II. 1945, a cerut relațiuni Ministerului de Război asupra generalului Gheorghe Ion, spre a i se retrage cetățenia".

în cadrul Ministerului de Justiție funcționa de acuma Tribunalul Special pentru judecare a celor vinovați de dezastrul țării. De acolo a trimis acuzatorul public de la Cabinetul I, avocatul Ion Raiciu, la 11 aprilie 1945, o adresă către Ministerul Afacerilor Străine, rugând să i se înainteze „de urgență Decretul de destituire pentru pactizare cu inamicul (și dosarul respectiv) privitor la generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin, fiindu-ne necesar pentru instrucția ce se efectuează la acest Cabinet".

Același avocat Ion Raiciu, acuzator public pe lângă Tribunalul Special pentru judecarea și sancționarea vinovaților de dezastrul țării și crime de război, a emis o ordonanță la 24 aprilie 1945, prin care dispunea desesizarea Cabinetului pe care îl conducea, în cazul

generalului Ion Gheorghe. Din cauză că „bănuitul general Ion Gheorghe, după cum rezultă din actele dosarului respectiv n-a făcut parte ca ministru din niciunul din Cabinetele Antonescu — deci nu intra în categoria vinovaților de dezastrul țării".

Desesizarea de la Cabinetul pentru cercetarea vinovaților de dezastrul țării, în favoarea Cabinetului pentru cercetarea vinovaților de război se opera și pe motiv „că azi, generalul Ion Gheorghe face parte din Guvernul legionar din Germania, fapt prevăzut și pedepsit de art 2, al. j din Decretul-Lege".

Atrăgând atenția asupra falsei învinuiri că generalul Ion Gheorghe ar fi făcut parte din Guvernul Horia Sima (de la Viena), vom menționa că Acuzatorul public șef al Tribunalului Special, Avram Bunaciu, a aprobat decizia avocatului I. Raiciu, dispunând preluarea cazului de către acuzatorul public Camil Suciu, de la Cabinetul 2, — ce se ocupa cu cercetarea criminalilor de război.

După controalele inopinate făcute la toate băncile și unitățile CEC din țară, după depistarea imobilelor proprietatea generalului Ion Gheorghe, acuzatorul Camil Suciu de la Curtea Specială pentru judecarea criminalilor de război, a emis ordonanțe prin care dispune înființarea de sechestre asigurătoare asupra întregii averi a „bănuitului criminal de război":

— Imobilul din București, str. Ciprian Porumbescu nr. 4 — compus din subsol, parter, etaj și garaj. De reținut că la acea dată imobilul era închiriat de familiile Igner Henry și Marcovici Jean — pentru o chirie cumulată de 418.000 lei anual.

— Apartamentul de patru camere din blocul „Algiu", situat în București, str. C.A. Rosetti, nr. 14. Apartamentul era închiriat de dentistul Mohr Simion, pentru o chirie anuală de 368.000 lei.

— Soldul creditor de 51.357 lei deținut la Banca Românească din București, str. Smârdan nr. 5-7.

— Soldul creditor de 47.789 lei deținut la CEC București, în libretul 165749.

Din nefericire pentu zeloșii anchetatori și acuzatori publici — care descinseseiă *in corpore* la Banca Comercială Italiană și Română, aducând cu ei specialiști de la „Fichet" — la deschiderea prin spargere, caseta nr. 158, închiriată de generalul Ion Gheorghe la citata Bancă, a fost găsită ... goală!

Portărelul Ioan Dima ne lămurește, printr-un act din 2 mai 1945, motivele măsurilor de sechestru: .Aceasta spre despăgubirea Statului român de eventualele pagube aduse țării de bănuitul criminal de război,

generalul Ion Gheorghe".

Apărarea

între timp, Biroul Legături Externe al Secției a Ii-a Informații din cadrul Marelui Stat-Major a întreprins cercetări în privința generalului Ion Gheorghe și a căpitanului Paul Fințescu.

în *Nota contrainformativă* nr. 181 din 13 mai 1945, întocmită pe baza „declarațiilor date de sublocotenenții Dumitriu și Stoia, foști stu- denți în Germania, precum și de plutonierul T. R. Galidescu Pândele din Regimentul 23/30 Artilerie (căzut prizonier în luptele din Ardeal), înapoiați recent din captivitatea germană", se afirma cu limpezime:

„Deosebit de restricțiunile de: control, cota alimentară, libertate și altele, impuse de germani, mișcarea legionară în legătură cu Gestapoul, furniza acestuia elementele informative asupra cetățenilor români nelegionari aflați în Germania și surprinși acolo ulterior datei de 23 august.

Categoriile de mai sus înglobau diplomații, studenții din facultăți și politehnicile germane nelegionari, oameni de afaceri din comerț și industrie, lucrători și meseriași, bolnavii veniți să caute un medic specialist, ca și răniții sau invalizii ce se aflau în tratament în clinicile germane, etc.

Se citează următoarele exemple de persoane mai cunoscute:

— Generalul *Gheorghe Ion,* fost ministru al României la Berlin, pentru faptul că nu a vrut să adere «mișcării legionare» a fost internat într-un lagăr din apropierea Berlinului.

— Diplomații noștri au fost cu toții internați și aveau același tratament cu prizonierii de război. Se știe de asemeni că nu toți diplomații erau ținuți laolaltă în același lagăr.

în schimb:

— Cpt. *Finţescu,* fost şef al cabinetului militar al g-ralului Gheorghe Ion, ce trecea drept «aprig duşman al legionarilor», a fost şi el la început internat, ca apoi să fie eliberat. Nu se pot cunoaşte motivele ce i-au determinat pe germani a-1 elibera”.

Un alt document relevant:

„EXTRAS

din declaraţia maistrului militar ***Ignat Ioan,*** fost secretar al Comisiei de Recepţie a Marinei la Berlin, înapoiat în ţară din captivitate la 13 mai 1945, înaintată de Statul Major al Marinei Secţia a Il-a cu raportul nr. 20249 din 20 iunie 1945:

«La începutul lunii septembrie 1944, preşedintele comisiei, domnul amiral Zlatian Paul, este chemat de la Kiistrin, unde se afla cu domiciliu forţat împreună cu întreg personalul comisiei, pentru a merge la

Berlin ca să ridice un ordin urgent, de la fostul ministru al României la Berlin, general Gheorghe Ion.

în seara aceleiași zile, ofițerul se înapoiază de la Berlin, aducând o circulară din partea legionarilor, prin care se dădeau indicațiuni ca membrii comisiei să se prezinte la Viena pentru a fi înrolați în «Armata Națională de Eliberare».

Circulara era semnată de Corneliu Georgescu.

Nu se știe dacă la Berlin, domnul amiral Zlatian a luat sau nu contact cu generalul Gheorghe Ion»".

Ancheta continuă

Curtea Militară de Casare și Justiție a revenit la 19 iunie 1945, cu o nouă solicitare adresată Secției a Il-a Informații din cadrul Marelui Stat-Major:

„în legătură cu cercetările ce se întreprind la această instanță, referitoare la acuzațiile aduse generalului de brigadă Gheorghe S. Ion și căpitanului Finț̦escu Paul, ambii din Marele Stat-Major foști în cadrele Legației române din Berlin — și pentru complectarea acestor cercetări întreprinse în urma deschiderii acțiunii penale contra lor;

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune să ni se comunice toate datele care le aveți cu privire la activitatea acestora precum și la atitudinea lor după 23 august 1944.

De asemenea ne este absolut necesar să știm dacă în adevăr ambii sau numai unul din ei și care anume s-ar fi adresat Legației elvețiene din Berlin, cerând internarea cu ceilalți diplomați precum și unde se găsesc acum acești ofițeri.

Aceste relațiuni ne sunt absolut necesare la complectarea instrucției ce se face contra sus-numiților".

Colonelul M. Lăzărescu, șeful Secției a Il-a Informații din Marele Stat-Major, s-a adresat în consecință, la 22 iunie 1945, Ministerului Afacerilor Străine:

„Pentru complectarea cercetărilor întreprinse în legătură cu acuzațiile aduse generalului Gheorghe S. Ion și căpitanului Finț̦escu Paul;

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a ne trimite, chiar prin delegatul nostru, plut adm. Manughevici Găetan, o copie de pe raportul d-voas- tră nr. 117793/1944 pe baza căruia s-a întocmit I. D. nr. 1975, prin care generalul Gheorghe Ion a fost destituit din funcț̦iunea de ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Berlin.

Totodată, vă rugăm să binevoiți a ne trimite copii eventual și de pe alte documente sau informații pe care acel Departament le posedă, din care să rezulte dovezi pentru pactizarea sus-numiților cu inamicul, sau acelea care arată nevinovăția lor.

Lucrarea ne este cerută urgent de Curtea Militară de Casare și Justiție.**

Secretariatul de Stat al Aerului, care în cadrul Guvernului Petru Groza avea un alt titular, în persoana generalului Emanoil Ionescu, a răspuns și el solicitărilor Tribunalului Poporului, recte Acuzatorului public Cab. 12, la 29 iunie 1945, prin punerea la dispoziție a copiilor de pe adresa Ministerului Afacerilor Străine din 11 noiembrie 1944 și de pe lista cu membrii Comisiei aeronautice române din Germania, ademeniți, zice-se, de generalul Ion Gheorghe să ia „atitudine împotri- va Guvernului român.**

Rezoluția de pe acea corespondență oficială aparține acuzatorului public Camil Suciu, cu data de 30 iunie 1945: „La dosarul cauzei (nr. 35/1945) spre a se avea în vedere la cercetări. Pentru că era încă în cercetare cazul generalului Ion Gheorghe, probele administrate până atunci — ca și cele ulterioare, de altfel — fiind neconcludente...**

întru adevăr

Marele Stat-Major a remis Curții Militare de Casare și Justiție, la 23 iunie 1945, copii de pe toate actele avute la dispoziție; cea mai mare parte din ele sunt deja prezentate de noi în paginile precedente.

în plus, se trimitea lista Guvernului constituit sub președinția lui Horia Sima la 14 decembrie 1944, Cabinet ministerial a cărui componență am redat-o deja în paginile anterioare și în care generalul Ion Gheorghe nu figura.

De altfel, nici unul din membrii acestui „Guvern de la Viena“, în lucrările lor memorialistice sau în

scrierile lor politice n-au pomenit niciodată numele generalului Ion Gheorghe; ne referim la scrieri semnate de Horia Sima, Mihai Sturdza, generalul Platon Chimoagă, în care aceștia evocă geneza și activitatea Guvernului respectiv.

Se trimitea, de asemenea, textul pretinsului *Apel* radiodifuzat în numele generalului Ion Gheorghe, cu observația — „Marele Stat-Major nu cunoaște dacă acest discurs este în adevăr ținut de generalul Ion Gheorghe, însă nici nu are dovezi din care să rezulte contrariu.**

în finalul adresei se sublinia: „Totodată avem onoarea a vă aduce la cunoștință că Marele Stat-Major nu posedă alte documente în afara

celor menționate mai sus și nici alte informații. De asemenea nu cunoaștem unde se află m prezent generalul Ion Gheorghe și căpitanul Paul Fințescu; după informații date de Ministerul Afacerilor Străine, personalul nostru diplomatic fost în Germania s-ar afla m prezent la Montecantini în Italia".

în aceeași ordine de idei, este de reținut relativitatea informațiilor furnizate de Ministerul Afacerilor Străine în legătură cu diplomații și ofițerii români internați în lagăre din Germania. Așa de pildă, se presupunea că generalul Ion Gheorghe n-ar fi fost supus rigorilor respective, fiindcă nu se număra, la 8 ianuarie 1945, printre intemații de la Krutnmhuebel (Silezia); unde se aflau deja It. col. Tilichi, cpt. comandor Antonescu, It comandor Balotescu ș. a.

Dintr-un alt document de arhivă aflăm totuși câte ceva despre regimul de care „se bucura" generalul Ion Gheorghe m Germania. Este vorba despre încă o declarație — trimisă de Marele Stat-Major, Curții Militare de Casare și Justiție, la 28 iunie 1945 — a „maistrului militar cls. a III-a Ignat T. Ioan, din Subsecretariatul de Stat al Marinei, fost membru în Comisia Navală de Recepție din Berlin, înapoiat recent din captivitatea germană", cuprinzând noi informații asupra generalului Ion Gheorghe:

„ Declarație

Subsemnatul maistru militar III Ignat T. Ioan, referitor la personalul militar ce se mai află în Germania declar următoarele:

In luna ianuarie 1945 către sfârșitul lunii, fiind constrânși de organele de poliție germane pentru a ne înscrie la «Volksturm», și pentru a scăpa de această înscriere, am plecat la Berlin.

Acolo m-am întâlnit cu maistrul Bidu, submaistrul Stoichițescu, Albu T. de la Comisia Armatei de Uscat, care mi-au spus că merg la Legația română (fosta) pentru a ne scoate adeverințe că suntem persoane

civile.

Sosind în Bendlerstr. unde se găsea fosta Legație română, a sosit și dl. general Ion Gheorghe, fost ministru la Berlin, pe care l-am rugat dacă poate să ne dea această adeverință.

Dânsul a spus că nu mai are nici o calitate de-a elibera astfel de adeverințe, dar după multă stăruință ne-a eliberat, sub textul:

«Că sunt funcționar civil trimis de Subsecretariatul de Stat al Marinei pentru cumpărături de materiale».

Dânsul a mai spus căci i-a fixat domiciliu în Berlin, i-a luat mașina și nu-i mai dă voie să se deplaseze. O duce cam greu cu mâncarea. Domnia sa a plecat — pe jos în oraș. Ca fizic era mult slăbit.

De la maistru Bidu și Albu am auzit că nu se știe unde a dispărut dl. căpitan Fințescu — de vreo 4 zile.

In ceea ce privește chemarea d-lui amiral Zlatian Paul, pentru circulara emisă sub semnătura «Comeliu Georgescu» nu știu dacă i-a fost înmânată personal de dl. g-ral Ion Gheorghe.

Venind cu copia de pe circulară, a fost citită atât mie, d-lui It. c-dor ing. Halus G. și subof. Georgescu Tr., cât și membrilor comisiei aviației: dl. cpt. ing. loanin Gh. și ing. Meltzer.

A cerut o părere, din partea celor ce ne găseam, toți am refuzat

Dl. amiral Zlatian a strâns această hârtie în mână și a azvârlit-o în coș.

Toată această chestiune s-a întâmplat în biroul Comisiei Marină — Kustrin.

Maistru (ss) *Ioan Ignat*
26. VI. 1945“

Ceva mai târziu, la 22 august 1945, Biroul Contrainformații al Secției a II-a din Marele Stat-Major făcea „cunoscut-spre știință[44] Biroului 3/Secția a II-a următoarele:

„Domnul colonel Mărculescu Nicolae, fost în Marele Stat-Major Secția a 6-a și înapoiat din captivitate, a declarat că în Viena a aflat că fostul ministru al României la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a fost solicitat de Guvernul Horia Sima să primească portofoliul Ministerului de Război în acel Guvern, însă a refuzat[44].

Condamnarea

Cu toate acestea, prin Hotărârea nr. 11 din 21 februarie 1946, Tribunalul Poporului din București,

constatând „Fapta săvârșită: A părăsit țara punându-se în slujba hitlerismului, atacând din străinătate prin scris și grai[44], a dat „Soluția: Pedeapsa cu moarte[44] (în contumacie).

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhivele Ministerului Apărării Naționale — M.ST.M., Fond 948, dosarul nr. 1866; Ministerului Afacerilor Externe — Fond Direcția Personalului, Dosar Personal, Litera G., nr. 137; Serviciului Român de Informații — Arhiva Securității Statului — F.P. 40018/2)

ÎN EMIGRAȚIE[I]...

în Arhiva Securității Statului din București se află sporadice informații despre activitatea generalului Ion Gheorghe în anii autoexilului său. Astfel, se menționează că în vara lui 1951 s-a constituit „Asociația Românilor Liberi din Germania Occidentală[II], sub președinția generalului Ion Gheorghe; Asociație recunoscută de fapt a fi o filială a Ligii Oamenilor Liberi (ce-și avea sediul îh S. U. A.). Destul de curând, generalul Ion Gheorghe — spre a evita implicarea sa în diferitele controverse dintre emigranți — a cedat președinția Asociației, maiorului Gheorghe Bordea.

Asociația Românilor Liberi din Germania Occidentală a tipărit și un organ de presă — gazeta *Patria,* la fondarea și susținerea căreia generalul Ion Gheorghe a avut un aport substanțial.

încurajat de succesul lucrării sale publicată în 1952 (cartea ce prezentăm), generalul Ion Gheorghe a editat în anul 1954, la Paris, o nouă lucrare, intitulată sugestiv *Nepoții unchiului Sam* — o carte cu amintirile

---

I ***Acest capitol a fost elaborat pe baza informațiilor documentare provenite din Arhiva Serviciului Român de Informații (Arhiva Securității Statului, Fond „D",***

II***dosarele nr. 2160, 10851, 10947), puse la dispoziția noastră prin amabilitatea d-lui Mihai Pelin — care are în pregătire o carte despre emigrația română.***

sale din lagărele americane în care fusese internat în anii imediat postbelici. Sesizat de lipsa de percepție a americanilor față de cauzele reale europene ale celei de-a doua conflagrații mondiale, memorialistul a încercat să explice procesele istorice declanșatoare de războaie, ajutând în felul acesta la o mai adecvată opinie americană privitoare la contextul politic și necesitățile practice ale Europei postbelice.

Ca mai mereu în viața-i, generalul Ion Gheorghe și-a atras și prin acest volum invidia și ura unor contemporani ai săi. O seamă de cercuri din emigrația română s-au grăbit să eticheteze ultima apariție editorială a lui Ion Gheorghe — drept o carte antiamericană, și de aici zvonuri că autorul concepuse cartea dacă nu de conivență cu regimul comunist,

măcar făcuse jocul autorităților de la București. Un motiv în plus ca generalul Ion Gheorghe să se distanțeze și mai mult de emigranții români ahtiați după bârfe și intrigi.

Interesant de reținut că serviciile de resort ale Securității Statului de la București au sfârșit prin a caracteriza cartea *Nepoții unchiului Sam,* ca pe un instrument diversionist — ‚3 vrut să deruteze pe cei ce știau că lucra pentru americani".

Volumul lui Ion Gheorghe de amintiri se constituie de fapt într-o analiză critică, lucidă a acțiunii politice a conducerii americane în ultima parte a războiului al doilea mondial și în anii imediat postbelici.

Generalul Ion Gheorghe a avut, după cum spuneam, un fiu — Ion — născut în 1919. în anul 1952 — când a început să funcționeze Postul de Radio „Europa Liberă", secția română — Ion (Ionel) Gheorghe, fiul generalului, a fost numit șeful Serviciului de ascultarea emisiunilor posturilor de radio din România; cu care ocazie întocmea sinteze informative necesare activității Postului de Radio „Europa Liberă". Sediul serviciului era la Munchen.

O fișă de Securitate din 4 aprilie 1977 îl prezintă pe Ion (Ionel) Gheorghe tot în calitate de șef al Serviciului de analiză și cercetare a informațiilor privind România, din cadrul Postului de Radio „Europa Liberă". De menționat că acest Serviciu (de mare preț pentru americani) funcționa oarecum independent de Redacția Secției Române.

Vom încheia acest periplu în spectaculoasa biografie a generalului Ion Gheorghe, cu un document de-a dreptul grotesc, emanație a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române.

Generalul Ion Gheorghe a încetat din viață în Germania Federală, în anul 1957, la vârsta de 64 de ani. Din păcate, i-a fost dat ultimului ambasador român la Berlin ca nici după moarte să nu se așeze liniștea asupra personalității sale. Pentru că iată ce blasfemie

întâlnim într-un Ordin al M. A. I. din 21 martie 1960:

„Se pun în urmărire pe țară, elementele cuprinse în buletinul de față. în caz de identificare a acestora, se va face cunoscut organului care duce acțiunea de urmărire pe țară. Ordinele de urmărire pe țară emise anterior se anulează. Folosirea prezentului buletin se va face în conformitate cu prevederile Ordinului nr. 155/1959 și instrucțiunilor privind urmărirea pe țară.

Ministru al Afacerilor Interne

General-locotenent *Alexandru Drăghici*

în *Anexa* acestui *Ordin* se află și... numele mortului din 1957:

„Gheorghe Ion, fiul lui Simion și Maria, născut 6 februarie 1893 la Pitești, cu ultimul domiciliu în București, str. Ciprian Porumbescu nr. 4. Fost general. Semnalmente: talia 1,70 m, fața rotundă, bărbia lată, fruntea lată, chelie frontală, nasul și gura potrivite, părul cărunt, sprâncenele ascuțite.

Rude: Gheorghe Elena, domiciliată în București, str. Dr. Juvara nr. 11 (soră); Gujba Maria, domiciliată îh Pitești, str. Vlad Țepeș nr. 16 (soră).

în anul 1942 (sic) a fost trimis ca atașat militar la Legația română din Berlin, Germania. După 23 august 1944, a refuzat să se întoarcă în țară. In prezent face parte din conducerea emigrației române din străinătate și este acuzat că desfășoară activitate dușmănoasă împotriva R. P. R.

în caz de identificare, să fie reținut".

Absurdul situației ne scutește de orice comentariu...

Oricum, fascinant este acest caz al generalului Ion Gheorghe, pe care nu-1 putem încă încheia. Povestea continuă...

STELIAN NEAGOE

Notă asupra ediției

Cartea generalului Ion Gheorghe se tipărește in versiune românească, după ediția princeps apărută în anul 1952 la Heidelberg, în Editura Kurt Vowinckel.

Autorul și editorul din 1952 au intitulat lucrarea *Rumäniens Weg zum Satelliten- staat — Calea (Drumul) României spre Statul satelit.* în ediția noastră am optat pentru „un titlu ceva mai comercial" — *Un dictator nefericii: Mareșalul Antonescu,* expresie ce se găsește ca atare în cuprinsul volumului de față" — titlul inițial fiind păstrat numai în pagina de gardă a volumului

Generalul Ion Gheorghe și-a scris cartea în condiții vitrege, după o documentare precară: întreaga arhivă a Legației române la Berlin fusese făcută scrum în urma bombardamentelor anglo-americane, iar arhivele din țară îi erau cu totul inaccesibile. Astfel că, fiind nevoit să-și elaboreze lucrarea mai mult din memorie, autorul face unele inerente confuzii evenimențiale.

Comeliu Zelea-Codreanu n-a fost ucis „împreună cu întreaga sa organizație de conducere în cursul unei «încercări de evadare»" (pagina 116 din volumul de față); de fapt, în noiembrie 1938, C. Z. Codreanu a fost asasinat dimpreună cu „nicadorii" (ucigașii prim-ministrului I. G. Duca) și cu „decemvirii" (asasinii dizidentului gardist Mihai Stelescu).

Generalul Ion Gheorghe scrie că „abia întors la București, Regele Carol al II-lea a ordonat asasinarea lui Codreanu și a oamenilor săi" (p. 117). Or se știe astăzi că ordinul pentru uciderea lui C. Z. Codreanu l-a dat Regele Carol al II-lea telegrafic, pe când se afla în tren (pe teritoriul Cehoslovaciei) în drumul de la Berlin spre București.

în cartea ce prezentăm se vorbește de protestul Generalului Ion Antonescu față de tratamentul inuman la care erau supuși legionarii închiși, după care se afirmă: „Răspunsul Regelui la protest a fost degradarea Generalului, care curând după aceea, și anume după uciderea lui Codreanu, a fost arestat" (p. 117). Adevărul este că Generalul Ion Antonescu nu a fost degradat ci doar demis de la comanda militară și pus la dispoziția Ministerului, în perioada 30 noiembrie 1938-6 iunie 1940, după care i s-a aprobat demisia din cadrele active ale Armatei. Arestarea Generalului Antonescu, la domiciliul său din Predeal, s-a produs în prima decadă a lui iulie 1940, după care i s-a fixat domiciliu obligatoriu la mănăstirea Bistrița

(Vâlcea).

Frontul Renașterii Naționale n-a fost „o organizație oarecum fascizantă" (p. 116), după cum întreaga *dictatură regală* (februarie 1938-septembrie 1940) n-a avut caracter fascist.

Părerile cam sumbre ale generalului Ion Gheorghe despre concentrările masive românești din 1939, (p. 121) nu corespund realității; dimpotrivă, acele concentrări au demonstrat voința spontană a rezerviștilor de a apăra integritatea Statului național român — grav amenințată de revanșism și revizionism.

Nu subscriem nici la duritatea cu care acuză generalul Ion Gheorghe (p. 123) cedările silnice teritoriale, acceptate nu cu inima ușoară de factorii responsabili ai țării, in toamna pătimirii noastre din 1940.

Surprinde, de asemenea, concluzia la care a ajuns autorul cu privire la eroul său preferat — Mareșalul Antonescu. Socotim cel puțin discutabilă judecata potrivit căreia Conducătorul Statului „nu a căzut ca un erou, în pofida morții sale tragice, ci ca un politician naufragiat (p. 132).**

La p. 342 se spune că „Partidul Comunist nu existase niciodată legal. Totuși, In perioada mai 1921-aprilie 1924, acea incipientă formațiune politică de extremă stângă și-a desfășurat activitatea (atâta câtă a fost) în condiții de legalitate.**

„România a declarat război Germaniei — se afirmă la p. 347. Faptele au avut o desfășurare ceva mai complexă. Inițial, noua conducere a României a garantat libertatea de retragere a trupelor germane. Comandanții militari germani locali nu s-au ținut de cuvântul dat și — impulsionați de ordinele lui Hitler — au declanșat atacul asupra Bucureștiului. Din această „defecțiune** a rezultat declarația de război față de Germania.**

Mareșalul Antonescu nu a fost chemat la Palatul Regal „/n *seara* zilei de 23 august 1944" (p. 356) ci la orele 15,30.

Pe de altă parte, în cartea generalului Ion Gheorghe sunt o seamă de idei valoroase, care subliniază o dată în plus virtuțile de tactician militar și de analist politic ale autorului. Cititorii vor constata, de pildă, delimitările nete ale generalului Ion Gheorghe față de Garda de Fier și față de erorile politice ale Iui Hitler. El are pagini incitante cu privire la analogiile dintre social-naționalism și socialismul general european — față de acesta din urmă manifestându-și încrederea de viitor. Un frumos manifest dedică autorul, „Europei unite de mâine — judecăți de valoare care prind contur în anii zilelor noastre. Generalul Ion Gheorghe are cuvinte de apreciere a calităților soldatului german, în schimb întâlnim destule accente severe pentru manoperele Gestapoului și trupelor S. S. Sunt relevante paralelele, similitudinile operate cu dictatori celebri, precum Hitler și Stalin. în general, autorul cărții de față are atitudini exigente față de protagoniștii lumii politice românești a vremii respective. Personajul central al cărții — Mareșalul Antonescu — și luliu Maniu se bucură de**

simpatia bine temperată a generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, personalități precum Mihai Antonescu sau Gr. Nicu- lescu-Buzești ies destul de șifonate de sub condeiul scrupulosului militar și diplomat român.

în privința ediției propriu-zise, menționăm că am adoptat câteva alte metode în transcrierea textului, decât editorul german. Noi am preferat să redăm dialogurile cu litere italice — și nu prin ghilimele. De asemenea, n-am scris cu literă majusculă: conducerea germană, conducerea română; răsărit, est, vest, nord; campanie;/ronț.

Notele de subsol, spațierile unor cuvinte sau unor fraze, precum și intervențiile cuprinse între paranteze rotunde — aparțin autorului cărții. Cele câteva corectări de datare calendaristică operate de noi, sunt marcate prin paranteze ascuțite.

Lipsa de spațiu ne-a impus o supraselecție a documentelor prezentate și în facsimile.

S. N.

Generalul
ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT
MAREȘALUL ANTONESCU

Antonescu și Hitler

FULGERUL DIN SENIN

Alt-Madlitz fi Berlin, 23/24 august 1944

După distrugerea cartierului Grădinii Zoologice în îngrozitoarele nopți de la 23 și 24 noiembrie 1943, Ambasada română bombardată a fost mutată în apropierea Berlinului, la fel ca toate reprezentanțele diplomatice străine. Serviciul nostru foarte cuprinzător ca și familiile personalului Ambasadei și-a găsit adăpost în parte în castelul contesei Dohna, la Buckow, în parte în hotelul sezonier de pe malul lacului Buckow, precum și în castelul Friedersdorf al familiei von Marwitz; serviciul diplomatic propriu-zis al Ambasadei noastre a fost mutat însă în castelul Alt-Madlitz, unde mi-am adus și familia și unde am fost primit cu căldură. Proprietara castelului, contesa von Finckenstein, ne-a pus cu plăcere la dispoziție toate încăperile și instalațiile necesare pentru a ne îndeplini într-o oarecare măsură îndatoririle noastre diplomatice.

Prietenii și cunoștințele mele din Berlin obișnuiau să vină cu plăcere la Alt-Madlitz deoarece se simțeau atrași nu numai de cunoscuta ospitalitate românească, ci și de frumusețea reconfortantă a parcului castelului. Așa se face că așteptam numeroși oaspeți și în seara zilei de 23 august 1944. Printre aceștia se găseau secretarul de Stat Freiherr von Steengracht, directorul acestuia de cabinet, Freiherr von Mirbach, Pamfil Ș e ic ar u, cunoscutul editorialist al publicației bucureștene *Curentul* împreună cu soția, proprietara castelului, contesa von Finckenstein și câțiva membri ai Ambasadei române. Ambasadorul Finlandei la Berlin, Kiwimaeki, care fusese de asemenea invitat, se scuzase din cauza evenimentelor care interveniseră pe neașteptate în Finlanda.

Oaspeții mei au sosit cu o întârziere mai mică sau mai mare. La ora 19,30 — invitația fusese pentru ora 18,30 — se adunaseră însă cu toți în afară de Freiherr von Steengracht. Nimeni nu-și putea explica întârzierea neobișnuită a secretarului de Stat, cunoscut pentru punctua-

litatea și corectitudinea sa. în cele din urmă, la ora 20,30 mașina sa a apărut pe aleea care ducea către terasa castelului. După ce s-a scuzat în mod convențional pentru întârziere, Freiherr v. Steengracht și-a dat evident silința să pară bine dispus, dar cu toate acestea el nu a putut înlătura impresia neplăcută. Abia în dimineața zilei următoare aveam să aflăm adevăratele motive ale ciudatei sale întârzieri.

*

Pamfil Șeicaru se găsea de câteva zile la Berlin. El intenționa să plece în Elveția. Ca atâția alți exponenți ai opiniei publice din România, care au posibilitatea de a arunca o privire sigură în culisele vieții politice din această țară, lui nu i-a mai rămas altă soluție — ținând seama de evenimentele amenințătoare ce se conturau la orizont — decât să fugă într-o țară neutră.

în perioada aceea, frontul se afla în nordul Moldovei, în Basarabia și de-a lungul Nistrului. El era ocupat de 29 divizii germane și de 26 divizii române. Dar ce importanță mai putea avea un front oricât de puternic ar fi fost, dacă în spatele lui pierise încrederea în sensul luptei? Căci nu mai era nici o îndoială că România participa la o luptă ale cărei perspective victorioase încetaseră de mult să mai existe. Curajoasele trupe române, care străbătuseră aproape doi ani victorioase întinderile rusești alături de aliații lor germani, au trebuit să se supună soartei dureroase care lovise pe acești aliați și să împărtășească cu ei decepțiile și înfrângerile care începuseră la Stalingrad și care au continuat în timpul anului 1943. în primăvara anului 1944 diviziile române se aflau în urma unor retrageri pline de pierderi din Caucaz, de la Volga și din Crimeea, pe scumpul pământ al patriei. Sub arșița soarelui din acel an, ele au pornit încă o dată pentru a-și apăra glia. Ele știau că abia acum avea să înceapă greul luptei, iar gândurile lor erau cât se poate de simple:

dacă au fost gata să-și verse sângele în stepele rusești pentru un ideal care le-a fost prezentat drept național și creștin, atunci cum ar fi putut ele șovăi să-și dubleze forțele acum, când era vorba de propria țară?

Totul părea zadarnic, căci pentru această luptă nu era suficient numai un front gata de sacrificii, ci mai era nevoie de un front în țară, susținut de aceeași forță morală. Dar odată cu victoriile obținute în război dispăruse și elanul moral inițial din țară. Nici conducerea, nici poporul nu mai aveau forța spirituală de a da noi impulsuri frontului, dimpotri-

vă: conducerea și poporul nu mai erau altceva decât un barometru pasiv al frontului, iar acele indicatoare arătau de mult „furtună".

încrederea într-o victorie pierise de mult. Disperarea și tristețea puseseră stăpânire pe oameni. Numai speranța intr-un succes adusese România de partea Germaniei în acest război și atât timp cât a existat această speranță, totul părea în ordine. Ea era suficientă pentru a justifica alianța cu Germania. Când însă a dispărut perspectiva unei victorii, a început să se prăbușească fundamentul politic al luptei comune. Căci despre o statornicie, care s-ar fi putut naște numai dintr-o idee națională superioară, sau dintr-o ideologie politică și care ar fi putut declanșa dorința de rezistență, chiar având în vedere înfrângerea, nu s-a putut vorbi niciodată. Obiectivul pe care îl urmărea România în război, consta m redobândirea teritoriilor pierdute îh vara anului 1940: anume Basarabia și nordul Bucovinei, precum și nordul Transilvaniei. Acest obiectiv putea fi atins numai printr-o alianță cu Germania victorioasă și pe atunci Germania părea să aibă cele mai multe șanse. Când însă șansele marelui „favorit" au început evident să dispară, România s-a găsit deodată îh situația unui jucător cuprins de panică, căruia i se părea de prisos să aștepte sfârșitul cursei și care încearcă în ultimul moment să mizeze pe un alt „favorit", indiferent de preț. Când războiul s-a apropiat de granițele române și a cuprins în cele din urmă pământul românesc, teama din țară s-a transformat în panică. Atacurile aeriene neîncetate ale avioanelor anglo-americane agravaseră de asemenea din ce în ce mai mult situația. Forțele de rezistență au fost pe deplin paralizate.

Mulți dintre exponenții amenințați ai opiniei publice din România găsiseră de mult adăpost în Elveția, Suedia, Spania sau Portugalia. Pamfil Șeicaru a rămas relativ mult timp în țară. Din cauza editorialului său anticomunist, care apărea zilnic în *Curentul,* el se

găsea într-o poziție foarte expusă. în cele din urmă, el a fugit, printre ultimii din calea pericolului ce se apropia.

Eu nu am latitudinea de a aprecia rolul controversat al lui Șeicaru. De ceea ce sunt convins este faptul că el poseda, ca orice om cinic, un remarcabil simț politic. în timpul războiului el a dus o politică care era germanofilă, dar a făcut-o însă numai în mod indirect, aș spune în mod camuflat. Atitudinea sa politică era evident anticomunistă, de aceea mai ales în timpul alianței de arme germano-române, el a evoluat pe o linie pro germană, dar nu și-a ascuns în nici un caz înclinația pentru Occident. Prin aceasta el reprezenta atitudinea fundamentală a aproape

tuturor forțelor politice din România, fără a împărtăși însă naivitatea acestora referitoare la o influență occidentală efectivă asupra bolșevismului. Scepticismul său l-a determinat mai curând să prefere securitatea oferită de un azil neutru, dominației bolșevice și să lase sperata protecție anglo-americană în seama altora. în acest scop el s-a înarmat cu un pașaport diplomatic, pe care avea dreptul să-1 obțină în calitate de profesor de ziaristică la așa-numita „academie a diplomaților". Acest institut ciudat fusese creat de altfel abia cu o lună înainte de prăbușirea României de către fantastul și primul gropar al României, Mihai Antonescu.

Șeicaru a arătat la Berlin că este foarte grăbit. La București el nu mai avusese timp să-și procure viza necesară pentru localitățile neutre unde urma să se stabilească; acum se străduia să obțină vizele care îi mai lipseau prin intermediul Ambasadei noastre. Ministerul de Externe german, care nu-1 simpatiza prea mult pe Șeicaru, a ezitat însă să-i acorde viza de ieșire din Germania. Șeicaru era apreciat ca un ziarist anticomunist eficient, dar Ministerul de Externe era neliniștit de tendințele sale pro ocidentale. Dr. Paul Schmidt, conducătorul secției de presă și informare de la Ministerul de Externe mi-a spus odată că doi oameni de la București nu-1 lasă să doarmă în pace: Mihai Antonescu și Pamfil Șeicaru. într-adevăr ambii se găseau pe aceeași linie politică, dar această linie era considerată la Berlin periculoasă. Concepția germană se asemăna datorită logicii și rigidității sale politice cu o formulă matematică; potrivit acestei concepții, România nu avea voie în calitate de aliat al Germaniei să aibă alți dușmani sau alți prieteni decât Germania însăși. Aceasta nu corespundea însă concepțiilor lui M. Antonescu și Șeicaru, căci după părerea lor România putea foarte bine avea cu Germania un dușman comun, anume Rusia; în ce privește anglo-ameri- canii însă, ei nu vedeau nici o congruență. Vechile simpatii ale României pentru anglo-americani nu dispăruseră, deși

aceștia declaraseră României război și o atacaseră în mod pustiitor pe calea aerului. între Mihai Antonescu și Șeicaru exista însă o deosebire fundamentală; reprezentând sentimentele poporului român față de anglo-americani, Șeicaru nu era dealtfel decât o persoană particulară, care nu se simțea angajat față de Germania decât prin angajamentele vagi și nedefinite ale unui cetățean față de un Stat aliat. Mihai Antonescu semnase însă în calitate de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și de ministru de externe al României aderarea la Pactul Tripatit, iar acest pas adusese România într-o poziție dușmănoasă atât față de Rusia cât și față de

Occident. Dar acest fapt nu a părut niciodată un impediment moral pentru Mihai Antonescu.

Existența politică intr-o anumită măsură dublă, a celor doi făcuse deja mult sânge rău în cercurile conducătoare din Germania. Exista neîncredere atât față de lealitatea unuia cât și a celuilalt. Rapoartele Ambasadei germane de la București erau la fel de nefavorabile pentru Șeicaru. Fără îndoială că acesta se temea că va primi prea târziu viza pentru Elveția.

Ne-am așezat la masă. Temperamentul expansiv al lui Șeicaru cu ușoara sa coloratură exotică era foarte antrenant pentru oaspeții distinși de altă naționalitate și a dat serii o.notă degajată, cum nu numai că era permis în asemenea ocazii, dar era chiar de dorit în special în cercurile diplomatice. In afară de aceasta, Șeicaru a părut tot timpul interesant, nu numai din cauza cuprinzătoarelor sale cunoștințe în ce privește viața politică română, ci și cea internațională.

Principala temă de discuție au constituit-o în timpul mesei evenimentele politice din ultima zi. Ieșirea Finlandei din război a provocat o impresie adâncă în cercurile germane, dar nu le-a surprins, deoarece nu erau necunoscute tratativele duse de politicienii finlandezi. Oaspeții mei germani au discutat cu însuflețire despre procedeul de acționare al Finlandei, fără a-1 condamna. O continuare a războiului era imposibilă pentru Finlanda, de aceea ea a acționat corespunzător cu situația sa, fără a face un act de dușmănie sau de nelealitate față de Germania. Mai mult încă: acest popor mic, dar cinstit, a reușit să-și apere onoarea națională în pofida tuturor presiunilor, în special din partea suedeză și an- glo-americană. Pe deasupra, el a acceptat oferta sovietică de armistițiu numai cu condiția ca trupelor germane aflate pe teritoriul finlandez să li se acorde permisiunea de liberă trecere, deși Moscova insistase ca acestea să fie dezarmate.

în timpul mesei s-a discutat și despre eforturile Guvernului bulgar condus deBagrianov, care trimisese

emisari la Cairo, de a examina împreună cu anglo-americanii posibilitatea unei păci separate. Freiherr von Steengracht s-a folosit de acest prilej pentru a vorbi despre „aventurile nesigure în care se aruncă unii și alții, fără ca cei de față să înțeleagă aluzia la România. Dimpotrivă, Șeicaru s-a crezut silit de observația pronunțată cu un zâmbet amar de secretarul de Stat, să aducă o replică înflăcărată în care cuvintele „campania triumfală a României în Rusia", „onoarea națională“, „trecutul românesc pecetluit cu sângele vărsat îh grele înfrângeri, dar nepătat", etc. au sunat probabil în urechile**

lui v. Steengracht ca un ecou al unei ironii sumbre. Căci secretarul de Stat era singurul dintre noi care cunoștea la această oră ce se întâmplase tocmai la București.

După masă s-a făcut o scurtă plimbare prin parcul castelului. Dl. von Steengracht i-a oferit brațul soției mele și i-a șoptit că vrea să-i facă o comunicare importantă. Datorită atașării contesei Finckenstein, conversația a rămas însă la nivelul unei pălăvrăgeli inofensive, cum se obișnuiește după fiecare masă diplomatică.

Abia la despărțire, târziu după miezul nopții, v. Steengracht m-a întrebat în șopată:

— Doriți să-i acord lui Șeicaru viza de plecare?

***— Da, vă rog,* i-am răspuns.**

— Chiar în împrejurările actuale?

— Firește! Dar nu știu ce vreți să spuneți cu aceasta?

Secretarul de Stat a zâmbit. Apoi s-a urcat în mașină și a plecat însoțit de directorul său de cabinet, Mirbach.

*

După plecarea oaspeților am discutat ca de obicei cu colaboratorii mei despre impresiile din cursul serii. Consilierul nostru economic, dr. Pascal mi-a comunicat că a auzit când Freiherr von Steengracht i-a șoptit directorului său de cabinet:

— Ciudat—par să fie sinceri!

Mirbach, pe care-1 cunoșteam din timpul serviciului său la Ambasada germană din București ca fiind „bonvivant" (băiat de viață) a replicat:

— în orice caz, ne vom distra bine la reîntoarcere.

Soției mele îi bătuse de asemenea la ochi comportarea lui Steengracht. Ea mi-a povestit despre intenția secretarului de Stat de a-i face o comunicare, care nu avusese loc din cauza contesei Finckenstein. Fără îndoială că era vorba de ceva important. Am răspuns:

— Așa va-să-zică! Cine știe ce poveste prostească s-o mai fi întâmplat din nou la București. Nu cred însă că

este ceva deosebit, deoarece astăzi nu am primit încă nici o telegramă din România.

Soția mea mi-a relatat apoi că servitorul Karl i-a spus că în timpul mesei, Mirbach a fost chemat tot mereu la telefon de Ministerul de Externe.

— Și pentru noi nu a fost nici un apel din Berlin?

— Nu.

— Vom vedea mâine ce s-a întâmplat.

A doua zi de dimineață am plecat ca de obicei la Berlin. Cerul era acoperit, se cemea o ploaie măruntă. Când am ajuns pe înnoratul Ale- xanderplatz au început să urle sirenele. Pentru a scurta drumul, șoferul meu a schimbat imediat direcția, înconjurând Domul spre aleea Unter den Linden. Ajuns la hotelul Adlon, am intrat în încăperea destinată membrilor corpului diplomatic. în hol era obișnuita îmbulzeală. Am zărit pe câțiva membri ai Ambasadei, îh mijlocul lor pe Șeicaru. La prima privire am văzut groaza întipărită pe fețe. Șeicaru m-a descoperit și s-a năpustit spre mine cu părul vâlvoi și cu gesturi dramatice:

— Ați auzit, domnule ministru?

— Ce anume? Ce s-a întâmplat?

— Cum? Nu știți nimic? Ei, asta-i bună!

— Dar ce s-a întâmplat, prietene? Eu nu știu nimic, abia am sosit.

— Lovitură de Stat, domnule! Ieșire din război - totul a trecut - Regele a vorbit azi-noapte la radio - pace separată - Guvern nou sub generalul Sănătescu - Mareșalul Antonescu și Guvernul său arestați - Ei, ce spuneți acum? Cum, nu știați nimic? Dar nu vă mai prefaceți, ce dracu!

Copleșit de avalanșa de noutăți îngrozitoare nu puteam spune nici un cuvânt După trecerea șocului m-am grăbit să ies și am plecat, fără a ține seama de alarmă, la cartierul Ambasadei aflat în Berlin pe Bendlerstrasse. Aici găsiserăm noi, grație ajutorului dat de șeful Protocolului, baronul von Domberg, un adăpost la caz de nevoie pentru convorbirile noastre de lucru de la Berlin. Am găsit aici aproape pe toți membrii Ambasadei, în parte cu familiile lor, adunați în hol. Efectul șocului se putea citi pe toate fețele. De la București nici o știre oficială. Legătura telefonică fusese întreruptă încă din timpul nopții. Deoarece tăcea și Ministerul de Externe german, cunoștințele noastre în legătură cu întâmplările din țară nu se bazau decât pe emisiunile radiodifuziunii londoneze, care fuseseră

ascultate în timpul nopții de câțiva membri ai Ambasadei. Curând după aceea au confirmat și alte posturi străine îngrozitoarea cotitură de la București, care urma să aibă consecințe imprevizibile pentru poporul român și viitorul său.

Cum s-a putut ajunge la aceasta?

Următoarele pagini vor încerca să clarifice această întrebare.

wma

„FENOMENUL[44] ANTONESCU

în timpul internării mele în lagărul Augsburg, unde fusesem trimis ca general și fost ambasador plenipotențiar al României în Germania, am fost interogat de ofițerul anchetator american și asupra motivelor și împrejurărilor care l-au adus pe Generalul Antonescu la conducerea Statului. După cum știam din discuții anterioare, ofițerul nu avea aproape nici un fel de cunoștințe asupra situației din Europa și cu atât mai puțin din sud-estul Europei din timpul celui de-al doilea război mondial. Mi-a fost de aceea greu să-i prezint lucrurile pe înțeles.

— A fi fost un bun prieten al lui Antonescu? **m-a întrebat el.**

— Prieten? Ar fi cu totul exagerat dacă aș vrea să mă numesc un prieten al fostului Conducător al Statului român, **am răspuns eu. Dar apoi mi-am amintit de obiceiul specific american, potrivit căruia Președintele S.U.A. încredințează în general posturile diplomatice în străinătate prietenilor personali și am adăugat:**

— Nu, nu! Nu din acest motiv am fost numit ambasador la Berlin. Eu sunt soldat, iar Mareșalul Antonescu a fost în diverse împrejurări superiorul meu imediat. între el și mine au existat într-adevăr relații de serviciu excelente; a le considera însă drept prietenie, ar fi lipsă de modestie din partea mea.

— L-ați stimat?, **a întrebat ofițerul american, iar după o mică pauză:** ***îl mai stimați și astăzi?***

— Nici acest lucru nu este exact, **am răspuns eu.** ***în afară de înalte calități de om de Stat — era un patriot înflăcărat — Mareșalul Antonescu avea și numeroase greșeli și slăbiciuni menite să pună sub semn de întrebare admirația și stima pentru eL Cert este că destinul său s-a legat deodată de destinul României și orice bun român l-a urmat pe Mareșal, deoarece destinul națiunii cerea acest lucru. Această înlănțuire a destinelor se dovedește prin faptul că tragediei personale a Mareșalului i-a urmat tragedia întregului popor.***[III]

III **in acea vreme Mareșalul Antonescu nu fusese adus in fața plutonului de execuție, dar acest sfârșit era de prevăzut.**

— Numai el este vinovat, **a spus americanul.**

Am răspuns:

— Fără îndoială că Mareșalul Antonescu a făcut în calitate de om de Stat câteva erori pline de consecințe, pe care trebuie să le ispășească acum poporul român. Dar sentința nepărtinitoare a istoriei va dovedi odată că nu el a fost acela care a trasat calea României în cel de-al doilea război mondial. Când Antonescu a luat frânele în mână, România se găsea deja pe o cale impusă de un întreg complex de împrejurări. Firește că Antonescu ar fi putut să se folosească de întreaga pondere a prestigiului său pentru a reîntoarce România din acest drum. Ar fi însăprematur să apreciem acum acest lucru cu o siguranță absolută. Căci chiar dacă sfârșitul nefericit al războiului ne îndreptățește să reproșăm Mareșalului lipsă de prevedere, pe de altă parte experiențele și cunoștințele dobândite în urma capitulării României dovedesc că Mareșalul s-a identificat cu tendința de autoconservare a poporului român când l-a chemat la luptă împotriva bolșevismului.

— Noi am dat deja sentința asupra lui Antonescu!, **a respins americanul cele spuse de mine.** ***A fost un dictator, un fascist, un tiran feroce!***

S-a întrerupt, deoarece a observat zâmbetul meu și apoi a adăugat:

— Ceea ce nu pare încă suficient de clar este întrebarea: cum a fost posibil pentru un singur om să smulgă puterea într-un Stat democratic cum era România? V-aș fi recunoscător dacă ați vrea să-mi explicați.

— împrejurările care au produs „fenomenul" Antonescu, **am început eu,** ***se pot caracteriza pe scurt după cum urmează:***

Falimentul vechilor partide politice ale României;

Apariția mișcării legionare Garda de Fier, care a reprezentat la rândul ei o consecință a înfrângerii pe

planul politicii interne, la care au contribuit și influențe fasciste și național-socialiste din afară și imediat după aceea apariția Generalului Antonescu în politica internă;

Eșecul dictaturii lui Carol al II-lea și lupta nefastă dintre acesta și Garda de Fier;

Prăbușirea sistemului Alianței, în care era încadrată politica de securitate a României și deplina izolare pe planul politicii externe care a rezultat de aici;

Revizuirea statutului european de la Versailles cu adăugirile sale de la Trianon și Neuilly, ceea ce a avut pentru România consecințe dureroase.

Interlocutorul meu american și-a notat toate acestea cu multă grijă. După aceasta a propus o amânare a convorbirii pe a doua zi, pentru a-mi oferi prilej să mă concentrez și să mă pregătesc. Am fost astfel silit să dirijez discuția noastră m direcția unor fapte precise.

Când ne-am aflat din nou față in față, am elaborat următoarea imagine a evoluției evenimentelor.

Falimentul vechilor partide politice

Nici o națiune europeană nu a rămas cruțată după primul război mondial de urmările acestuia. Noi forțe politice, sociale și economice au apărut în cadrul așa-numitelor raporturi stabile antebelice și au provocat, în funcție de temperamentul național, dispute interne mai mult sau mai puțin aprinse. Fenomenul dezorientării politice totale, care a dominat lumea între cele două războaie, și-a găsit expresia și ui România. Aceasta, o țară democrată numai în teorie, își pierduse vechea sa orientare politică. Dificultățile din interior au fost amplificate de probleme serioase rezultate din alipirea unor noi provincii însemnate. Acestea aveau structuri politice, sociale și economice diferite și erau populate de minorități naționale puternice cu tendințe centrifugale în parte foarte pronunțate. Toate aceste împrejurări au provocat schimbări adânci în viața politică a țării. în locul vechiului sistem al celor două partide, susținut de liberali și conservatori, a intervenit, în urma unei interpretări greșite a ideii democratice, o luptă acerbă a partidelor și clicilor care urmăreau aproape în exclusivitate numai interese personale ale politicienilor ambițioși și lipsiți de scrupule. în pofida dezavantajelor sale, vechiul sistem al celor două partide oferea un echilibru stabil, în timp ce noul sistem al mai multor partide nu numai că anihila acest echilibru, dar corupea într-un mod catastrofal morala vieții politice. „Succesul" acestei modificări a sistemului a constat într-o anarhie totală.

O mare parte din vina pentru această evoluție a

purtat-o Regele Carol al II-lea. Caracterul impulsiv, tiranic și răzbunător al acestuia a otrăvit atmosfera într-un mod condamnabil. Intervențiile lipsite de scrupule în viața politică, chiar în obișnuitele intrigi de culise ale partidelor, au dus la prăbușirea totală a structurii politice a României care era și așa putredă.

Din sistemul politic întrucâtva stabil din perioada antebelică nu a mai rămas în picioare decât vechiul Partid Liberal. Partidul Conservator care, pe planul politicii externe mizase pe cartea germană, fusese

strivit în conceptul său după sfârșitul războiului. Mai târziu, Grigore Filipe seu[IV] a încercat să reînvie ideea conservatoare, dar aceasta a rămas o problemă pur personală. în ce privește Partidul Conservator-Democrat, acesta s-a menținut numai atât timp cât a trăit șeful lui, Take Ionescu, care îl reprezentase de fapt prin persoana sa și înainte de război.

Partidul Liberal, așa-numitul partid al burgheziei române, reprezenta înainte de război o clasă burgheză care abia trecuse de perioada copilăriei și neavând nici o tradiție lupta din greu cu adevărata burghezie, anume cea evreiască. De aceea, Partidul Liberal a reprezentat întotdeauna o doctrină politică confuză. El era liberal, democratic, conservator, național și între anumite limite chiar și socialist. Prin absurda lozincă electorală: „Prin noi înșine! el nu ridica numai pretenția asupra monopolizării economiei, ci și asupra întregii vieți politice. împrăștierea sa doctrinară în toate direcțiile îl punea în situația de a se adapta curentelor de moment și de a trece cu bine prin toate crizele. Această interpretare elastică a ideii liberale corespundea situației politice tulburi, dar oglindea și natura**

IV **Grigore Filipescu era fiul marelui om de Stat român și patriot Nicolae Filipescu, el însuși unul din conducătorii Partidului Conservator, care s-a distanțat însă mai târziu de concepțiile partidului sSu și a influențat în mod hotărâtor participarea României la război împotriva Puterilor Centrale.**

[1] Regele Carol al II-lea a dus o viață foarte aventuroasă încă înainte de urcarea sa pe Tron. El se căsătorise încă din timpul primului război mondial cu doamna Zizi Lam- brino care i-a dăruit un fiu. Mai târziu s-a văzut silit din motive ale rațiunii de Stat și de oportunitate politică să desfacă căsătoria pentru a lua pe Prințesa Elena, fiica lui Constantin de Grecia. Din această căsătorie s-a născut Mihai I. Încă din timpul acestei căsnicii el întreținea relații intime cu soția unui ofițer, cunoscuta doamnă Lupescu, o evreică. Silit de tatăl său, Regele Ferdinand I, să renunțe la această legătură, el a preferat să plece în exil la Paris. Carol s-a considerat o victimă a șefului de atunci al Partidului Liberal, Ion I.C.Brătianu, care se pare că l-a determinat pe Ferdinand I să ia această hotărâre drastică. Carol s-a întors la 8 iunie 1930 și s-a urcat pe Tron în locul fiului său minor care fusese proclamat Rege (tutelat de Regență) după moartea lui Ferdinand I.

nestatornică a românilor care înclina spre oscilații extreme. Cred că această identificare oportunistă cu natura specifică a românilor este aceea care a făcut ca Partidul Liberal să devină cel mai puternic și să supraviețuiască tuturor celorlalte partide. Sursa lui de putere a fost caracterul său „românesc, iar nu cum se credea în general, depunerile sale la bancă. După primul război mondial a apărut în locul Partidului Conservator și celui Conservator Democrat — ca pretutindeni în Europa — o mulțime de partide dintre care numai două s-au dovedit capabile să guverneze: Partidul Poporului condus deAve- rescu și Partidul Național Țărănesc (ultimul a luat naștere din contopirea Partidului Țărănesc din Vechiul Regat cu Partidul Național din Transilvania). Prima fază a perioadei dintre cele două războaie și anume până la reîntoarcerea lui Carol al II-lea din exil, în anul 1930, s-a aflat sub semnul Partidului Liberal, care, urmându-și tradiția, s-a priceput să guverneze chiar din opoziție.**

Regele Carol al II-lea a pus definitiv capăt acestei situații după urcarea sa pe Tron. Aceasta nu pe baza concepțiilor sale politice, ci mai curând din răzbunare față de puternica familie Brătianu, ai căror mem-

bri au ştiut să se menţină neîntrerupt în fruntea Partidului Liberal de la întemeierea sa.

La început Carol al Il-lea şi-a îndreptat simpatia asupra Partidului Naţional Ţărănesc, care se pronunţase pentru reîntoarcerea sa din exil şi jucase un rol de mediator faţă de opinia publică. Mai târziu însă divergenţele iniţial principiale, apoi însă personale dintre Rege şi conducătorul naţional-ţărăniştilor, luliu M an iu, au dus la ruptura totală/⁰

La scurt timp după urcarea pe Tron a Regelui Carol al II-lea, poziţia celor trei partide mari: liberal, averescan şi naţional-ţărănist, era puternic zdruncinată. Partidul Liberal şi-a pierdut vestita sa unitate şi disciplină, deoarece dizgraţia Regelui semăna discordie în rândurile sale, îndârjitele dispute din cadrul său nu vădeau numai un caracter doctrinar, ci şi micşorarea şanselor sale de guvernare ca urmare a dizgraţiei regale. Partidul averescan se epuizase la rândul său în două încercări infructuoase de guvernare încă înaintea reîntoarcerii lui Carol al II-lea. Marea popularitate a întemeietorului său, mareşalul Averescu s-a pierdut ca urmare a lipsei unei orientări politice decisive. Nimeni n-ar fi putut spune care era baza doctrinară a acestui partid, din simplul motiv că nici nu poseda aşa ceva.

Partidul Naţional Ţărănesc decepţionase de asemenea puternic mai ales ţărănimea care-şi pusese mari speranţe în el. Marea sa şansă se pierduse; anume de a fi în viaţa publică a României o puternică organizaţie a clasei muncitoare, mai ales a populaţiei rurale. Această sarcină i s-a oferit oficial, a rămas însă nefolosită. In calitate de acumulare de forţe şi reprezentant al intereselor ar fi trebuit să-şi pună drept ţel de a îmbunătăţi pe o bază într-adevăr democratică situaţia ţăranilor şi de a ridica nivelul de trai printr-o soluţionare eficientă a problemelor. Este drept că nu ar fi putut evita o cotitură mai puternică spre stânga, adică

spre marea masă a țărănimii sărăcită și demnă de compătimire. Partidul a deviat de la această linie inițială din motive oportuniste. De dragul unor perspective mai bune de guvernare el a făcut numai pași sociali șovăitori și a preferat să se mențină pe linia compromisurilor, astfel încât a apărut mai curând ca un partid al centrului burghez. Aceasta a fost o evoluție greșită, deoarece România avea nevoie mult mai stringentă de un adevărat partid de masă al țăranilor. îndată după preluarea puterii, partidul a ajuns la marginea prăpastiei, deoarece fusese cuprins și descompus de uneltiri murdare și de scandaluri pe tema corupției politice.

Numai personalitatea șefului său luliu Maniu a împiedicat prăbușirea partidului. Maniu a știut să se folosească cu o abilitate deosebită de poziția sa personală față de tendințele tot mai dictatoriale ale lui Carol al Il-lea, speculând mai ales viața intimă a acestuia și apărând astfel partidul. Opinia publică vedea în Maniu un adversar al Regelui și îi acorda simpatiile sale și atunci când Partidul Național Țărănesc se prăbușea tot mai mult De aceea, în pofida încercărilor sale de a guverna cu Partidul Național Țărănesc împotriva lui Maniu (Cabinetul Vaida-Voievod), Regele nu a reușit să înlăture simpatia de care se bucura acesta în popor. Totuși viața politică a fost pe această cale ruinată cu totul. După câțiva ani Carol al II-lea nu mai poseda nici un singur instrument constituțional de guvernare îndeajuns de puternic să înfrunte problemele politice, sociale și economice. Aceste probleme au rămas la fel de nerezolvate ca și problema națională care a început să se agraveze. Odată cu marile partide se distrusese orice disciplină și orice coeziune. Dacă cercetăm cauzele care au dus la aceasta, ne dăm seama că nu a fost numai vina Regelui dornic de răzbunare, deoarece acest faliment al partidelor oglindea într-adevăr epuizarea care cuprinsese sistemul politicii interne. Deoarece toate partidele se orientau după momentul dat și nu posedau

nici o ideologie bine conturată, ele erau neputincioase față de marile transformări și influențe revoluționare ce amenințau dinspre est și vest.

Vechiul sistem politic era o imitație superficială a unor instituții democratice cu caracter bizantin. în această atmosferă era imposibilă elaborarea unei adevărate ideologii politice și sociale. Este semnificativ că partidele minate de o ideologie cumpătată rămâneau cele mai slabe. Nici partidele naționaliste, nici cele socialiste nu au putut cuceri vreodată o poziție reală în viața politică internă, deoarece aceasta nu se

măsura după necesitatea sau importanța ideologiei respective, ci numai și numai după perspectivele de guvernare. Numai ideologii „incoriji- bili“ se adunau în astfel de tabere lipsite de perspectivă. Religia și puterea marilor partide rămânea însă oportunismul.

Această scurtă prezentare a situației este suficientă pentru a vedea cât de lipsită de orice fundament etic solid era întreaga viață politică a României și cât de inevitabil se îndrepta spre catastrofă.

Decăderea vechilor partide a devenit evidentă la începutul anului 1938, după ce Guvernul liberal Tătărescu nu a mai reușit să obțină majoritatea în pofida vestitei „zestre guvernamentală care oferise întotdeauna ponderea hotărâtoare în toate alegerile „libere**. Un eveniment unic în analele politicii române! Gheorghe Tătărescu crezuse că-și poate permite luxul unor alegeri într-o oarecare măsură libere. Riscul a fost însă prea mare, iar eșecul nu a corespuns desigur nici dorințelor lui Carol al II-lea, nici dorințelor lui Tătărescu. Acest eșec electoral al Guvernului din decembrie 1937 a însemnat începutul crizei definitive a partidelor.**

Noi fenomene în viața politică

Mișcarea Legionară (Garda de Fier)

Criza care izbucnise astfel urma să ducă la anularea totală a echilibrului în viața politică internă. Moștenirea marilor partide nu putea reveni decât Mișcării Legionare. Deși impregnată de diverse ideologii străine, totuși aceasta a adus un element nou și într-un anumit sens chiar revoluționar în viața politică a României. Mișcarea Legionară dovedea o voință puternică, în timp ce vechile partide decăzuseră tocmai din lipsă de așa ceva. Nevoia de înnoire politică se simțea chiar și în masele largi populare; aceasta nu explică însă puternicul avânt al Mișcării Legionare. Fără sprijinul obținut din partea revoluției fasciste și național-socialiste, sub emanația căreia fragila Mișcare

Legionară și-a dobândit vitalitatea, nu ar fi fost posibil un asemenea avânt. Căci în ciuda decăderii politice și dorinței de înnoire, lipsa de dinamism ideologic în România ar fi conservat situația așa cum era. Adevărata tulburare a echilibrului a venit din afară.

Revoluțiile ideologice nu pot fi înfăptuite decât de marile națiuni; națiunilor mici nu le rămâne deschisă decât calea imitării sau adaptării. Privind sub acest aspect Mișcarea Legionară nu avea, în pofida tuturor forțelor din interiorul său o bază suficientă de dezvoltare.

Tânărul conducător al Legiunii, Corneliu Zelea Codreanu, era un mistic care se distingea prin fanatism național și convingerea sinceră că el a fost ales să ducă poporul român pe căi mai sănătoase. Voința, caracterul și pasiunea sa îi confereau o anumită asemănare cu Hitler. La fel ca și acesta, el exercita o putere de atracție de necontestat și avea o uimitoare capacitate de fascinare. Misticismul religios care lipsea lui Hitler conferea caracterului lui Codreanu o neobișnuită liniște sufletească, cum poate fi găsită de altfel numai la martirii religioși, care nu l-a părăsit nici în fața morții.[V]

Cel care venea în contact cu „Căpitanul" Gărzii de Fier, cum se numea Codreanu, nu-și forma o impresie prea puternică în ce privește aptitudinile sale spirituale. Concepțiilor sale politice le lipsea claritatea, la fel planurilor sale care nu aveau un contur bine stabilit. Dar oricât de confuze ar fi fost ideile sale, marea sa forță sufletească prin care atrăgea masele după sine era foarte convingătoare. Misticismul religios al lui Codreanu și al legionarilor săi se contopea cu concepțiile creștin- ortodoxe ale poporului primitiv și provoca fenomene ale unui fanatism care nu caracterizează de obicei pe români. Un mare efect l-a avut și încurajarea legionarilor pentru un național socialism cu caracter românesc specific. Fără a avea contururi precise și prezentat numai în linii generale, acest socialism promitea mai ales masei de țărani o îmbunătățire radicală a condițiilor lor de trai. Conjunctura fascismului din Europa era favorabilă lozincii despre „socialismul național". Masele vedeau succesele Statelor fasciste și puteau fi ușor convinse că democrația nu mai este în stare să obțină progrese în domeniul social și economic. Numai un regim autoritar, ca cel propagat de legionari, părea capabil să satisfacă masele în domeniul social și economic.

Bine conturată era ideea antisemită. Ea nu era îh

V **Oare nu au vrut adepții lui Codreanu să-l sanctifice când au ajuns la putere?**

nici un caz împrumutată de la național-socialiști, ci ancorată îh tradiția românească veche de secole. în forma cuzistă inițială antisemitismul avea un caracter latent. A. C. Cuza și adepții săi voiau să rezolve problema evreilor printr-o evoluție treptată, fără să facă din aceasta un act politic de prim rang. Legionarii credeau însă, ca orice mișcare revoluționară că trebuie să rezolve complicata problemă a evreilor prin violență. Era ca și cum energia poporului român înmagazinată în urma unor îndelungi suferințe de nedescris s-ar fi descărcat ca o lovitură de trăsnet împotriva evrei-

lor. După structura sa sufletească poporul român este de o toleranță extraordinară. Acum era însă răscolit și aţâţat de fanatismul religios al Legiunii. Deoarece s-au pus la dispoziție și numeroși preoți din provincie care susțineau cu înflăcărare ideea antisemită, tensiunea a devenit tot mai periculoasă.

îngrijorătoare pentru elementele moderate era și înclinația teroristă a legionarilor, o însușire de asemenea străină naturii poporului român. Pentru acest terorism nu era vinovată numai Garda. Regele Carol al II-lea a dus împotriva ei o luptă îndâijită și lipsită de abilitate, fiind conștient de faptul că Garda de Fier reprezenta cel mai mare pericol revoluționar pentru vechea situație politică, socială și economică. Domnitorii romantici și care înclină spre hotărâri cu caracter revoluționar, cum era Carol al II-lea, nu iubesc deloc revoluțiile și pe revoluționari, când nu este vorba de propriile lor revoluții.

Pentru a imuniza România împotriva Gărzii de Fier, Carol al II-lea a încercat să folosească drept antidot Guvernul național și antisemit al lui Goga. încercarea a eșuat. Regele s-a decis atunci la o lovitură care dormita de mult timp în subconștientul său; s-a făcut el însuși dictator! Aceasta însemna începutul sfârșitului. Guvernul Goga dovedise o lipsă totală de autoritate pentru a înlătura excesele antisemite; dimpotrivă, excesele au fost chiar încurajate de unii membri ai Guvernului. Căderii lui Goga după scurt timp i-a urmat dictatura deschisă a Regelui.

Mai înainte s-a ajuns însă la un intermezzo care merită să fie subliniat: convorbiri între luliu Maniu și Comeliu Codreanu au dus la încheierea în noiembrie 1937 a unui cartel electoral între cei doi conducători de partide. Opinia publică nu a aflat niciodată adevăratele motive. Maniu s-a limitat să declare că este necesar să se preîntâmpine cu orice mijloc intențiile dictatoriale ale Regelui, fie sub forma unui cartel electoral, fie chiar printr-o colaborare politică cu Garda de Fier. Putem

accepta această explicație, dar este greu de crezut că Maniu nu era conștient de ajutorul moral pe care îl acorda Gărzii de Fier prin acest gest. Prin cartelul electoral, Garda de Fier a primit în fața opiniei publice un certificat de legitimitate. Comportarea morală ireproșabilă și popularitatea lui Maniu au conferit certificatului o dublă valoare. Până în acel moment, Mișcarea Legionară fusese primită de factorii politici competent ai țării cu o rezervă accentuată în ce privește încrederea în această organizație. Acum însă s-a dublat forța de șoc a Gărzii de Fier, iar succesele sale politice au căpătat proporții considerabile.

Generalul Antonescu apare pe scena politicii interne

Un eveniment important care s-a petrecut îh același timp, a fost prima apariție a Generalului Antonescu în fruntea unui Departament politic, și anume ca ministru de război în Guvernul Goga.

Generalul era deja o personalitate cunoscută. Activitatea sa de conducător al Biroului de operațiuni în cadrul Marelui Cartier General între 1916 și 1918 crease în jurul său o atmosferă deosebită. El era pe atunci una din forțele promotoare ale rezistenței naționale și făcea parte din acel grup de patrioți care nu voiau să admită să se comercializeze onoarea națională. De aceea, el a combătut cu cea mai mare înverșunare ideea unei păci separate și a mers chiar atât de departe încât a cerut continuarea luptei până la ultima consecință. Proiectul său purta romantica denumire de „Triunghiul morții[VI] și era mânat de intenția fantezistă de a continua războiul și după prăbușirea militară a Rusiei.**

Și după războiul național, numele lui Antonescu și-a păstrat simpatia de care se bucura nu numai în cercurile militare, ci și îh masele populare. Strălucita sa carieră militară dovedește o nestăvilită energie și voință. Patriotismul înflăcărat, corectitudinea absolută și grija permanentă pentru viitorul poporului se îmbinau la el cu dorința de a pune onoarea națională deasupra oricărui alt lucru. Generalul Antonescu credea sincer în rolul și chemarea sa istorică. Este lesne de înțeles că ambiția sa era corespunzător de

---

VI **„Triunghiul morții" cuprindea un mic teritoriu din Moldova mijlocie având în centru regiunea lașului. Aici urma să se retragă Guvernul și armata pentru a lupta până la ultima picătură de sânge. Era firește o idee de inspirație istorică, o aluzie la „părintele poporului român", Regele Decebal care, când lupta sa pentru libertatea Daciei se apropia de înfrângere, s-a retras în cetatea Sarmisegetuza și s-a otrăvit aici după o rezistență înverșunată împotriva romanilor. Acest exemplu istoric l-a impresionat profund pe locotenent-colonelul Antonescu. La fel l-au impresionat probabil evenimentele din jurul datei de 23 august 1944.**

mare. Sentimentul propriei sale valori era justificat, chiar dacă nu atât în privința intelectuală, cât mai mult îh privință morală și dinamică. încă din tinerețe Antonescu era plin de un dispreț aproape suveran pentru conducătorii militari și politici de atunci. Fără îndoială că el s-a ridicat cu mult deasupra slăbiciunilor acelora. Antonescu a fost un fenomen incontestabil apărut în mijlocul unei societăți al cărei caracter consta de fapt în lipsa sa de caracter.

Natura sa era de altfel complicată, neechilibrată, adesea surprinzătoare. Aparent un „pachet de nervi", el dovedea mereu o absolută liniș-

te sufletească și o viguroasă stăpânire de sine. Banii nu-1 interesau, dar s-a bucurat de bunurile pământești, fără a le căuta. în ființa sa se întruneau egoismul și o blândețe aproape copilărească. El se considera îndreptățit să aibă sentimente și înclinații pe care le condamna la alții. Aceasta dovedește o trăsătură tiranică. Era croit din stofa acelora care calcă peste cadavre, dar care sunt pătrunși totodată de forță religioasă și sunt toleranți față de slăbiciunile omenești. Lipsit de orice genialitate, acțiunile și atitudinea sa nu purtau amprenta unei strălucite spontaneități, și mai ales a unei concentrări de voință.

Remarcabilele sale rezultate obținute în funcțiile de conducător al Academiei de Război și de comandant al Diviziei a IlI-a infanterie dovedeau o remarcabilă notă personală. El a manifestat o dorință de înnoire și mai târziu, îh calitate de șef al Statului Major General, în 1934. Fără nici un sentiment de pietate el a măturat praful așternut timp de decenii pe întregul organism al Armatei române. El a cutezat să înfiereze minciuna despre o pretinsă armată puternică. Cu această minciună au încercat toate Guvernele să ascundă adevărul cu privire la adevărata situație. în realitate, armata existentă nu oferea țării nici cea mai mică securitate militară. Ea era umflată pe dinafară, dar cu totul goală pe dinăuntru. Generalul Antonescu i-a demascat slăbiciunile fără scrupule, la fel cum a biciuit fariseismul partidelor și Guvernelor care se pronunțau în mod demagogic pentru armată, fără a ieși din gesturile fățarnice. Antonescu a cerut măsuri imediate și radicale, fără să obțină altceva decât înaintarea sa în grad. Mocirla politică s-a dovedit a fi mai puternică decât el. De altfel mai târziu, în calitate de Conducător al Statului, el a reușit să realizeze numai în parte reformele propuse în acea vreme.

în ciuda înaintării sale în grad sau tocmai din această cauză a crescut prestigiul Generalului. El a început să-și dezvolte relațiile politice, astfel mai ales

cu Octavian Goga, șeful Partidului Național Creștin, și cu Stei ian Popescu, directorul publicației naționale *Universul.* A luat contact și cu Corneliu Codreanu.

El a fost reținut, pentru a rămâne neangajat în momentul hotărâtor. Astfel a acceptat numai după o îndelungă ezitare să fie ministru de război în Cabinetul Goga. Abia când și-a dat seama că Goga nu poate aduce clarificarea necesară a situației politice prin propriile forțe, Generalul Antonescu a acceptat acest post. Cu același temperament ca în vremea când era șef al Statului Major General, el a preluat acum, ca ministru de război, lupta împotriva mocirlei în care zăcea armata. Acțiu-

nea de înzestrare a armatei era un teren propice pentru marile tranzacții industriale dar și pentru o mulțime de mici afaceriști; chiar persoanele intime din jurul Regelui își băgaseră mâinile în această afacere. Față de această rețea deasă de interese, Antonescu nu avea nici o șansă. El a tras concluziile cuvenite și s-a retras. La fel cum făcuse cu patru ani în urmă, el a trântit mânios ușile în urma sa. Prestigiul său în ochii opiniei publice a continuat să crească. Tot mai mare a devenit cercul acelora care vedeau în el viitorul salvator al Statului.

Dictatura Regelui Carol al II-lea

Dictatura lui Carol al II-lea nu era altceva decât o simplă imitație a dictaturilor fasciste. Așa-numita „revoluție de sus", promovată de el, purta numele răsunător de: „Frontul Renașterii Naționale". într-adevăr, înnoirea sa politică era o necesitate de prim rang pentru poporul român. Dar încercarea de imitație a lui Carol al II-lea nu a găsit un ecou real. Ca urmare a neîntreruptelor decepții politice, poporul român înclina spre scepticism.

Regele Carol a dovedit prin dictatura sa din nou că înclină spre imitație. Exemplul său preferat părea a fi împăratul Wilhelm al II-lea; îi caracteriza aceeași agitație nervoasă, aceeași nestatornicie, același gust pentru pompă și autocrație, aceeași pasiune pentru făurirea de planuri și aceeași preocupare pentru nimicuri. Carol al II-lea era inteligent, dar nu avea un caracter stabil. El și-a dat seama că lucrurile nu mai pot merge așa și că numai o modificare radicală a aparatului de Stat, împotmolit în mocirlă ar putea să-l facă din nou să meargă cum trebuie. Emanațiile marilor mișcări revoluționare din Est și Vest smulseseră poporul român din obișnuita sa letargie. Regele simțea că opinia publică începuse, după falimentul vechilor partide și după decepțiile suferite — la care Carol al II-lea contribuise și el într-o măsură — să se orienteze spre Mișcarea Legionară. în pofida părților sale negative, aceasta reprezenta în ochii maselor un

adevărat program de înnoire și părea să aibă perspective de succes, după cum dovediseră revoluțiile fasciste din străinătate.

Structura sufletească a lui Carol al II-lea făcea imposibilă adaptarea sa la Mișcarea Legionara. Era și de neconceput că el va accepta să ia în considerare renunțări serioase nu numai de natură politică, ci și personală,[VII]

VII **Una din principalele ținte de atac o constituiau relațiile Regelui cu doamna Lu- pescu. Puternicul curs antisemit al Gărzii de Fier făcea să pară de neconceput ca doamna Lupescu să rămână in continuare în fruntea Camarilei regale.**

de dragul Gărzii de Fier. El a decis să lupte. Deoarece nu mai putea opune Gărzii de Fier vechile partide căzute în dizgrație, el și-a văzut șansa în anticiparea revoluției devenite necesară, întreprinzând-o el însuși. A devenit dictator. Peste noapte Constituția a fost anulată și a fost elaborată o alta. Ea nu trezea nici măcar curiozitatea naivilor. în locul partidelor apărea un singur partid, „Frontul Renașterii Naționale*'. Firește cu uniforme, salut fascist și un stat major de conducere asemănător cu cel al SA. Cadrele partidului erau formate din fripturiști ai tuturor partidelor discreditate.

Opinia publică a privit cu surprindere această deghizare. Ea a preferat să considere dictatura o comedie amuzantă. Un Rege ca șef de partid — așa ceva nu mai fusese! Nimeni nu știa dacă Regele însuși lua acțiunea în serios sau dacă era numai o manevră amuzantă cu scopul de a-i îmblânzi pe dictatorii supărați Hitler și Mussolini, ale căror sentimente puțin prietenoase față de români, erau la fel de cunoscute ca și antipatia lor pentru Regele Carol.

Principalul scop al dictaturii regale era punerea partidelor în afara legii, mai ales a Gărzii de Fier. „Noua Constituție nu admitea decât un singur partid, acela al „Renașterii Naționale**. Sectariștii vechilor partide manifestau resemnare; alții condamnau cu cuvinte amare afluxul de neisprăviți spre „Frontul Renașterii Naționale**; alții, naturi mai filozofice, priveau lucrurile cu o curiozitate răbdătoare. Numai două grupuri de forțe au cutezat să-l înfrunte pe Rege: luliu Maniu, care se afla în propriul partid pe o poziție izolată, și Garda de Fier. Tactica de rezistență a celor doi era diferită: Maniu s-a mulțumit cu proteste pasive și cu retragerea sa, atât de îndrăgită pentru el, Garda însă a pornit la luptă deschisă.**

Tactica lui Maniu implica mai puține pericole. Ea urmărea o subminare lentă a adversarului regal. Tactica Gărzii de Fier purta dimpotrivă amprenta unei

revolte deschise și a unor lovituri brutale. Fiecare lovitură era înapoiată înzecit. Desființarea prin lege a Gărzii de Fier a contribuit la înăsprirea înclinațiilor sale teroriste. Ajutorul moral și probabil și material pe care îl primea Garda de Fier de la fascismul italian și mai ales de la național-socialiști a încurajat-o îh lupta sa împotriva Regelui. Disputa a devenit tot mai înverșunată. Arestările și represaliile nu mai luau sfârșit. Tragedia a ajuns la punctul culminant când Carol a ordonat uciderea lui Codreanu împreună cu întreaga sa organizație de conducere m cursul unei „încercări de evadare. După o pauză de paralizare înfricoșată, Garda de Fier a răspuns printr-o altă**

lovitură: ea l-a ucis pe prim-ministrul Armând Călinescu, care servise lui Carol al II-lea ca unealtă împotriva Mișcării Legionare.

între timp, Regele fusese la Londra unde își asumase însemnate angajamente politice. întărit de promisiuni briatnice, el s-a crezut îndeajuns de stăpân pe situație pentru a se folosi de viclenia sa și față de Hitler, luându-și și față de acesta angajamente, pe care nu se gândea însă nicidecum să le îndeplinească. Căci abia întors la București, el a ordonat asasinarea lui Codreanu și a oamenilor săi. Hitler s-a decis atunci definitiv să-l nimicească.

Un eveniment l-a constituit protestul lui Antonescu împotriva tratamentului inuman la care erau supuși legionarii închiși, tratament pe care-1 constatase cu prilejul unei inspecții a închisorilor din sfera Corpului său de Armată. Răspunsul Regelui la protest a fost degradarea Generalului, care curând după aceea, și anume după uciderea lui Codreanu, a fost arestat.

Este cert că Generalul Antonescu a avut încă dinainte legături cu Codreanu, dar este la fel de cert că el nu a fost nici membru al Gărzii de Fier, nici nu a acceptat programul acesteia. Fără îndoială că apreciind perspectivele de viitor ale Mișcării Legionare, el ajunsese la convingerea că este utilă o colaborare; fie sub forma unei colaborări politice cu Legiunea, fie folosindu-se de șansele acestuia pentru realizarea planurilor proprii. El nu s-a gândit însă nici un moment să intre el însuși îh Mișcare, ci mai curând să smulgă conducerea la momentul oportun, pentru a submina tendințele radicale și a face din Garda de Fier un instrument adecvat de guvernare. Intenția sa a fost salutată de întreaga opinie publică din România. Mai târziu, Generalul a trebuit firește să renunțe la această încercare.

în orbirea lor înflăcărată, Regele și uneltele sale au făcut totul pentru a uni pe cele două forțe dinamice de opoziție, în loc de a le ține distanțate. Persecutarea legionarilor a evoluat în ultima sa fază printr-o persecutare paralelă cu a Generalului Antonescu. Prin aceasta, dictatura regală l-a pus pe „martirul"

Antonescu pe primul plan al tuturor speranțelor naționale. Opinia publică a început să se teamă mai puțin de luarea puterii de către Garda de Fier, deoarece socotea că în frunte va fi Generalul Antonescu.

Izolarea României pe planul politicii externe

în aceeași perioadă în care Hitler prelua puterea în Germania, au început să se adune nori negri și grei la orizontul României, căci încălca-

rea de către Hitler a Tratatului de la Versailles însemna, direct și indirect prăbușirea totală a bazei politice a României.

Direct, deoarece statutul teritorial al României fusese consfințit pe baza Tratatului de la Versailles (cu adăugirile de la Trianon și Neuilly), iar acum era amenințat de grele amputări. Indirect, deoarece măsurile politice și militare ale lui Hitler în vederea anulării „dictatului de la Versailles aveau să distrugă întregul sistem european în care era inclusă România și să o izoleze pe deplin.**

România, a cărei structură politică era profund zdruncinată din motivele mai sus menționate, nu avea nici o șansă de a rezista loviturilor din afară. în trecut țara putuse preîntâmpina cu succes evenimentele grație unei fericite unități interne. Actuala situație era însă nefericită: dezbinarea internă, nefasta dictatură regală, prăbușirea moralei publice, brutalitatea luptei dintre Rege și Garda de Fier, influențele marilor puteri fasciste asupra acestor divergențe interne etc. puneau țara în imposibilitate de a respinge corespunzător onoarei naționale loviturile grele din afară.

România era o componentă a unui sistem politic internațional constituit cu mare greutate. Arhitectura sa politică avea un schelet de proporții impozante, constituit din protecția franceză directă și cea engleză indirectă, dar care se afla însă pe fundamente putrede și artificiale. Ca orice sistem foarte complicat, el ascundea o mare dezordine. Fascinația pactelor politice dintre cele două războaie mondiale mărea lipsa de claritate care caracteriza apriori întregul sistem politic. Situația României în cadrul sistemului era foarte nefavorabilă din punct de vedere geografic și strategic: avea granițe enorm de lungi cu unele State care puneau pretenții teritoriale (Rusia, Ungaria, Bulgaria) și granițe minuscule cu State prietene, mai exact spus cu astfel de State, care erau interesate în menținerea *statu* t/uo-ului (Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia).

Sistemul general de securitate, în care era încadrată și România, cuprindea diverse constelații, care se roteau la rândul lor în jurul planetei franceze: alianța româno-polonează, Mica Antantă și Antanta Balcanică. Văzute în mod izolat fiecare din aceste constelații aveau numai o valoare limitată. Astfel, Polonia și România nu ar fi putut înfrunta niciodată cu propriile forțe potențialul sovietic gigantic; Mica Antantă, la rândul ei, sau Antanta Balcanică nu erau în stare să lichideze singure conflictele latente cu Ungaria și Bulgaria, deoarece aceasta ar fi fost

posibil numai în cadrul unei ofensive mai mari, care depășea însă propriile lor acțiuni și interese. Căci revizionismul ungar și bulgar în ce privește teritoriile era ancorat îh programul de revizuire al Italiei și Germaniei și nici Ungaria, nici Bulgaria nu-și puteau impune singure pretențiile. Speranța lor se îndrepta în direcția marii lupte, pe care Italia și Germania o declaraseră întregului statut politic din Europa.

Desigur că sistemul francez avusese și el epoca sa de strălucire. Și anume atât timp cât făclia victoriei și a atotputerniciei franceze a continuat să ardă după primul război mondial. Curând însă au început să strălucească alți sori pe firmamentul Europei, a căror forță crește rapid și care periclita sistemul politic francez. S-a ajuns la tendințe de slăbire a structurii respective. încrederea în eficiența sistemului francez a dispărut. Fiecare parte componentă a sistemului a descoperit deodată interese particulare, care au declanșat tendințe semnificative de evadare; Iugoslavia a căutat să se apropie de Italia și Germania; Cehoslovacia și-a oferit teritoriul sovieticilor ca bază aeriană; România însăși și-a arătat intenția de a se apropia de Puterile fasciste, după câteva încercări slabe, întreprinse de Titulescu, de înțelegere cu Rusia. Această tendință nu era reprezentată numai de Mișcarea Legionară ci și de alte cercuri mai ales naționaliste. Chiar unii dintre cei mai fideli adepți ai idealului democratic nu respingeau ideea unei orientări în direcția Marilor Puteri Italia și Germania.

Când Regele Carol s-a aruncat în aventura dictaturii, după angajamentul reînnoit oficial la Londra față de Puterile occidentale (în primăvara anului 1939), când a dizolvat partidele democratice punând în locul lor o organizație oarecum fascizantă, confuzia de pe planul politicii interne s-a extins și asupra politicii externe românești.

Deși era evident că forțele centrifuge aveau să

distrugă sistemul politic din care făcea parte și România, nu se lua nici o măsură pentru înlăturarea dezordinii. în calitate de atașat militar în Turcia (1935-1938) m-am mirat de superficialitatea cu care se tratau problemele în convorbirile Antantei Balcanice. Lipsa de sinceritate de care dădeau dovadă aproape toți partenerii era evidentă, interesele lor contradictorii, iar alianța părea cu totul artificială. Am avut impresia că este vorba de un joc de copii, care se străduiesc să facă impresia că sunt independenți, în timp ce tutorii lor politici au deocamdată alte griji și le lasă frâu liber în jocul lor. Acest joc politic urma însă să sufere curând lovitura Marilor Puteri

mâniate, asupra alianței româno-poloneze, Micii Antante și Alianței Balcanice. Această lovitură nu a cruțat nici România.

Soluționarea problemei Renaniei și Anschluss-ul Austriei au demonstrat lumii că sistemul de securitate al Franței a eșuat și că Anglia nu a fost capabilă să-l sprijine. Prima lovitură directă împotriva sistemului francez a nimerit Cehoslovacia. Franța nu a putut decât s-o sfătuiască pe aceasta să se jertfească pentru salvarea păcii mondiale iluzorii. Mica Antantă murise. întreaga construcție politică a Europei s-a prăbușit ca un castel de nisip.

A venit rândul Poloniei. Deoarece această problemă nu putea fi soluționată pe cale pașnică, Hitler s-a decis la război. Scurt timp înainte el a dat însă o lovitură de teatru, care a surprins întreaga lume: Tratatul germano-sovietic de prietenie și neagresiune.

Această cotitură a fost pentru România pur și simplu catastrofală. Experiențele trecutului dovediseră că echilibrul României putea fi menținut numai dacă Marile Puteri, cu care se învecina direct sau indirect, se dușmăneau reciproc. Politica română tradițională consta de aceea în a se alia cu cel mai puternic în momentul respectiv sau de a solicita protecția acestuia. Firește că acest lucru nu mergea fără dureroase compromisuri și pierderi de teritorii, dar toate aceste jertfe nu erau considerate niciodată definitive. Cu toate dezavantajele unei asemenea politici, existența poporului nu era periclitată și acesta era în ultimă instanță criteriul hotărâtor.

Alianța germano-sovietică a pus România în fața unei situații cu totul noi. Principiul echilibrului fusese încălcat, România se găsea în situația cea mai grea din istoria sa și a trebuit să aducă jertfe aproape insuportabile.

Fulgerătoarea prăbușire a Poloniei, pe care concomitent și Rusia o atacase din spate, a provocat panică îh România. Nu mai putea fi nici măcar vorba

despre îndeplinirea angajamentului de aliat, având în vedere agresiunea sovietică. Acest angajament a fost considerat inutil și de aceea nici nu a fost invocat de Polonia. întregul sistem de ajutor reciproc s-a dovedit a fi pe deplin inutil.

Prăbușirea Poloniei a dereglat și compasul politic al României. Cehoslovacia era dizolvată, Polonia pentru cea de-a patra oară împărțită, Mica Antantă și Alianța Balcanică dezmembrate, Franța se retrăsese în spatele fatalei linii Maginot, Anglia era nepregătită — toate acestea creau României conștiința clară și deprimantă a unei depline izolări. în

dezordinea care a izbucnit, dictatura regală a fost cuprinsă de neurastenie. Fără a avea o bază morală în popor, lipsită de stabilitate datorită dezbinărilor interne, ea privea cu groază primele fulgere ale uraganului care se anunța din toate părțile. Ea credea că va putea învinge propria dezorientare printr-o aparentă concentrare a forțelor: a fost mobilizată armata. Din nou a trebuit ca sărmanul și chinuitul popor român să plătească oalele sparte cu ușurință de conducere. în acele zile reci și ploioase de toamnă târzie ale anului 1939 au fost adunate sute de mii de oameni în zdrențe, flămânzi, biciuiți de un vânt aspru, înghesuiți în vagoane de vite pentru a apăra — imaginați-vă! — cu trupurile lor sfântul pământ al patriei! Toamna, apoi iama anului 1939/40 și primăvara următoare s-au scurs cu aceleași mobilizări absurde, cu risipirea oarbă a miliarde de lei care fuseseră storși de la bietul popor, cu construirea de tranșee inutile și ridicole de-a lungul granițelor țării și cu afaceri scandaloase la procurarea de arme minore, cu totul nepotrivite pentru un război modem.

între timp nu mai luau sfârșit în viața politică a țării atentatele și asasinatele — o urmare fatală a stării neconstituționale și a domniei arbitrare a dictaturii. Țara era străbătură de fiori de groază. Ea aștepta plină de teamă catastrofa.

Acțiunea Germaniei în Danemarca și Norvegia indica noi evenimente militare. în mai 1940 se ajunsese la acel stadiu. A început ofensiva împotriva Franței.

Această prăbușire s-a petrecut în ochii lumii mtr-un ritm și o proporție, pe care nu și le-au închipuit probabil nici conducătorii germani. Catastrofa franceză a înlăturat și ultima umbră de speranță a României. Soarta țării urma să se hotărască definitiv și de această hotărâre urma să depindă tot viitorul poporului.

După nenorocirea sa internă, România a ajuns din păcate la răscrucea viitorului său. Prăbușirea internă determinase în mod necesar orientarea ce avea să urmeze, acesta fiind un fapt secondat de alte grele

încercări, fatale din punct de vedere istoric, pentru clarificarea definitivă a viitorului țării și al națiunii.

Catastrofele din 1940 și preluarea puterii de către Antonescu

Uniunea Sovietică s-a priceput să tragă avantaje mari din alianța încheiată cu Germania, fără a aduce ea însăși jertfe. Ea a cerut să se îm-

partă prada cucerită de Germania. Moscova a încercat mai ales să pună mâna pe importante poziții strategice. Conform unui plan bine stabilit, ea proceda treptat, în timp ce Germania își cucerea puterea în Europa cu jertfe de sânge. La prăbușirea Poloniei, Rusia a cerut cu o grabă semnificativă să se împartă prada cu ea. Când Germania a cucerit Danemarca și Norvegia, Rusia a ocupat fără ezitare Statele baltice. Acum, după înfrângerea Franței, Rusia a prezentat o notă de plată care afecta din nefericire România. Ea cerea sub formă ultimativă de la România „retrocedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei. Moscova își argumenta pretenția la Basarabia afirmând că această provincie aparținuse până în 1917 Rusiei, uitând însă intenționat că Basarabia este o provincie pur românească, care până în 1812 aparținuse Moldovei și fusese anexată atunci pentru prima dată de Rusia. în urmă cu 130 de ani, Basarabia fusese obiectul unui târg între Napoleon și Alexandru I; acest târg s-a repetat acum între Hitler și Stalin. Moscova a uitat însă că partea sudică și cea mai fertilă a Basarabiei fusese înapoiată din nou Moldovei după războiul Crimeei și fusese luată românilor abia după războiul ruso-turc din 1877/78, care români luptaseră în acest război de partea Rusiei aducând jertfe grele. în ciuda tuturor ocupațiilor rusești, Basarabia rămăsese o regiune cu o incontestabilă majoritate română. Chiar și statisticile rusești și sovietice confirmă acest lucru. După prăbușirea vechii Rusii în anul 1917, Basarabia s-a reîntors de bună voie la România, țara mamă.**

în ce privește Bucovina, fie chiar numai partea sa nordică, aceasta nu aparținuse niciodată Rusiei. Pretențiile sovietice se bazau de aceea pe motive strategice. Posedarea Bucovinei de Nord făcea posibil ca tre- cătorile din Carpați să fie supuse controlului rusesc. Prin aceasta se deschidea și mai mult portița creată în urma ocupării de către sovietici a Ucrainei de Vest, pentru o înaintare sovietică în câmpia ungară.

Pretențiile tenace ale Rusiei la Basarabia nu urmăreau o mărire a teritoriului rusesc, și așa uriaș, ci ca Rusia să devină Stat riveran la Dunăre. O asemenea situație permitea Rusiei nu numai să participe la reglementarea navigației, ci și să influențeze Statele riverane mai mici în privința economică și politică. Dunărea fusese considerată întotdeauna de politica rusească ca un drum natural de pătrundere în inima Europei. De aceea Basarabia a trecut în repetate rânduri la Rusia și înapoi la România, în funcție de barometrul politic, care era sau nu favorabil Rusiei. Ori de câte ori Rusia fusese înfrântă din punct de vedere militar,

ea trebuise să renunțe la Basarabia și ori de câte ori învingea, această regiune se reîntorcea rapid în mâinile sale.

După încheierea Tratatului germano-sovietic era de prevăzut această nenorocire pentru România. Fiind cuprins de o febră nervoasă, Guvernul român a făcut declarații bombastice, în care se spunea că se va lupta până la ultima suflare, dacă cineva va încerca să răpească ceva din teritoriul românesc. Guvernul spera ca prin această declarație să poată ridica moralul poporului. Regele Carol al II-lea a afirmat că întăririle absurde și inutil construite, constituie un „cordon de fier și foc" care apără granițele românești. Moldova era înțesată de trupe instruite pentru luptă, gata să opună o rezistență hotărâtă împotriva oricărei agresiuni. Nimeni nu concepea că România ar putea fi îmbucătățită fără ca aceasta să lupte intr-adevăr până la ultima suflare, cum cerea legea onoarei naționale.

Ultimatumul sovieticilor a fost de o brutalitate neobișnuită. El cerea evacuarea în decurs de patru zile. Cine nu vroia să accepte dominația sovietică, trebuia să părăsească provincia în cadrul acestui termen. Este de imaginat ce însemna aceasta pentru trupele împrăștiate în Basarabia și Bucovina de Nord, pentru miile de funcționari și familiile lor, pentru sutele de mii de români care nu voiau să rămână sub dominație bolșevică, și ce însemna aceasta pentru bogățiile poporului și Statului, ce nu mai puteau fi salvate, ținând seamă de cei ce rămâneau în regiunile ce urmau să fie cedate.

Problema evacuării a fost îngreunată și de faptul că nu se făcuseră nici un fel de pregătiri pentru această eventualitate. Se acordase crezare lozincii despre „cordonul de fier și foc" și se crezuse țara în siguranță. Toate acestea se dovedeau acum a fi o minciună criminală. Pentru a face crima și mai deplină, au fost date chiar ordine care interziceau retragerea familiilor de funcționari și ofițeri, pentru a nu se crea o panică

„nejustificată“. (!)

Pregătirile militare pentru apărare și asigurările lăudăroase ale conducerii de Stat au amuțit. Sub impresia ultimatumului sovietic oamenii din conducere și-au pierdut într-atât capul, încât au uitat de cerințele fundamentale ale onoarei naționale. Hotărârea Consiliului de Coroană de a se supune necondiționat brutalei amenințări, lovea țara și mai greu decât însuși ultimatumul. Oricât de dureroasă era pierderea teritorială, și mai dureroasă încă era pierderea ținutei morale. O profundă amărăciune a pus stăpânire pe toți românii patrioți. Cum fusese posibilă

această nenorocire națională? Cine era vinovat nu numai de îmbucă- tățirea țării, ci și de decrepitudinea morală?

Șocul moral al poporului român era uriaș. S-au ridicat numeroase voci pentru a protesta împotriva lașității Regelui și a consilierilor săi, care încercau să se justifice declarând că este inutilă o rezistență împotriva colosului sovietic. Ca și cum onoarea unei națiuni are sens și valabilitate numai atunci când succesul este sigur!

Cel mai puternic și mai clar a exprimat indignarea generală Generalul Antonescu, adresând proteste înverșunate Regelui. Atitudinea sa a trezit un ecou înflăcărat în poporul în numele căruia vorbea. Națiunea a început să-i dea ascultare. Ea și-a dat seama că mai există încă români, care aveau curajul să se ridice împotriva descompunerii morale a conducerii de Stat.

Dar în paharul suferințelor, pe care trebuia să-l bea poporul român ca urmare a capitulării conducerii sale, căzuseră numai primele picături amare. Curând aveau să urmeze altele.

Abia fusese dată lovitura sovietică și România a fost din nou alarmată de cererea Italiei și Germaniei de a satisface disputele teritoriale cu Ungaria și Bulgaria pe calea tratativelor.

Conducerea românească renunțase deja o dată la apărarea onoarei naționale și ea a continuat să pășească pe acest drum. în speranța de a o scoate cu bine la capăt în târgul ce urma să aibă loc, ea s-a declarat gata de tratative. în urma unor îndelungi conferințe fără rezultat cu reprezentanții unguri a devenit clar că nu pot fi puse de acord concepțiile române și ungare. Bazându-se pe sprijinul germano-italian, pretențiile Ungariei erau atât de exagerate, încât o înțelegere pașnică părea exclusă. După toate eforturile lui Carol al II-lea de a dobândi favoarea Marilor Puteri fasciste, printr-o orientare aparentă în direcția acestora, și după încercarea lui de a-i convinge

de „noul spirit“ din România prin imitația sa de dictatură, a fost întreprinsă în cele din urmă o altă încercare de acest gen: s-a alcătuit m grabă Guvernul Gigurtu, având pe M. Ma- noilescu ca ministru de externe. Au fost puse în evidență personalități pro-italiene, pro-germane și fascizante pentru a atenua mânia celor puternici. Dar și această manevră a eșuat. Hotărârea de a lovi România fusese luată și trebuia dusă la îndeplinire.

Sentința dictatului de la Viena căreia conducerea României i se supusese apriori, a lovit țara drept m inimă. Transilvania a fost sfâșiată printr-o nouă graniță în două părți, o graniță care era pe cât de absurdă

pe atât de nedreaptă și al cărei scop a devenit evident abia mai târziu. După ezitări dramatice a învins și de data aceasta lașitatea. Curând după aceea, România a trebuit să cedeze Bulgariei și sudul Dobrogei.

Dictatura regală ajunsese la capătul falimentului său politic și moral. Poziția Regelui Carol al II-lea, care sperase să-și salveze Tronul prin toate aceste jertfe, devenise imposibil de menținut

Și de data aceasta Generalul Antonescu a fost acela care i-a aruncat Regelui în față întreaga indignare a poporului. El i-a înmânat lui Carol al II-lea un memoriu, în care arăta că drumul pe care dusese Regele țara, avea să sfârșească incontestabil într-o catastrofă. Numai măsurile rapide ar putea preîntâmpina calamitatea. Antonescu i-a cerut de aceea Regelui să tragă concluziile cuvenite.

Poziția lui Carol al II-lea a început să se clatine. El a încercat încă o ultimă manevră disperată. Conducătorii legionari care mai rămăseseră în viață și găsiseră adăpost în Germania, s-au reîntors în țară, deoarece simțiseră agonia dictaturii regale. Ultima manevră a Regelui a fost de a lua legătură cu ei și de a căuta să-i câștige de partea sa.

în fruntea conducătorilor legionari care supraviețuiseră se afla profesorul Horia Sima. Potrivit afirmațiilor unei părți a legionarilor, el era succesorul de drept al lui Codreanu. Alții susțineau că Horia Sima și-a asumat un rol de conducător, care nu îi revenea. Regele era gata să-i ofere lui Horia Sima un portofoliu ministerial și a depus eforturi disperate în această direcție. Noul Guvem urma să preîntâmpine o explozie națională și să salveze în ultimul ceas poziția lui Carol.

Era posibil ca această idee să fi fost sugerată de Ambasada germană de la București. Eu consider această posibilitate îndoielnică, deoarece știu ce concepții nutrea ambasadorul german de atunci, Fabricius. Acesta socotea o preluare a puterii de către

legionari, care l-ar fi măturat pe Rege, un pericol pentru stabilitatea internă a României, în care Germania era interesată, ținând seama de situația din acel moment. El considera că Garda de Fier este incapabilă, după pierderea adevăratei sale conduceri, să remedieze situația dificilă. De aceea este foarte posibil ca Fabricius să fi considerat o conducere a legionarilor sub Regele Carol drept o soluție favorabilă, presupunând că Carol al II-lea intenționează într-adevăr să se orienteze din punct de vedere politic înspre Germania. Sub acest aspect pot fi mai ușor înțelese încercările Regelui de a ajunge la o înțelegere cu Garda.

Fabricius întreținea relații bune cu Regele. El îl sfătuise pe Carol al II- lea în numele Germaniei și în alte împrejurări. Astfel opinia publică românească era convinsă că hotărârea Consiliului de Coroană de a accepta ultimatumul sovietic, urma un sfat al ambasadorului german, care dădea de înțeles că această reglementare va fi numai de scurtă durată.

Influența germană asupra Regelui în problema Legiunii pare cu atât mai probabilă, cu cât este greu de explicat altfel cum atât Regele, care declarase Gărzii o luptă pe viață și pe moarte și care avea pe conștiință asasinarea conducătorului său, cât și Horia Sima, căruia îi revenea moștenirea lui Codreanu, au acceptat să-și dea mâna. Oricum ar sta lucrurile, cert este că Regele a oferit lui Horia Sima și oamenilor săi posturi ministeriale și că aceștia au acceptat oferta.

După cum era de prevăzut, colaborarea nu putea dura mai mult de câteva zile. Tronul era de facto deja pierdut, iar puternicele valuri ale revoluției legionare nu mai puteau fi stăvilite. Horia Sima a demisionat și a cerut abdicarea Regelui. Garda de Fier voia să pună mâna pe întreaga putere.

Criza a izbucnit deschis.

în fața Palatului s-a adunat o mare masă de oameni care demonstra împotriva Regelui și cerea abdicarea acestuia. Regele și Garda de Fier se aflau acum față în față, în tabere opuse, fără ca unul să-1 poată doborî pe celălalt. Carol al II-lea își pierduse cu totul stăpânirea de sine. în loc de a cădea onorabil, cum se cuvine unui Rege, el s-a lăsat măturat de pe Tron. Garda de Fier la rândul ei nu avea o conducere instruită și sigură. Ea nu se afla deasupra evenimentelor, ci în mijlocul acestora. Din cauza dorinței de victorie, râvnită atâta vreme, îi lipsea maturitatea și hotărârea de a smulge și a valorifica victoria. Ea și-a pierdut stăpânirea de sine din primul moment al triumfului.

Generalul Antonescu a devenit conștient la timp de această tulburare fatală a echilibrului. El simțea de

asemenea că numai el singur era în stare să manevreze situația și a știut să aștepte momentul decisiv. Era necesară intervenția unei forțe conștiente între puterea înfrântă a Regelui și puterea insuficientă a Legiunii, pentru a lua în mână frânele care scăpaseră.

Venise ceasul acțiunii. Generalul Antonescu și-a făcut loc prin mulțimea ce se adunase îh fața Palatului și s-a dus singur la Rege. El i-a cerut acestuia în numele întregii națiuni, și nu numai în numele Gărzii de Fier, să renunțe la Tron. Acțiunea sa a depășit prin

aceasta cu mult cadrul și interesele unui partid. El a vorbit în numele poporului, al cărui împuternicit se simțea în acel moment.

Regele a capitulat. Puterea a trecut din mâinile sale în mâinile Generalului, care a preluat-o în numele poporului. Acest lucru a fost de o importanță hotărâtoare pentru viitor, deoarece prin pasul său Antonescu nu s-a pus în fruntea Gărzii de Fier, ci deasupra ei.

Această situație ascundea însă deja sâmburele unor viitoare conflicte între General și Garda de Fier. Antonescu a considerat Garda un instrument de guvernare pe care vroia să-l folosească pentru reconstruirea materială și morală a țării. Garda de Fier s-a crezut însă jefuită de propria sa victorie și a acceptat tutela Generalului Antonescu numai cu condiția ca acesta să se supună concepției politice și ideologice a Gărzii de Fier.

Prin aceasta Generalul Antonescu și-a văzut încă din prima zi primejduită libertatea sa de acțiune. El a crezut totuși că va reuși să ducă țara spre un viitor mai bun. El reușise să întreprindă schimbul de putere fără vărsare de sânge și fără noi zguduiri. Țara greu rănită, decepționată și descurajată privea plină de speranță spre el. Chiar și sectariștii vechilor partide, care se distanțaseră de lupta înverșunată pentru clarificarea politică, deoarece sperau că prin rezerva lor li se vor deschide în viitor posibilități de speculație, erau mulțumiți de General, deoarece acesta nu părea înclinat spre încăierări cu vechile partide, deși acestea aveau o mare parte din vină pentru catastrofa României. Este drept că legionarii anunțaseră că vor fi pedepsiți cei răspunzători, dar aceasta nu a fost luată prea în tragic, deoarece oricine știa că Generalul nu admite nici o încălcare a legii și că va ține Garda de Fier bine în frâu.

GUVERNUL ANTONESCU
ȘI SFÂRȘITUL GĂRZII DE FIER

într-unul din interviurile acordate de Mussolini lui Emil Ludwig, acesta l-a întrebat pe „Duce" despre planurile sale privind succesiunea. Mussolini a răspuns că nu s-a ocupat încă niciodată cu această problemă, și anume din simplul motiv că nu poate avea niciodată un succesor politic direct, deoarece opera sa va fi continuată bineînțeles de clasa domnitoare italiană. Era cunoscută înclinația lui Mussolini spre ironie; de aceea Emil Ludwig nu a putut spune cu certitudine dacă răspunsul acestuia reprezenta îhtr-adevăr părerea sa sinceră sau nu.

în timp ce intențiile lui Mussolini puteau fi puse astfel la îndoială, pentru Mareșalul Antonescu nu era valabil acest lucru, deoarece el s-a considerat întotdeauna numai un conducător condiționat de timp al Statului român. El se simțea ales numai de împrejurările extraordinare și tragice prin care trecea România. Aceste împrejurări au imprimat o notă deosebită dictaturii sale. El era pe deplin conștient că în România domnea o situație inadmisibilă, credea însă că puternica sa voință și caracterul său ferm sunt suficiente pentru a înlătura aceste stări de lucruri prin măsuri severe de administrație. El nu era un spirit revoluționar. Pentru o soluționare revoluționară a problemelor, el nu avea nici genialitatea, nici înclinația necesară. Dictatura sa personală s-a bazat numai pe instituțiile civile și militare existente. Făcând abstracție de scurtul interval al colaborării cu Garda de Fier, el nu a avut la dispoziție nici un fel de organizație politică

deja existentă sau creată ad-hoc. El a renunțat conștient să-și fundamenteze dictatura pe o doctrină de partid. Comportarea sa era logică: deoarece el însuși nu făcea parte din nici un partid, considera de prisos să creeze o organizație politică. Un astfel de partid neancorat nicăieri din punct de vedere ideologic, nu ar fi fost de altfel decât o camarilă personală. Mareșalul Antonescu a renunțat la aceasta, fie din cauză că era absolut sigur de armată, fie că

nu dorea să devină sclavul unui partid. Concepția sa a-rămas neschimbată și mai târziu, mai ales după experiențele sale cu Garda de Fier.

Coincidența în timp a dictaturii sale cu dictaturile fasciste din alte țări a creat impresia eronată sau răutăcioasă că sub Antonescu a domnit în România un regim fascist. Aceasta este valabil numai pentru perioa-da de colaborare dintre Antonescu și Garda de Fier, deci între 14 septembrie 1940 și revolta legionarilor de la 21-23 ianuarie 1941. Căci înăbușirea acestei revolte nu l-a scăpat numai pe Antonescu de povara Gărzii de Fier, ci ea reprezintă și eliminarea reală a ideii fasciste din viața politică a României.

*

A fost vreun dictator cândva fericit?

în majoritatea cazurilor istoria răspunde negativ la această întrebare. Nu numai pentru că voința și energia de care trebuie să dea permanent dovadă un dictator sunt atât de mari, încât toate celelalte forțe spirituale dispar din nefericire în abisul conștiinței și sunt condamnate la inactivitate, ci mai ales pentru că dictatorii nu pot în majoritatea cazurilor să rezolve cu succes sarcinile pe care și le pun ei înșiși. Sufletul uman are atâtea abisuri și colțuri obscure, atâtea forțe deosebite și de neînțeles, încât toate metodele aplicate de dictatori de-a lungul timpurilor nu au putut subjuga masele decât parțial și temporar. Nici viclenia cea mai abilă, nici asprimea brutală nu au putut să încătușeze

mult timp sufletul acestor mase.

Cu toate acestea, mulți dictatori au reprezentat începutul unei noi epoci. Este nevoie pentru aceasta de o dictatură revoluționară, care să deschidă noului ce ajunge la maturitate calea spre viitor la momentul istoric hotărâtor.

Mareșalul Antonescu a fost — și se poate afuma cu certitudine acest lucru — un dictator nefericit Căci pe cât de necesară a fost intervenția sa în situația internă devenită inacceptabilă, pe atât de neeficientă a fost dictatura sa. Istoria cunoaște mulți dictatori, dar aproape nici- unul nu a fost un adept atât de convins al evoluției pașnice ca Antonescu. O evoluție pașnică însă nu ar fi avut nevoie de un dictator.

Trebuie să ne întrebăm: era situația oare intr-adevăr așa, încât stările de lucruri inacceptabile din România ar fi putut fi schimbate și prin- tr-o evoluție pașnică, cum o concepea mareșalul Antonescu, în locul unor măsuri revoluționare? De răspunsul la această întrebare depinde

părerea pe care ne-o vom face despre filozofia politică *sui generis* a dictatorului Antonescu.

Structura socială a României

împrejurările nefavorabile și stadiul de dezvoltare au făcut ca politica națională a României să nu aibă niciodată contururi precise. Moralul românilor a oscilat în mod necesar în cadrul unei largi sfere de relativitate, iar spiritul de „strecurare" abilă a fost ridicat la gradul de etalon al inteligenței naționale. Din această mentalitate provine lipsa de scrupule, ce se poate întâlni adesea în viața publică.

Spre cinstea poporului român trebuie să se spună totuși că această tristă descompunere etică lua proporții îngrijorătoare numai la o anumită categorie a societății românești, mai ales m acele cercuri cuprinse de pasiunea de „a face politică". Masele largi ale poporului aveau cu toate acestea simțul onoarei și al rușinii.

într-adevăr, în România trăiau două grupuri, aș putea spune chiar două popoare diferite, ale căror obiceiuri și structuri sufletești se deosebeau puternic: țărăn im ea șipopulația orășenească. Unitară din punct de vedere sufletesc poate fi calificată numai populația rurală. Populația citadină dimpotrivă, se dezvoltase în condiții nefavorabile, vădea aspecte clare ale unui conglomerat eterogen. Ea părea de origine dubioasă și nu avea un sentiment național închegat. Masa țărănimii poartă amprenta clară a provenienței sale daco-romane; aceasta s-a menținut aproape nealterată, mai ales în regiunile muntoase. Numai la granița răsăriteană și cea sudică se poate constata o ușoară influență slavă. Altfel stau lucrurile la populația orășenească.

Din punct de vedere tipologic, aceasta aparține mai multor orientări și dovedește puternice influențe străine. Nucleul său are o anumită puritate și se compune din muncitorime și premise ale unei burghezii (negustori și liber profesioniști), dar acest nucleu nu s-

a putut dezvolta îndeajuns de puternic, pentru a imprima o amprentă caracteristică populației citadine. Importanța decisivă în tipologie a avut-o populația de la periferie pe de o parte, și anumite categorii ale așa-numitei „societăți bune" pe de altă parte. Aceste forțe periferice de formare a populației citadine și a vieții publice au purtat în sine germenele lipsei demnității naționale, supunerea la influențele străine și vulnerabilitatea la corupția morală. Plebea cu adevărat trivială de la periferia orașelor și câteva categorii ale așa-numitei „societăți bune" corupte s-au dezvoltat la fel ca

tumorile canceroase pe trupul chinuit al poporului. De aici provenea otrava și putreziciunea care descompunea acest trup. Aceste fenomene au fost din nefericire generalizate, astfel încât s-a creat impresia că ele corespund unei înclinații normale a spiritului românesc. Oricât de sporadic apărea însă această descompunere ea a contribuit totuși ca viața publică din România să devină o farsă respingătoare.

Strivit pe de o parte între plebea periferiilor și acel soi de „societate bună" și pe de altă parte în cursul luptei economice dificile cu evrei- mea bine organizată, nucleul pur al populației citadine nu s-a putut dezvolta spre a depăși cadrul unei vieți naționale modeste. Elementele rurale care năvăleau spre orașe se pierdeau din păcate fie în mocirla periferiilor, fie în acele pături dubioase care se suprapuseseră societății cu adevărat bune. Prin aceasta se înmulțea numărul parveniților de care era împânzit organismul social. „Societatea bună" care se recruta pe această cale, reprezenta pătura conducătoare a țării.

Din cauza lipsei țărănimii organizate, conducerea a rămas în mâinile acestei clase dominante. Lipsită de orice idealuri naționale superioare, eterogenă în originea și forma sa, existența acestei clase urma tradițiile nefaste ale unui orientalism politic. Existau și excepții, dar acestea erau înăbușite de masa celorlalți.

La patul de agonie al acestei situații s-au ivit doi medici; Generalul Antonescu și Garda de Fier. Aceasta din urmă, cu adevărat revoluționară, nu visa la nimic altceva decât la o înlăturare prin violență a acestei stări de lucruri, în timp ce Generalul, care se opunea oricărei soluții revoluționare, nu se gândea decât la un tratament constituțional, conform ordinei. Generalul a dominat Garda de Fier în mod hotărâtor prin puternica sa personalitate, dar aceasta nu a renunțat la ideologia și metodele sale. Divergența dintre idei și metodă nu a putut fi înlăturată.

Singur, absolut singur s-a aflat Antonescu, după înlăturarea Gărzii de Fier, în fața grelei moșteniri a

falimentului moral. Mai avea el oare forța morală de a îndeplini opera de reforme pentru care se credea chemat?

Dacă examinăm toate faptele, împrejurările și evenimentele în intervalul dintre preluarea puterii de către Antonescu și sfârșitul său, constatăm cu imparțialitate că Generalul nu a îndeplinit speranțele poporului român. S-ar putea spune în favoarea lui că a fost cuprins de vârtejul catastrofei mondiale și de aceea nu putea avea succes. El și-a asumat o sarcină care era împletită indestructibil cu soarta Europei și a avut o perspectivă insuficientă asupra marii drame mondiale, care înce-

pea tocmai sa se desfășoare. Destinul României nu depindea astfel de el și de țară; el era în conformitate cu legitatea istorică imuabilă. Este cert chiar că Antonescu s-a lăsat copleșit de această fatalitate istorică, părându-i-se inutil să reformeze viața publică din România, deoarece marile transformări istorice din lume urmau să aibă drept rezultat și o transformare a României. Această concepție era firește cu totul greșită, deoarece un Conducător de Stat nu trebuie să se supună pur și simplu mersului evenimentelor și să aștepte fără curaj ca alții să facă ordine în locul său. El nu ar fi trebuit să se resemneze cu „timpurile nefavorabile^ ci sarcina sa ar fi fost mai curând de a rezolva problemele timpului, folosind toate forțele spirituale și morale, chiar cu prețul unui sfârșit eventual tragic dar eroic! Asta așteptase de la el poporul român!

Sarcina pe care și-o asumase inițial Generalul Antonescu și care trebuia rezolvată era nemărginit de grea și el s-ar fi putut să cadă. Poate trebuia să cadă. Dar aceasta trebuia să se petreacă într-un mod eroic!

Tragedia acestei vieți care ar fi putut fi eroică și ar fi trebuit să fie eroică, consta în faptul că Generalul Antonescu s-a lăsat purtat de evenimente, deoarece spera să poată duce pe această cale vasul națiunii nevătămat prin strâmtori. El nu a încercat nici măcar să domine evenimentele. El a devenit astfel un calculator politic, un rațional. El nu a devenit un luptător fanatic pentru o idee. Din acest motiv, nu a căzut ca un erou, în pofida morții sale tragice, ci ca un politician naufragiat.

Moștenitor al angajamentelor politice

Regimul Antonescu era împovărat de la bun început de numeroase angajamente politice ale predecesorilor săi. S-a menționat deja că Regele Carol al II-lea își asumase față de Germania anumite angajamente de natura politică, economică și chiar militară.

Astfel între România și Germania a fost încheiat mai

întâi așa-nu- mitul pact al petrolului. România se angaja să livreze importante cantități de produse petroliere, mai ales benzină, în schimbul cărora urma să obțină din Germania armament Este evident că Regele, fie că era sincer sau nu față de Germania, nu putea refuza să livreze petrol, deoarece Germania se găsea atunci în culmea puterii sale, mai ales după prăbușirea Franței. Pe de altă parte, este cert că Regele Carol al II-lea a imitat exemplul lui Ion I. C. Brătianu, care adormise neîncrederea Germaniei între 1914 și 1916 prin livrări forțate de cereale și petrol. Pentru Germania comerțul era de data aceasta foarte favorabil,

deoarece obținea cantități enorme de petrol fără a plăti prea mult în schimb, deoarece armamentul livrat României provenea din prada de război dobândită în Cehoslovacia, Polonia și Franța. Din producția internă a Germaniei se oferea foarte puțin material. România putea să facă în afară de aceasta comenzi la uzinele Skoda și mai târziu la uzinele franceze, trebuind să se limiteze în general la acel gen de material de război care nu era folosit de Wehrmachtul german.

Tratativele pentru încheierea „pactului petrolului[4]* au fost purtate sub conducerea personală a Regelui de către generalul Rozin, care pleca adesea în Germania, unde ducea tratative cu A.G.K.. („Societatea de export a materialului de război), condusă de generalul Thomas[VIII] conform directivelor mareșalului Goring. Mai târziu Regele l-a numit pe generalul Rozin atașat militar la Berlin, trecând în competența acestuia supravegherea livrărilor de armament.**

Germania instituise între timp la București un birou economic, care avea sarcina de a supraveghea la rândul său livrările române de petrol. Acest organism nu era subordonat Ambasadei germane. Conducătorul său era trimisul Neubacher, care a împrumutat funcției sale economice un accentuat caracter politic și a făcut din acest serviciu un cap de pod al Partidului Național-Socialist în România, pentru a putea interveni m politica internă din această țară. Astfel, Neubacher și biroul său au jucat un rol important în evenimentele

---

VIII **După prăbușirea Germaniei, generalul Thomas a susținut că el a fost de la început împotriva lui Hitler și a războiului său. La întâlnirile pe care le-am avut însă cu el în calitate de atașat militar și mai târziu de ambasador, nu mi-a făcut deloc impresia că nu participa din tot sufletul la război; dimpotrivă, ori de câte ori era vorba de livrări de armament către România, el era îngrijorat că prin aceasta s-ar putea slăbi rezervele germane de armament. După atentatul împotriva lui Hitler a fost arestat și generalul Thomas, a scăpat însă de pedeapsa cu moartea, deoarece nu a putut fi dovedită participarea sa la complot. La sfârșitul anului 1946 a murit într-un spital american.**

din preajma abdicării Regelui; legionarii întreţineau legături strânse cu Neubacher. Generalul Antonescu a trebuit să preia această situaţie când a venit la putere şi să se resemneze.

în afară de aceste aranjamente, Carol al II-lea îşi asumase şi îndatoriri militare mult mai grele, care se găseau de asemenea în moştenirea preluată de Antonescu.

Potrivit dictatului de la Viena, Germania se simţea angajată să ofere României o garanţie pentru graniţele mutilate ale ţării. în caz că aceas-

tă graniță era acceptată, aceasta însenina în mod necesar o orientare politică cu totul nouă a României. Deoarece oferta de garanție era cuplată cu dictatul de la Viena, ca urmare a supunerii României la dictat a intrat în funcțiune și garanția.

România se găsea într-o situație disperată. Basarabia și nordul Bucovinei erau înțesate de trupe sovietice; numeroase încălcări ale liniei de demarcație și ocuparea prin violență a câtorva insule din Delta Dunării de către ruși creau posibilitatea unei alte agresiuni. Garanția germană părea adecvată să înlăture acest coșmar. Ea a fost acceptată în speranța că suferințele României vor găsi un sfârșit.

Cu toate acestea, se poate afirma pe drept cuvânt că conducerea României a făcut acest pas plin de consecințe cu superficialitate. Ea a acționat probabil sub influența dezorientării morale și sufletești pe care o provocase în România sentința Comisiei de arbitraj de la Viena.

Aproape nimeni nu mai avea suficient simț politic pentru a-și da seama cărui scop servea de fapt noua înscenare de la Viena. Pe de o parte Ungaria își obținuse răsplata pentru politica sa de revizuire dusă în spiritul celei germane și italiene, pe de altă parte însă era vorba de o altă măsură strategică și mai importantă: noua graniță româno-ungară străbătea creasta Carpaților Răsăriteni până în regiunea Brașovului. Ea oferea atât în privință defensivă cât și ofensivă posibilități favorabile de desfășurare față de Rusia; România nu era sigură pentru Berlin, cu toate eforturile lui Carol al II-lea, de aceea Reichul credea că un eventual atac sovietic împotriva Balcanilor ar trebui barat în Carpații Răsăriteni și oprit printr-un rapid contraatac german întreprins prin trecă- toarea de la Predeal, aflată în apropiere. Trupele rusești ar fi putut fi astfel oprite în regiunea Galațiului. Noua regiune ungară pătrundea ca un pumnal dinspre nord spre sud, la cotul dintre Moldova și Muntenia. Din punct de

vedere geografic, noua graniță era de o nemaipomenită absurditate, din punct de vedere militar ea era însă logică, deoarece conducerea germană se aștepta încă de atunci la eventualitatea unui război defensiv sau ofensiv cu Rusia și își asigura pe această cale flancul.

Conducerea slabă și incapabilă a Statului român s-a lăsat intimidată de amenințările germane. Ea a acceptat dictatul de la Viena împreună cu toate consecințele sale. în lașitatea ei, uitase că pierderea onoarei naționale nu mai putea fi remediată prin nimic. Indiferent de urmările pe care le-ar fi avut pentru România o respingere categorică a dictatului de la Viena — drumul suferinței nu ar fi fost niciodată atât de amar cum a

devenit prin acceptarea fatală a dictatului! Din nou a fost confirmată experiența istorică, că prin lașitate nu se poate salva nimic, nici pentru conducerea lașă, nici pentru poporul care o urmează. în ceasul istoric numai simțul onoarei și curajul pot preîntâmpina cu eficiență nenorocirea și împiedica o suferință și mai mare, o umilire și mai adâncă!

Acceptarea dictatului de la Viena însemna începutul unui drum al celor mai grele erori politice și naționale. Tot ce a urmat, era numai consecința inevitabilă a acestei erori. Dar să nu anticipăm.

Dictatul de la Viena fusese pronunțat, România acceptase garanția germană. Prima consecință nemijlocită a fost că Regele Carol a adresat Germaniei rugămintea de a trimite o Misiune militară în România, pentru complectarea instrucției armatei române. Poate că prin aceasta el voia să dovedească noua sa orientare, poate că se gândea numai la o instrucție a armatei române, bazate pe noile metode germane care se dovediseră eficiente. Oricum ar fi stat lucrurile, Misiunea militară germană care a venit în România, f u s e s e chemată de Regele Carol al II-lea. Germania a ezitat mai întâi să îndeplinească această rugăminte. Motivul este lesne de înțeles: nu voia să neliniștească Uniunea Sovietică și să se expună la proteste din această parte. între timp Carol al II-lea a fost înlăturat. Când Generalul Antonescu a preluat puterea, s-a aflat și el în fața problemei Misiunii militare germane. Germania, care se decisese să trimită Misiunea, din motive despre care vom mai vorbi, l-a întrebat pe Antonescu dacă și acesta dorește Misiunea. Generalul a răspuns afirmativ. Este însă cert că și el, ca și Carol al II-lea, se gândea numai la o influență germană limitată asupra instruirii armatei române. Lucrurile aveau să ia însă o cu totul altă întorsătură.

Primele mele impresii despre noul regim

în toamna lui 1939 am fost rechemat de la comandamentul regimentului, care îmi fusese dat după reîntoarcerea mea din Turcia, unde fusesem atașat

militar (1935-1938), pentru a pleca în Moldova ca șef adjunct de stat major al unei unități de armată. în iama anului 1939-40 s-a hotărât crearea unui cuprinzător sistem de întăriri în Bucovina și Basarabia. Asta mi-a adus numirea de inspector al sectorului III al construcțiilor de întărire. Domeniul meu era Bucovina și nord-estul Moldovei. Aici am trăit catastrofa din vara anului 1940. Zguduit în străfundurile ființei mele, am fost silit să părăsesc și în parte să arunc în aer cazematele de beton care costaseră multe miliarde. Lucrările de întărire au fost continuate în spatele liniei Doma-Siret.

Din aceasta muncă istovitoare am fost chemat în dimineața lui 7 septembrie 1940 la Corpul X Armata la Piatra Neamț, pentru a depune jurământul de credință Regelui Mihai și Generalului Antonescu. în aceeași zi am plecat la București pentru a vorbi cu direcția lucrărilor de întărire. Două zile mai târziu m-am reîntors la Piatra Neamț și am găsit o telegramă sosită între timp a Marelui Stat Major, care-mi ordona să mă prezint imediat la generalul P an t a z i, care era pe atunci subsecretar de Stat la Ministerul de Război, condus de Generalul Antonescu însuși.

Fără a ști despre ce este vorba, am plecat la București. Generalul Pantazi mi-a comunicat că din ordinul Conducătorului Statului am fost numit atașat militar Ia Berlin, unde trebuie să plec neîntârziat.

Această numire era un act neobișnuit de protecție, deoarece potrivit obiceiurilor Statului Major General, nimeni nu putea fi numit de două ori atașat militar. Am plecat la Ministerul de Război la Marele Stat Major pentru a mă prezenta noului șef de Stat Major, generalul I o a n i ț i u. Aici am zărit pe scări un grup de ofițeri germani de stat major, ceea ce m-a surprins. Generalul loanițiu mi-a șoptit:

— Bine că ați venit la timp. Avem o convorbire cu reprezentanți ai Statului Major german. Dumneavoastră veți face pe interpretul, deoarece nimeni dintre noi nu vorbește nemțește.

In sala de conferințe, generalul loanițiu m-a prezentat șefului secției de informare din Statul Major General german, generalul von Tip- pelskirch, — care era totodată șeful delegației germane — în noua mea calitate de atașat militar la Berlin. încă nu bănuiam despre ce era vorba; generalul von Tippelskirch venise pentru a anunța că Germania aprobase să trimită o misiune militară și pentru a se informa asupra intențiilor Generalului Antonescu privind sfera de acțiune a acestei Misiuni.

îmi amintesc că din partea română nimeni nu avea

cunoștințe concrete în această problemă importantă. Statul Major român, care gândea mai ales în noțiuni teoretice, părea să se gândească și în problema Misiunii militare, mai curând la transmiterea de cunoștințe teoretice, în timp ce partea germană se gândise la măsuri practice de instruire, extinse eventual prin folosirea de trupe, cu care să se facă instrucție.

Guvernul Antonescu abia începuse să funcționeze. Pe biroul noului Conducător de Stat se îngrămădeau probleme de cele mai diverse feluri. Statul român era pe cale de a căuta noi baze vitale, după zguduirile grele de la 6 septembrie. Toate erau de-andoaselea — și în această situație

critică, nestabilă, trebuiau să se ducă tratative asupra naturii și formei Misiunii militare germane!

Puteau avea loc astfel numai convorbiri principiale, care s-au sfârșit prin aceea că România semna un cec în alb. Toate problemele de detaliu, care priveau componența, scopul și mijloacele de întreținere a Misiunii, au rămas deschise. Firește că nimeni nu bănuia pe atunci ce greutate se atârna prin aceasta de picioarele României.

*

Generalul Ioanițiu m-a informat despre împrejurările care duseseră la numirea mea ca atașat militar la Berlin. înaintea mea deținuse acest post generalul Rozin. Predecesorul acestuia, colonelul Octav Vorobchievici, fusese rechemat, deoarece prin strânsele sale legături cu Serviciul Secret condus de omul de încredere al lui Carol al II-lea, Moruzov[IX], care avea la rândul său legături cu Abwehr-ul german, părea prea implicat în aceste afaceri, pentru a mai putea ocupa un post diplomatic. în afară de aceasta, colonelul Vorobchievici întreținea relații intime și cu legionarii fugiți în Germania. Dar nici succesorul său, generalul Rozin nu a rămas mult timp la Berlin.

Generalul v. Tippelskirch, în subordinea căruia se afla secția pentru atașații militari străini, a aflat despre o pretinsă proveniență evreiască a lui Rozin. Deoarece acest lucru era inadmisibil în perioada aceea, generalul von Tippelskirch a sugerat cu prilejul unei vizite la București Statului Major de aici posibilitatea unei rechemări a generalului Rozin, deși acesta frecventase

---

IX **Moruzov a început ca agent de informație de mâna a treia al Statului Major român. Obraznic și descurcăreț cum era, a reușit să dea marea lovitură după ani de activitate neimportantă: l-a informat pe Carol al II-lea direct despre anumiți politicieni români. Aceasta i-a adus postul de șef al Serviciului Secret român. L-am văzut cu prilejul unei serbări din Palatul Regal, în eleganta uniformă a Frontului Renașterii Naționale, după ce figura sa îmi atrăsese mai înainte atenția pe culoarele Statului Major fiind îmbrăcat pe atunci în haine modeste.**

ca și mine Academia de Război prusacă și întreținea cele mai cordiale relații cu numeroși camarazi germani din acea vreme, care ajunseseră între timp în înalte posturi militare.

Atitudinea rezervată a Statului Major General față de generalul Rozin l-a determinat pe Antonescu să-l recheme și să-i încredințeze alte sarcini mai importante în România. La discutarea problemei succesorului acestuia, generalul Rozin m-a recomandat generalului Ioanițiu, care m-a propus. Antonescu mă cunoștea din perioada când am fost

profesor la Academia de Război din România și avea evident o părere bună despre mine; a acceptat propunerea.

Consider necesar să redau aceste amănunte, pentru a prezenta relațiile dintre Generalul Antonescu și mine corespunzător realității. S-a afirmat adesea că am fost „omul" lui Antonescu și că acesta nu a avut nimic mai grabnic de făcut, după ce a preluat conducerea, decât să mă numească atașat militar la Berlin. Dacă relațiile mele cu Generalul Antonescu ar fi fost într-adevăr de această natură, atunci ar fi avut pentru mine cu siguranță posibilități mult mai bune. Cine a avut de altfel prilejul să-l cunoască mai îndeaproape pe Antonescu, știe că firea rece a acestuia nu permitea nimănui să se apropie de el și că îi lipsea înclinația de a avea „oamenii săi".

*

M-am prezentat Conducătorului Statului pentru a-mi lua în primire postul. întâmplarea a făcut să fie primit în același timp și generalul von Tippelskirch. S-a ajuns astfel la o nouă discuție asupra Misiunii militare germane. Generalul Antonescu l-a rugat pe von Tippelskirch să transmită Guvernului german cererea sa de a trimite cât mai curând Misiunea. Mie mi-a dat de asemenea indicația de a acționa la Berlin în această direcție. Nu s-a spus nici un cuvânt despre scopul și componența Misiunii.

Generalul Antonescu își avea sediul în palatul Cantacuzino de pe Calea Victoriei. în hol era un continuu dute-vino de oameni, printre care dominau „băieții[44] Gărzii de Fier, cu sau fără cămăși verzi. Generalul Pantazi și locotenent-colonelul Dragomir m-au întâmpinat în hol cu fețe îngrijorate. Domnea o atmosferă tinerească, revoluționară. Pretutindeni erau mucuri de țigară aruncate: pe mese, sub mese, îh toate colțurile. Guvernul se afla în durerile facerii. în cadrul Gărzii de Fier erau certuri din cauza împărțirii fotoliilor ministeriale. în cele din urmă Generalul Antonescu a dat de înțeles „comandantului[44] Legiunii că dorește să se numească neîntârziat miniștrii legionari, altfel se va

vedea silit să formeze un Guvern militar. Aceasta a fost prima înfruntare. Garda de Fier se găsea într-adevăr într-o situație dificilă. îi lipsea un candidat politic adecvat. Veniseră membri chemați și nechemați, pentru a participa la dezbaterile înflăcărate. în sfârșit s-a ajuns la un Guvern de compromis. Generalul, care îi trata pe conducătorii legionari ca pe elevii de școală și revărsa asupra lor explozii de mânie, i-a respins pe câțiva dintre legionarii propuși, deoarece nu avea încredere în calitățile lor, ocupând posturile ministeriale rămase vacante cu experți și

ofițeri. Garda de Fier, care ceruse un Guvem pur legionar, a protestat zgomotos. Nemulțumirea ei s-a transformat îh mânie. Tensiunea a crescut permanent și a dus in cele din urmă la rebeliunea legionarilor.

*

Eu nu am avut vreodată o înclinație prea mare nici pentru, nici împotriva Mișcării Legionare. Din principiile sale ideologice fundamentale — misticismul religios, antisemitismul șinațional-socia- 1 i s m u 1 — m-a atras numai ultimul, mai ales din cauza accentului său social. Misticismul său religios îmi era cu totul străin, deoarece vulgariza problema religioasă într-un mod insuportabil. Eram profund indignat de mascarada „păstorului Petrache Lupu"[X], care era firește un caz aparte al misticismului, dar care în exaltarea sa nu putea să fie în nici un caz obiectul unei „educări" naționale, cum încerca mai ales Regele Carol al II-lea, dintr-un calcul plin de viclenie. Carol tolera chiar sanctificarea publică a „omului care vorbise cu Dumnezeu", în speranța tainică de a obține de aici avantaje politice; pălăvrăgelile naive ale păstorului erau considerate de masa indusă în eroare ca fiind voința Domnului. Astfel de forme stupide putea îmbrăca deci misticismul religios, pe care îl îmbrățișase și Garda de Fier și care nu provenea dintr-o etică religioasă superioară, ci numai din bigotismul obscur al maselor.

m ce privește antisemitismul Gărzii de Fier, acesta a îmbrăcat de asemenea forme îngrijorătoare, deoarece legionarii credeau că vor putea rezolva prin metode radicale problema evreilor, deosebit de spinoasă.

După părerea mea, evreimea din România nu reprezenta un pericol pentru dezvoltarea economică și națională a acesteia; abia descompunerea vieții publice, apoliticii și economiei, deci mistificarea democrației, a

---

X **Petrache, un cioban din județul Dolj afirma că intr-o bună zi Domnul — el a spus „Moșul" — a apărut pe câmpie și i-a comunicat că țara ar fi împovărată de multe păcate care nu pot fi îndreptate decât printr-un post sever și prin rugăciuni. „Moșul" l-a însărcinat să reveleze acest lucru oamenilor. Pe locul în care Dumnezeu i-a „apărut" ciobanului s-a ridicat un lăcaș de pelerinaj și, mai târziu, chiar o biserică.**

dat naștere descompunerii morale care a complicat necesarmente și problema evreilor. în această democrație schimonosită lipsea factorul de echilibru, anume o burghezie sănătoasă, cu adevărat democratică. Evreimea era singurul organism cu caracter burghez. Dar ea nu se lăsa asimilată, făcând abstracție de câteva părți ale vechii evreimi, care trăia de decenii în România. Peste aceștia se suprapuseseră însă pături noi, masive, care năvăliseră în țară mai ales după primul război mondial, grație administrației corupte. Despre o asimilare a acestor noi

veniți nu putea fi vorba. Presiunea pe care o exercita evreimea mai ales în privința economica, a început să crească. O mare parte din economia națională se găsea în mâinile ei. La aceasta s-a adăugat o atitudine dușmănoasă a evreimii față de poporul român, care teoretic era conducător, căruia evreimea se simțea superioară. Tendințele centrifuge ale evreilor din Transilvania în direcția Ungariei și cele asemănătoare în direcția Rusiei Sovietice ale evreilor din Răsăritul țării, au adâncit și mai mult dușmănia reciprocă.

Garda de Fier s-a folosit de această situație fatală. Antisemitismul său era argumentat mai ales prin pericolul care rezulta din tendințele centrifugale ale evreilor. Fără îndoială că o problemă a evreilor exista și fără îndoială că ea avea nevoie de o soluție; nici un om rezonabil nu putea însă fi entuziasmat de modul empiric, în care a încercat Mișcarea Legionară să compenseze presiunea economică a evreilor și nu putea să salute concepțiile sumare și radicale care predominau în rândul legionarilor.

Așa cum stăteau lucrurile, problema evreilor nu putea fi rezolvată decât numai printr-o modificare socială a structurii poporului român. Era prea târziu să se încerce o dezvoltare forțată a burgheziei. Pentru aceasta lipseau toate premisele. Rămânea posibilitatea transformării pe bază socialistă. Ideea socialistă nu fusese niciodată cultivată cu adevărat în România, deși se impunea în viața publică, mai ales în ce privește rezolvarea problemei țărănești. Ideea socialistă găsea o argumentare mai puternică în cercurile proletare; însă deoarece acest proletariat era prea mic din punct de vedere numeric pentru a avea vreo pondere politică, această idee socialistă a rămas în stadiul de început.

O transformare socialistă a societății ar fi înlăturat după părerea mea presiunea economică exercitată de evrei, eliminând astfel și această problemă acuta. Pe această cale ar fi fost posibilă și o anumită asimilare, fiind însă necesară o dispensare de proporția prea mare

a evreilor în cadrul populației, prin măsuri internaționale, de exemplu prin crearea unei patrii a evreilor, cum s-a făcut cu Palestina.

Singurul punct de vedere pozitiv din ideologia legionară a fost acela al unui socialism național. El era însă de proveniență străină și fusese aplicat la situația din România fără contururi precise. Socialismul național al Legiunii nu corespundea problematicii române specifice. Tendințele legionare oscilau între extrema dreaptă și stângă. Majoritatea legionarilor era orientată asupra național-socialismului german

extrem de naționalist, al cărui socialism confuz se menținea în cadrul compromisului condiționat de timp. O parte însă tindea spre stânga și anume în sensul unei exagerări a ideii socialiste, în parte din motive demagogice, în parte pentru o formă totalitară care își găsește cea mai clară expresie îh bolșevism.

*

Potrivit uzanțelor, am făcut înaintea plecării mele la Berlin o vizită ambasadorului german Fabricius. îl cunoșteam de la Ankara, unde fusese însărcinat cu afaceri înaintea numirii sale la București. Păstrez încă din acel timp cele mai frumoase amintiri despre acest excepțional diplomat și om. Din nefericire, a fost împins și el, la fel ca mulți alți di- plomați germani capabili, pe o linie moartă de către regimul național-socialist, în dauna diplomației germane. Voi mai vorbi despre împrejurările în care a trebuit să părăsească postul său de Ia București.

Generalul Rozin mi-a recomandat să-l vizitez și pe „celălalt ambasador" al Germaniei, Neubacher, deoarece mai aveam de-a face cu el în legătură cu „pactul petrolului*', ceea ce nu s-a adeverit de altfel mai târziu. Convorbirea cu Neubacher m-a convins că în afară de obligațiile sale economice, acesta se ocupa încă cu multe alte lucruri. Când a venit vorba de Berlin, mi-a spus că voi întâlni acolo ca ambasador român pe un om foarte plăcut Deoarece nu se luase încă nici o hotărâre privind noul ambasador, l-am întrebat surprins pe Neubacher care este numele acestuia.

— Nu se poate spune încă nimic cu certitudine, în orice caz va fi ori Vojen, ori Grecianu. Ambii sunt legionari convinși. Sima mi-a comunicat că i-a prevăzut pe amândoi pentru Berlin, respectiv Roma. Vom vedea care încotro se va duce.

într-adevăr inginerul Grecianu a devenit ambasadorul României la Berlin, în timp ce Vojen, o figură de boem, a plecat la Roma.

Am plecat la Berlin nutrind sentimente contradictorii. Eram foarte îngrijorat asupra felului în care România păşise pe noua sa cale. Vechea mea simpatie pentru poporul german pomea de la convingerea nestrămutată că Germania nu reprezintă numai geografic inima Europei, ci că vitalitatea şi destoinicia poporului german îi conferă într-ade- văr rangul unei inimi europene. Revoluţia naţional-socialistă m-a atras din cauza caracterului său socialist atât timp cât nu am cunoscut trăsăturile sale contradictorii şi uneltirile sale obscure. în acea vreme, în

anul 1940, Germania se găsea pe o culme care promitea succesul deplin al revoluției și acest succes trebuia să aibă consecințe însemnate pentru Europa și întreaga lume. Căci războiul dus de Germania se deosebea de războaiele obișnuite: el era purtat m numele revoluției națio- nal-socialiste și numeroșii idealiști care credeau în această revoluție, pentru că îi atrăgeau promisiunile unui socialism național — dar n u naționalist! —, sperau o cotitură spre mai bine pentru țările lor. Eu credeam și mai cred și astăzi că situația de compătimit din România nu poate fi înlăturată decât printr-o orânduire socialistă, un socialism care nu exclude ideea națională, care trebuie să rămână scumpă tuturor românilor. Un socialism fără compas național se pierde în labirintul întunecat al dictaturii proletare; un socialism, care se automisti- fică printr-o exagerare naționalistă, induce de asemenea în eroare. Adevăratul socialism trebuie să aibă în esența sa un caracter democratic, deși are nevoie mai ales la început de o puternică mână conducătoare, capabilă să exercite presiunea necesară pentru a duce poporul român, treptat, spre o viață mai bună. Deci un socialism dirijat, fără nici o tiranie, fără dictatură socialistă, fără exagerări naționaliste — deci un socialism democratic!

Astfel credeam eu că se poate înfăptui revoluția național-socialistă, împreună cu marea majoritate a poporului german și cu toți europenii de bună credință. Și eu o doream în această formă și cu aceste idealuri și pentru România. Din nefericire, în conducătorii revoluției germane a câștigat curând supremație înclinația naționalistă extremă și prin aceasta o înclinație imperialistă de nestăvilit. Aceasta a întunecat cu totul ideologia național-socialistă. A transformat tensiunea dintre contradicții într-o luptă și a falsificat într-un mod condamnabil baza socialistă a revoluției. Dar toate rătăcirile tragice ale unei revoluții care începuse atât de promițător, toate lipsurile în privința instinctului politic, a orizontului, a bunăvoinței și

stăpânirii de sine, mai ales în a doua parte a războiului, s-au vădit abia mai târziu.

Dar nu numai speranțele, pe care ni le puneam în ideea unui socialism național, făceau să mă atragă noul meu post de la Berlin, ci și calda mea simpatie pentru calitățile poporului german, a cărui importanță remarcabilă pentru viitorul Europei nu poate fi pusă la îndoială nici după prăbușirea materială și morală a regimului național-socialist.

în cursul vizitelor mele de sosire la Berlin, am avut impresia unei anumite rezerve față de România. Pentru a anticipa: am simțit această

neîncredere față de România în cursul întregii mele activități, până în ultimul moment Cauzele? Erau fie reminiscențe ale trecutului, fie o așteptare prudentă ca situația din România să se clarifice definitiv.

La Ambasadă l-am întâlnit pe ambasadorul de până atunci, Romalo, un favorit al lui Carol al Il-lea, care avea toate bagajele împachetate și era pe cale de a se reîntoarce la București. Cămăși verzi se puteau vedea în birouri și pe coridoare. Vizite particulare neîntrerupte, în cursul cărora se schimbau „parole" cu funcționarii prieteni. Pretutindeni domnea o atmosferă de cafenea. Zilele mari ale victoriei legionare își făceau efectul!

Consulatul general român era cazat în două camere mici, alături de garajul Ambasadei și oferea un aspect dezolant. Pe scară era un covor murdar și rupt. Consulul general Caragea, un cetățean „de ultimă oră" — născut dintr-un părinte turc și unul suedez — vorbea stricat românește și era o țintă de anecdote. Marele domn al Consulatului era portarul Jinga, care încasa un bacșiș gras de la oaspeții Consulatului și care mai îndeplinea și funcția unui servitor de cafele. Spațiul Consulatului era absolut nesatisfăcător, ținând seama de numărul persoanelor care se perindau pe aici. Uneori oamenii trebuiau să aștepte ore întregi în stradă. Toate acestea dădeau o notă foarte deprimantă.

Biroul atașatului militar se găsea deasupra Consulatului general, în două încăperi. Două ajutoare, maiorul de aviație Zahar eseu și maiorul P r o c a, pentru problemele trupelor terestre, îmi stăteau la dispoziție, în afară de aceasta secretarul Anușca, care ocupa acest post deja de 20 de ani. Spre surprinderea mea am aflat că maiorul Proca, care nu era ofițer de stat major, întreținea încă din timpul lui Moruzov legături cu agenți ai amiralului Canaris. Deoarece am refuzat un amestec al serviciului nostru în afaceri de spionaj, am cerut înlocuirea imediată a lui Proca cu un ofițer de stat major. Eu personal nu l-am vizitat

niciodată pe amiralul Canaris, deși aproape toți ceilalți colegi din străinătate au făcut acest lucru. Abia după doi ani l-am întâlnit pe Canaris întâmplător la o recepție. El m-a examinat surprins și m-a întrebat foarte prietenos de ce nu-1 vizitez. I-am răspuns că nu am avut încă nici un prilej destul de important pentru a-1 deranja. La această scuză am rămas și pe viitor.

*

Scurt timp după mine a venit și noul ambasador la Berlin, Grecianu. în pofida sectarismului său legionar, el făcea ca om o bună impresie: destoinic, serios, muncitor, bun organizator, fără înclinație spre exagerări.

Din partea germană a fost primit bine, deoarece era considerat sincer și supus. El s-a priceput să mărească simpatia de care se bucura prin declarația că în cadrul noii politici europene a Germaniei, granițele joacă un rol subordonat; aceste cuvinte au găsit firește un ecou lesne de înțeles în cercurile germane; în România însă ele au provocat surpriză. Cu toate acestea cred că Grecianu era un bun român. Este drept că printre legionari se obișnuia să fi mai catolic decât Papa. Cultura lui Grecianu era de altfel mai mult de natură tehnică. El avea calități organizatorice, dar îi lipsea simțul politic. Era de mirare că el, care provenea din vechea nobilime, se arăta destul de stângaci în societate. în schimb el a depus o activitate anumită. în scurt timp el a reușit să înzestreze Ambasada preluată aproape goală cu mobilierul necesar, ser- vindu-se în acest scop de o sursă demnă de remarcat, anume de vila doamnei Lupescu din București. Această idee avea un caracter tipic legionar. Salonul de primire al Ambasadei s-a transformat într-un adevărat muzeu de artă chinezească, deoarece doamna Lupescu îl înzes- trase cu nenumărate rarități chineze. Cel care intra în Ambasada noastră își închipuia că se găsește îhtr-o Ambasadă din răsăritul Asiei.

Față de mine Grecianu s-a purtat în timpul întregii sale activități (din octombrie 1940 până în ianuarie 1941) destul de rezervat, ceea ce mi s-a părut explicabil, deoarece și eu eram la fel de rezervat față de legionari. Eu îmi vedeam de treburile mele și evitam activitățile legionare din cadrul Ambasadei.

Grecianu era solicitat permanent de cele mai diverse „comitete*[1] legionare. Cel mai insuportabil s-a vădit a fi „comitetul bisericesc, care a amenajat peste noapte o capelă cu graba neliniștită a „băieților**. Ea se găsea în încăperile sărăcăcioase aflate deasupra unei măcelării și era dominată de culoarea verde — culoarea Legiunii. O capelă creștină cu spoială politică în cel mai adevărat înțeles al cuvântului!**

Conflictul cu Legiunea se agravează

Din București au venit știri mai serioase. Ele dădeau de înțeles că tensiunea dintre Generalul Antonescu și Garda de Fier se apropia de punctul culminant.

Antonescu menținuse Ministerul Apărării în mâinile sale și numise în cele mai importante Ministere pe oamenii săi de încredere (Economie: locotenent-coIonelul Dragomir; Justiție: Mihai Antonescu), dar a trebuit să lase legionarilor Ministerul de Interne. Candidatul acestora,

generalul m rezervă Petrovicescu, părea lui Antonescu potrivit pentru a ocupa acest post de răspundere, deoarece credea că militarul Petrovicescu va avea o acțiune moderatoare asupra legionarilor.

Dar deja din primul moment au început să fiarbă pasiunile Gărzii de Fier, însetată de răzbunare. S-a ajuns la arestări ilegale ale foștilor politicieni, fără a se ține seama dacă existau sau nu acuzații împotriva lor. Jafurile, maltratările și uciderile de evrei se aflau pe ordinea de zi. Dispoziția lui Antonescu de a se proceda strict constituțional în anchetarea foștilor politicieni, a putut fi respectată întrucâtva în Capitală. în provincie însă, unde majoritatea prefecților erau legionari, lucrurile au îmbrăcat forme îngrijorătoare. Domnea teroarea. Toate speranțele se îndreptau asupra Generalului, de la care se aștepta să strunească pornirile primejdioase. Este drept că în Legiune existau idealiști, dar și mai multe existențe ratate: studenți cărora nu le ardea de carte, tineri de tot felul, elemente obscure care voiau să tragă foloase de pe urma revoluției.

Horia Sima dirija întregul aparat administrativ și polițienesc prin intermediul ministrului de interne Petrovicescu, care îi era fidel. Chiar și prefectura de poliție din București era condusă de un legionar, colonelul în rezervă Zăvoianu. Situația a devenit tot mai

gravă. Ordinele lui Antonescu nu mai aveau nici un efect deoarece erau sabotate deschis. Garda de Fier a încercat să exercite presiune asupra Generalului, pentru ca acesta să promoveze îndeosebi revoluția economică. Antonescu credea însă că este nevoie de o revoluție morală. Deviza sa era: „Muncă, legalitate, ordine și dreptate!" Generalul Antonescu considera că este suficientă persoana sa autoritară pentru a garanta fericirea celor conduși de el. Strunirea Gărzii de Fier era necesară, dar aceasta nu ajungea. Bunele intenții ale Generalului privind o reformă morală nu erau suficiente pentru a seca vechea mocirlă. Ele trădau pe de altă parte că Generalul nu și-a dat seama de transformările profunde ale vremii și a căzut pradă iluziei că poporul român va rămâne cruțat de revoluțiile din est și vest El ar fi trebuit să-și dea seama că evoluția societății se îndrepta nestăvilit spre o orânduire socialistă.

Din nefericire, Generalul nu a putut înțelege acest lucru. O conservare a situației fatale trebuia să ducă în mod necesar la explozii revoluționare, cum au dovedit rebeliunea legionarilor și mai târziu, 23 august 1944. Este mai bine să preîntâmpini asemenea explozii, creând din timp ventile prin care se poate scurge răul, decât să aștepți până când

înlăturarea inevitabilă a acestui rău se face pe calea revoluțiilor sângeroase și tragice.

Generalul Antonescu a considerat neoportună o asemenea transformare socială și economică a României, atât timp cât nu se luase o hotărâre în război și prin aceasta o hotărâre privind soarta țării. El credea că mai târziu va avea destul timp pentru reforme. Ca soldat credea în atotputernicia ordinelor, iar un comandant binevoitor nu putea face după părerea sa decât bine. Aceasta era o teorie prea naivă în simplitatea sa.

Acestei concepții i se opunea tulburența nerăbdătoare a legionarilor, care cereau măsuri imediate. Succesorii misticului Codreanu ardeau de nerăbdare să treacă la fapte. Ei aveau de realizat un program: testamentul lui Codreanu, pe care voiau să-l pună fără întârziere în practică, de îndată ce ajunseseră la putere. Visul lui Codreanu se cristaliza în frumoasele cuvinte: „România trebuie să devină atât de frumoasă ca soarele pe cer!" Nimeni nu știa însă exact cum urma să fie realizat acest vis frumos. Horia Sima repeta în mod stereotip, în furtunoasele sesiuni ale Consiliului de Miniștri, preceptele insuflate de Neubacher. Primul și cel mai important sector care necesita reforme era, după Neubacher, cel e c o n o m i c. Horia Sima nu urmărea nici mai mult nici mai puțin decât aplicarea principiilor economice național-so- cialiste. Nimeni nu avea însă mai puțină înțelegere pentru acestea decât Generalul Antonescu. Pentru el concepția național-socialistă era la fel de ininteligibilă, mai ales în privință economică, ca și cea comunistă.

De aceea și astăzi încă îmi mai vine să râd când citesc în unele publicații străine că Generalul Antonescu este caracterizat drept un „nazist sălbatic[44]. Nimic nu îi era mai străin în realitate, nimic nu era mai opus firii sale decât ideea mistificată a național-socialismului.

în timp deci ce Garda de Fier tindea spre o

descărcare revoluționară, Generalul Antonescu se opunea cu îndârjire acestei tendințe. Aceasta trebuia să ducă în mod inevitabil la explozie. La aceasta se adăuga o neîncredere reciprocă, care s-a amplificat până la un dispreț plin de ură. Antonescu vedeâ în Garda de Fier un pericol pentru țară; Garda dimpotrivă îl considera frâna care o împiedica să-și îndeplinească sarcina sa istorică. Este posibil ca Generalul să fl fost conștient că logica era de partea conducătorilor legionari, care în ciuda ideologiei lor nebuloase se deplasau pe o linie politică consecventă.

Ar fi fost deci sarcina Generalului Antonescu de a căuta o cale de mijloc, de exemplu în delimitarea cadrului în care trebuiau să acționeze

forțele revoluționare. Găsirea acestei căi de mijloc era o necesitate politică, având în vedere situația care impunea reforme; în afară de aceasta, Antonescu avea o anumită datorie de a lăsa Gărzii de Fier spațiu de acțiune. Puternicei sale personalități îi revenea sarcina de a tempera revoluția. Mișcarea ajunsă la putere trebuia să obțină posibilitatea de a-și canaliza în mod pozitiv impulsurile sale revoluționare, fără a ajunge la remorca ideologiilor străine.

Fără o asemenea strunire, Garda de Fier, care nu poseda o ideologie matură proprie, trebuia să nimerească în mod iminent în vârtejul concepției despre lume a național-socialiștilor. Pericolul acesta era prezent, mai ales de când adevărata conducere a legionarilor fusese ucisă. Conducerea ciuntită care rămăsese nu avea o orientare proprie și o ținută morală suficientă: ea a devenit obiectul unor influențe străine.

Generalul Antonescu ar fi putut fi acea forță care să transmită Mișcării Legionare direcția de șoc, forma și țelul acesteia. Din nefericire, el a ajuns la convingerea că o asemenea strădanie este de prisos. El a văzut în Garda de Fier numai puterea distrugătoare. Orice acceptare a tendințelor revoluționare i se părea periculoasă. Conflictul a îmbrăcat forme îngrijorătoare. Izbucnirea sa pe față a fost însă încă o dată amânată de vizita lui Antonescu la Hitler.

*

Această primă vizită a avut loc în noiembrie 1940. La dorința cercurilor germane conducătoare, mai ales la dorința Partidului Național- Socialist (N.S.D.A.P.), Generalul a venit însoțit de aproape toți legionarii conducători. Pe de o parte conducătorii germani voiau să-i cunoască personal pe aceștia, pe de altă parte, legionarii doreau să stabilească cu ei liniile directoare, după care România urma să fie reorien- tată în sensul ideologiei național-socialiste.

Horia Sima rămăsese în țară. El trebuia să-l

înlocuiască pe Conducătorul Statului în timpul absenței acestuia.[XI] Primirea de la Berlin a fost foarte călduroasă. Generalul Antonescu a venit cu cele mai mari speranțe. El era decis să facă cunoscute țelurile sale politice. Pe primul loc se

XI **Potrivit altor afirmații, Horia Sima nu a luat parte la această vizită din cauza îmbolnăvirii sale. Se pretinde că ambasadorul german Fabricius a omis intenționat să-l invite în numele lui Hitler. Sima a crezut că nu trebuie să accepte acest tratament degradant, deoarece se considera din punct de vedere politic egal cu Antonescu, în calitate de comandant al Gărzii de Fier aflate la Guvern și de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.**

afla la el problema Transilvaniei. Această problemă a determinat ca un leit-motiv permanent raporturile sale cu Hitler. Cu o încăpățânare și o insistență demne de remarcat, Antonescu punea tot mereu îh discuție această problemă. Concepția sa de politică externă se baza aproape exclusiv pe această unică problemă. în gândirea sa, noua orientare a României se afla într-o legătură indisolubilă cu problema Transilvaniei. El concepea sensul unei mai strânse legături dintre România și Germania numai cu prețul redobândirii nordului Transilvaniei. Această redobândire nu era pentru el numai un scop politic, ci și o credință. Ea era însăși sensul politicii sale. în numeroasele întâlniri pe care le-a avut Generalul Antonescu cu Hitler, Goring și Ribbentrop, problema Transilvaniei s-a aflat pe primul plan, indiferent de pretextul nemijlocit al întâlnirii respective și în ciuda rezervei cu care era întâmpinat când punea această problemă spinoasă.

Tragedia vieții lui Antonescu constă în eșecurile pe care le-a suferit în cele două probleme de bază ale politicii sale: el a eșuat în sarcina sa de politică internă, de a însănătoși viața românească; el a eșuat de asemenea în politica externă, în redobândirea vechilor granițe ale României. Nici unul din țeluri nu a fost atins de el, deoarece nu puteau fi îndeplinite și deoarece pornea de la premise false.

în politica externă își asumase sarcina de a câștiga procesul cu Transilvania, trecând însă cu vederea că prin noua sa orientare în direcția Germaniei, România obținuse valoarea pe care Ungaria o avea deja înainte. Era de aceea nelogic să se aștepte la o favorizare. Atât timp cât România era pentru Germania cel mult egală în drepturi cu Ungaria, Generalul Antonescu nu avea nici o perspectivă de a-și realiza dorința sa de restituire a nordului Transilvaniei. Premisele false de la care a pomit l-au determinat să aleagă și armele greșite; mai întâi pledoariile sale pentru dreptate, apoi când a văzut că ele nu duc la succes, încercarea de a concura cu Ungaria prin realizări românești superioare. Tactica sa

urmărea să dovedească Germaniei că România este partenerul cel mai valoros și că de aceea trebuie să se bucure de un tratament preferențial. Această concepție nefericită a dus la catastrofa trupelor românești de la Stalingrad, de pe Don și din Caucaz, fără a apropia țelul politic râvnit de Antonescu.

Procesul său pentru Transilvania putea fl câștigat numai dacă Ungaria ar fl deviat de la linia germană. Acest lucru s-a încercat într-ade- văr în primăvara lui 1944 de Guvernul Kallay. Atunci Hitler s-a decis

pentru soluția română a problemei Transilvaniei. Dar era deja prea târziu. Atât de târziu, încât nici măcar Antonescu nu mai insista să se îndeplinească promisiunea dată de Hitler.

Dar despre toate acestea va fi vorba mai pe larg.

în noiembrie 1940 Generalul Antonescu l-a anunțat pe Fiihrer că România dorește să se orienteze în direcția Germaniei. Pentru a ancora noua orientare în poporul român și pentru a-i prezenta acestuia principiul dreptății preconizat de Reichul german, trebuia să aibă loc o revizuire a dictatului de la Viena. Pentru a documenta justețea pretențiilor române asupra Transilvaniei, Generalul Antonescu s-a înarmat cu numeroase documente. Pe toate acestea i le-a prezentat lui Hitler. Temperamentul său înflăcărat și mai ales sentimentul său patriotic l-au determinat pe Hitler să-i dea ascultare. Deși șeful Protocolului îl făcuse atent pe Antonescu că problema Transilvaniei nu trebuia abordată deoarece Hitler o consideră definitiv rezolvată, deși persoanele de față influențate de propaganda ungară ascultau amuzate, Generalul nu a cedat Hartă după hartă, statistică după statistică au fost prezentate de el, un argument urma după altul, până a fost pronunțat și ultimul cuvânt pe care îl avea Antonescu pe inimă. El nu și-a putut convinge interlocutorii, dar era limpede că îi impresionase prin argumentația sa înflăcărată și mai ales prin atitudinea sa patriotică. La sfârșit, Hitler a spus: „Aș fi fericit dacă generalii germani ar arăta o asemenea dragoste pentru

poporul lor ca Generalul Antonescu pentru națiunea sa!“

Generalul Antonescu s-a bucurat de onoruri mari la Berlin. El singur a fost cazat la Palatul Bellevue, destinat numai pentru conducătorii de Stat străini. întâlnirile cu Hitler au avut loc în cancelariatul Reichului. Ca de obicei, discuțiile au fost traduse de translatorul șef al lui Hitler, dr. Paul Schmidt. Antonescu nu vorbea nici un cuvânt nemțește, de aceea se simțea foarte stânjenit în discuție. Temperamentul său retoric nu se putea desfășura în procedura lentă a traducerii și pierdea astfel din eficiență. După una din convorbirile lui cu Hitler, Generalul Antonescu a spus textual: „Este tragic că nu pot vorbi cu acest om în limba sa! Aș discuta cu el altfel decât se poate face prin intermediul unei a treia persoane."

Paralel cu discuțiile purtate de Antonescu, aveau loc convorbiri ale miniștrilor legionari cu personalitățile național-socialiste. Legionarii aveau o notă pitorească nu numai datorită cămășilor verzi, ci și prin atitudinea lor, manierele lor libere, tendințele radicale, pe scurt, prin at-

mosfera revoluționară care îi înconjura. Ei duceau pretutindeni cu sine elanul lor tineresc, vitalitatea lor nerăbdătoare. Printre ei atrăgea în mod deosebit atenția ministrul de externe, Prințul S t u r d z a. Veșnic împrăștiat, veșnic absent, el era personificarea „flăcăului" bătrân. Deșirat, slab, purtând cizme, cu o curea încheiată strâns deasupra cămășii verzi, el îți amintea fără să vrei de figura eroului din cartea lui Cervantes. Fața sa era prelungă, chelia ascunsă de câteva șuvițe sărăcăcioase iar din cinci în cinci minute scotea de undeva din cămașa sa verde un piep- tăne, cu care își punea în ordine podoaba sa sărăcăcioasă. Ce vânt l-o fi adus oare pe el, odraslă princiară, în Garda de Fier?

Deoarece din partea germană el nu era invitat la nici una din întrunirile de politică externă, corespunzător unor uzanțe noi, el credea că Antonescu îl exclude intenționat. Supărarea sa era considerabilă, mai ales când Antonescu, căruia îi ajunsese la urechi declarațiile lui Sturd- za, jignit de situația în care era pus, nu s-a putut stăpâni să-și exprime disprețul său față de acesta.

Vasile lașinschi, ministrul muncii, se îngropa în labirintul codului muncii național-socialist, de unde căuta să se inspire pentru bunele sale intenții de a crea muncitorimii române condiții mai bune de trai. Mi-a făcut impresia unui om relativ serios și echilibrat, de aceea am fost surprins când Generalul s-a exprimat disprețuitor asupra lui.

în general, el îi trata foarte de sus pe miniștrii, subsecretarii de Stat, secretarii generali etc. legionari care îl însoțeau. Mulți dintre aceștia evitau să-i iasă în față sau să vorbească cu el. Am văzut că era vorba de două lumi dușmănoase, care nu se puteau înțelege decât cu multă greutate. Legionarii aveau evidente complexe de inferioritate; ei aveau aerul unor oameni jigniți și însetați de răzbunare.

Pe drumul de reîntoarcere la București s-a petrecut

o scenă care a dezvăluit fulgerător relațiile dintre Generalul Antonescu și Garda de Fier: Generalul Antonescu a dat în vagonul restaurant al trenului special o masă în cinstea oaspeților germani care îi însoțeau. în timpul mesei m-a chemat la el și m-a însărcinat să-l fac atent pe subsecretarul de Stat Papanace, care stătea mai spre coada mesei, că în timpul mesei nu se citește ziarul. Am îndeplinit penibila însărcinare fără voie, căci la urma urmelor Papanace era totuși ministru! Acesta s-a înroșit până în vârful urechilor, a împăturit ziarul la loc și l-a băgat în buzunar, aruncând priviri pline de ură asupra Generalului.

De această natură erau relațiile dintre Antonescu și miniștrii săi!

întoarcerea în țară a fost asemenea unui cortegiu triumfal. Pe toate peroanele erau mase mari de oameni, autorități, elevi, steaguri, orchestre, coruri, flori. Din motive inexplicabile se răspândise zvonul că Generalul Antonescu reușise să redobândească nordul Transilvaniei. Toată lumea nu vorbea decât despre Transilvania.

Menționez acest lucru deoarece a exercitat o influență hotărâtoare asupra desfășurării ulterioare a lucrurilor în România. Era o psihoză oficială, o revoltă împotriva injustației dictatului de la Viena. Convoaie întregi de emigranți veneau din nordul Transilvaniei; pe cei mai mulți îi expulzaseră ungurii cu forța. în România se auzea despre lipsa de scrupule cu care îi tratau conducătorii ungari pe românii din nordul Transilvaniei. Un val de indignare a străbătut țara și în fantezia înfierbântată a poporului vizita lui Antonescu la Berlin căpătase o importanță mântuitoare: la fel după cum Mihai Viteazul argumentase odinioară față de împărat pretenția României la Transilvania, așa s-a prezentat și Generalul Antonescu Fiihrerului Imperiului german pentru a-1 determina să restituie nordul Transilvaniei. în concepția poporului era imposibil ca Generalul să eșueze. Generalul însuși a fost cuprins de această puternică manifestare de patriotism a națiunii. Autosugestia s-a transformat într-o obsesie politică, care a dus la rândul ei la tot felul de jertfe pe altarul ideii transilvănene. U n condamnabil cerc vicios! El însuși o victimă a iluziei sale, Generalul Antonescu a permis ca în capul tuturor să se răspândească iluzia că problema Transilvaniei este de fapt deja hotărâtă și că realipirea nu este decât o problemă de timp. Din acest cerc vicios el nu s-a mai putut desprinde. Transilvania trebuia redobândită cu orice preț și astfel s-a deschis largă calea jertfelor.

Rebeliunea Gărzii de Fier

Evenimentele politice interne s-au apropiat cu pași de uriaș. După vizita sa la Berlin, Generalul Antonescu și-a simțit poziția consolidată, deoarece credea că a câștigat încrederea lui Hitler. Aceasta corespundea faptelor. Hitler se simțea atras de claritatea și de temperamentul viril al Generalului. L-a considerat din primul moment cinstit. Această convingere și-a păstrat-o până la prăbușirea României. în aceasta consta cheia explicației pentru ce Generalul Antonescu a ieșit învingător din toate crizele româno-germane de mai târziu. De flecare dată hotărâtoare a fost încrederea lui Hitler în sinceritatea Generalului Antonescu.

Pot afirma cu deplină certitudine ca tot ceea ce a auzit Hitler despre România mai ales m ultima perioadă (1943-44), nu l-a alarmat niciodată. Hitler și-a păstrat nestrămutat convingerea că poate dormi liniștit cât timp România este condusă de Mareșalul Antonescu. Niciunul din rapoartele care veneau din România de la Ambasada germană și de la informatorii germani civili și militari, nu l-au putut neliniști pe Hitler, deși unele din aceste știri demonstrau clar ceea ce se pregătea h București. Astfel se explică și faptul că măsurile de prevenire luate din timp în Ungaria, au fost omise în România, deși nu lipseau glasurile care cereau pregătiri corespunzătoare, cunoscând situația din România.[XII]

Aș vrea să dau spre comparație exemplul relațiilor lui Hitler față de Franco, pe care Hitler l-a privit din primul moment cu neîncredere, ex- cluzându-1 de aceea din toate combinațiile politice și militare. Neîncrederea sa față de Franco era cunoscută în cercurile apropiate lui Hitler; ea a avut ca urmare consecințe importante, printre altele renunțarea la o cucerire a Gibraltarului. După prima sa întâlnire cu Franco, Hitler a declarat într-un cerc mai restrâns: „Totul este de prisos. Nu pot avea încredere în acest om".

Generalul Antonescu dimpotrivă a câștigat de la început simpatia și sprijinul lui Hitler. Conducătorii Gărzii de Fier se convinseseră la rândul lor la Berlin îh

---

XII **Pe de altă parte, multe din aceste rapoarte nici nu i-au fost prezentate lui Hitler, ci au rămas la diferitele servicii La aceasta s-a adăugat faptul că rapoartele ambasadorului v. Killinger bagatelizau acțiunile conspirative din București, în parte din necunoaștere, în parte din motive de prestigiu Astfel Killinger a informat la scurt timp înaintea loviturii de Stat că situația din România este în ordine și că toate știrile opuse se bazează pe o supraapreciere a intrigilor și pălăvrăgelilor, obișnuite în România. SD, Canaris, OKW și Ministerul de Externe german aveau însă excelente informații de altă natură. Hitler însuși a fost informat numai fragmentar și de la el ar fi trebuit să vină impulsul de a se lua măsuri preventive, pentru care de altfel aproape că nu mai existau forțe suficiente.**

convorbirile avute cu conducătorii de partid de acolo, că Germania național-socialistă nu se bazează pe nimeni altcineva decât pe ei. Acest fenomen contradictoriu era vizibil pentru oricine venea în contact cu situația din Germania: aici existau două forțe paralele, Statul și Partidul și deși ambele aveau un singur conducător, ele se îndreptau adesea în direcții diferite. De vină era izolarea lui Hitler, la care se putea pătrunde foarte greu mai ales în timpul războiului. Unii miniștri nu veneau la Hitler decât o dată la mai multe luni și abia după îndelungi strădanii. Cercul atotputernic din apropierea lui Hitler lua hotărâri, despre care acesta nu știa uneori nimic, deși se luau în numele lui.

Astfel conducătorii Gărzii de Fier credeau că se bucură de favoarea Germaniei; ei insistau și mai mult pe lângă Generalul Antonescu, silin- du-1 să declare dacă este gata să declanșeze sau nu revoluția legionară. Generalul Antonescu însă era sigur de sprijinul lui Hitler. El considera de aceea necesar să țină Garda de Fier mai strâns în fiâu ca oricând.

*

între timp sosise în România Misiunea militară germană. Ea avea un Stat Major puternic din punct de vedere numeric și unități ale tuturor armelor, în total circa trei divizii. La acestea se adăugau unități mai mari pentru apărarea regiunii petrolifere.

Prin aceasta și-a depășit rolul atribuit inițial de corp de instrucție. Se crea mai curând impresia că aceste trupe au menirea de a da o formă concretă garanției acordului încheiat prin dictatul de la Viena.

Statul Major al Misiunii militare germane avea la fel de multe servicii ca Marele Stat Major român și reprezenta într-o anumită măsură o anexă a acestuia. Tendința sa era evident aceea de a controla Statul Major român, chiar de a-1 dirija.

Șeful Misiunii era generalul de cavalerie Hansen, un excelent soldat de școală prusacă. Șeful Statului Major era colonelul Hauffe. Unitățile de aviație și cele

destinate apărării regiunii petrolifere reprezentau o Misiune aparte; comandantul acestora, general-locotenentul S p e i d e 1, era subordonat generalului Hansen.

Mult timp relațiile lui Antonescu cu Misiunea militară germană au fost foarte cordiale. Acest lucru se repercuta asupra întregii armate, a cărei colaborare cu trupele germane avea loc îh cele mai satisfăcătoare împrejurări. Câteva rezistențe, opuse în special de cercurile Școlii Superioare de Război, ale cărei cadre erau aproape în exclusivitate de școală franceză, au dispărut treptat cu totul.

Misiunea militară germană și-a extins pas cu pas activitatea aproape asupra tuturor sectoarelor Statului Major român. Ea a exercitat influență îndeosebi asupra înzestrării armatei române în conformitate cu necesitățile unui război modem. Dar în ciuda acestei pătrunderi în organismul armatei române, Marele Stat Major român a rămas pe o poziție aproape independentă. Misiunea militară germană nu a putut niciodată să ordone unui comandament român sau unor unități române. Propunerile și indicațiile sale erau transmise mai întâi Marelui Stat Major, unde erau prelucrate în mod corespunzător mai înainte de a ajunge la conducerea trupelor române, care primeau ordinele exclusiv numai de la Statul Major român.

Spiritul camaraderesc și colaborarea dintre Misiunea militară și Armata română s-au dezvoltat rodnic. Aceasta a durat până la sfârșitul lui 1942. După înfrângerea trupelor române la Stalingrad și pe Don, relațiile au început să fie tulburate de reproșuri reciproce.

*

Garda de Fier s-a hotărât să acționeze pe deasupra capului Generalului.

Ea a încercat mai întâi o „acțiune de epurare". în afară de numeroși evrei, au fost uciși și foști politicieni și oameni cu renume, printre care cunoscutul învățat și politician Nicolae lorgași economistul Partidului Național Țărănist, Virgil Madgearu. Din toată țara veneau știri alarmante. Jaful și asasinatele se aflau la ordinea zilei. Generalul Antonescu a ordonat de îndată pedepsirea făptașilor, a fost însă convins că nu este vorba de acțiuni individuale spontane, ci de un plan unitar.

în închisoarea de la Jilava se găseau peste 50 de foști politicieni, miniștri și activiști de partid, mai ales aceia care jucaseră vreun rol în timpul dictaturii lui Carol al II-lea. Cercetările împotriva lor continuau, dar Garda de Fier nu era de acord cu desfășurarea strict legală a procesului. Ea cerea condamnarea imediată a celor care au participat sau care erau numai suspecți de a fi participat la persecutarea legionarilor. Deoarece Antonescu se opunea cu tărie, ministrul de interne Petro- vicescu și prefectul poliției Bucureștiului, colonelul Zăvoianu, au organizat în înțelegere cu conducerea Gărzii de Fier măcelărirea deținuților într-o noapte, de către o unitate a legionarilor.

Țara asista înfricoșată cu respirația tăiată. Lucrurile se aflau acum pe muchie de cuțit.

Potrivit unui ordin al lui Antonescu, purtarea de arme era interzisă și legionarilor. Acum au început să apară în provincie, dar și în București, trupe înarmate, care străbăteau străzile neatacate de poliția aflată cu preponderență la ordinele legionarilor. După măcelul de la Jilava, Generalul Antonescu a considerat

imposibilă continuarea colaborării cu Garda de Fier, și a decis să ia măsuri drastice. în primul rând el a dat ordin să fie arestați ministrul de interne, generalul Petrovicescu și prefectul poliției Bucureștiului, Zăvoianu, care erau răspunzători pentru masacrul din închisoare. Ambii au încercat să se opună. Furtuna a izbucnit. Horia Sima a hotărât la rândul său să-l doboare pe Antonescu; a început lupta deschisă.

Eu mă găseam în acel moment la Viena, pentru a participa la fune- rariile maiorului de stat major Doring, ucis la București de un refugiat

grec. Adevăratele motive ale acestui asasinat erau, după cum s-a vădit mai târziu, nu numai de natură politică, ci mai mult de natură personală. Din partea germană cazului i s-a acordat cu toate acestea o mare atenție, după cum au dovedit și funeraliile.

Ambasadorul Grecianu fusese chemat mai înainte la București de Horia Sima. Era vorba ca Grecianu să fie numit ministru de externe, deoarece Prințul Sturdza nu corespundea postului. Cerându-mi-se părerea, l-am sfătuit pe Grecianu să nu accepte acest post, deoarece la Berlin putea servi mai bine interesele române. Pentru a fi sincer, mă temeam că în locul lui ar fi putut veni vreun legionar exaltat care să facă mult rău. Totuși Grecianu s-a decis să preia Ministerul de Externe. Mai târziu s-a spus că motivele care l-au determinat să facă acest pas fuseseră de altă natură. Era considerat un inițiator al rebeliunii împotriva Generalului Antonescu; se spunea că Horia Sima l-a luat la București pentru a-1 avea lângă el la apropiatele evenimente hotărâtoare. Eu nu pot confirma sau contesta aceste afirmații.

Am sosit la Viena în seara zilei de 21 ianuarie 1941 și am auzit aici de izbucnirea rebeliunii legionarilor. Pentru a afla amănunte, m-am dus la consulul general român Pencovici și l-am rugat să mă țină la curent. în cele trei zile ale rebeliunii, de la București mi-a fost însă absolut imposibil să obțin vreo informație prin Pencovici deoarece, după cum mi-a declarat, nu auzise nici un fel de știri la radio! El făcea pe surdul și pe orbul, pentru a nu trebui să se expună nici în cel mai

mic grad pentru legionari sau pentru Generalul Antonescu. Era mentalitatea tipică, nefastă a diplomaților români, care m astfel de situații păstrau în majoritate o atitudine de expectativă, pentru a avea mâinile libere de orice răspundere. în cazul Pencovici, care a avut față de mine, un atașat militar român, o asemenea atitudine, am văzut din nou limpede meschinăria acestor caractere. Din păcate, Pencovici nu era un fenomen izolat.

Ceea ce s-a petrecut la București între 21 și 23 ianuarie 1941 se cunoaște în general. Rebeliunea Gărzii de Fier a fost înăbușită relativ ușor. Armata a făcut ordine fără să șovăiască. Mai puțin cunoscute sunt câteva fapte de substrat pe care vreau să le menționez:

în timpul rebeliunii s-a ajuns în biroul lui Antonescu la o scenă dramatică, despre care mi-a relatat generalul Gheorghiu Gheorghe (pe atunci colonel și ofițer de legătură la generalul Hansen). Generalul Antonescu l-a chemat la el pe trimisul german Neubacher și l-a copleșit cu tot felul de reproșuri din cauza intrigilor sale în legătură cu rebeliunea Gărzii de Fier, făcându-1 răspunzător pentru toate evenimentele. Neubacher a primit această izbucnire cu mâinile încrucișate și zâmbind, cum întâmpinase

odinioară Metternich tunetul lui Napoleon. Afara răsunau împușcăturile rebelilor. Neubacher se credea sigur de poziția sa. El se știa pe linia dorită de Partidul Național-Socialist (N.S.D.A.P.), care urma să ducă la o reglementare „național-socialistă" a lucrurilor în România, mai ales m privința economică. în spatele intențiilor Partidului Național-Socialist, al cărui exponent era Neubacher, părea să se afle însuși Reichul.

Scena din biroul lui Antonescu indică adevăratele motive ale rebeliunii. în concepția lui Neubacher, România avea o valoare reală ca aliat numai dacă putea fi mobilizată fără rezerve din punct de vedere economic. Un asemenea rezultat maxim putea fi obținut după părerea acestuia, numai printr-o restructurare principială a economiei române în sensul național-socialist. Sistemul liberal capitalist, încă predominant nu oferea suficiente garanții. De aici insistența Gărzii de Fier, influențată de Neubacher, în direcția unei reforme a bazei economice! Și tocmai în această problemă opunea Generalul Antonescu cea mai mare rezistență.

Cel de-al doilea rol remarcabil în rebeliunea Gărzii de Fier a fost jucat de generalul Hansen. După tot ce am aflat mai târziu din surse germane demne de încredere, reiese că Garda de Fier a obținut asigurarea din partea Partidului Național-Socialist că Reichul o va sprijini în eforturile sale de clarificare definitivă a situației. Legionarii sperau deci să obțină ajutorul trupelor germane aflate în România. Dar generalul Hansen își făcuse deja o imagine asupra situației de aici, în scurtul interval al activității sale din București și vedea la fel ca și ambasadorul Fabricius în Generalul Antonescu cea mai bună garanție a ordinei. Când armata română a trecut evident de partea lui Antonescu, conducătorii legionari s-au dus la Hansen pentru a-1 determina să mobilizeze unitățile germane împotriva lui Antonescu. Hansen însă a refuzat, argumentând că Wehrmachtul german nu se găsește în România cu acest scop. Mai înainte el întrebase la Berlin pe ce poziție să se situeze, prezentând totodată

atitudinea sa nefavorabilă Gărzii de Fier și atrăgând atenția că armata română ține cu Generalul Antonescu. Raportul lui Hansen și impresia favorabilă pe care o făcuse Generalul Antonescu la Berlin, l-au determinat pe Hitler să ordone ca unitățile germane din România să nu intervină în sprijinul Gărzii de Fier. Prin aceasta, a fost pecetluită înfrângerea Gărzii de Fier.

Ea a căzut pradă nefastului joc dublu al politicii germane. Aţâţată împotriva lui Antonescu de agenţii Partidului Naţional-Socialist, ea a fost lăsată la strâmtoare de către politica oficială a Reichului, pe când

se afla în punctul culminant al rebeliunii sale. Forțele divergente ale Partidului și Statului activaseră și în acest caz în două direcții diferite.

Aceste motive nu clarifică însă pe deplin hotărârea lui Hitler. Ar fi de neînțeles de ce el, un național-socialist fanatic, a părăsit de dragul lui Antonescu Garda de Fier cu care era mai înrudit din punct de vedere ideologic, dacă nu ar exista și un alt motiv mai temeinic: motivul militar. Hitler s-a decis și în alte cazuri, în fel asemănător, din motive de eficiență militară. Trecerea sa de partea Generalului Antonescu este clarificată pe deplin de documentele de după război: în momentul rebeliunii legionarilor (ianuarie 1941) Hitler decisese deja campania împotriva Rusiei. România trebuia să joace un important rol strategic, datorită situației sale geografice. Hitler avea nevoie de aceea în această regiune de liniște și ordine, iar în plus Hitler sconta pe o mobilizare a armatei române, care nu se putea face decât de Generalul Antonescu, deoarece Garda de Fier, deși era mai interesantă pentru Germania din punct de vedere ideologic, nu se bucura de simpatie în rândul Armatei române.

Hotărârea lui Hitler a dovedit încă o dată că și cei mai înflăcărați revoluționari ideologici sunt gata să facă concesii sistemului dacă este vorba de necesități practice. S-a arătat deci că Hitler însuși a renunțat din motive de oportunitate militară să atragă România pe drumul național-socialist, scontând însă că nu se spusese încă ultimul cuvânt pentru viitor. în orice caz, nimeni nu mai nutrea probabil iluzia că Antonescu va manifesta vreo înclinație pentru realizarea revoluției național-socia- liste din România.

Epilogul rebeliunii împotriva lui Antonescu a fost bineînțeles sumbru. Aproape toți conducătorii legionari au căutat adăpost — în măsura în care nu fuseseră arestați — în „Căminul german*[4] de la București, unde au fost luați sub protecție germană. Ceva mai târziu circa 300 dintre ei au fost transportați pe ascuns în Germania, în trenuri militare, unde au fost internați în lagăre și tratați destul de bine. Pe de o parte na- țional-

socialiștii se simțeau determinați la acest tratament din motive de conștiință, pe de altă parte însă vroiau să aibă o „rezervă[44] pentru alte eventualități.

Horia Sima nu se găsea printre legionarii ascunși de germani. Nimeni nu știa unde fugise. Abia îh vara anului 1941 am aflat amănunte, îh trecere pe la Sofia. Atașatul militar german din Bulgaria, colonelul Bruckmann, mi-a spus că l-a descoperit și l-a arestat pe Horia Sima la Sofia. Ținta lui Sima era Turcia. Nu se cunoaște ce l-a deteminat pe acest om atât de decepționat să aleagă această direcție și de ce a preferat un adăpost în Turcia decât unul în Germania.

ADERAREA ROMÂNIEI LA PACTUL TRIPARTIT

Momente psihologice ale noii orientări

între România și Germania nu exista un tratat de alianță. Chiar mai târziu când România a intrat m război împotriva Uniunii Sovietice, nu s-a încheiat nici un tratat privind angajamentele României pe de o parte și câștigurile acesteia, ce urmau să-i revină după victorie, pe de altă parte. Acest lucru este semnificativ pentru ambele părți și caracterizează relațiile dintre ele.

Deoarece nu era vorba de unul din războaiele obișnuite, Germania a considerat de prisos un tratat, deoarece colaborarea nu urmărea obiective limitate a căror fixare ar fi necesitat un tratat special. Conducerea germană s-a situat pe o poziție mai înaltă. Ea se simțea chemată să reorganizeze Europa pe o nouă bază, aceasta fiind o operă care cuprindea un întreg ansamblu de acțiuni politice și militare și care urma să aducă în cele din urmă realizarea planului măreț. Ideea nu era nouă. Napoleon I încercase deja să-l pună în practică, iar acum Hitler era pe cale de a face aceeași încercare. După părerea sa, toate națiunile europene trebuiau să participe la realizarea acestei opere, bineînțeles sub conducere germană și fără stabilirea

prealabilă a părții de câștig ce urma să revină fiecărui participant. De aceea nu avea nici un sens să se încheie tratate speciale de alianță privind datoriile și drepturile. Germania își asuma rolul conducător și concepea acțiunile națiunilor ca fiind subordonate Germaniei. Această observație este importantă deoarece dezvăluie caracterul relațiilor dintre Germania și aliații săi. De aceea, Statele participante la războiul împotriva Uniunii Sovietice nu erau calificate drept aliați, ci „participante la luptă" („Mitkampfer"). Hitler și ceilalți conducători germani nu foloseau decât această formulare. Ca națiuni aliate erau considerate numai Japonia și Italia, având în vedere că nici măcar Italia nu era tratată efectiv în acest sens.

Această concepție germană mergea chiar atât de departe încât nu delimita nici măcar problemele tehnice ale colaborării pe baza unor tratate speciale. îmi amintesc de rezistența conducerii germane când a fost vorba de a se încheia înțelegeri scrise privind delimitarea practică a drepturilor și îndatoririlor reciproce (în special referitoare la trupele germane și române), chiar în împrejurări care făceau imperioasă o asemenea delimitare, ca de exemplu în problema administrației militare a Transnistriei în faza acordului de la Tiraspol (toamna anului 1941) sau în problema prăzii de război capturate de trupele române.

Și mai semnificativ este că nici România nu insista ca colaborarea să se facă în baza unui tratat, nici măcar privind participarea României în război împotriva Rusiei. Explicația acestei renunțări este de natură psihologică. Colaborarea româno-germană și anume nu numai colaborarea vagă, cu scopul unei noi orânduiri în Europa, despre care nu avea o idee clară nimeni, nici măcar conducerea germană, ci mai mult, participarea practică la război, nu era un act spontan de voință al conducerii românești sau rezultatul unor tratative corespunzătoare — acestea ar fi dus în mod necesar la

un tratat de alianță — ci o alunecare lentă, treptată și aproape nesesizabilă înspre politica germană. în cele din urmă, situația creată a căpătat oarecum un caracter firesc.

Dar această alunecare treptată a României înspre politica germană are nevoie de câteva explicații.

O cotitură a orientării românești a fost Tratatul germano-sovietic de prietenie și neagresiune, deci începerea în Polonia a celui de-ai doilea război mondial. Acest tratat a distrus echilibrul european existent până atunci. După cum am văzut din prezentările anterioare, acest tratat a făcut ca România să iasă din traiectoria sa politică ce gravita în jurul centrului de greutate al sistemului european acum distrus. România a fost silită să iasă din izolarea sa politică și să găsească o nouă orientare. Germania și Rusia se arătau a fi cele două Mari Puteri ale Continentului; astfel România s-a văzut silită să se decidă pentru una din cele două puteri. Firește că ar fi putut aștepta să se clarifice mai întâi definitiv relațiile germano-sovietice; dar înțelegerea între Berlin și Moscova se încheiase deja înaintea izbucnirii conflictului mondial, astfel încât o asemenea așteptare nu mai părea deloc posibilă, având în vedere delimitarea puterilor din pactul germano-sovietic.

în august 1939 nu era încă evident adevăratul caracter al Tratatului sovieto-german, dar împărțirea Poloniei, care a urmat curând după

aceea, nu a mai lăsat nici o îndoială asupra clauzelor secrete care fuseseră incluse în tratat. Era vorba despre o împărțire germano-sovietică a zonelor, al cărei început fusese soluția poloneză. România a fost cuprinsă de o panică îngrozitoare. Speranța m ajutorul englez s-a spulberat când Moscova și-a prezentat ultimatumul în vara lui 1940. Anglia nu era în stare să-și țină făgăduiala, așa cum nu putuse să împiedice nimicirea Poloniei. Se rupsese acum ultima legătură a României de vechea ordine europeană.

Cu toate acestea, s-a pus tot mereu întrebarea de ce România trebuia să capete neapărat o nouă orientare și de ce aceasta era exclusiv îndreptată spre Germania. Deoarece România suferise — după cum s-a spus — grele pierderi teritoriale nu numai din cauza Rusiei ci și a Germaniei, respectiv Italiei, cum dovedește dictatul de la Viena acceptat sub amenințări. Dacă considerăm Pactul germano-sovietic cauza pentru o nouă orientare a României, atunci este la fel de neîndoios că această direcție a noii orientări a fost determinată tocmai de dictatul de la Viena. România și-ar fi putut menține libertatea sa de mișcare dacă nu ar fi intervenit acest dictat; însă în momentul în care România s-a supus dictatului, libertatea sa de acțiune a pierit de la sine. Când României i-au fost împărtășite la Viena condițiile, ea a trebuit să se hotărască nu numai pentru sau împotriva acceptării dictatului, ci și asupra d irec- ției noii sale orientări. Dacă ar fi respins, așa cum cerea onoarea națională, aceasta ar fi fost identic cu o menținere pe linia politică externă de până atunci. Carol al II-lea s-a decis pentru acceptarea dictatului Prin aceasta a intrat în vigoare garanția germană privind granițele rămase. România și-a pierdut libertatea sa de acțiune pe plan politic extern și s-a îndreptat către Germania, a cărei protecție m fața pericolelor viitoare a acceptat-o, fericită că se mai putea bucura încă de o protecție.

Generalul Antonescu a preluat conducerea când

România parcursese deja o bucată considerabilă pe noua cale. Ceea ce a urmat a fost numai o înaintare treptată pe același drum. După înăbușirea rebeliunii legionarilor, Generalul Antonescu s-a simțit îndatorat Germaniei, deoarece fără ajutorul acesteia ar fi putut cu greu s-o scoată la capăt Mai mult încă, el s-a considerat de acum înainte tolerat de Germania în poziția sa de Conducător de Stat. Până acolo ajunseseră lucrurile! Germania se decisese pentru Antonescu și împotriva Gărzii de Fier deoarece presupunea că Generalul va continua vrând-nevrând să meargă pe calea trasată. Antonescu nu mai putea da înapoi. Orice rezistență opusă

Germaniei ar fi avut în mod inevitabil ca urmare înlăturarea sa și reinstalarea regimului legionar, eventual chiar o ocupație militară germană a țării.

Leul îl poate sili oricând pe arici să se strângă ghem. Mai mult însă nu! Rezistența pasivă, dar spinoasă a ariciului poate să epuizeze furia leului, însă numai cu o condiție: ariciul nu trebuie să scoată capul, cel puțin atât timp cât durează furia leului, deoarece altfel și-ar pierde libertatea sa de acțiune care există cel puțin într-o formă pasivă. Această morală sugestivă ar fî trebuit să o aibă în minte Generalul Antonescu! înlănțuirea fatală a lucrurilor l-a silit însă să scoată capul când Garda de Fier s-a răzvrătit împotriva lui. Astfel el și-a pierdut libertatea de acțiune față de Germania.

Pe plan intern el a redobândit această libertate de acțiune prin înlăturarea Gărzii de Fier — în politica externă însă el a pierdut-o cu totul, și acest lucru a fost și mai fatal! în locul unor copii neascultători și obraznici, el avea acum un tutore.

Până atunci Generalul Antonescu nu venise niciodată în contact cu Germania decât poate cu prilejul unor călătorii ocazionale în Franța sau Anglia. El nu știa nici un cuvânt nemțește. Contactele sale cu viața și cultura germană se limitau la imagini denaturate, pe care le

furniza propaganda în parte de proveniență germană (aceasta era infimă), în parte din surse dușmănoase Germaniei. Aceasta din urmă avea o pondere absolută. în afară de aceasta, mediul familial al Generalului se afla exclusiv sub influență franceză.

Antonescu era fără discuție un patriot român convins potrivit întregii sale naturi spirituale. Ca aproape toți oamenii de Stat români, el avea o cultură aproape exclusiv de factură franceză, care determinase evoluția sa în privința educativă, culturală și politică. Această unilateralitate reprezenta o lipsă serioasă pentru un om de Stat, și el nu s-a putut niciodată sustrage influenței mediului său înconjurător, care era cu totul înrobit acestei unilateralități. Colaboratorul său cel mai apropiat, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, avea despre Germania idei și mai vagi decât Generalul.

Conducătorul român de Stat, avea pentru Germania, numai o înclinație militară. Ca soldat el admira calitățile militare ale poporului german; numai acestea puteau câștiga simpatia sa, nu numai pentru că erau atât de evidente, ci pentru că reprezentau singurele sale cunoștințe despre Germania. înalta stimă pentru calitățile militare ale poporului

german era comună tuturor românilor. Spiritul prusac nu era străin României, deoarece pătrunsese în armata română încă din timpul lui Carol I și fusese cultivat de numeroși ofițeri români care se instruiseră în Germania. Generalul Antonescu avea astfel o înțelegere firească pentru admirata armată germană, ba chiar pentru instrucția sa tradițională. îmi amintesc de un mic episod: șeful Statului Major român, generalul loanițiu, un om destul de moale, mi-a spus odată că de când vine în contact cu ofițerii Misiunii germane, a adoptat el însuși o atitudine „milită- roasă".

în cursul uneia dintre vizitele sale la Berlin, Generalul Antonescu a trecut în revistă Garda de onoare. El a fost adânc impresionat de ținuta rigidă a companiei și întorcându-se spre mine mi-a spus:

***— Când vom avea și noi asemenea soldați?* Și imediat după aceea a adăugat cu iritarea care îl cuprindea foarte ușor:**

— Trebuie să faceți neapărat în așa fel încât să ni se trimită unul din aceștia pentru a-i instrui pe ai noștri...!

El se referea la tambur-maiorul Companiei de onoare, ale cărui „farafastâcuri", cum se spune în românește în glumă, îl impresionaseră atât de adânc din cauza preciziei într-adevăr neobișnuită a mișcărilor sale.

Și aceasta era una din naivitățile surprinzătoare ale Generalului...

*

Cert era că păturile politice conducătoare din care făcea parte și Generalul Antonescu nu aveau o simpatie deosebită pentru Germania și cu atât mai puțin pentru cea național-socialistă. în schimb pentru Rusia și în special față de Rusia bolșevică ele aveau o profundă antipatie.

Corespunzător acestor sentimente se crea următoarea problemă: care politică era cea potrivită pentru a ține România pe de o parte în afara influenței

sovietice, iar pe de altă parte pentru a evita o apropiere hotărâtoare față de Germania. Pentru aceasta era nevoie de o a doua alternativă, și din nefericire aceasta nu s-a ivit. Căci folosirea tacticii ariciului față de Germania ar fi ajutat politica română să joace un rol pasiv, dar o victorie sovietică ar fi adus inevitabil România sub influența sovietică. între timp evenimentele au confirmat pe deplin această teză. Chiar dacă România ar fi avut posibilitate să rămână ia orientarea sa occidentală — chiar și atunci ar fi căzut în mâinile rușilor! Adevărul este că nu exista nici o soluție salvatoare pentru cazul unei înfrângeri germane, de aceea nici Generalul Antonescu nu a

putut să găsească o cale care să scoată România din acest cerc vicios. Evenimentele de la 23 august 1944 reprezintă încercarea disperată de a fugi în ultimul ceas sub protecția Occidentului și aceia care și-au asumat riscul moral de a face acest pas disperat au crezut sincer că pot salva țara pe această cale. Este fără îndoială că evoluția care a urmat după 23 august 1944 nu a fost dorită de nici unul din grupurile politice conducătoare.

Teama de îngrozitorul pericol dinspre Răsărit oferă explicația psihologică pentru faptul că Generalul Antonescu nu a împiedicat alunecarea politicii române spre Germania. Această teamă a determinat întreaga opinie publică să accepte cu pasivitate apropierea de Germania. La aceasta s-a adăugat pierderea libertății de acțiune după rebeliunea legionarilor. Generalul Antonescu se afla acum fără apărare sub tutela germană.

Figuri politice în jurul Generalului Antonescu

După înăbușirea rebeliunii și după redobândirea libertății de acțiune pe plan intern, Generalul Antonescu a alcătuit un Guvern format în majoritate din generali. Politicienii vechilor partide nu erau dispuși să pună la dispoziție „rezervele" lor, pe care le formaseră în vederea unor „timpuri nesigure". O atitudine hotărâtă nu le părea acestor politicieni, care trăiau din arta manevrării politice, recomandabilă. Generalul nu ținea la rândul său deloc la colaborarea lor, ci a preferat să atragă militarii destoinici. La aceștia s-au adăugat diverși experți fără o coloratură politică accentuată. Această soluție era cu totul greșită, deoarece un Guvern militar trebuie considerat întotdeauna numai un provizorat, iar nu o soluție definitivă. Din nefericire el a păstrat această formă în cursul întregii sale perioade de conducere. Generalul a renunțat conștient la atragerea vechilor partide politice, a căror existență legală fusese întreruptă de

Carol al II-lea. El apela tot mereu la diverși politicieni cunos- cuți, dar aceștia fie că nu voiau să renunțe la interesele lor de partid, fie erau împiedicați de partidele respective să colaboreze. Această lipsă de forțe s-a făcut simțită mai ales în Ministerul Economiei și în cel de Finanțe, ale căror probleme nu puteau fi rezolvate numai prin inteligența și bunăvoința generalilor.

Pentru a fi sinceri, trebuie să spunem că Generalul Antonescu înclina spre soluții comode. De la persoanele care îl înconjurau el aștepta ascultare și fidelitate și acest lucru se potrivea cel mai bine la generali.

Cunoștințele lor de specialitate nu-i păreau atât de importante, dacă abordau toate problemele — ca și el — cu tăria necesară de caracter: un simptom caracteristic al tuturor dictaturilor.

Pentru învingerea dificultăților era deci cel mai comod să se apeleze la Armată. Este semnificativ că Antonescu prefera generali tineri, deoarece presupunea că aceștia sunt liberi de rănile trecutului și nu fuseseră încă deformați profesional. Personalitățile mai în vârstă le considera incomode și dificile în privința colaborării. Astfel în fruntea Armatei se aflau de asemenea generali destoinici, dar tineri (generalii Pantazi, Ioanițiu și Șteflea au fost întâi generali de brigadă când au primit posturi de conducere îh Armată).

Această preferință pentru forțele tinere l-a determinat pe General și în alegerea celui mai apropiat colaborator al său, Mihai Antonescu. El l-a numit pe acesta după rebeliunea legionarilor, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Pe atunci Mihai Antonescu nu împlinise încă vârsta de 40 de ani.

Alegerea sa a reprezentat nu numai pentru General, ci și pentru întreaga țară o adevărată catastrofă.

Este explicabil că Generalul a putut greși îh alegerea acestui om. Este însă cu totul de neînțeles că l-a păstrat în preajma sa și până la propriul său sfârșit. Mihai Antonescu, care nu era de altfel nici un fel de rudă cu Generalul, era un exemplar tragi-comic al micilor politicieni români pervertiți. Era infam și fără valoare. Cum a fost posibilă strânsa legătură dintre aceste două caractere cu totul opuse? Cu toate greșelile sale, Generalul a avut înalte calități morale și spirituale; Mihai Antonescu reprezenta însă „pendant"-ul său negativ. De altfel nu se prea cunoaște că Generalul nu avea o stimă deosebită pentru acesta, fără a se putea însă hotărî să-l înlăture. Probabil că nu era conștient în ce măsură dăuna acest om, lui și națiunii. El l-a ținut în preajma sa până la sfârșit fie dintr-o orbire greu de

înțeles, fie dintr-o slăbiciune inexplicabilă.

Există două fapte care explică câte ceva: intrigile politice pe care Generalul le tolera și care au otrăvit în cele din urmă întregul mediu înconjurător; și boala care l-a cuprins pe general către sfârșitul anului 1941 și a înfrânt cea mai remarcabilă trăsătură a sa de caracter, energia și voința. Ea l-a transformat îh opusul a ceea ce mai fusese încă cu câțiva ani înainte.

*

Mihai Antonescu era un tip care e calificat în România după o figură satirică a lui Caragiale, drept un „Farfuridi". întregul său fel de a fi oglindea acest „Farfuridism“: lipsit de scrupule, lăudăros, demagog, panglicar. El nu avea nici cea mai mică simpatie pentru Germania, nici cea mai mică credință ui lupta dusă de ea. Aceasta era explicabil, deoarece concepția sa politică se formase sub influența franceză; în afară de aceasta, făcea parte din acea pătură care nu îndrăgea Germania. Este de neînțeles însă că acest om, deși România optase definitiv pentru Germania, a putut ocupa un post atât de important și de plin de răspundere, deoarece nu făcuse niciodată un secret din atitudinea sa antigermană. El a devenit de bună voie instrumentul unei orientări filogermane. Cum a fost posibil?

Mihai Antonescu plănuia să joace un rol dublu, reunind două forțe cu totul opuse: pe de o parte voia să sprijine interesele române, iar pe de altă parte să saboteze prin toate mijloacele interesele Germaniei. Ideea acestui rol dublu era practic absurdă și din punct de vedere moral imposibilă. Potrivit vechii rețete lipsite de scrupule de a te face frate cu dracul la caz de nevoie, Mihai Antonescu spera să ajungă la scopul dorit. Nu numai că el credea că o înfrângere a Germaniei ar mai fi lăsat o portiță deschisă prin care România ar fi putut scăpa și s-ar fi putut reîntoarce la vechii aliați occidentali, fără a nimeri cu totul sub influență sovietică. Această presupunere era pe cât de naivă, pe atât de tragică. Spre deosebire de alți adepți ai acestei speculații, care abia îndrăzneau să spere în protecția occidentală față de Rusia, Mihai Antonescu considera că socoteala sa este absolut sigură. De aceea dorea din toată inima o înfrângere a Germaniei.

Ca și majoritatea politicienilor români, el considera alianța cu Germania necesară pentru a se putea apăra

de pericolul sovietic. în timp însă ce ceilalți politicieni rămâneau consecvenți pe fundal, Mihai Antonescu s-a urcat pe postul de conducere fără a-și face cele mai mici mustrări de conștiință din cauza inconsistenței morale și obiective a concepției sale.

Atât timp cât lucrurile au mers sau au părut că merg bine, el s-a putut justifica prin exemplul despre alianța cu dracul la caz de nevoie; când a început însă retragerea militară, nu a mai găsit un alt mijloc pentru politica sa dublă, decât trădarea deschisă.

Din punct de vedere intelectual, acest prim colaborator al Conducătorului Statului nu a depășit niciodată nivelul unui docent universitar mediocru, ceea ce fusese până atunci. în schimb era foarte înfumurat. Mândria sa exagerată, care se combina cu o lipsă evidentă de tact și de modestie l-a determinat să umple bibliotecile anticamerei sale cu propriile sale scrieri plicticoase și lipsite de valoare. El le tipărea pe cheltuiala Statului și pretindea pentru ele ediții de lux.

Existența sa în postul de conducere i-a determinat pe unii politicieni patrioți de renume să renunțe să colaboreze cu Generalul Antonescu. Nici unul nu dorea să colaboreze într-un Guvem al cărui vicepreședinte era un om ca Mihai Antonescu. îmi amintesc, de exemplu, de conducătorul Partidului Liberal Gheorghe Brătianu, al cărui patriotism s-a vădit a fi mai puternic decât interesele sale de partid și care a acceptat să fie alături de General m momentele grele. Repulsia sa față de Mihai Antonescu a fost însă atât de mare, încât în cele din urmă a renunțat totuși să-și aducă contribuția.

*

între timp sosise la București un nou ambasador german, Freiherr von Killinger. Fabricius, căruia i s-a reproșat că nu și-a dat seama la timp de afacerea legionară, a trebuit să plece ca țap ispășitor. Deși Germania însăși era vinovată de evenimente, a fost surghiunit Fabricius, în timp ce Neubacher, adevăratul *spiritus rector,* a rămas neatacat, grație puternicei sale poziții ca exponent al Partidului Național-Socialist

Conducerea germană vroia să aibă la București un om energic, mai ales un național-socialist demn de încredere, capabil să întrunească în mâinile sale forțele politice germane ce funcționau în România. A fost ales Manfred Freiherr von Killinger.

Hotărâtoare nu au fost însușirile diplomatice verificate în prealabil, ci numai cariera politică a lui Killinger. Cariera sa a fost agitată: căpitan pe o corvetă

în primul război mondial, apoi intrarea în politică prin intermediul „Organisation Konsul" și posturi de conducere în SA; după preluarea puterii de către național-socialiști, a devenit prim-ministru în Saxonia unde a intrat în conflict cu Mutschmann; au urmat demisia din acest for și apropierea de cercurile din jurul lui Rohm. La 30 iunie 1934 Killinger a scăpat cu greu de execuție, s-a introdus însă curând după aceea din nou la Hitler care l-a trimis consul general la San Francisco — în calitate de marinar, Killinger văzuse lumea și trebuia deci s-o

cunoască. Deși a întâmpinat aici un eșec la începutul carierei sale diplomatice, el a rămas în diplomație, și după ocuparea Cehiei a primit postul de ambasador în Slovacia. De aici a venit apoi la București.

Prin toată ființa sa Killinger era apolitic. Cunoștințele sale referitoare la România și la caracterul român erau egale cu zero. Rigid, fără nici o elasticitate, el afuma totuși că-i cunoaște pe români. Curând s-a dovedit că alegerea sa a reprezentat o catastrofă atât pentru Germania cât și pentru România.

Mai ales la începutul activității sale s-a purtat ca îhtr-0 țară ocupată. Trecând peste toate limitele diplomatice, el s-a amestecat și în problema minorității naționale germane, care de la noua orientare a României intrase tot mai mult sub protecția Germaniei. Noua conducere a minorității germane era alcătuită în cea mai mare parte din tineri care rezolvau problemele tot mai mult conform instrucțiunilor primite din Germania. La început acestea se făceau sub patronajul lui Killinger, mai târziu însă s-a amestecat serviciul principal SS din Berlin — Killinger era Obergruppenfuhrer în SA, de aceea nu făcea parte din cercul „celor aleși — dirijându-i de la distanță pe sași și șvabi, care au fost adesea bănuiți fără temei că vor să se situeze deasupra populației majoritare române. în loc de a juca un rol cultural de mediator între Germania și România, elementul german stabilit de secole în România a căpătat caracterul unui avanpost imperialist. Această evoluție a provocat firește sânge rău românilor și nu a corespuns fără îndoială nici intențiilor populației germane, în esență loială.**

Activitatea lui Killinger în această direcție a fost primită la fel de rău la București ca și celelalte dovezi ale lipsei sale de tact. Pe de altă parte, el s-a dovedit a fi mai energic și a fi un om care-și ținea cuvântul, încrederea sa în Generalul Antonescu era nelimitată. El mi-a declarat în repetate rânduri că nu-și bate capul cum ar putea rezolva încurcata situație politică din

România — pentru aceasta nici nu se simte în stare — și nici nu este interesat, deoarece îl știe pe Generalul Antonescu la conducere. El nici nu înregistra diversele conspirații despre care i se raporta. Probabil că încrederea sa oarbă în Generalul Antonescu și în puterea acestuia nu era decât un reflex al încrederii pe care o nutrea Hitler însuși pentru Conducătorul Statului român.

Astfel Killinger își reducea întreaga sa activitate diplomatică la formula simplă: totul este indiferent cât timp Generalul Antonescu garantează că poziția română nu s-a schimbat cu nimic!

Cât de amar s-a înșelat Killinger s-a vădit abia mai târziu. El și-a ispășit greșeala prin sinucidere.

*

Este de imaginat cât de imposibilă era o colaborare între Killinger și Mihai Antonescu, căruia Generalul îi încredințase și Ministerul de Externe. Un câine și o pisică! Făcând abstracție de faptul că cei doi nu cunoșteau o limbă străină comună, ceea ce spunea Mihai Antonescu nu era cuprins niciodată în capacitatea de înțelegere a lui Killinger. Vorbăria confuză și rafinată a lui Antonescu îl zăpăcea cu totul. Niciodată nu putea să-și dea seama ce spunea de fapt ministrul de externe, niciodată nu se putea descurca în „farfuridiile acestuia. Killinger mi s-a plâns de câteva ori că îi este groază să vorbească cu Mihai Antonescu și că evită pe cât posibil să facă acest lucru. El prefera să se adreseze Generalului Antonescu, pe care nu îndrăznea însă să-l deranjeze oricând.**

— *Când vorbesc cu Generalul,* mi-a spus Killinger, *îmi sunt de ajuns două minute și știu dacă răspunsul său este da sau nu; la Mihai Antonescu după două ore știu mai puțin decât înainte!*

Educația sa militărească era foarte evidentă. El vorbea pe scurt și limpede și aștepta același lucru de la interlocutorul său. Felul său impulsiv de a spune fiecăruia pe șleau părerea sa, îl făcea tuturor antipatic. La aceasta se adăuga faptul că nu se supunea nici unui fel de convenții. Cum se putea înțelege un asemenea om cu politicienii noștri? Ei nu vedeau în el — și pe bună dreptate — altceva decât un diplomat prost.

în afară de aceasta Killinger întruchipa chipul disprețuitorului cinic al lumii; el fugea de publicitate și de „societatea bună“, pe care o disprețuia atât în Germania cât și la București. Săptămâni întregi colinda pădurile Carpaților, uneori însoțit de singurul său prieten român, dr. Comșa, de cele mai multe ori însă singur cu pușca sa și cu o sticlă de coniac. Cea mai mare pasiune a sa era vânătoarea de urși.

Fără a intenționa, acest om a făcut o pagubă imensă țării sale și relațiilor acesteia cu România, deoarece nu

a provocat o apropiere ci o înveninare a relațiilor. El nu era iubit de nimeni, numai urât. Chiar de proprii săi compatrioți.

♦

După rebeliunea legionarilor a fost schimbat și ambasadorul român la Berlin. Grecianu, care în timpul rebeliunii ținuse legătura cu Genera-

Iul Antonescu, ca negociator al iui Horia Sima și încercase zadarnic să liniștească lucrurile, a fost destituit din post. Alegerea Generalului a căzut asupra a doi diplomați români proeminenți, deoarece se schimbase și ambasadorul de la Roma; Bossy pentru Berlin și Gr igorcea pentru Roma.

Bossy (Raoul) a refuzat la început, apoi a acceptat totuși postul de la Berlin, deoarece se temea de o sancțiune. Aceasta aruncă o lumină concludentă asupra sentimentelor cu care a plecat Bossy în Germania!

Bossy ar fi așteptat mai degrabă decizia definitivă, rămânând până atunci în rezervă. îi venea greu să schimbe un post atât de binecuvântat ca cel de la Berna cu cel de la Berlin.

Cuprins de această mentalitate, Bossy a venit la Berlin fără voie. Personal era foarte plăcut, cultivat, distins. El avea relații și cunoștințe în toate domeniile politice și în toate țările prin care își dusese cariera sa diplomatică. Grație calităților sale diplomatice el s-a bucurat de o poziție bună chiar și în Germania național-socialistă, deși nu putea fi vorba despre relații cordiale și sincere între forurile germane și el, reprezentantul unui tovarăș de arme.

în timpul misiunii sale la Berlin, relațiile germano-româno au avut un caracter corect dar rece. Ele au păstrat acest caracter până la sfârșitul anului 1942, deci cât timp Bossy considera posibilă o victorie germană. în cursul acestui interval el și-a înăbușit propriile sentimente ținând seama de interesele României. Când însă șansele unei victorii finale germane au devenit problematice, el nu a mai putut menține echilibrul dintre sentimentele sale și interesele țării. Din acel moment el a întreprins totul pentru a părăsi cât mai curând postul său de la Berlin.

Aderarea României Ia Pactul Tripartit

Generalul Antonescu pornise pe cel mai greu drum

al său. Alături în avea pe Mihai Antonescu, în spate un Guvem alcătuit din câțiva ex- perți de mâna a doua și câțiva generali.

Sarcina sa i-a depășit de la bun început puterile. Deja după câțiva pași s-a aflat la o răscruce de care depindea viitorul României: în fața hotărârii de a adera la Pactul Tripartit. Această hotărâre atrăgea definitiv România în sfera Germaniei, Italiei și Japoniei. Cu toate acestea, el a luat-o fără șovăire; nu din cauza unei convingeri politice sau a unor

considerente politice mai înalte, ci fiindcă această hotărâre nu mai era altceva decât o formalitate banală care confirma faptele deja petrecute.

Ar fi fost de altfel greu să refuze aderarea la Pactul Tripartit. Germania stăpânea aproape întreaga Europă. Câmpurile petrolifere se găseau în mână germană. Misiunea militară germană adoptase forme efective de exercitare a puterii. Numai Germania era în stare să țină în frâu intențiile amenințătoare ale Uniunii Sovietice față de România. După tot ceea ce se petrecuse și ținând seama de situația din acel moment, o respingere a aderării la Pact era imposibilă.

Nici o singură voce nu s-a ridicat împotriva aderării la Pactul Tripartit, dar răspunderea a fost lăsată în seama Generalului, ca și cum ar fi fost vorba de problemele sale personale. Obiecția că dictatura Generalului a făcut imposibilă o reacție împotriva aderării este ridicolă. S e gândea oare cineva serios să protesteze împotriva Pactului? Nimeni! Din simplul motiv că întregul popor spera să ajungă pe această cale la restabilirea României Mari!

în ce privește posibilitățile formale ale unui protest, trebuie să afirmăm că oamenii politici din România se aventurau în acțiuni mult mai riscante decât o luare de poziție împotriva aderării la Pact Este suficient dacă amintesc de intrigile purtate în România în timpul războiului și într-o vreme în care soldații români își vărsau sângele în timpul unui război pe care toți românii îl numeau „războiul sfânt al națiunii". Cum stau lucrurile cu memoriile pe care le-au trimis unii șefi de partide Guvernelor cu care România se găsea în război? Cum stau lucrurile cu călătoriile misterioase ale unor cunoscute personalități române în țările neutre, unde luau legătura cu reprezentanți ai țărilor dușmane? Despre toate acestea se va mai vorbi pe larg. Le amintesc numai pentru a demonstra că existența dictaturii lui Antonescu nu justifica în nici un caz lipsa unui gest de protest împotriva aderării la Pactul

Tripartit Pe scurt, politicienii români erau bucuroși și de data asta că dictatura lui Antonescu îi ajuta să stea deoparte și să nu-și asume nici o răspundere în privința noii orientări politice a României începute deja mai înainte, și întreprinsă acum oficial și definitiv.

Astfel, aderarea României la Pactul Tripartit a rămas un act oficial fără putere de convingere.

Această constatare este de o importanță fundamentală, deoarece clarifică de la bun început natura relațiilor dintre România și Germania. Aceste relații au fost de la început până la sfârșit un oportunism

politic obișnuit. Chiar și „războiul sfânt al națiunii nu era conceput ca atare decât de eroii luptători; ei nu bănuiau că în spatele lor acționa numai un oportunism jalnic.**

Am putea pune întrebarea: care au fost mobilurile politice care au determinat România să adere la Pactul Tripartit?

Se putea vorbi despre un interes al României față de o nouă ordine europeană? Nicidecum! Opinia publică românească se ocupa exclusiv de problemele române, mai ales de problema redobândirii teritoriilor pierdute. Ideea unei noi orânduiri europene era atât de străină opiniei publice românești, încât nu putea vedea m ea o necesitate și cu atât mai puțin credea în succesul acestei încercări.

Era România entuziasmată de ideile revoluționare ale fascismului și în special ale național-socialismului? Trecuse deci din convingerea în izbânda acestor idei, de partea lor?

Nici despre aceasta nu poate fi vorba! Aceste idei revoluționare nu găsiseră ecou decât în Garda de Fier și în câteva cercuri de intelectuali. In masa poporului român ele au rămas fără nici un răsunet. Poporul român privea transformările revoluționare din jurul său fără interes, deoarece scepticismul politic era adânc înrădăcinat îh natura poporului român.

Faptul că războiul dus de Germania era q consecință a revoluției sale național-socialiste, și că se vorbea mai puțin despre reușita acestui război decât despre reușita revoluției europene nu era cuprins niciodată în părerea pe care și-o făceau românii despre situația din acea perioadă.

în România nu a fost niciodată înțeleasă legătura dintre război și ideologie. Românii nu erau interesați decât în redobândirea teritoriilor pierdute, de aceea în noua orientare a politicii în direcția Germaniei ei nu vedeau decât un prilej de a-și îndeplini dorința națională. Ca urmare și aderarea la Pactul Tripartit a

fost privită numai prin această prismă.

Nimeni, nici chiar Generalul Antonescu nu era conștient că Germania ducea războiul pentru a dobândi victoria național-socialismului, și că România era pe cale să participe — prin aderarea sa la Pact — la un război ideologic care ar fi putut eventual să-i restituie teritoriile pierdute, dar care ar fi reprezentat totodată triumful național-socialist îh Europa! Nimănui nu-i trecea asta prin cap. Mai târziu, când România a luptat într-un război sângeros pentru existența sa, frecușurile din spatele frontului au continuat în timp ce sute de mii de tineri români s-au

jertfit împreună cu camarazii lor germani într-o luptă frățească, de la care sperau că va aduce o lume mai bună, în același timp frecușurile neîncetate dintre „funcționarii români și germani nu mai luau sfârșit. Ei nu se înțelegeau și nu se puteau înțelege. Acesta este adevărul aspru și îngrozitor!**

Războiul pe care l-a început România mai târziu avea de aceea două aspecte: unul militar și unul politico-economic. Aceste două aspecte erau străine și dușmănoase între ele. în aceasta rezidă și tragismul războiului pentru România: în timp ce Armata română s-a aliat cu cea germană într-o luptă cu adevărat epopeică, în spatele frontului se măcelăreau forțele politico-economice ale României și Germaniei, deoarece se găseau pe poziții cu totul opuse. între aceste două lumi nu exista nici o legătură și nici o înțelegere asupra caracterului revoluționar al marii lupte începute.

*

Aceasta era situația m momentul aderării la Pactul Tripartit.

Generalul Antonescu a pomit pe această cale cu un prim-colabora- tor care trebuia să-l reprezinte în fruntea Guvernului, care se distingea însă printr-o lipsă totală de valoare morală și politică; cu un ambasador german la București, care nu se considera un reprezentant diplomatic, ci un fel de „Gaulleiter într-o țară ocupată; cu un ambasador român la Berlin, care nu era deloc entuziasmat de misiunea sa și nu avea nici o înclinație și nici o convingere față de noua orientare a României; cu o pătură politică conducătoare, care prefera să rămână în rezervă.**

Rămânea marea masă a poporului care, aproape fără greutate politică, părea să se situeze în spatele Generalului. Dar sentimentele pozitive ale acestei mase față de noua orientare erau doar de natură pasivă; ele decurgeau din încrederea oarbă a poporului în

Conducătorul Statului. Aici se găsea locul putred al noii legături care urma să unească România cu Germania, cu poporul german și cu războiul purtat de acesta. Aici era și greșeala cu toate consecințele sale grele pentru România. Căci a fost într-adevăr o greșeală politică și națională fundamentală aceea de a lega un popor de o luptă care era cu totul inexplicabilă și străină pentru el.

Nietzsche a spus că se pot promite fapte, dar nu sentimente.

Acest lucru era valabil pentru România! Ea și-a asumat față de Germania național-socialistă angajamentul unei credințe și unei lupte, fără

a putea plăti cu altceva decât cu fapte. Victimele nenumărate pe câmpul de luptă nu au putut niciodată să ne facă să credem că au existat vreodată simpatii sincere pentru Germania național-socialistă.

*

între timp Molotov fusese la Berlin. Vizita sa a adus cotitura în relațiile germano-sovietice.

Germania își făcea pregătirile pentru campania sa din Balcani. Au fost făcute puternice concentrări de trupe în regiunea Vienei și la sud- est de ea. O eventuală înaintare germană în Balcani contravenea intereselor sovietice, nu putea fi însă împiedicată de Moscova ținând seamă de raporturile de putere dintre cele două țări. Pentru a nu rămâne cu mâinile goale și pentru a câștiga timp, sovieticii au încercat să obțină o lărgire a clauzelor secrete ale Pactului germano-sovietic. Potrivit acestei înțelegeri Rusia obținuse câștiguri teritoriale în aceeași măsură în care conducerea germană își mărise spațiul său de operațiuni războinice. Jumătate din Polonia, Statele baltice, Carelia, Basarabia și nordul Bucovinei au căzut astfel în mâna sovietică, în timp ce Germania ocupa în același timp cealaltă jumătate a Poloniei, Danemarca, Norvegia, țărmul de la Canalul Mânecii și două treimi din Franța. Acum se afla în discuție spațiul balcanic. Moscova voia să-și asigure și aici câștiguri corespunzătoare, fără a-și deplasa granițele sale în altă direcție. Compensațiile pe care le cereau erau: Finlanda, Strâmtorile turcești, apoi Delta Dunării și baza marinei bulgare — Vama. în afară de aceasta, Moscova vroia să ofere Bulgariei un pact de garanție. Aceste pretenții au constituit tema de discuție a lui Molotov la Berlin.

Germania s-a aflat în fața problemei de a se hotărî definitiv pentru o împărțire a intereselor cu sovieticii, sau de a ajunge la ruptură. Ea s-a decis pentru ultima alternativă.

Molotov s-a reîntors mânios și cu mâinile goale la Moscova, în timp ce Germania și-a continuat politica sa în Balcani pentru a-și crea astfel libertatea de manevrare necesară împotriva Rusiei. Acest scop îl urmărea și invitația adresată Statelor din sud-estul Europei de a adera la Pactul Tripartit. Acesta reprezenta scheletul pe care Axa își organiza războiul.

Pactul Tripartit a lăsat pe sovietici în afara acestui schelet și reprezenta de aceea, dacă nu oficial totuși îh esență, o încălcare a Pactului germano-sovietic. Deoarece Pactul Tripartit a fost încheiat imediat du-

pă respingerea pretențiilor sovietice, s-a amplificat impresia unei modificări radicale a poziției germane față de Rusia.

Germania, care se bazase la începutul războiului pe înțelegerea ger- mano-sovietică, se afla acum pe o nouă bază politică. Acest pact nefast al celor trei Puteri a devenit cauza fundamentală a înfrângerii atât a Germaniei, cât și a aliaților săi, Italia și Japonia.

în loc să păstreze vrabia rusească, Germania a întins mâna după vestitul porumbel de pe acoperiș. Alianța cu Japonia nu s-a dovedit numai o povară fatală pentru Germania, ci și un factor de noi implicații. Prin alianță a avut avantaje numai Japonia, îh timp ce Germania nu a avut decât de pierdut însăși enorma distanță geografică făcea imposibil un ajutor reciproc, cu atât mai mult cu cât nici unul din cei doi parteneri nu a reușit să domine Mările.

Sovieticii au înțeles imediat că atitudinea schimbată a Germaniei va duce mai devreme sau mai târziu la o dispută germano-sovietică. Ca urmare ei și-au intensificat pregătirile de război și au concentrat trupe la granițele lor de vest și sud-vest. Prin aceasta au accelerat hotărârea care plutea în aer, fără a face însă provocări și a-și pierde calmul. în schimb conducerea germană nu și-a putut stăpâni nervii, până când sentimentul său de nesiguranță s-a descărcat într-o explozie. Moscova s-a dovedit și mai târziu superioară Berlinului în privința calităților politice.

Firește că poziția politică a sovieticilor era cu mult mai bună. în timp ce Germania nu avea timp de pierdut și a devenit nervoasă, Rusia, care nu era încă implicată în nici un război, putea să asiste în liniște la desfășurarea evenimentelor. Sovieticii știau foarte bine că orice luptă, dar și orice victorie epuizează forțele. Fiecare zi epuiza forțele germane și le mărea pe cele sovietice. De ce s-ar fi pripit atunci Moscova? Ea se baza pe un spațiu imens plin de surse inepuizabile de

energie. Ea putea urmări cu atenție eforturile disperate ale Germaniei de a-și lărgi baza de luptă, fără a se neliniști. Timpul lucra pentru Rusia. Ea nu era silită să renunțe la atitudinea sa de espectativă și să tindă spre compromisuri. Poziția sa devenea din zi în zi mai puternică.

România a fost poate singurul Stat din sud-estul european care a înțeles imediat ce scop urmărea de fapt Pactul Tripartit. Din simplul motiv că nici unul din celelalte State din sud-estul Europei care au aderat de asemenea la acest Pact, nu era interesat într-o dispută cu Rusia, în

timp ce România avea motive întemeiate pentru apropiatul război. Ea vroia să-și redobândească teritoriile răpite de Rusia.

România dorea războiul împotriva Rusiei deoarece nu l-ar fi putut duce în nici o altă combinație cu perspective de succes. Ea dorea acest război și nu se temea decât că nu se va ajunge la o încălcare a Tratatului germano-sovietic atât de fatal pentru România. Motivele sale de război erau evident de natură națională. Celelalte State sud-estice participau numai sub deviza: „Luptă împotriva comunismului! " și, aceasta s-a dovedit a fi artificială și nu îndeajuns de convingătoare. Nici Ungaria, nici Slovacia, Croația, sau celelalte State care puneau la dispoziție unități de voluntari, nu aveau vreun motiv național de război împotriva Rusiei.

Aderarea României la Pactul Tripartit s-a făcut de aceea numai în speranța de a participa la război împotriva Rusiei și de a redobândi teritoriile pierdute. Deși în unele cercuri politice și mai ales în păturile române conducătoare existau anumite rezerve față de orientarea spre Germania, aproape oricine își dădea seama că redobândirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord nu era posibilă decât prin participarea României la război împotriva Rusiei, de partea Germaniei. Firește că existau și unii care se opuneau acestei concepții; dar aceștia se găseau la Londra. Ei își puteau permite să mizeze pe cartea adversă, care părea atunci a avea puține perspective de succes, pentru a trage folosul cel mai mare din catastrofa română în caz că ar fi avut dreptate în ciuda tuturor aparențelor. Numărul lor era nesemnificativ.

*

Sigură de România și Iugoslavia, Germania și-a început ofensiva împotriva Greciei cu care Italia nu o putea scoate la capăt în Grecia apăruseră forțe engleze destul de importante, care puteau tulbura simțitor

conceptul strategic german atât în direcția Rusiei cât și în spațiul mediteranean.

în cadrul acestui concept s-a ivit surpriza iugoslavă. Puciul generalului Simovici a dat peste cap aderarea Iugoslaviei la Pact și a provocat o campanie germană ad-hoc și în acest teritoriu.

„Cazul Iugoslavia*' era cu totul diferit de cel al României. România era deja adânc implicată în politica germană; pe teritoriul său se aflau importante forțe militare germane. Făcând abstracție de aceasta, România dorea o apropiere de Germania urmărind mereu același țel, anume de a redobândi teritoriile pierdute.

Cu toate acestea se putea pune cel puțin teoretic întrebarea dacă România, la fel ca Iugoslavia, nu s-ar fi putut reîntoarce în ultimul moment la vechea sa linie politică. Trebuie să constatăm mai întâi că România nu avea tocmai acel element care declanșase reacția Iugoslaviei: speranța într-un ajutor primit din partea forțelor militare engleze staționate în Grecia. Prezența acestora le dădea noilor conducători iugoslavi sentimentul că nu sunt cu totul izolați și de aceea a avut o importanță hotărâtoare. România nu putea nutri nici măcar o umbră de speranță în această privință. Aceste considerente rămân absolut teoretice deoarece în România oricum nu i-ar fi trecut nimănui prin gând să facă o încercare asemănătoare și să oprească de exemplu cu forța diviziile germane aflate în marș prin România. Ar fi fost de altfel cu totul lipsit de perspectivă.

Generalul Antonescu nu era un geniu de o intuiție politică deosebită. El aprecia situația ca orice muritor de rând și după puterea de apreciere a unui muritor, soluția aleasă de general era singura posibilă. Căci Conducătorului Statului român și tuturor românilor li se părea de neconceput că problema română națională putea fi rezolvată în mod fericit prin pasivitate.

Ne aflăm deci mai curând în fața unei îngrozitoare necesități istorice decât în fața unei greșeli politice. Vechea mentalitate politică, care mai era atunci predominantă, a făcut ca să se supraaprecieze posibilitățile politice și militare ale unui Stat ca România. Noi vrem să sperăm că în cadrul unei Europe unificate din anii ce vor veni principiul național al popoarelor va fi cultivat după alte norme și prin aprecierea realistă a problemelor.

în lupta dintre titani, cei mici au fost împinși fără voia lor și fără a putea influența mersul lucrurilor în direcții noi. O aruncare oarbă în această luptă trebuia să ducă oricum la nimicirea lor, indiferent de partea cui trecuseră. Războiul modem depășește forțele

popoarelor mici. Ele joacă rolul vrăbiilor, care iau parte la lupta dintre vulturi.

După cum dovedește experiența sa tragică, nici dacă ar fî stat deoparte România nu ar fi putut împiedica ajungerea sa sub influență sovietică. Ea ar fi scăpat însă de nenumăratele jertfe, și ceea ce este și mai important pentru viitor, de pierderea onoarei naționale: anume de 23 august 1944!

Această concluzie este întârziată, după cum ne-a demonstrat fostul ministru de externe român, Grigore Gafencu, în broșura sa publicată în 1943 îh Elveția. în aceasta se subliniază că drumul ales de România a fost o consecință a brutalului ultimatum sovietic din vara anului 1940.

Da, într-adevăr așa e! Acest ultimatum și numai acesta a dat României lovitura determinantă spre noua direcție. Fără acele evenimente din vara anului 1940 ar fi fost posibil ca lucrurile să fi luat o altă întorsătură. Cum putea rămâne însă România pasivă, când i se oferea posibilitatea nu numai de a recuceri pământul răpit, ci și de a spăla rușinea care i se făcuse! Pasivitatea ar fi provocat pe deasupra pierderea sigură a restului Transilvaniei, căci Ungaria ar fi fost răsplătită cu aceasta pentru sprijinul acordat politicii germane. Nu trebuie să uităm nici un moment că dictatul de la Viena nu avea o legătură nemijlocită cu ultimatumul sovietic, dar a reprezentat o consecință a Pactului germano- sovietic. Acest Pact fusese încheiat pentru a da lovitura de moarte statutului european creat la Versailles. în locul acestui statut trebuia să vină o reglementare cu totul nouă determinată de egoismul german și sovietic. Singura speranță a României era că acest Pact va fi rupt într-o bună zi. De aceea a mizat pe cartea unuia dintre parteneri împotriva celuilalt.

Germania ar fi putut satisface la Viena într-o măsură și mai mare dorințele ungare, dar s-a străduit să câștige România de partea sa pentru eventualitatea unui conflict cu Rusia. O lovitură și mai grea decât era dictatul de la Viena pentru România, ar fi zădărnicit însă acest efort. Iar dacă România ar fi urmat exemplul iugoslav? Cine ar fi putut împiedica Germania să ofere Ungariei și restul Transilvaniei?

O pierdere fie chiar ea temporară a întregii Transilvanii ar fi fost intolerabilă pentru poporul român, deoarece nimeni nu putea ști pe atunci că era vorba numai de o decizie provizorie și care urma să fie din nou anulată prin înfrângerea Germaniei. Această concluzie a rămas rezervată criticilor de după război.

*

Iugoslavia a fost nimicită în decurs de zece zile. La fel de fulgerător a fost înfrântă și Grecia, iar forțele

militare engleze au fost măturate. Chiar și linia Metaxas, mai avantajoasă în unele părți decât linia Maginot din cauza reliefului geografic, nu a putut opri înaintarea diviziilor germane. Anglia a suferit în Grecia o nouă înfrângere grea. Vitejia sol- daților iugoslavi, recunoscută mai târziu la fel ca și cea a soldaților ro- mâni, nu a putut face nimic împotriva mijloacelor modeme de luptă.

în câteva săptămâni, Germania devenise stăpânitoarea întregului spațiu balcanic.

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA UNIUNII SOVIETICE PÂNĂ LA STALINGRAD

Cum a fost România Informați despre campania proiectată

înaintea începerii campaniei germane în Balcani, general-colonelul Halder, șeful Statului Major al Armatei, mi-a cerut câteva informații despre înzestrarea Armatei române. Un deosebit interes a arătat el pentru materialul geniștilor și artileriei grele. Totodată m-a întrebat când se sfârșește de obicei iama în România și când sunt șoselele pe deplin carosabile. Eu am pus aceste întrebări în legătură cu apropiata campanie în Balcani. îmi era cunoscut că în Ungaria și România fuseseră concentrate puternice forțe militare germane. O participare română la aceste operații o consideram imposibilă, deoarece România nu avea nici un interes și nici un motiv să facă aceasta. Nici un moment nu m-am gândit că întrebările șefului Statului Major german aveau în vedere cu totul alte planuri, cu atât mai mult când am aflat curând după aceea că feldmareșalul v. L ist ceruse de la conducerea Armatei române material de geniu pentru trecerea în Bulgaria. (Această cerere a fost acceptată).

încă în timpul evenimentelor din Balcani am fost informați de puternice transporturi militare germane spre răsărit. Volumul crescând al acestor deplasări de

trupe m-a făcut pentru prima dată să mă gândesc că se pregătea o campanie împotriva Uniunii Sovietice. Deoarece o asemenea eventualitate era de cea mai mare importanță pentru România, m-am străduit din răsputeri să aflu intențiile conducerii germane. Nu era însă ușor. Discreția forurilor germane începând de la conducere și până la cele mai inferioare grade, nu mi-a oferit altă posibilitate decât observația proprie.

La începutul lui aprilie [de fapt, 4 iunie 1941] ambasadorul nostru Bossy mi-a comunicat că va pleca la Munchen, unde va avea loc o întâlnire dintre Generalul Antonescu și Hitler. El m-a făcut să înțeleg că i

s-a atras atenția din partea Ministerul de Externe german să păstreze o discreție absolută. Am așteptat plin de nerăbdare întoarcerea lui Bossy. Acesta nu mi-a putut însă spune nimic despre scopul acestei întâlniri secrete.

Este de necrezut că nici el nu a putut afla nimic. Cine a avut însă prilej să cunoască mecanismul de funcționare al conducerii germane și raporturile sale cu prezențele diplomatice străine, acela știe că sistemul național-socialist excludea cu totul pe diplomații acreditați la Berlin din tratativele politice, economice și militare. Aceste tratative aveau loc direct între conducerea germană și șeful de Stat respectiv, adesea prin excluderea chiar a ministrului de externe. Astfel reprezentanțele diplomatice își pierdeau însemnătatea și evoluau în simple birouri de mediere. Bossy fusese invitat la Miinchen, fără a fi invitat la convorbiri sau chiar informat despre conținutul acestora. Persoanele apropiate Fiihreruhii erau de obicei mute; adesea nici ele nu știau nimic. Bossy putea afirma numai că Antonescu venise la Miinchen, însoțit de aghiotantul său, maiorul Eugen Nicolescu.[XIII]

XIII **Căzut în luptele din Crimeea.**

Bătătoare la ochi, deoarece era neobișnuită, fusese prezența feldmareșalului Rundstedt și a ge- neral-colonelului Ritter von Schobert.

Bossy s-a făcut că nu știe nimic, deoarece nu îmi vine să cred că s-a întors de la Miinchen într-adevăr fără a avea vreo idee despre cele petrecute. Pentru aceasta, era un diplomat prea încercat și inteligent

Mai târziu am aflat ce s-a discutat la Miinchen: Hitler a făcut Generalului Antonescu cunoscută hotărârea sa de a începe războiul împotriva Uniunii Sovietice. El a cerut participarea României. Antonescu s-a grăbit să accepte invitația, deoarece era sigur de aprobarea întregului popor român.

în conformitate au fost precizate la Munchen și modalitățile colaborării militare dintre România și Germania. Hitler l-a rugat pe Generalul Antonescu, pentru care arăta o simpatie tot mai clară, să preia comandamentul viitorului Grup de armate germano-român de pe flancul drept al frontului. Acest Grup de armate urma să cuprindă Armatele a IlI-a și a IV-a române și Armata a Xl-a germană. Comanda acesteia din urmă o primise general-colonelul Ritter von Schobert, care fusese chemat la Miinchen pentru a fi prezentat Generalului Antonescu. Feldmareșalul von Runstedt era comandantul flancului sudic al proiectatului front ră-

săritean, în sfera căruia, urma să opereze Grupul de armate aflat sub comanda Generalului Antonescu.

După cum am spus însă, toate acestea le-am aflat mult mai târziu. Ceea ce s-a hotărât în acele prime zile de aprilie a rămas un secret al celor care participaseră nemijlocit la convorbire. Generalul Antonescu însuși s-a angajat să păstreze un secret absolut.

La sfârșitul lui aprilie 1941 Statul Major General a organizat pentru atașații militari străini acreditați la Berlin o călătorie de informare pe câmpurile de luptă din Grecia. Wehrmachtul german era pe atunci în culmea desfășurării sale de forțe. Studierea operațiunilor desfășurate de la linia Metaxas până la Corint convingea pe oricine de forța de șoc, de spiritul combativ și de invincibilitatea trupelor germane. în apropierea Atenei erau cantonate numeroase unități pe plaja mării, printre care și unitățile destinate să întreprindă atacul asupra Cretei. Aspectul și ținuta acestor trupe mi-au părut a fi maximum a ceea ce putea obține o Armată! îmi amintesc de Divizia a 6-a de munte. Nici un soldat din această divizie nu avea mai mult de 25 de ani. Un tineret, a cărui ținută și al cărui nivel moral făcea să bată mai tare orice inimă de soldat! Cu toții erau atleți sportivi, a căror dezvoltare fizică și militară era imposibil de întrecut și în ochii cărora strălucea o credință fanatică în ideea pentru care luptau. Wehrmachtul german din acea vreme reprezenta un punct culminant militar, cum nu mai fusese poate atins niciodată în istorie și cum va putea fi greu atins din nou vreodată!

La Atena l-am cunoscut pe feldmareșalul von List. El mi-a relatat ui cuvinte calde despre zilele petrecute de el în stațiunea din Car- pați, Timișul de Sus de unde condusese desfășurarea strategică a forțelor militare germane aflate în Balcani. L-am revăzut pe feldmareșalul von List abia în lagărul de internare Seckenheim (în apropiere de Heidelberg), unde ne găseam amândoi prizonieri ai americanilor. Aceasta a fost în toamna lui 1945.

„Grandeur et decadence!**

Feldmareșalul von List, acest om cu adevărat distins

și cavaler, căzuse din strălucitoarea sa glorie militară, care-1 înconjurase la Atena, în mizeria internării în lagăr. Cu strachina în mână stătea acum la coadă pentru a-și primi rația zilnică din cazanul american.[XIV]

Pe drumul de reîntoarcere din Grecia m-am oprit câteva zile la București, pentru a raporta forurilor competente asupra impresiilor dobândite. Generalul Antonescu se găsea în vila sa de la Predeal. Am rugat să fie întrebat dacă dorește să mă primească și mi s-a răspuns că mă așteaptă. Subsecretarul de Stat pentru înzestrarea și Administrarea Armatei, generalul Dobre și șeful Statului Major, generalul loanițiu, erau de asemenea pe cale de a pleca la Predeal. M-am alăturat și eu celor doi.

Generalul Antonescu ne-a primit în grădină unde tocmai își uda florile. Mai târziu ne-a invitat la dejun. în timpul mesei i-am raportat despre impresiile mele din Grecia. Când după aceea ne aflam îh seră la cafea, iar doamna Antonescu ne lăsase singuri, Generalul m-a întrebat:

— Ei, ce se vorbește în Germania despre războiul cu sovieticii?

— Domnule general,* i-am răspuns, *cert este că deplasarea unor puternice trupe spre răsărit continuă și că conducerea germană pare să se gândească serios la o apropiată campanie. Nu am informații oficiale sau absolut sigure despre asemenea intenții, deși posibilitatea unei dispute armate cu Rusia se discută în toate cercurile. Părerile sunt divergente, chiar în cercurile militare. Unii cred într-o campanie apropiată, alții o califică drept improbabilă. Unii sunt entuziasmați de ideea unui război împotriva Uniunii

XIV **Până la capitulare americanii i-au tratat pe prizonierii germani după prescripțiile Convenției de la Geneva. Și ofițerii de rangul lui von List au fost supuși la acest tratament fără discriminare. Din 1942 el nu mai deținuse nici un comandament, fusese internat ca deținut politic la Seckenheim și apoi condamnat la NQmberg la muncă silnică pe viața, deoarece fusese acuzat de pretinse măsuri criminale in Balcani.**

Sovietice, alții nu-l consideră oportun, cel puțin în momentul de față.

Generalul Antonescu mă asculta cu atenție. Mi s-a părut că zâmbește.

— Și dumneavoastră ce credeți?

— Este greu de spus ce se petrece. Potrivit observațiilor mele, se pare că conducerea germană este decisă să facă un asemenea pas, deși după părerea mea, el nu pare prea oportun.

Generalul s-a arătat surprins.

— Ce vă face să credeți asta?

— Lucrurile mi se par simple. Germania este hotărâtă să rezolve problema mediteraneană, deoarece și-a dat pe deplin seama de importanța acesteia. Rommel este angajat serios în Africa de Nord. Eu cred chiar că unul din principalele motive ale campaniei din Balcani este asigurarea acestui cap de pod istoric. Peninsula greacă a servit în toate timpurile trecerii spre Orient. O ofensivă germană înspre Asia Mică împreună cu o acțiune similară a lui Rommel dinspre Africa de Nord ar putea duce la o blocare a Canalului de Suez și a Egiptului. Se conturează o uriașă operațiune de strângere ca într-un clește. Cucerirea Cretei, ce este pe cale să se producă în momentul de față, îmi pare o confirmare a

presupunerii mele. Germania este în prezent mult superioară din punct de vedere al forțelor și al mijloacelor de luptă. Anglia, dimpotrivă, s-a dovedit atât de slabă în Grecia, încât blocarea Mării Mediterane nu numai la Canalul de Suez, ci și la Gibraltar mi se pare o problemă strategică ce poate fi rezolvată rapid și ușor. Conducerea germană este decisă să atace această problemă. Ea apreciazăjust valoarea unei stăpâniri depline a spațiului mediteranean pentru desfășurarea viitoare a războiului. Operațiunile pentru atingerea acestui țel sunt în plin avânt. Cred de aceea că ar fi o greșeală strategică elementară să se întrerupă aceste operațiuni sau să nu se ducă la capăt cu energia și rapiditatea necesare. Un rezultat pozitiv ar fi aproape de neconceput dacă conducerea germană s-ar decide să înceapă războiul în răsărit fără a termina mai întâi cu succes operațiunile din Marea Mediterană.

Generalul Antonescu părea că simte nevoia să mă contrazică:

— Dumneavoastră nu credeți deci că va începe războiul împotriva sovieticilor?

— Nu am afirmat acest lucru! Dimpotrivă: toate par să indice această eventualitate. Eu am spus numai că conducerea germană pășește pe un drum greșit dacă începe campania de răsărit înaintea încheierii operațiunilor din Marea Mediterană.

— Oare sovieticii le-ar lăsa germanilor într-un asemenea caz libertate de acțiune, știind că după o încheiere victorioasă a operațiunilor din spațiul mediteranean Germania s-ar îndrepta împotriva lor?

— Nu cred că riscul ar fi prea mare pentru Germania. Ea este îndeajuns de puternică pentru a rezista unei agresiuni sovietice până la încheierea operațiunilor din sud. La aceasta s-ar adăuga dezavantajul politic și moral al unei agresiuni care ar reveni atunci sovieticilor.

— în orice caz Germania și-ar pierde vara aceasta pentru campania sa din răsărit și ar trebui să aștepte

de aceea încă un an.

— Totuși riscul ar fi mai mic decât dacă Germania ar începe încă de pe acum campania sa în răsărit.

— *Da, bine!* m-a întrerupt Generalul ușor enervat. El a renunțat la această temă de discuție și a abordat alte probleme, care priveau pe generalii Dobre și loanițiu.

Ceea ce spusesem Generalului referitor la eventualitatea unei campanii germane împotriva Uniunii Sovietice, reprezenta mtr-adevăr

chintesența convorbirilor mele de la Berlin cu diverse cercuri diplomatice și militare. Se vorbea foarte mult despre un război în răsărit. în acele cercuri se spunea și că Italia s-ar opune cu tărie ideii unei campanii împotriva Rusiei în acel moment și ar cere mai întâi elucidarea problemelor strategice din spațiul mediteranean. Mă făcusem deci față de Generalul Antonescu purtătorul de cuvânt al cercurilor militare și diplomatice de la Berlin și eram și personal ferm convins că aceste considerente erau foarte întemeiate. De altfel în acel moment (la începutul lunii mai 1941) nu știam nimic despre hotărârea lui Hitler și despre angajamentul pe care Generalul Antonescu și-l asumase deja la Munchen. Mai târziu, când am aflat toate acestea, mi-am amintit de zâmbetul indulgent, cu care răspunsese Generalul la afirmațiile mele.

După începerea campaniei în Rusia, am vorbit cu generalul loanițiu despre vizita noastră la Predeal. El a mărturisit că nici el nu știa pe atunci nimic despre înțelegerea de la Munchen.

O astfel de păstrare în secret a planurilor era posibilă deoarece unitățile române destinate să participe la acțiunile militare împotriva Uniunii Sovietice, se găseau deja de mult în Moldova, unde erau concentrate din motive de securitate pentru cazul unor posibile agresiuni sovietice — incidentele continuaseră aproape fără întrerupere în vara lui 1940. Șeful Statului Major român, generalul loanițiu, a fost informat de hotărârile de la Munchen abia cu câteva zile înaintea începerii campaniei.

Eu însumi am aflat printr-o întâmplare cu o săptămână înaintea campaniei.

Cam pe la mijlocul lunii iunie am fost invitat la unul din regimentele din Postdam, unde serveau câțiva ofițeri români. La cină am aflat că partea activă a regimentului plecase de mult în regiunea răsăriteană. Știrile care soseau de acolo vorbeau despre o atmosferă

războinică, de unde se putea trage concluzia că nu mai există nici o îndoială asupra apropiatei campanii. Seara târziu însoțitorul meu, maiorul de stat major von Prittwitz, și-a exprimat dorința să ciocnească cu mine pentru victoria trupelor germane și române în apropiatul război. Pentru a-1 determina să facă o declarație exactă în acest sens, mi-am exprimat îndoieli referitor la cele spuse de el, la care mi-a răspuns în șoaptă:

— Nu vreau să pun rămășag deoarece nu ar fi cinstit.

Bineînțeles că am raportat aceste aluzii ale maiorului von Prittwitz imediat Statului nostru Major. Credeam că raportez ceva nou. Dar nu am primit nici un răspuns de la Statul Major.

în zilele următoare apropiata campanie era la ordinea zilei. Zvonurile se deosebeau însă între ele. Unele vorbeau despre un început absolut sigur al războiului cu Rusia, altele despre o soluționare pașnică a lucrurilor. Potrivit acestora din urmă, Uniunea Sovietică ar fi acceptat să acorde livrări cuprinzătoare de materii prime și alimente, astfel încât o campanie ar fi fost inutilă. Curând s-a vădit cât de absurde erau aceste zvonuri.

în dimineața zilei de 22 iunie 1941, către orele 3, m-a trezit telefonul. Colonelul von Mellenthin, șeful secției atașaților militari din Statul Major, mi-a comunicat că un curier cu un document important este în drum spre mine.

— *Mult noroc și Dumnezeu să ne ajute!* a adăugat Mellenthin.

Am înțeles despre ce era vorba!

Câteva clipe mai târziu, curierul Statului Major german mi-a predat un plic sigilat. în el se găsea declarația de război a Fiihrerului, adresată Rusiei Sovietice.

Fatala campanie începuse!

*

Asupra pregătirii războiului din răsărit au fost făcute deja nenumărate declarații din partea celora care fie că au participat nemijlocit la ele, fie că aveau cunoștință într-un fel oarecare despre ele. în funcție de sinceritatea persoanei respective datele corespundeau adevărului fie în întregime, fie parțial, fie deloc. Din motive de securitate personală, unele lucruri au fost trecute sub tăcere, denaturate sau inventate.

Dau ca exemplu declarațiile feldmareșalului Paulus la Numberg. Acesta pretindea că a participat la planurile de operațiuni în calitate de șef adjunct de Stat Major. El a afirmat că la aceste planuri au participat și Statele Majore ale aliaților prezumtivi ai Germaniei împotriva Rusiei.

Astfel printre alții și Statul Major român, care ar fi fost informat încă din toamna anului 1940 de pregătirile campaniei răsăritene — prin intermediul Misiunii militare germane de la București — și ar fi participat ia aceste pregătiri. Această afirmație nu corespunde deloc faptelor! într-adevăr, Statul Major român nu numai că nu a participat la elaborarea planurilor, ci a fost informat de proiectata campanie abia cu câteva zile înaintea izbucnirii războiului. Mai înaintea acestei date nu a știut absolut nimic. Nu cunosc motivele care l-au determinat pe fostul feldmareșal Paulus să facă această afirmație nea-

devărată. Dar dacă el s-a văzut silit să facă astfel de declarații, — ce să spunem atunci despre declarațiile altor persoane care s-au aflat mai puțin în situația de a cunoaște adevărul sau de a-1 mărturisi!

în afară de aceasta, adevărul a fost denaturat printr-o confuzie în parte intenționată, în parte neintenționată: s-a confundat pregătirea unor posibile planuri războinice, cu pregătirea unei implicații războinice concrete. Această falsă interpretare, eronată sau răuvoitoare, a expresiilor tehnico-militare a dat naștere unei imagini false.

Se știe că toate Statele Majore din lume elaborează în mod curent cele mai diverse planuri ipotetice. Privind sub acest aspect, nu este de mirare că Statul Major german a avut în vedere o campanie germană posibilă împotriva sovieticilor, făcând din ea obiectul unui studiu împreună cu toate pregătirile generale de rigoare.

Nu este vorba despre aceasta, ci despre momentul în care conducerea germană a hotărât să transpună în faptă acest caz posibil ipotetic. Din acel moment au trebuit să se facă pregătiri speciale. Deși numai acest moment poate fi luat în considerare pentru stabilirea responsabilității, el este totuși greu de fixat însăși din simplul motiv că o agresiune apare ca atare abia în momentul declanșării sale. Căci oricât de evidente ar

părea pregătirile, acestea pot fi totuși apreciate ca măsuri de intimidare mai mult sau mai puțin serioase, atât timp cât nu urmează o contradovadă, deci agresiunea efectivă. Nici formele acute ale unei apropiate agresiuni, ca de exemplu concentrarea de trupe, nu dovedesc încă adevăratele intenții agresive, după cum nici măcar hotărârea unei conduceri de a face astfel de pregătiri nu poate fi considerată o intenție reală de agresiune, nici chiar când hotărârea provine dintr-o intenție agresivă. Căci atât timp cât nu s-a ivit proba contrarie, rămâne deschisă posibilitatea ca factori noi să modifice hotărârea inițială a conducerii.

în cazul nostru se știe că atât Germania cât și Uniunea Sovietică concentraseră trupe considerabile la granița lor comună. De aceea, se poate considera că ambele părți nutreau intenții agresive. Această posibilitate nu trebuie respinsă, deoarece nu avem nici cele mai mici dovezi asupra scopului concentrării sovietice de trupe. Dacă vream să admitem teoretic că o agresiune germană nu ar fi avut loc niciodată — cine ar putea susține atunci cu absolută certitudine că în cele din urmă nu s-ar fi produs o agresiune sovietică?

Există deci o întreagă scală de factori ambivalenți, care indică agresiunea germană împotriva Rusiei Sovietice. Și dacă pornim de la lucra-

rea lui Hitler *Mein Kampf (Lupta mea)* și de la necesitatea unei măriri a spațiului vital german înspre răsărit, proclamat în această carte, și până la 22 iunie 1941, se pot constata diferite momente care indică agresiunea ce avea să urmeze; numai puține dintre acestea au însă un caracter unilateral și fără echivoc. Intenții de agresiune fără echivoc se pot consemna abia după vizita lui Molotov la Berlin. Convorbirile lui Antonescu la Munchen reprezintă un punct culminant al acestei perioade de pregătire. în orice caz, conducerea românească nu avea până la această vizită nici cea mai mică cunoștință de planul unei campanii în răsărit. Toate afirmațiile contrare sunt de aceea neadevărate.

Greșeli militare și politice înaintea ofensivei din Rusia

Planul de operațiuni împotriva Rusiei Sovietice a pomit de la două greșeli grave: de la o sub apreciere și o supraapreciere a forței de luptă sovietice.

Subaprecierea se referea la posibilitățile militare și tehnice directe ale Uniunii Sovietice în acel moment. Hitler fusese făcut atent de ambasadorul german de la Moscova, contele Schulenburg[XV] că U.R.S.S. dispune de însemnate forțe militare. Experții militari ai ambasadorului, mai ales atașatul militar, generalul Ko string, adunaseră documente precise care puneau această afirmație în afara oricărei îndoieli. în rapoarte se sublinia că în afară de pregătirile de război ce se puteau constata fără greutate, trebuie să se aibă în vedere armamentul necunoscut de stil mare aflat mai

XV **Contele Schulenburg mi-a confirmat personal că a atras atenția lui Hitler asupra volumului uriaș al mașinii de război sovietice. După reîntoarcerea sa de la Moscova contele Schulenburg și-a oferit serviciile Ministerului de Externe și primea din când în când însărcinări. El a fost și președintele Societății gennano-române. După 20 iulie 1944 el a fost executat prin spânzurătoare.**

ales în regiunea munților Urali și în Siberia.

Toate aceste avertismente nu au putut însă impresiona conducerea germană. Părerea generală nu numai a Wehrmachtului, ci și a maselor largi populare era că vor fi suficiente câteva săptămâni pentru înfrângerea rezistenței sovietice și doborârea regimului. Hitler însuși era ferm convins că după primele lovituri puternice se va prăbuși castelul de nisip sovietic.

Aceasta a fost una din greșelile fatale.

Cealaltă a constat în mod paradoxal în supraaprecierea amenințării sovietice îh viitorul apropiat și ea nu a fost mai puțin fatală.

Conducerea germană nu a putut învinge sentimentul său de teamă față de o agresiune sovietică. Ea credea că dacă nu va ataca Germania mai întâi, ea va fi la rândul său atacată de sovietici. De aici a rezultat și concluzia greșită că trebuie să se amâne problema mediteraneană, încă nesoluționată pe deplin, la fel și problema Angliei, pentru a se preîntâmpina agresiunea sovietică amenințătoare.

în spațiul mediteranean se ofereau posibilități de operațiuni promițătoare de succes, dar conducerea germană se temea că îh timpul acestor operațiuni Uniunea Sovietică o va ataca din spate. Trebuiau să se pună forțe puternice la dispoziția lui Rommel, cât și a lui Stosskeil, care urma să opereze eventual de-a lungul coastei Asiei Mici; îh afară de aceasta, trebuia folosită artileria grea împotriva Gibraltarului. Conducerea germană nu s-a putut decide să-și slăbească astfel frontul din Europa față de Uniunea Sovietică.

Ea a fost astfel victima autosugestiei despre un război preventiv care ar fi necesar mai întâi în răsărit. într-adevăr, Rusia nu era în stare în acea perioadă să pericliteze cu adevărat Germania, după cum se dovedise mai ales în campania din Balcani, care afecta una din cele mai importante zone de interese ale Moscovei și fusese acceptată de conducerea sovietică cu inima grea.

Sentimentul unei amenințări din răsărit provoca în Germania o nervozitate fatală și această nervozitate a provocat amânarea problemei mediteraneene până la soluționarea problemei sovietice. în această supraapreciere a forței agresive sovietice a intervenit subaprecierea forței defensive a rușilor: Germania

credea că va putea sfârși repede războiul preventiv din răsărit Faptul că exista această convingere eronată este dovedit și de lipsa pregătirilor pentru campania de iarnă.

La fel de eronat a apreciat conducerea germană și posibilitățile sale de a rezolva problema mediteraneană paralel cu campania din răsărit. O asemenea concepție încălca flagrant cele mai elementare reguli strategice. Câștigul de timp pe care îl urmărea conducerea germană prin această acțiune paralelă nu putea duce la altceva decât la o pierdere de timp. Pe deasupra mai exista pericolul ca nici una, nici cealaltă acțiune să nu poată fi dusă cu succes la capăt.

Este posibil ca conducerea germană, care înclina să aprecieze lucrurile intuitiv, să se fi lăsat condusă de instinctul de a nimici în Rusia pe ultimul aliat de pe continent al Angliei și de a determina Anglia să încheie pace pe această cale, iar nu printr-un succes obținut în spațiul mediteranean. Este cert că Germania urmărea o înțelegere cu Anglia. Ea a făcut însă greșeala de a încerca să ajungă la această înțelegere pe calea unei constrângeri prin violență a Angliei. Din lipsă de simț politic realist conducerea germană urmărea să excludă Anglia de pe continent pentru a o determina să încheie pace. Pe această linie s-a aflat și Pactul germano-sovietic și mai târziu, când pericolul unei înțelegeri între Moscova și Londra părea să se apropie, hotărârea de a pomi războiul împotriva U.R.S.S.

Hitler era obsedat de ideea că Anglia nu va putea fi silită să încheie un acord cu Germania decât dacă vor fi nimiciți pe rând aliații săi de pe continent. Cel mai puternic dintre aliați îi părea lui Hitler a fi Rusia. Abia când și acesta va fi înlăturat, gândea el, Anglia se va simți serios amenințată, fie în spațiul mediteranean, fie în altă parte. Stăpânit de această părere, Hitler a insistat să se amâne deocamdată problema mediteraneană și să se soluționeze imediat problema răsăriteană, deși conducerea italiană pleda pentru un program bilateral de acțiune, având evident dreptate. Dar conducerea germană l-a acuzat pe Mussolini de intenții egoiste. De aceea argumentația sa era considerată „suspectă'*.

Evenimentele au dovedit după aceea cât de mult se înșelase conducerea germană și ce greșeli ireparabile făcuse.

Pentru a justifica fața de masele populare războiul împotriva Rusiei și pentru a-i crea o bază psihologică, el a fost prezentat sub deviza: „Luptă împotriva corn un ismu lu i“. Prin aceasta războiul din Rusia a căpătat un caracter ideologic. Germania a încercat să mobilizeze

Europa pe această bază, dar a făcut și în această privință o greșeală gravă. Căci pentru a duce războiul împotriva comunismului pe o bază ideologică, era nevoie — și acest lucru nu l-a văzut Germania — de *o alta* ideologie, ancorată în sânul popoarelor. în numele cărei ideologii a fost purtată deci cruciada împotriva bolșevismului rus?

Conducerea germană credea fără îndoială că ideea acestei lupte nu poate fi decât cea național-socialistă. în realitate, lucrurile stăteau cu totul altfel. După observațiile pe care le-am cules nu numai în diversele țări europene și în România, ci și în Germania însăși, mi-am dat seama

că ideea național-socialistă nu era îndeajuns de înrădăcinată în rândul maselor populare.

Germania ducea războiul pe o bază filozofică. Ideile național-socia- liste revoluționare nu erau însă îndeajuns de ancorate în poporul german. Războiul a venit prea devreme. Procesul psihologic de revoluționare nu fusese încă încheiat. Impresionantele cuceriri sociale câștigaseră masele de oameni ai muncii de partea conducerii național-socialiste, dar noua filozofie nu convingea încă pe deplin; ceea ce atrăgea muncitorimea erau considerentele utilitare. în afară de elementele pozitive ale măsurilor sociale, revoluția național-socialistă plutea îh confuzii ideologice și s-a împotmolit tot mereu în compromisuri de cele mai diverse feluri, care au slăbit caracterul ei ideologic. Când a izbucnit războiul, revoluția nu crease baze definitive încă în nici un domeniu. Izbucnirea războiului a întrerupt procesul de răspândire și de adâncire a ideologiei național-socialiste și a mărit confuziile în care se împotmolise ideea. A fost necesar să se facă noi compromisuri condiționate de război; sfârșitul revoluției a fost într-o anumită măsură amânat.

Este drept că conducerea național-socialistă își

exprima tot mereu intenția de a continua transformările revoluționare, dar vorbele lor nu prea erau urmate de fapte. Prin reținerea sa revoluționară conducerea germană voia să-și asigure sprijinul tuturor claselor sociale, cel puțin pentru timpul războiului. Ea s-a situat de aceea în fruntea întregului popor german, trecând peste programul revoluționar național-socialist. Dacă deci, cel puțin la început, toate clasele sociale au pornit umăr la umăr la luptă împotriva dușmanilor externi, aceasta s-a datorat numai ideii naționale care a cuprins întregul popor și a creat din el un bloc cu adevărat unit. Deci numai partea națională a ideii național-socialiste prinsese cu adevărat rădăcini în popor; ideea socialistă era încă departe de a domina întregul popor german.

Puternicele grupări: industria grea, corpul de ofițeri, clerul, păreau aliate cu conducerea printr-un acord tacit, care le apăra interesele și căreia ei îi ofereau serviciile. Revoluția național-socialistă a rămas deci într-o fază intermediară de compromisuri neleale cu toate părțile. De aceea, ea nu s-a bucurat de o dezvoltare normală în continuare și a adâncit chiar contradicțiile de toate naturile, care au compromis la rândul lor întreaga ideologie.

Concesiile conducerii național-socialiste față de diversele clase și grupări au avut ca urmare faptul că național-socialiștii au arătat încli-

nație față de nelealitate de moment Pe acest teren s-a dezvoltat prielnic intriga de partid, care a subminat bazele revoluției. Treptat, revoluția a devenit o afacere rentabilă la momentul oportun. în locul ideologiei a venit folosul, pe care îl putea trage fiecare în parte. Astfel se explică și faptul că activiști de frunte ai partidului s-au transformat îh antinaziști înverșunați, de îndată ce erau înlăturați din posturile lor bănoase.

Cu toate acestea lucrurile nu trebuiesc exagerate. Mai existau încă destui idealiști care au rămas așa până la sfârșit Nu este mai puțin adevărat însă că numărul celor ce profitau de momentul oportun era destul de mare și putea otrăvi organismul național-socialist deja înaintea luptei împotriva comunismului. Consecința acestei situații a fost că lupta împotriva comunismului nu a întărit, ci a slăbit ideea național-socialistă.

în timp ce conducerea național-socialistă a Germaniei pornea pe de o parte pe calea compromisurilor, mai ales în timpul războiului, ea nu pierdea nici un prilej să anunțe continuarea și încheierea revoluției după victorie. Declarațiile lor programatice creau de aceea tuturor impresia că național-socialismul urmărea în fond țeluri asemănătoare ca bolșevismul. Tendințele național-socialiste urmăreau fără îndoială un socialism de Stat înrudit cu bolșevismul, numai că național-socialismul nu adoptase încă forme atât de radicale. Acest lucru s-a vădit, când războiul a dobândit un caracter totalitar, a fi un dezavantaj.

Național-socialismul se oprise probabil numai provizoriu în fața socializării mijloacelor de producție. El privea pe proprietar ca pe un fel de administrator, care frimiza produsele sale economiei după dispozițiile Statului. Acest proprietar era în situația de a opune o rezistență secretă, în cazul în care dorințele și ordinele conducerii național-socialiste nu mai erau pe placul lui. în această privință sistemul bolșevic radical era un avantaj, mai ales în timpul războiului total.

în principiu, revoluția național-socialistă urmărea aceeași traiectorie ca și revoluția bolșevică, cu care era înrudită în esența sa socialistă de Stat, numai că

direcția acestor traiectorii era opusă. Căci deși conducerea național-socialistă aplica sau intenționa să aplice alte proceduri, evoluția situației tindea tot mai clar, cum s-a dovedit în timpul războiului, spre un socialism de Stat, care nu se deosebea aproape deloc de conceptul bolșevic.

Din această cauză nici poporul german nu a înțeles prea bine ce urmărea conducerea sa prin lupta împotriva bolșevismului rus. Singurul lucru care putea convinge era compararea mijloacelor și posibilităților care stăteau la dispoziție pe de o parte național-socialismului și pe de

altă parte bolșevismului. Această comparație urma să dovedească superioritatea național-socialismului; mai puțin în privința ideologică, cât în privința nivelului de trai. Dar primitivismul situației din Rusia, care impresiona intr-adevăr puternic mai ales pe milioanele de soldați germani, nu a fost rezultatul revoluției bolșevice, ci o moștenire de secole. Prin aceasta, războiul ideologic împotriva bolșevismului se arăta a avea un caracter artificial și din acest punct de vedere.

*

Conducerea germană a chemat întreaga Europă la luptă împotriva bolșevismului. Rezultatele au fost slabe, după cum s-a vădit curând. în primul rând, după cum am mai spus, deoarece națiunile chemate nu aveau o ideologie proprie, care să le entuziasmeze pentru o luptă înflăcărată împotriva unei alte ideologii. Național-socialismul a putut atrage poporul german, dar celelalte națiuni europene, care erau străine sau chiar ostile față de ideea național-socialistă, nu au fost afectate.

De aceea a fost imposibilă o mobilizare a forțelor, cu excepția unor infime unități de voluntari, compuse din idealiști sinceri sau aventurieri. Aceste unități nu reprezentau însă nicidecum națiunile lor.

Numai în România a găsit războiul împotriva sovieticilor un ecou masiv. Dar nici aici nu au fost hotărâtoare motivele ideologice, ci numai interesele

române particulare. Războiul era privit exclusiv prin prismă națională. Din acest motiv s-a născut în capetele multor politicieni români ideea unui război regional limitat. Chiar și atunci când conflictul căpătase deja un caracter internațional, a fost menținută această concepție despre un război regional, și anume nu numai în privință militară, ci și politică. România se simțea în cadrul războiului german ca mtr-o enclavă. Astfel ea nu s-a considerat niciodată cu adevărat angajată într-un război împotriva anglo-americanilor fără a mai vorbi de celelalte țări ca Franța, Belgia, Olanda, Norvegia, Grecia, Iugoslavia etc., față de care nimeni nu se considera a fi în război, nici de formă, nici prin esența lucrurilor.

După părerea unor politicieni români, participarea României la război trebuia să fie limitată în timp și în spațiu. După atingerea obiectivelor române de război, anume recucerirea Basarabiei și a nordului Bucovinei, nimeni nu mai vedea vreun motiv pentru care trupele românești să continue lupta. De aici se poate recunoaște cât de artificială era pentru România deviza: „Luptă împotriva comunismului![4]* Astfel se explică și ușurința cu care România s-a desprins mai târziu de angaja-

mentul său față de Germania, anume când caracterul regional al războiului s-a pierdut din nou prin extinderea sa pe teritoriul român și imposibilitatea de a-1 ține în loc. Desigur însă că despărțirea de Germania nu trebuia să ducă în mod necesar la război împotriva acesteia.

Provocarea artificială la luptă împotriva bolșevismului nu a găsit astfel un ecou real în Europa. Cu totul altfel ar fî stat lucrurile dacă Uniunea Sovietică ar fi jucat rolul agresorului. în acest caz, Germania ar fi putut chema într-un mod convingător națiunile europene la luptă împotriva bolșevismului. Dar așa cum stăteau lucrurile, baza morală a războiului ideologic a fost slăbită de agresiunea germană, iar succesul a fost pus de la bun început sub semn de întrebare.

Provocarea la războiul ideologic a avut îh România un caracter deosebit de artificial, deoarece ui primul rând războiul avea cu totul alte cauze, anume naționale, și deoarece, în al doilea rând, propaganda făcea exagerări uriașe. Astfel războiul împotriva Uniunii Sovietice a fost declarat „război sfânt al națiunii", creându-se astfel un amestec inutil de motive de război naționale și ideologice.

Mi s-ar putea replica: dacă ideea național-socialistă nu putea justifica participarea României la așa-numita „cruciadă împotriva bolșevismului", atunci fundamentul ideologic al luptei României ar fi trebuit să-l formeze ideea democratică. Aceasta pentru că deși dictatura lui Antonescu înlăturase formal democrația și deși democrația nu fusese îh România decât o parodie, deoarece nu existau nici alegeri libere, nici Parlamente libere, totuși mentalitatea politică a României își menținuse nuanța sa democratică m principiu. Acest lucru este just și în aceasta rezidă și explicația de ce simpatiile române nu se refereau la Germania aliată ci la democrațiile occidentale. Dar cum ar fî putut deveni acest sentiment democratic al României motorul luptei

împotriva bolșevismului, dacă democrațiile erau ele însele aliate cu acest bolșevism? Această confuzie de sentimente a amplificat caracterul artificial al luptei ideologice împotriva bolșevismului și a dus în cele din urmă la 23 august 1944.

în nesiguranța politică din acea vreme politicienii români puteau ușor să cadă pradă iluziei înșelătoare că alianța democrațiilor occidentale cu sovieticii va duce, dacă nu la o amalgamare a bolșevismului, totuși la o dependență politică a acestuia, astfel încât România nu ar mai fi periclitată dacă își va asigura bunăvoința Puterilor occidentale prin- tr-un pas ca cel de la 23 august 1944.

Oricum ar fi stat lucrurile, caracterul ideologic al războiului la care participa România trebuia să ducă în mod fatal la o extindere a războiului dincolo de interesele și forțele României. De asemenea, deviza despre „noua ordine a Europei nu avea un caracter mai puțin artificial și era fără nici un sens pentru România, ale cărei posibilități și interese erau limitate. Este drept că ea corespundea unei vechi necesități românești de a se amesteca în problemele internaționale, având însă în vedere că această necesitate se limita numai la conducerea din vremea respectivă; masele poporului nu aveau nici o înțelegere pentru ea. Ele trebuiau să plătească apoi oalele sparte de escapadele conducerii. Micii politicieni demagogi din toate timpurile găsiseră acum, în timpul acelei grele încercări a națiunii, un reprezentant tipic în Mihai Antonescu, al cărui retorism ieftin se putea etala și în domeniul politicii internaționale. Rațiunea poporului a fost dezorientată neîncetat cu o consecvență demonică de lăudăroșeniile tragicomice cu o luptă care urma „să pună pe noi baze Europa de mâine** și „să nimicească bolșevismul rus“. Nemulțumindu-se cu atât, s-a declanșat un adevărat potop de propagandă superficială și artificială, astfel încât un necunoscător al situației românești avea intr-**

adevăr impresia că România se află plină de entuziasm în fruntea „cruciadei împotriva bolșevismului.**

Era ca și cum am fi uitat de ce dorisem războiul împotriva sovieticilor și de ce participasem la el! Din nefericire această propagandă exaltată a dus la un fel de autopsihoză a conducerii. Căci după ce ar fi fost atinse obiectivele române de război, conducerea de Stat s-ar fi găsit prinsă în propria sa propagandă fatală, care nu mai avea nimic comun cu interesele române. Lucrurile au fost împinse într-o. direcție falsă, atât de departe, încât conducerea română nu s-a mai putut reîntoarce la calea normală. Când la sfârșit situația s-a schimbat fundamental, țara nu a mai găsit în disperarea sa altă ieșire decât saltul tragic în prăpastie.

Campania din anul 1941

Desfășurarea primelor operațiuni

în dimineața zilei de 22 iunie 1941 a început lupta Grupul de armate al Generalului Antonescu de-a lungul Prutului îh Bucovina. Sarcina sa consta mai întâi îh crearea unor capete de pod și în angajarea în acest

loc a puternicelor forțe sovietice anunțate. Deoarece trupele române nu dispuneau de unitățile de tanc și antitanc necesare și nici de forțe aeriene suficiente, pentru a întreprinde manevre mai mari de ofensivă, sarcina lor s-a limitat la o defensivă activă. Această defensivă activă urma să fie menținută până când forțele feldmareșalului von Rundstedt urmau să înfrângă rezistența sovietică lângă Lemberg și să înainteze înspre Marea Neagră. Până în acel moment Grupul de armate al lui Antonescu trebuia să țină dușmanul în loc pentru a trece apoi la rândul său la atac, după efectuarea proiectatei manevre a lui Rundstedt

Operațiunile nu au evoluat însă potrivit așteptărilor încă de la bun început Eforturile române de a constitui capete de pod pe malul răsăritean al Prutului, au întâmpinat o rezistență nebănuit de îndâijită. Obiectivele nu au putut fi atinse decât cu întârziere și cu pierderi foarte grele. Rezistența activă a rușilor se concretiza în contraatacuri masive și neîncetate. Numai cu mari jertfe au putut trupele române să mențină pozițiile cucerite. Superioritatea sovieticilor în privința materialului de război modem era considerabilă. Această superioritate precum și insuficiența înzestrării cu armament modem a trupelor române a fost însă în parte compensată de entuziasmul acestora din urmă. Cu toate acestea, deja primele zile ale războiului au arătat că lupta va fi nebănuit de grea.

între timp Rundstedt trecuse la atac. Condițiile atmosferice neobișnuit de proaste au provocat însă mari întârzieri și în privința acestei acțiuni. Ploile neîntrerupte desfundaseră cu totul șoselele din Galiția; materialul de război german greoi se înfunda în noroi. Cu mari eforturi forțele germane ale lui Rundstedt au reușit să rupă frontul sovietic la Lemberg și să înceapă operațiunile în direcția sud-estului. Din păcate ritmul proiectat de înaintare nu a putut fi respectat nici de flancul drept al lui Rundstedt, nici de Grupul de armate

al lui Antonescu, care urma să opereze împreună cu acest flanc. Chiar și îh cadrul Grupului de armate al lui Antonescu a fost dificilă o sincronizare a operațiilor. Armata a Xl-a germană de sub comanda generalului Ritter von Schobert, nu a putut — ca urmare a marilor dificultăți pe care le-au întâmpinat concomitent Armata a IlI-a și Armata a IV-a române în Basarabia — respecta ritmul său de înaintare pe flancul stâng al Grupului de armate al lui Antonescu.

în cursul convorbirilor pe care le-am avut la Statul Major german de la Berlin am avut impresia că lucrurile nu evoluau într-un mod prea satisfăcător. Se făcea simțită o anumită nervozitate din cauza încetinelii

cu care înainta Rundstedt și mai ales Grupul de armate român. Mi s-a părut prea dificil să atrag atenția de la Berlin conducerii române asupra impresiilor mele; pe de altă parte, Statul Major român nu obișnuia să-i orienteze pe atașații săi din străinătate și nu aștepta decât informațiile lor. în această situație problematică m-am decis să plec la Cartierul General al lui Antonescu, pentru a mă informa la fața locului asupra situației.

în prima jumătate a lui august am plecat cu un avion militar de la București la Iași, unde se găsea Cartierul General într-un vagon de tren. Generalul era pe front. El făcea zilnic inspecții ale trupelor și comanda-mentelor. El parcurgea sute de kilometri sub arșița dogoritoare și prin praful dens al străzilor basarabene. Am constatat de îndată că motivele atmosferei de nervozitate din Cartierul General rezidau în această neliniște a Generalului.

Fiecare armată are un caracter special, care necesită și un gen special de comandare a trupelor. Astfel soldatul român trebuie să știe pe comandanți neapărat în apropierea sa. în alte armate este suficient sub-ofițerul; deoarece însă Armata română suferea de lipsa unor subofițeri potriviți, sarcina de a ține trupa în

mână revenea ofițerilor. Pierderile române în ofițeri au fost de aceea considerabile mai ales la începutul războiului. Generalul Antonescu cunoștea această caracteristică a situației. De aceea era veșnic pe drumuri, pentru a se arăta trupelor, pentru a le vizita pe poziții, pentru a vorbi cu soldații, a le gusta mâncarea etc. Dar el exagera fără îndoială această necesitate. în calitatea sa de Conducător, el ar fi avut nevoie de mai multă liniște și de cugetare, goana neîntreruptă pe toate străzile frontului îi măcina forțele, fără a avea un sens mai înalt, corespunzător cu poziția sa. în afară de aceasta, toate comandamentele erau într-o adevărată panică, deoarece Generalul le inspecta întotdeauna prin surprindere. Când constata abateri, pedepsele sale erau la fel de aspre ca și dezaprobarea sa pentru ordinele false și greșite. Câțiva comandanți de divizie și regimente fuseseră înlăturați din posturi, deși învinuirile nu păreau întemeiate întotdeauna. Firește că un asemenea procedeu paraliza inițiativa și îi făcea pe comandanții de pe front să-și piardă încrederea în forțele proprii.

L-am așteptat pe Conducătorul Statului în Cartierul său General. S-a întors abia seara târziu de pe front. După ce el și ofițerii care-1 însoțeau s-au odihnit, s-a servit masa. Generalul era literalmente epuizat. Erau de față: generalul loanițiu, șeful Statului Major, generalul Hauffe, ce luase locul generalului Hansen care plecase pe front în calitate de con-

ducător al unui corp de armată, și eu. După masă Șeful Statului m-a chemat în vagonul său, unde mi-a ascultat raportul, stând întins pe o canapea. L-am informat despre nemulțumirea pe care o constatasem la cercurile militare germane din cauza încetinelii deplasării trupelor române. Generalul Antonescu nu a părut deloc surprins. El și-a exprimat propria nemulțumire față de desfășurarea operațiunilor, a declarat însă că raportul de forțe este nefavorabil, iar spiritul de rezistență al rușilor considerabil. Superioritatea rușilor în privința tancurilor — a declarat el — face imposibilă o înaintare mai rapidă a trupelor române; cu toate acestea, deplasarea trupelor ar fi satisfăcătoare având în vedere superioritatea dușmanului. Rușii ar opera cu multă prudență, ceea ce ar sili trupele române să piardă timp. In afară de aceasta dușmanul s-ar afla în situația, din cauza superiorității sale în tancuri, de a întreprinde atacuri îndrăznețe și prin surprindere care provoacă dificultăți trupelor române, din care cauză ele dau dovadă de o prudență exagerată, fapt ce la rândul său provoacă încetinirea operațiilor.

în afară de aceste necazuri militare, Generalul mi-a mărturisit și îngrijorarea sa din cauza situației din interiorul țării. Știrile ar da naștere la diverse temeri.

Generalul Antonescu uitase oarecum că este și un Conducător de Stat. Sarcina sa în calitate de conducător al armatei îl absorbise cu totul, între timp, locțiitorul său Mihai Antonescu, domnea la București după plac, ceea ce s-a făcut curând simțit. în scurt timp afacerile Statului, tulburate de transformările politice și de izbucnirea războiului, au fost încurcate într-o harababură îngrozitoare. Generalul mi-a spus că este îngrozit de lipsa de autoritate a Administrației și de cofiizia care domnește în toate domeniile conduse de Mihai Antonescu.

Ceea ce m-a mirat foarte mult a fost că Generalul nu trăgea concluziile cuvenite din aceste constatări. Deși

și-a dat seama ce dezavantaje avea la București lipsa sa, el nu părea să vadă greșeala pe care o făcuse, preluând comandarea efectivă a trupelor de pe front. Căci aceasta a fost o greșeală, și anume nu numai din cauza consecințelor din țară, ci mai mult din motive principiale. Probabil că Generalul avea în vedere exemple istorice: un Cezar, un Napoleon, un Frederic cel Mare deținuseră doar atât conducerea politică cât și cea militară. La Antonescu ambiția militară nu era mai puțin puternică decât cea politică, dar el uita că exemplele sale istorice nu luptaseră decât pe socoteala lor și nu fuseseră niciodată la ordinul altora. Acesta era însă cazul său. în calitate

de comandant al frontului român, el era subordonat, deoarece spațiul mare al operațiunilor cerea acest lucru, unui comandament superior. El ar fi trebuit să-și dea seama că există două posibilități: el trebuia fie să treacă în subordinea vreunui general german, fie să lase comandarea frontului român în seama unui general român. Din nefericire, el a ales soluția greșită. în calitatea sa de Conducător de Stat el nu avea voie în nici un caz să exercite o asemenea funcție militară.

într-adevăr, el nu era numai supus ordinelor feldmareșalului von Rundstedt, ci indirect și generalului von Schobert, deși teoretic acesta îi era subordonat. împrejurările modificaseră însă acest raport teoretic. Schobert se găsea cu Armata a Xl-a pe flancul stâng al Grupului lui Antonescu. El avea sarcina să hotărască manevrele armatei sale, dar și să sincronizeze manevrele Grupului lui Antonescu cu operațiunile lui von Rundstedt. Când forțele lui von Rundstedt și-au început înaintarea spre sud-est, s-a alăturat sistematic și von Schobert. El a trebuit să includă grosul Armatei a IlI-a române (Corpul de vânători de munte și Corpul de cavalerie în Armata a Xl-a a sa și să dea restului trupelor române indicații corespunzătoare, deoarece acestea constituiau punctul nodal al manevrei sale. Este drept că aceste indicații au

avut întotdeauna caracterul unor „recomandări[4]* și „propuneri, dar aceasta nu a schimbat cu nimic faptul că erau adresate Generalului Antonescu de către generalul von Schobert. Eu am considerat și mai târziu, în împrejurări despre care va mai fi vorba, că punerea Conducătorului român în subordinea unui general german era intolerabilă. Prestigiul său de Conducător de Stat trebuia păstrat, căci el nu putea fi restabilit nici printr-o eventuală cunună de lauri obținută datorită unor succese militare.**

La plecare, Generalul mi-a recomandat să mă lupt mai ales pentru ca Armata română să obțină acele arme a căror lipsă se făcea atât de simțită.

în rest, el a declarat că în pofida tuturor dificultăților de pe front și din patrie, redobândirea Bucovinei și a Basarabiei trebuie apreciată ca un remarcabil rezultat politic. în țară domnea aceeași satisfacție, după cum am putut constata. Deasupra tuturor decepțiilor, plutea un optimism care era hrănit mai ales de redobândirea teritoriilor pierdute din răsărit

Fenomene în Hinterland

înainte de a mă reîntoarce la Berlin, m-am convins de situația din patrie. Observațiile mele erau puțin satisfăcătoare.

Erau evidente o mulțime de fenomene nevralgice. Dar nu se întâmpla nimic pentru a ie vindeca. Fie din lipsă de înțelegere, fie datorită faptului că necesitatea înlăturării lor fusese paralizată de o neputință crasă, fie din lipsă de seriozitate și bunăvoință, fie m sfârșit din intenție răuvoitoare.

Ceea ce m-a mâhnit în mod deosebit a fost separarea totală a patriei față de front. Această impresie s-a adâncit și mai mult mai târziu. în cursul întregului război nefast părea să existe două 1 u m i în România, care se deosebeau cras una de alta: lumea patriei și lumea frontului. Ele se diferențiau în mentalitate, în credință, ba chiar în interese. Lumea din interiorul țării nu avea nici un contact spiritual cu lumea frontului, cu excepția rudelor luptătorilor de pe front Ea se ocupa de cu totul alte gânduri și interese. Aveam sentimentul hotărâtor că România ducea numai un război militar, iar nu un război al poporului, după cum se afirma cu emfază prin proclamarea „Sfântului război al națiunii". Pe front domnea într-adevăr un impresionant elan și spirit combativ. în patrie erau însă cu toții preocupați numai de grija pentru o viață bună și pentru afacerile lor.

Guvernul inițiase așa-numita „românizare" a întreprinderilor evreiești. Această reformă compromitea nu numai regimul Antonescu, ci adâncea și mai mult ca înainte imoralitatea publică. în general, Guvernul român respingea o activitate antisemită m sensul prevederilor na- țional-socialiste. Deoarece însă nu putea opune o rezistență hotărâtoare presiunii germane, iar pe de lată parte era presat de cercurile naționaliste pentru a româniza întreprinderile evreiești, Guvernul s-a decis în cele din urmă să ia o astfel de măsură. Paralel se desfășurau și alte acțiuni antisemite, astfel mai ales în provinciile eliberate, unde evreii se făcuseră într-adevăr vinovați de numeroase acțiuni dușmănoase în vara lui 1940 și în cursul ocupației sovietice.

Corupția din cadrul administrației și vieții publice își punea amprenta pe această „românizare", destinată să însănătoșească viața economică, făcând din această acțiune una din cele mai infame măsuri guvernamentale. Reforma nu a servit, cu puține excepții, decât îmbogățirii politice a diverșilor „favoriți" și prin aceasta la crearea unei noi categorii de parveniți și afaceriști. Lăfăirea acestora în bogății nemeritate contrasta într-un mod demoralizant cu vărsarea neîncetată de sânge de pe front. Numeroase întreprinderi evreiești nu au fost „românizate" decât de formă și au rămas în continuare în mâinile evreilor, deoarece

proprietarii s-au putut „strecura“, folosindu-se de oameni de paie români. Adesea acești oameni de paie erau din nefericire înalți ofițeri în rezervă sau funcționari de Stat la pensie, care își puneau la dispoziție numele.

în politica Statului se afla pe primul plan problema Transilvaniei. Aceasta constituia nu numai cea mai importantă temă de discuție publică, ci și o problemă oficială. Mihai Antonescu nu pierdea nici un prilej pentru a aborda în mod public problema Transilvaniei. Știrile din nordul Transilvaniei asupra șicanelor ungurești indignau pe bună dreptate opinia publică română. Presa și purtătorii de cuvânt ai Guvernului îndreptau atacuri îndârjite la adresa Ungariei. Conducătorul Statului însuși înfiera măsurile ungare împotriva populației române din nordul Transilvaniei. Reacția ungară nu a întârziat. Presa ungară și purtătorii de cuvânt ai Guvernului ungar au întors vârful suliței și i-au învinuit la rândul lor pe români de pretinse măsuri de asuprire a ungurilor din sudul Transilvaniei.

Pe front trupele române și ungare luptau în unități apropiate împotriva dușmanului comun. în Hinterland însă disputa dușmănoasă lua forme tot mai înverșunate. Această situație era nefirească. în

România unde înverșunarea din cauza nedreptății suferite era îndreptățită, problema transilvană s-a agravat într-un mod care necesita o soluție rapidă. Dar conducerea germană, în competența căreia rezida această clarificare, declara că discutarea problemei transilvane urma să se facă după război. Conducerea română fusese amăgită de promisiuni demagogice; ea lăsa opinia publică română să creadă că problema transilvană va fi hotărâtă în sensul României și rezolvată îh mod concret în curând. Astfel problema transilvană era pe primul plan al tuturor intereselor publice. Ea avea mai multă actualitate decât însuși războiul și scopul acestuia.

După reîntoarcerea Basarabiei și Bucovinei la țara-mamă, războiul continuat în răsărit nu mai avea pentru opinia publică română decât un singur sens, anume de a redobândi cât mai curând nordul Transilvaniei. Astfel s-a realizat o legătură cu totul nelogică între războiul împotriva Uniunii Sovietice și problema transilvană. Trebuie să subliniem că tratarea confuză și nelogică a problemei transilvane se datora însuși Guvernului român, deoarece poziția acestuia era pur și simplu absurdă. în mod rezonabil nu puteau exista în problema transilvană decât două alternative: fie se ținea seama de faptul că România și Ungaria erau pe

același plan, luptând în calitate de aliat al Germaniei umăr la umăr și în acest caz Germania nu putea rezolva divergențele româno-ungare în favoarea unuia sau altuia dintre parteneri cât timp mai dura războiul, fie România trebuia să se decidă, dacă problema transilvană reprezenta o problemă urgentă pentru Guvernul român, să ia de la bun început o hotărâre fără Germania.

Generalul Antonescu avea credința naivă că problema transilvană poate fl rezolvată simultan cu cea a Basarabiei și Bucovinei, deși aceste două probleme făceau parte din complexuri politice cu totul diferite. Dar nu numai că el era pradă acestei iluzii, dar lăsa și opinia publică să creadă același lucru.

Speranța greșită că o reinstaurare a României Mari nu depinde decât de bunăvoința Germaniei, nu a reprezentat numai greșeala capitală în conceptul politic al Generalului Antonescu, ci a indus în eroare și întregul popor. Greșeala a dobândit astfel caracterul unei erori naționale. Din această eroare au luat naștere apoi acele iluzii politice, care nu au dus România numai într-un război sângeros, plin de jertfe și în cele din urmă la tragedia de la 23 august 1944, ci și într-un viitor care ar putea periclita însăși existența națională.

Treptat încordarea dintre România și Ungaria a dobândit aproape un caracter războinic. O consecință imediată a acestei evoluții a intervenit cu promptitudine: Germania a oprit livrările de material modem de război către Armata română. După experiențele amare din prima perioadă a războiului, Generalul Antonescu pusese problema înzestrării Armatei pe primul plan ca pe una din cele mai imperioase necesități. Din păcate, conducerea germană a ajuns însă la convingerea că încordarea dintre România și Ungaria include în sine pericolul unui „coup de tete dintr-o parte sau cealaltă. De aceea ea a oprit livrările de armament către ambele State. S-a ajuns chiar atât de departe, încât Guvernul german a**

început să bănuiască că România nu intenționează să utilizeze materialul modem de război numai pe frontul de răsărit, ci să-l ascundă parțial în interiorul țării, pentru a-1 ține pregătit în alte scopuri, printre altele pentru o dispută armată cu Ungaria.

Ne găseam deci într-un permanent cerc vicios!

De vină era situația falsă și nefirească m care intrase politica română. Pe de o parte eram aliați cu Germania și prin aceasta în mod necesar și cu Ungaria în lupta împotriva Uniunii Sovietice, pe de altă parte însă nu ne gândeam, mai ales după redobândirea Basarabiei și Bucovi-

nei, la altceva decât la o dispută armată cu Ungaria, căreia vroiam să-i luăm nordul Transilvaniei, dacă nu cu aprobarea Germaniei, atunci împotriva acesteia. în timp ce luptam împreună cu germanii și ungurii, s-a născut în multe capete ideea unei întoarceri a armelor. Cu cât insista mai mult conducerea română asupra clarificării problemei transilvane, cu atât creștea la Berlin bănuiala că România are intenții secrete.

Disputa româno-ungară a avut întotdeauna un caracter tragic. Oricât de important ar fi fost obiectul disputei, totuși nu ar fi trebuit să întunece rațiunea conducătorilor politici dintr-o țară și din cealaltă, deoarece exista pericolul să fie uitate adevăratele amenințări din cealaltă parte. Atât românii cât și ungurii se vedeau înconjurați din toate părțile de slavi. Singura cale liberă spre Occident și prin aceasta spre inima Europei ducea prin Viena. România și Ungaria constituiau împreună un coridor între blocul slav din răsărit și din sud-est Prin acest coridor se realiza legătura între Orient și Occident Puterea potențială a enclavei româno-ungare în mijlocul oceanului slav nu putea fi obținută decât prin solidaritate. Căci nici Ungaria și cu atât mai puțin România nu erau capabile prin forțele proprii să țină piept presiunii slave. Din nefericire nici România, nici Ungaria nu aveau conducători care să se ridice deasupra divergențelor dintre ele și să recunoască țelul politic comun superior.

Acest țel ar fi trebuit să aibă un moment de înviorare în cadrul alianței ungare și române cu Germania și anume: ridicarea și consolidarea unui dig româno-ungar, care ar fi putut despărți masa slavă și ține deschisă calea spre Occident. Ambele popoare sunt legate de acest Occident ca civilizație și cultură și în afară de aceasta și din punct de vedere al rasei; mai ales românii de origine romanică. Toate interesele politice și economice legau ambele țări de Occident, spre care nu putea duce decât un dig ridicat și

construit în comun.

Dar alianța cu Germania nu era un rezultat al acestei idei și nu era dominată de ea. Ea nu se baza decât pe considerente de oportunitate. Ungaria se simțea obligată să încheie alianța cu Germania, deoarece aceasta reprezenta o consecință logică a politicii sale de revizuire; România dimpotrivă s-a lăsat atrasă orbește de politica germană, deoarece spera să-și redobândească teritoriile pierdute în 1940. Acestea erau motivele reale ale alianței române și ungare cu Germania. Căci despre o simpatie a ambelor națiuni pentru Germania nu putea fi vorba, făcând

abstracție de câteva excepții, și cu atât mai puțin de o simpatie față de național-socialism. Astfel fundamentul pe care se baza alianța României și Ungariei cu Germania, era putred.

Puțini unguri și români s-au putut ridica în cursul măcelăririi reciproce deasupra motivelor acesteia și nimeni nu a jucat un rol conducător. Sentimentul național se declanșase puternic din cauza problemei transilvane și orbea intr-atâta conducerea ambelor popoare, încât și-au baricadat calea spre Occident Simpatiile pentru democrațiile occidentale dominau în ambele țări; ele nu avea însă șanse pentru o realizare concretă în viitor, dacă nu se menținea liberă calea comună spre Occident și în special spre Germania. Căci trecând peste problema existenței sau inexistenței național-socialismului, nu trebuia pierdută din vedere existența permanentă a poporului german, deoarece acest popor german întruchipează inima Europei și deoarece fără această inimă nu este de conceput o civilizație europeană. Chiar și o Germanie învinsă constituia unica punte prin care România și Ungaria ar fi putut găsi calea spre democrațiile occidentale. Idealurile și civilizația acestor democrații occidentale ar fi avut sens pentru România și Ungaria numai dacă ar fi avut valabilitate și pentru o Germanie înfrântă. De aici și necesitatea unei solidarități conștiente, clarvăzătoare, între România, Ungaria și Germania. O solidaritate care trebuia să depășească etapa revoluției național-socialiste, precum și divergențele naționale româno-ungare.

în caz contrar, dacă Germania ar fi fost la rândul său bolșevizată, ambele țări ar fi nimerit incontestabil sub influența și sub dominația Rusiei Sovietice. O reîntoarcere la democrație ar fi fost posibilă pentru România și Ungaria numai dacă Germania ar fi devenit de asemenea democratică după înfrângerea sa. Oricum am fi privit deci lucrurile în fața perspectivei și viitorului: puntea româno-ungară spre inima și

Occidentul Europei și în special spre Germania trebuia să rămână cu orice chip intactă.

Din păcate, nici România, nici Ungaria nu și-au dat seama de acest imperativ categoric al propriei lor existențe politice și naționale!

*

O altă observație pe care am făcut-o la București și pe care am apre- ciat-o imediat ca pe o povară grea, a fost încordarea care domnea între Regele Mihai I și cercul din jurul său pe de o parte și Generalul Antonescu și anturajul acestuia pe de altă parte. Era ca și cum Generalul

însuși, dar mai mult încă, anturajul său trata nu pe Rege direct, dar cercul care-1 înconjura pe acesta ca pe un fel de cantitate neglijabilă. Au fost impuse Curții anumite îngrădiri și a fost supusă la o anumită supraveghere. încă de atunci s-a creat un fel de „Curte“ în jurul Conducătorului Statului și această „Curte" se străduia să concureze cu adevărata Curte Regală. într-adevăr, puterea se găsea în mâinile Generalului, în timp ce Curtea Regală nu mai avea decât un caracter pur reprezentativ. în afară de aceasta opinia publică vorbea despre gesturi nedelicate față de Rege și de anturajul său, fie din partea Generalului însuși, fie din partea suitei sale. Aceste gesturi au dobândit un caracter înverșunat mai ales din partea persoanelor feminine. Doamna Antonescu dăduse de înțeles cu diferite ocazii că trebuie considerată „prima doamnă" a României, ceea ce nu a indispus numai pe Regina-mamă Elena, ci și întreaga opinie publică românească.

Eu însumi l-am auzit pe unul din aghiotanții Regelui (colonelul An- dronescu) plângându-se cum Curtea Regală nu este informată despre evenimentele la zi, chiar despre cele de pe front, decât prin intermediul ziarelor. Această situație neplăcută a luat forme din ce în ce mai îngrijorătoare și primejdioase, cum avea să se dovedească mai târziu.

Impresii de pe frontul german de răsărit

Abia întors la Berlin, am fost invitat împreună cu ceilalți atașați militari să vizitez o unitate a Grupului de Armate german din răsărit.

Această vizită a avut loc în sfera Grupului de armate din nord, subordonat feldmareșalului von L e e b. Cartierul general al lui von Leeb se găsea la Pskov, un oraș care mi-a creat o impresie zdrobitoare asupra situației din Uniunea Sovietică. Pskov rămăsese aproape cu totul cruțat de lupte, în timp ce regiunile prin care am trecut fuseseră într-o mare măsură pustiite. înseși luptele distruseseră mult, dar mai ales bolșevicii în retragere care dădeau foc la tot în urma lor. Orașul Pskov fusese ocupat abia de curând. între timp, nu avuseseră loc nici un fel de modificări în caracterul orașului; totul purta încă amprenta sovietică. Orașul și populația făceau o impresie dezolantă: primitivism, mizerie, nivel de trai cât mai scăzut posibil, fațade dărăpănate și ferestre acoperite cu scânduri; nici o urmă de comerț și economie.

Pe front am avut aceeași impresie ca și pe cel românesc: trupele sovietice opuneau pretutindeni o rezistență înverșunată, care nu putea fi înfrântă decât cu eforturi și pierderi grele. Este drept că forțele ger-

mane câștigaseră mult teren în interiorul Rusiei și obținuseră succese uriașe, dar până atunci — era la începutul lui august — nu reușiseră frică să înfrângă coeziunea strategică a armatei roșii. Dimpotrivă, acțiunea la început rapidă s-a încetinit fri diverse sectoare. Rezistența rușilor avea pe alocuri o fermitate îngrijorătoare.

La toate comandamentele germane, pe care le-am vizitat, încrederea în victorie părea de nezdruncinat. Un ochi atent ar fi putut însă constata ici și colo începutul unei nervozități.

Feldmareșalul von Leeb era pe cale de a înainta spre Leningrad, ceea ce a reușit în apropierea orașului s-a oprit pentru a-și aduna forțele și a aștepta materialul de atac necesar; dar ultima lovitură hotărâtoare nu a putut să o dea. Leningradul nu a fost niciodată cucerit.

Am reflectat mult asupra problemei de ce Leningradul nu a fost niciodată cucerit Dezlegarea acestui secret am aflat-o în lagărul de internare Seckenheim de la însuși feldmareșalul von Leeb: el făcuse atunci toate pregătirile pentru asedierea Leningradului, iar mijloacele care-i stăteau la dispoziție nu lăsau nici o îndoială că orașul cădea relativ ușor. în ajunul atacului a sosit de la Hitler ordinul inexplicabil de a renunța la atac. Motivele acestui ordin trebuie să fi fost de natură politică, credea von Leeb. Se prevăzuse probabil să se lase Leningradul finlandezilor, și Hitler părea să nu aibă nici un interes să scoată pentru aceștia castanele din foc.

Odessa — sau marea decepție

Luna septembrie a adus lupte grele ale trupelor române pentru cucerirea Odessei. întregul ansamblu al acestor lupte nefericite a fost o consecință strategică a imposibilității de a ține pasul, așa cum se prevăzuse, cu operațiunile aflate în curs. Bolșevicii, ce se retrăseseră din Basarabia, găsiseră timp să plece în sud pentru a

constitui un puternic cap de pod în jurul Odessei, pe care voiau s-o mențină. De aceea trupele române, după ce trecuseră Nistru și făcuseră de asemenea o cotitură spre sud, pentru a rămâne pe urmele rușilor, au întâmpinat o rezistență neașteptat de îndârjită în jurul orașului. Au urmat apoi în cursul întregii luni septembrie lupte de atac deosebit de grele, dar fără succes, pentru cucerirea capului de pod sovietic, care în pofida unor mari pierderi române, nu a putut fi luat Treptat, cucerirea Odessei a devenit o problemă de prestigiu pentru Armata română. De aceea, atacul era tot

mereu reînnoit, fără a depăși însă câștigarea unor poziții infime. Superioritatea înarmării sovietice se făcea și aici puternic simțită. Pierderile au devenit insuportabile. în mod corespunzător a crescut și nervozitatea trupelor românești, adoptând forme critice.

Cu toate acestea, Odessa trebuia cucerită cu orice preț!

La stânga trupelor române, forțele germano-ungare încheiaseră cotitura lor spre Marea Neagră și ocupaseră Nikolaevul. Odessa era acum un spin în frontul român. El trebuia înlăturat cât mai rapid posibil. Atacurile au fost reluate cu o îndârjire și mai mare, fără alte rezultate decât noi pierderi și mai grele încă. Comandantul Armatei a IV-a, generalul *Ciupercă,* a fost înlăturat din post și înlocuit cu generalul *Iacobici;* totodată s-a produs o regrupare de forțe și s-au făcut noi pregătiri temeinice de atac. Pe frontul din jurul Odessei domnea în tot acest timp inactivitatea.

Opinia publică românească, care aflase de grelele pierderi, era foarte îngrijorată. Conducătorul Statului însuși se găsea într-o mare iritare. Odessa îi provocase atâtea decepții amare, încât i-a ordonat noului comandant al trupelor de atac să cucerească în cele din urmă orașul. în rest nu mai dorea să audă nimic despre

această blestemată nouă „vale a plângerii[4]*.[XVI]

Se sperase că va fi un război mai ușor! Acum se dovedea a fi neobișnuit de greu și de încet. El cerea jertfe nebănuite. Nerăbdarea generală sporea de la o zi la alta. Cu toții doreau să se pună capăt acestui lanț nesfârșit de jertfe: după căderea acestui oraș Armata română trebuia să se întoarcă acasă! Se auzeau deja critici rostite în șoaptă în cercurile celor care rămâneau „îh rezervă și condamnau „aventura** de la Odessa.**

„Ce caută trupele române la Odessa? — șopteau vocile. „România începuse acest război pentru a ocupa din nou Basarabia și Bucovina. Acest lucru s-a întâmplat slavă Domnului. Ce mai caută deci trupele române dincolo de Nistru? Ajunse la vechea graniță, ele ar fi trebuit să se oprească. Dacă au chef, să se bată germanii în continuare singuri cu rușii!**

Oricât de superficiale și absurde ar fi fost aceste șoapte, ele pătrundeau totuși adânc în opinia publică. Faptul că era o imposibilitate de a

---

XVI **„Valea plângerii[44] de la Plevna, unde trupele române au suferit pierderi grele (campania din 1877-1878).**

întrerupe o operațiune militară în curs de desfășurare, numai pentru că trupele române își atinseseră scopul lor politic, nu era de înțeles aproa* pe deloc.

Ultima hotărâre a comandamentului român de la Odessa urmărea să dea operațiunii caracterul unei ocupații. Pe de o parte se urmărea găsirea liniștei necesare pentru a întreprinde reorganizarea și pregătirea forțelor armate, iar pe de altă parte se urmărea să se evite noi pierderi grele. între timp, trupele germane împinseseră mai departe pe ruși înspre litoralul Mării Negre. Odessa nu mai putea fi deci menținută. Conducerea sovietică s-a hotărât s-o evacueze.

La începutul lui octombrie m-a informat Statul Major german că au fost constatate importante manevre rusești în regiunea Odessei în direcția portului. Activitatea febrilă din port dovedea că sovieticii se retrag din Odessa. Totodată au fost semnalate și puternice manevre navale de Ia Odessa înspre porturile din Crimeea. Armata a Xl-a germană, în cadrul căreia se găseau și unitățile române de vânători de munte și cavalerie, ajunsese la poarta nordică a Crimeei.

Am comunicat cele auzite Statului Major român. Nu știu dacă Armata a FV-a a reluat atacul pe baza informației mele sau din proprie inițiativă. Oricum ar fi stat lucrurile, momentul favorabil fusese pierdut. Atacul era îndreptat în gol, deoarece trupele sovietice părăsiseră aproape în întregime Odessa. Cucerirea a mers de la sine. Numărul prizonierilor și prada de război erau insignifiante. Trupele bolșevice își îndepliniseră cu măiestrie sarcina.

în pofida acestei decepții, întreaga țară a răsuflat ușurată. Drama de la Odessa se sfarșișe și odată cu ea — se credea îh țară — se sfârșise și războiul pentru România.

Din nefericire, această presupunere era cu totul nejustificată.

După cucerirea Odessei trupele române au ocupat întreaga Trans- nistrie, care potrivit unei înțelegeri cu conducerea germană (Acordul de la Tiraspol) a primit o administrație militară română. Recolta bogată din Transnistria — România avusese comparativ o recoltă slabă — a ajutat conducerea română să treacă cu bine anul 1941, fără ca Transnistria să fi avut prea mult de suferit.

Conducerea germană s-a declarat de acord să cedeze Transnistria României, deoarece presupunea că România va renunța acum la cererea de revizuire a problemei transilvane și s-ar declara eventual satisfă-

cută cu această compensație. Dar aceasta era o iluzie, deoarece nimic nu putea șterge în mintea românilor nedreptatea dictatului de la Viena.

îmi amintesc că la întâlnirea din februarie 1942 între Hitler și Mareșalul Antonescu (între timp Regele Mihai I acordase lui Antonescu rangul de Mareșal al României) s-a vorbit și despre Transnistria. Hitler l-a încurajat pe Mareșal să anexeze în întregime Transnistria, îh timp ce Antonescu era decis să considere provincia numai ca o regiune aflată sub ocupație militară. Totuși — pentru a spune tot adevărul — l-am auzit pe Mareșalul Antonescu spunând că Transnistria ar oferi posibilități de rezolvare a problemei țărănești din România. El considera reforma agrară din 1919-1920 epuizată îh efectul ei și credea că mai devreme sau mai târziu va fi necesar să se împartă din nou pământ populației țărănești care creștea rapid. în cursul mai multor zboruri deasupra Transnistriei, el constatase lipsa de densitate a populației în această regiune. Mari suprafețe, spunea el, sunt în întregime goale. De aceea vedea considerabile posibilități de colonizare în cazul unei anexări a Transnistriei. Cu toate acestea, el a păstrat o atitudine prudentă față de Hitler; printr-o acceptare a Transnistriei s-ar fi slăbit poziția română în problema transilvană. Pe de altă

parte ieșea limpede la iveală intenția lui Hitler de a interesa România pe cât posibil pentru regiunile din răsărit. îmi amintesc cum Hitler, stând în fața unei hărți a Rusiei, i-a pus Mareșalului în mână un creion roșu și l-a îndemnat să deseneze el însuși linia până la care dorește el să se întindă cucerirea sau poate anexarea definitivă de către români. Mareșalul Antonescu a răspuns că nu vrea să pună în seama României sarcini insuportabile și că Transnistria este suficientă pentru capacitatea română de administrare.

în acea vreme începuse să se enunțe ideea că Germania dorește să orienteze atenția României înspre răsărit din cauză că conducerea germană intenționează să creeze o Transilvanie autonomă, probabil sub protectoratul german.

Această idee circula în cercurile de partid germane și este foarte posibil ca însăși conducerea germană să fi avut în vedere o asemenea soluție ca pe o posibilitate de rezolvare a problemei Transilvaniei. Efectiv conducerea germană nu a făcut însă niciodată vreun gest, care ar putea fi interpretat în acest sens. Poate că o Germanie învingătoare s-ar fi gândit la o autonomie a Transilvaniei.

încheierea operațiunilor de lângă Odessa a reprezentat pentru România și sfârșitul campaniei din 1941. O parte a Armatei române însă, și anume Corpul de vânători de munte, și Corpul de cavalerie, desprinse din Armata a IlI-a, au fost înglobate în Armata a Xl-a germană și au participat la ofensiva asupra Crimeei. Trupele române au luat astfel parte la blocarea Sevastopolului și la luptele de la Kerci. Toate celelalte trupe române, mai ales Armata a IV-a, au fost retrase în țară pentru a fi complectate și reorganizate. Ca trupe de ocupație în Transnistria au rămas patru divizii. Ele erau în general înzestrate numai cu mijloace ușoare de luptă și nu aveau decât câteva unități de artilerie ușoară.

Probleme interne și externe ale României la sfârșitul anului 1941

Eliberată de grijile militare, conducerea română desfășura o considerabilă activitate de reconstrucție în aproape toate domeniile. Interesul primordial privea firește Armata, care a fost complectată, din nou instruită și pusă la curent cu cele mai recente metode de luptă. Pierderile de ofițeri fuseseră neobișnuit de mari (peste 5 000 de ofițeri și aproape la fel de mulți subofițeri căzuseră în lupte) și trebuiau acum compensate. Noile unități urmau să primească și arme modeme.

Energia și dinamismul Mareșalului îi antrena pe toți. întreaga țară s-a transformat într-un atelier. Lucrările agricole de toamnă au fost întreprinse într-o proporție necunoscută până atunci în România, în pofida timpului nefavorabil. Se prevăzuse un mare program de construire a șoselelor, precum și de extindere și modernizare a căilor ferate. Programul prevedea pentru următorii doi ani lucrări care înainte nu fuseseră efectuate nici măcar în 20 de ani. Ș i aceasta în toiul războiului!

După cele spuse de el însuși, Mareșalul trebuia să facă ordine în harababura provocată în lipsa sa de Mihai Antonescu îh aproape toate domeniile. Această încordare sporită și permanentă a contribuit la slăbirea vitalității Mareșalului, măcinată și de o boală misterioasă. Boala se strecura pe nesimțite și nu a putut fi depistată cu claritate, mai ales la început

în politica externă lupta pentru Transilvania se ducea cu mai multă înverșunare ca oricând. Ambasadorul de la Berlin, Bossy, era bombar-

dat zilnic cu telegrame, care atrăgeau atenția asupra abuzurilor făcute de autoritățile ungare în nordul Transilvaniei; la acestea se adăugau voluminoase rapoarte documentare de același gen. Bossy se găsea într-o activitate continuă. El își petrecea aproape tot timpul cu aceste documentații, fără a avea totuși vreun succes. Aceasta, deoarece bazele pe care se desfășura această luptă politică și diplomatică, erau false! Toate eforturile conducerii române de a determina Germania la o revizuire în favoarea României, întâmpinau un refuz încăpățânat. Germania nu era pregătită să pună problema din nou în discuție. Bossy era disperat și de părerile greșite pe care și le făcea Ministerul de Externe român și mai ales Mihai Antonescu despre funcționarea aparatului de conducere german. Ambasadorul României primea aproape zilnic însărcinarea de a se duce cu o problemă sau alta la ministrul de externe german von Ribbentrop, adeseori pentru a protesta împotriva abuzurilor autorităților ungare. Bossy nu putea face acest lucru din simplul motiv pentru că nu îl vedea niciodată pe Ribbentrop. Numai cu prilejul prezentării scrisorii sale de acreditare și mai târziu cu diferite ocazii festive putuse să schimbe cu Ribbentrop câteva cuvinte de politețe. Aceste însărcinări ce i se dădeau nu aveau deci nici un sens. Ribbentrop nici nu-și exercita de altfel funcția la Berlin. Sediul său era îh apropiere de Cartierul General

al Fuhrerului, îh Prusia Orientală și ei primea aici pe diplomații străini numai în cazuri extraordinare. Purtătorii de afaceri străini tratau numai cu Ministerul de Externe; acesta devenise m regimul național-socialist un simplu birou de înregistrare și nu avea nici inițiativă, nici puteri depline.

Bossy mergea deci pe singura cale ce îi rămăsese, anume la subsecretarul de Stat Woermann, care conducea secția politică a Ministerului de Externe. Deoarece Bossy nu avusese curaj să-l informeze pe Mihai Antonescu asupra situației, el s-a afundat mtr-o situație neplăcută. în timp ce ambasadorul german la București îl putea vedea oricând pe ministrul de externe Mihai Antonescu, Bossy trebuia să ia contactul la Berlin cu Woermann și în cel mai bun caz cu secretarul de Stat Weizsăcker, care însă nu putea nici el decât să promită că va transmite cele prezentate mai departe, ceea ce nu avea de altfel nici un răsunet când se întâmpla. Woermann era un cinic. El nu se ferea să-i declare lui Bossy că toate protestele sunt de prisos. Odată, când Bossy i-a înmânat din nou unul din memoriile sale, Woermann l-a aruncat pur și simplu în sertar și a spus:

— Vedeți unde-lpun? Să nu credeți că-l voi citi vreodată! De altfel am primit ieri un document asemănător de la ambasadorul ungar, Sto- jây. Nu vă supărați deci, căci nu l-am citit nici pe acela!

Bossy făcea greșeala de a nu comunica astfel de incidente, deoarece considera mai înțelept să nu învenineze relațiile. De asemenea el nu l-a informat pe Mihai Antonescu că nu poate vorbi cu Ribbentrop și deci nu-i putea înmâna protestele. El se temea probabil că Bucureștiul va crede că nu are la Berlin cele mai bune relații. Probabil că Bucureștiul nici n-ar fi înțeles că un diplomat străin nu avea posibilitate să pătrundă la Ribbentrop, deoarece în România era o cu totul altă situație și era relativ ușor să ajungi la ministrul de externe sau chiar la Mareșal.

în cele din urmă s-a constituit o comisie germano-italiană de cercetare, care a plecat la fața locului și a examinat situația atât în sudul Transilvaniei cât și în nordul Transilvaniei, preluat de unguri. Comisia a procedat foarte sistematic și a ajuns la rezultatul că o mare parte din reclamații erau îndreptățite: atât cele române cât și cele ungare. Spre avantajul nostru, comisia a constatat că nordul Transilvaniei era locuit demai mulți români decât unguri. Dar nici această constatare nu a avut influență asupra hotărârii germane de a aborda problema transilvană în timpul războiului. Singura consecință practică a anchetei, anume armistițiul încheiat între partea ungară și română, important pentru Germania, a fost de scurtă durată. Cele două părți au reluat după un timp disputele pe același ton. Problema a rămas deci în continuare acută.

Semne nefaste în răsărit

în octombrie 1941 l-am însoțit pe subsecretarul de Stat al Aviației, generalul Jienescu, la cartierul general al mareșalului Goring. Generalul Jienescu i-a înmânat lui Goring cele mai înalte ordine de război române,

astfel ordinul „Mihai Viteazul”, toate clasele, precum și Crucea de Aur a Aviației, și s-a folosit de prilej pentru a-i cere mareșalului un sprijin mai efectiv în înzestrarea aviației române cu material modem.

Pierderile aviației române fuseseră foarte grele. Nu mai exista nici măcar materialul de instrucție și exerciții necesar pentru a umple golurile.

Cartierul general al lui Goring se găsea la o distanță de aproximativ o oră și jumătate de mers cu autocamionul de la Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală. Mareșalul își alesese ca reședință de război uriașul și frumosul domeniu de vânătoare din, „Rominter Heide”. Aici

îi plăcuse să se stabilească și împăratului Wilhelm al II-lea. Goring nu folosea vechiul castel de vânătoare al lui Wilhelm, deoarece i se părea demodat și nu era pe gustul său. El își construise un castel modem și spațios, în care se instalase și cartierul general al aviației germane. Castelul era într-adevăr foarte frumos. Deosebit de frumoase erau sculpturile în lemn cu scene de vânătoare care împodobeau toate încăperile.

Mareșalul era într-o dispoziție excelentă. Sensibil cum era pentru decorații militare, el și-a pus de îndată toate distincțiile românești. După aceea, ne-am așezat la masă. Aceasta era, spre deosebire de cea a lui Hitler, foarte bogată și distinsă. Cunoscutul gust pentru lux al mareșalului ieșea cu claritate la iveală. în timpul mesei Goring a tunat și a fulgerat împotriva autorităților ungare din Bacika, deoarece acestea tratau prost populația germană de acolo, după cum i se comunicase; probabil că vroia să facă plăcere oaspeților români. Mai târziu Goring mi-a povestit jovial și plin de umor de renghiurile pe care i le juca cerbul său favorit Hermann — îi dăduse numele său. Aceasta, spunea el, nu-1 lasă să doarmă noaptea. El venea până la fereastră și-și freca coarnele de aceasta. Parcul de vânătoare Romintev număra pe atunci nu mai puțin de 1 700 de

cerbi.

Vizita noastră a avut rezultate satisfăcătoare, deoarece mareșalul a aprobat anumite livrări de material pentru aviația militară.

El ne-a informat și despre noile planuri ale conducerii germane, care se pregătea să concentreze forțe pentru a da bolșevicilor lovitura de grație. Goring ne-a arătat pe hartă masivele concentrări de forțe ale unităților de tancuri conduse de Guderian, care înaintau spre Tuia și urmau să cotească de acolo la sud de Moscova, în timp ce Grupul de armate al feldmareșalului von Bock urma să atace Capitala sovietică frontal. Puternice unități de aviație sprijineau operațiunile ample aflate în desfășurare pentru cucerirea Moscovei.

Am părăsit cartierul general al lui Goring în convingerea că speranțele acestuia într-un efect hotărâtor al apropiatei lovituri erau îndreptățite. Dar și în acest caz s-a adeverit zicala: „Omul gândește, Dumnezeu conduce!“ Câteva săptămâni mai târziu a venit peste noapte o iarnă neașteptat de grea și a avut efecte pustiitoare asupra acțiunilor de luptă aflate m plină desfășurare. Munți de zăpadă au îngropat escadrilele germane de tancuri și artileria grea și împreună cu acestea și speranța conducerii germane de a da lovitura hotărâtoare în răsărit. Lovitura destinului a fost foarte dureroasă pentru conducerea germană. Toate

calculele și planurile au fost date peste cap. Greaua iarnă rusească a luat cu totul prin surprindere Wehrmachtul german. El nu era deloc pregătit, a suferit pierderi grele în oameni și material și a trebuit să suporte adânci infiltrări ale dușmanului în frontul de mijloc și din sud. Lovitura a făcut pentru prima dată de la începutul glorioasei revoluții național-socialiste să se clatine încrederea nezdruncinată în forțele proprii a conducerii germane. Doborâtă ca de un fulger din înălțimea triumfului său, ea s-a văzut silită acum să caute o ieșire pentru a preîntâmpina nenorocirea.

Campania din anul 1942

Situația de pe frontul de răsărit la sfârșitul lui 1941

Campania din 1941 nu a adus deci hotărârea așteptată cu atâta nerăbdare de conducerea germană. Armata roșie scăpase numai cu greu de periculoasa încercuire germană, dar ea își păstrase echilibrul strategic. Totuși forțele ei erau măcinate de uriașele pierderi și dezorientate de puternicele lovituri. Conducerea sovietică era conștientă că o așteptau zile grele și că trebuia de aceea să folosească din răsputeri șansele oferite de iama grea. Iama dădea soldaților ruși mai întâi posibilitatea de a se folosi de rezistența lor naturală la frig față de soldații germani inferiori în această privință. Forțele germane nu trebuiau să aibă timp pentru a se reorganiza potrivit cu noua situație avantajoasă; de aceea conducerea sovietică trebuia să acționeze rapid. în afară de aceasta, era neapărat necesară mai ales o reorganizare a forțelor și o intensificare a producției.

încet, încet conducerea germană a putut pune din nou stăpânire pe situație. Ea a depus toate eforturile pentru a face față situației prin improvizații. Operațiunile au fost adaptate la condițiile de iarnă și aprovizionarea frontului a fost asigurată oarecum în mod satisfăcător. Paralel se desfășura un program

cuprinzător pentru pregătirea campaniei proiectate pentru 1942, care trebuia să aducă lovitura hotărâtoare, ce nu putuse fi obținută în 1941.

De o parte și de cealaltă a frontului, ce sângera din răni grele, a început deci o competiție înverșunată pentru folosirea tuturor surselor de putere. Avantajul era de partea sovietică, ale căror surse de materii prime erau inepuizabile și care nu cereau decât o mână energică pentru a obține maximum de succes. Competiția trebuia să ducă în mod fatal la

o superioritate materială a sovieticilor, deoarece baza energetică a germanilor era considerabil mai mică decât cea sovietică. Momentul acestei superiorități sovietice a venit însă abia mult mai târziu, deoarece producția germană de război și-a putut menține un anumit timp avansul său organizatoric.

Conducerea germană era conștientă că hotărârea avea să vină în anul următor. O nouă amânare ar fi pus pentru totdeauna sub semn de întrebare victoria în răsărit. Timpul lucra împotriva Germaniei.

în decembrie 1941, războiul s-a extins prin atacul Japoniei împotriva Americii, devenind un conflict mondial. Debutul japonez în Pacific a adus succese rapide și strălucite, care au întărit încrederea conducerii germane în victoria finală. Aceste succese au făcut să treacă pe ultimul plan și noua slăbiciune morală a Axei: acțiunea japoneză în Pearl Harbour era neleală în toate privințele și constituia alternativa agresiunii germane împotriva Rusiei.

Anglia și America au demonstrat o slăbiciune surprinzătoare pe noul front creat de Japonia. Succesele fulgerătoare ale Japoniei micșorau într-o anumită măsură temerile cauzate prin uriașele surse de materii prime ce intraseră în funcțiune în tabăra adversă prin participarea Americii la război.

Sub aceste auspicii a început campania din 1942. în pofida tuturor loviturilor grele, Germania se afla în

culmea puterii. încrederea revenise în măsura în care Germania devenise din nou stăpânul situației. Se deschideau acum noi perspective promițătoare.

Pregătirile germane pentru campania din 1942

în cadrul pregătirilor pentru anul 1942, conducerea germană s-a străduit să-și consolideze mai ales relațiile cu partenerii Tratatului Tripartit. Eșecul din răsărit zdruncinase încrederea inițială a acestora, de aceea ea trebuia restabilită pentru a determina aceste Puteri să acorde ajutorul devenit și mai imperios acum în lupta împotriva sovieticilor.

Partenerii au fost invitați pe rând la convorbiri. Problema colaborării militare în apropiata campanie de vară a trecut pe planul doi în fața problemelor economice fundamentale. Germania vroia să aibă certitudine asupra bazelor economice și de materii prime de care putea dispune în vederea realizării marelui său plan de mobilizare. Din acest punct de vedere România reprezenta unul din principalii factori.

Mareșalul Antonescu a primit de asemenea o invitație la Cartierul General al lui Hitler. La scurt timp înaintea vizitei au avut loc câteva evenimente care l-au neliniștit puternic pe Mareșal.

în cursul luptelor din jurul Harkovului, rușii reușiseră să străpungă pozițiile germane. Temperatura era de 30 de grade sub zero. Cu mult inferioare din punct de vedere numeric și paralizate de frig, trupele germane nu au putut respinge atacul sovietic întreprins la sud-vest de Harkov, care pătrundea în Hinterland și adopta forme îngrijorătoare. Deoarece conducerea germană nu dispunea de rezerve, ea s-a adresat Mareșalului Antonescu și i-a cerut să-i pună la dispoziție trupele de ocupație aflate în Transnistria. Mareșalul a declarat însă că aceste unități, potrivit caracterului lor de trupe de ocupație, nu posedă suficiente mijloace de luptă, mai ales aproape deloc artilerie. La aceasta i s-a spus că trupele vor primi material necesar înainte de a intra în luptă. Mareșalul era neplăcut impresionat de situația în care se găsea Comandamentul german, dar a aprobat, având în vedere pericolul. Mai întâi a fost pusă la dispoziție Divizia a 2-a română de infanterie. Ea nu avea aproape deloc artilerie. Așa cum fusese, ea a fost trimisă în luptă, deoarece nu i s-a dat armamentul necesar care îi fusese promis.

Mai târziu au fost trimise și alte trupe românești m spațiul de sud- vest de Harkov. Și anume, Diviziile 1, a 4-a și a 20-a infanterie — în condiții asemănătoare cu ale Diviziei a 2-a. Toate aceste unități au fost înglobate apoi în Corpul VI Armată de sub comanda generalului Draga 1 i n a și au cucerit o glorie strălucitoare în războiul din timpul iernii, cât și mai târziu în lupta pentru Harkov, care a inițiat campania din 1942.

Neliniștit de toate aceste evenimente și cu încrederea zdruncinată în conducerea germană, Mareșalul Antonescu a venit la mijlocul lui februarie la Cartierul General al Fuhrerului. Ministerul de Externe ne invitase pe Bossy și pe mine pentru a veni în

întâmpinarea Conducătorului Statului până la graniță. Hitler a pus la dispoziție un tren special cu care am plecat până la Sniatyn îh întâmpinarea Mareșalului, însoțiți de șeful Protocolului, baronul von Dornberg și de o numeroasă suită de personalități civile și militare.

Era evident că se făcea o primire deosebită Șefului Statului român, întregul traseu prin Polonia, de la Sniatyn până la vechea graniță germană, era asigurat de posturi militare. în timp ce priveam pe fereastră trupele germane de cavalerie, mi-a venit în minte că tot la fel fuseseră

păzite și călătoriile cu trenul ale Țarului. Privindu-1 pe Mareșal pentru a constata ce impresie făcea asupra lui spectacolul, nu se putea citi nimic pe fața lui. încerca probabil două sentimente: aversiune față de o risipă atât de exagerată și de absurdă de forțe umane pentru securitatea persoanei sale, pe de o parte, și satisfacție din cauza onoarei ce i se făcea, pe de altă parte.

Tot astfel, Cartierul General al Fuhrerului din Prusia Orientală se găsea într-o splendită pădure de pini în apropiere de Angerburg. Intrarea în această pădure era neobișnuit de bine păzită. La fiecare cotitură se vedeau sentinele. Cartierul General se găsea într-un mare număr de adăposturi de beton; Hitler însuși locuia într-un asemenea bunker, care avea legătură cu o spațioasă baracă de lemn, în care se găseau încăperile de lucru și de recepție. Totul era impresionant de simplu.

Convorbirile au fost începute, după prezentările de rigoare, cu o expunere a lui Hitler asupra situației generale a războiului și îh special asupra situației de pe frontul răsăritean. Am fost foarte impresionat de claritatea și siguranța cu care prezenta Hitler situația. M-a uimit mai ales bogăția cunoștințelor sale militare. Vocabularul său militar era desăvârșit și demn de un comandant de oști. Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost sinceritatea absolută a prezentării situației. Hitler nu înfrumusețea nimic; el prezenta totul în lumina adevărată, mai ales situația nu prea

strălucită din răsărit.

După prezentarea situației, Hitler a dat un dejun în cinstea Mareșalului. Ca de obicei a luat parte la acesta numai un cerc limitat de persoane. Grosul suitei lui Hitler și a Mareșalului lua masa separat, prezidați de un ministru german. Masa era neobișnuit de simplă și de frugală. Nu se deosebea aproape deloc de o masă de pe front: supă, un fel de mâncare și desert, la acestea vin roșu sau alb după plac. Lipsea șampania! Tacâmul și vesela erau de asemenea foarte simple. Serviciul era efectuat de subofițeri SS de cel mai pur tip germanic și de o frumusețe și curățenie bătătoare la ochi. Hitler și Mareșalul au consumat mâncăruri cu legume. De asemenea Hitler a băut un fel de ceai din plante medicinale; Mareșalul nu a băut nimic. La masă nu se fuma, mai ales în prezența lui Hitler.

în timpul mesei, Hitler vorbea puțin. Conversația era de altfel dificilă, deoarece nici Mareșalul, nici Mihai Antonescu nu cunoșteau limba germană. De aceea, a fost invitat la masă și translatorul șef al lui Hitler, dr. Paul Schmidt, care traducea fiecare cuvânt al lui Hitler în

franceză și fiecare cuvânt al Mareșalului îh germană. Astfel conversația înainta greoi.

Era foarte interesant să observi felul și ținuta fiecărei personalități în parte. Hitler era tăcut, dar plin de atenție; mesei în sine el nu-i acorda aproape nici o atenție. Mânca fără eleganță, fără a se strădui să adopte vreo poză oarecare, aplecându-se mult deasupra farfuriei. Această ținută dezavantajoasă scotea în evidență profilul său; nasul avea o linie neobișnuit de clară. Mâinile erau de asemenea foarte frumoase și trădau înclinații artistice.

Mareșalul Antonescu avea maniere îngrijite în timpul mesei și ținuta firească a soldatului malt în grad. El se străduia să ghicească cuvintele lui Hitler mai înainte de a le fi tradus translatorul. I se citeau pe față eforturile provocate de acest gen de discuție.

Mihai Antonescu trăda prin toate gesturile și mișcările natura sa lipsită de caracter. Era de ajuns să-l privești cum se străduia cramponân- du-se să imite felul german de a ridica paharul și de a bea, pentru a vedea de îndată prefăcătoria sa neabilă. Un surâs fals era întipărit pe trăsăturile sale. Era deosebit de interesant să. observi cum se surprindea el însuși făcând gesturi umilitoare, pe care te întrerupea apoi rușinat pentru a se reîntoarce brusc la o ținută severă și artificială, care se potrivea însă prea puțin cu figura sa costplivă, intenționat gârbovită.

Era bătător la ochi cum suita lui Hitler avea pentru acesta un cult aproape mitologic. O negare evident intenționată a propriei personalități față de acest om, care trebuia să se simtă în mod fatal un fel de semizeu! Fiecare cuvânt, fiecare hotărâre a lui Hitler era considerată infailibilă. Aceasta nu era numai c* supunere oarbă, ci o adevărată idolatrizare! în jurul lui Hitler părea să se întindă un mare vid pe care nu îndrăzneau să-1 treacă nici cei mai apropiați colaboratori.

Era la scurt timp după căderea Singaporelui.

Discuția se învârtea în jurul acestui important eveniment. Mareșalul sublinia ce importanță enormă avusese Singapore pentru Anglia, a cărei poziție în estul Asiei fusese acum greu lovită. Hitler asculta foarte gânditor. Deodată l-a întrerupt pe Mareșal și a spus:

— Știți domnule Mareșal, îmi este imposibil să mă bucur de acest lucru!

Toți comesenii au fost adânc impresionați de această declarație surprinzătoare. Mie mi-a confirmat părerea că Hitler dorea într-adevăr o înțelegere cu Anglia. Această dorință a aruncat lumină și a determinat

toate combinațiile sale politice și el nu a renunțat la ea nici când nu mai exista nici o speranță într-o asemenea cotitură. Ribbentrop a părut neplăcut impresionat de declarația lui Hitler; el se gândea probabil la efectul pe care trebuia să-l provoace această declarație a lui Hitler în Japonia, când se va afla despre ea. A urmat o tăcere grea. Nimeni nu a mai luat vreo poziție în această problemă.

Când a venit vorba apoi despre America, obiectul a diferite afirmații a devenit potențialul acesteia de înarmare. Uriașul program american a fost considerat ca o lăudăroșenie, după cum a reieșit din afirmațiile făcute cu acest prilej. Cifrele publicate în presa elvețiană asupra proiectatei producții de avioane, de mijloace de transport motorizate și de nave în America au fost comentate cu zâmbete ironice. Hitler l-a întrebat pe mareșalul german:

— Ce credeți Goring, se pot construi lunar atâtea avioane?

Goring a răspuns în glumă că nu poate fi dus de nas în ceea ce privește producția de avioane.

Mai târziu s-a vădit cât de mult se înșelase conducerea germană în această privință.

*

Principala temă a convorbirilor de la Cartierul General al Fuhreru- lui a fost de natură economică. Germania s-a străduit să reglementeze problema livrărilor românești de petrol și derivate ale sale, precum și de alimente, mai ales de cereale. România era gata în principiu să cedeze surplusul său de produse, dar se situa pe o poziție opusă față de cea germană îh problema plăților. Baza politicii economice a României era determinată de Banca Națională, care nu permitea ca schimburile de mărfuri să depășească echilibrul dintre livrări și contralivrări, chiar dacă diferența ar fi fost acoperită prin devize, respectiv îh aur. Germania, dimpotrivă, a declarat că nu este în situația de a accepta o asemenea condiție, deoarece nu poate acoperi întregul cuantum al mărfurilor dorite de ea cu o cantitate la fel de mare de bunuri de schimb. Ea argumenta prin reorganizarea tot mai puternică a industriei sale în conformitate cu necesitățile războiului total. O plată în devize sau îh aur, susținea ea, este de asemenea imposibilă din cauza lipsei unor astfel de mijloace. Teoria economică germană cerea de la toate Statele participante la război alături de ea o încadrare cât mai mare și mai sinceră posibil în planul unitar de producție și un sprijin reciproc pentru reali-

zarea țelurilor comune de război. Aceasta însemna însă jertfe mari pentru toate Statele participante. Reorganizarea producției germane asupra unor produse exclusiv de război trebuia considerată de toți aliații ca o măsură de interes comun, deoarece ea servea cauza victoriei comune și era de aceea binevenită pentru toți. Fără sprijinul partenerilor, mobilizarea exclusivă a industriei germane pentru producția de război era imposibilă, deoarece în diverse sectoare trebuia să ia naștere în mod necesar o subproducție de mărfuri. De aici reieșea pentru aliați necesitatea de a-și orienta economia proprie după cea a Germaniei. Firește că posibilitățile de compensație trebuiau analizate cu grijă pentru ca să nu se producă o tulburare a echilibrului economic. Dacă se ajungea totuși la o asemenea tulburare, nu trebuia oricum pus sub semn de întrebare primatul necesităților de război. Cu alte cuvinte: România trebuia să livreze tot ceea ce se putea defini ca „excedent" pe baza strictelor măsuri de îngrădire. Germania se angaja la rândul său să compenseze într-o proporție cât mai deplină posibil, fără ca România să-și limiteze la rândul său livrările în cazul imposibilității ca Germania să-i trimită în întregime contralivrările sale. România nu putea accepta această invitație deschisă la jertfă, deoarece lipsa unui echilibru al plăților sau compensațiilor ar fi dus inevitabil la ruinarea situației financiare a României, deci la o inflație. O bază de înțelegere era greu de găsit, deoarece bazele economice ale ambelor țări aveau caractere diferite: economia Germaniei se baza pe principii național-socialiste și fusese reorganizată într-o măsură crescândă în sensul socialismului de Stat condiționat de război, în timp ce România avea o economie liberal-capitalistă și nu avea nici un chef să o schimbe pe aceasta cu una dirijată, fără a mai vorbi de faptul că nu avea la dispoziție pentru aceasta nici aparatul administrativ necesar și nici nu vedea vreun motiv pentru care să-și asume alte jertfe noi și mai

mari în afară de cele deja aduse.

Ajunse la acest punct, problemele păreau de nerezolvat. Germania avea convingerea că România era capabilă de un ajutor economic mult mai mare decât cel pe care-1 dădea; România, la rândul său considera dorința limitată a Germaniei de a compensa livrările române, numai ca o ieșire. Era deci o criză de încredere, care nu putea fi înlăturată și care a căpătat în cele din urmă forme insuportabile, dacă avem în vedere că Germania și România duceau împreună o luptă pe viață și pe moarte.

Germania credea că la București acționează o clică de vechi politicieni răuvoitori, care puseseră stăpânire ca niște paraziți pe Banca Na-

țională și dominau această citadelă a reacțiunii. O clică a politicaștrilor români antigermani care stăpâneau viața economică română și indirect și culisele politice și care urmăreau să saboteze contribuțiile României în slujba luptei comune și a victoriei.

România credea la rândul său că Germania vrea s-o înșele. Experții economici români cereau o respectare necondiționată a principiului echilibrului părților. Dacă germanii, spuneau ei, nu pot oferi mărfuri spre compensație, atunci trebuie să plătească diferența în devize sau aur. Germania afirma că lipsa de bunuri de compensație este o urmare a economiei sale de război; aceasta apără doar și interesele române; puținul aur de care dispune, Germania trebuie să-l rezerve pentru achizițiile de materii prime din țări neutre și aceste materii prime indispensabile folosesc și României pentru transformarea lor în armele necesare pentru victoria comună. Ce vrea de altfel România să facă cu aurul cerut cu atâta încăpățânare? în cel mai bun caz, argumentau economiștii germani, ar putea încuia lingourile de aur în beciurile Băncii Naționale unde ar sta fără nici o întrebuințare. Asigurările Băncii Naționale că aurul reprezintă acoperirea indispensabilă pentru creșterea numărului de bancnote tocmai în

urma livrărilor, erau întâmpinate de partea germană cu un surâs ironic și compătimitor. Germania își bătea joc de bazele ruginite pe care era construit sistemul nostru financiar cu acoperire în aur; o asemenea teorie economică, spunea ea, este putredă și în afara realității. Această teorie nu poate nici măcar preîntâmpina inflația amenințătoare, în pofida aurului îngrămădit în beciurile Băncii Naționale; această inflație se bazează pe un întreg complex de împrejurări și nu pe lipsa de acoperire în aur, care singură nu ar putea face ca la București o cămașă să coste de exemplu deja zece mii de lei.

O înțelegere părea imposibilă. Ambele părți se cramponau tot mai mult pe pozițiile lor, deși existau fără îndoială mijloace și căi de a învinge contradicțiile. Când în cele din urmă s-a găsit totuși un compromis, deoarece războiul necesita acest lucru, atmosfera era înveninată de suspiciunile și învinuirile reciproce. Neîncrederea a continuat să crească nestăvilit și în mod nefast. în timp ce pe front soldații germani și români își jertfeau viața pentru cauza comună, în spatele lor se ducea un război îndârjit cu arme absurde.

Vizita Mareșalului la Hitler a avut ca urmare o soluție de compromis, pe baza căreia urmau să se reglementeze viitoarele relații economice. S-a căzut de acord să se treacă livrările reciproce pe contul unei

bănci germane; în afară de aceasta, României i s-a acordat un credit special de război, în cadrul căruia urma să obțină material de război și de cale ferată din Germania. Plata, respectiv stingerea creditului, a fost amânată pentru perioada postbelică.

Deoarece Germania nu putea compensa livrările românești cu bunuri de consum, s-a angajat să intensifice cel puțin livrările de material de război și de cale ferată. întrucât aceste livrări nu reprezentau o compensare a livrărilor românești, fiindcă nu puteau fi utilizate cu folos sau nemijlocit de economia română, România nu putea să le plătească, chiar dacă Germania plătea toate mărfurile preluate de la România. Deoarece ambele părți nu puteau plăti în aur și devize, plățile germane datorate României au fost puse pe un cont în favoarea Băncii Naționale, în timp ce plata materialelor de război și de cale ferată livrate de Germania României, a fost înscrisă pe un credit german ce urma să fie plătit după război.

în cele din urmă, Germania a dat Băncii Naționale pentru a o îmblânzi, și ceva aur. (Dacă nu mă înșel, două vagoane).

în acest fel afacerea a fost de bine de rău reglementată. Curând însă acordul s-a dovedit a fi nefavorabil pentru România, deoarece dorințele sale de compensație nu au fost satisfăcute. Certurile și discriminările au început din nou și cu o îndârjire și mai mare. Germania acuza România de sabotaj, iar aceasta acuza Germania de intenții de exploatare. Problema relațiilor economice a rămas deci în continuare piatra de încercare între România și Germania.

*

Deși vizita Mareșalului la Hitler a fost caracterizată de probleme economice, acesta nu a omis să abordeze problema transilvană, deși partea germană nu se arăta înclinată să se ocupe de ea. Dar Mareșalul Antonescu

nu s-a lăsat intimidat. Ca de obicei el era înarmat și de data aceasta cu un bogat material documentar. El a fost ascultat și de data aceasta cu atenție și a obținut și de data aceasta numai expresia regretului că având în vedere războiul, problema transilvană nu putea fi pusă în discuție.

După încheierea vizitei la Hitler, Mareșalul s-a dus și la Ribbentrop, care ocupa un castel în apropierea Cartierului General al Fiihrerului. Timp de două ore au trebuit să aștepte oaspeții invitați la dejunul dat în cinstea Mareșalului pe Ribbentrop și pe Mareșal, deoarece acesta din urmă își pusese în gând să-i prezinte ministrului de externe german

problema transilvană în toate amănuntele și să-i dovedească ce greșeală se făcuse la Viena. Deoarece Ribbentrop fusese principalul autor al dictatului, Mareșalul vroia să-l convingă acum de injustețea lui și de necesitatea unei corecturi cât mai grabnice. în pofida orei depășite, Conducătorul Statului român nu s-a oprit din argumentația sa până când aceasta fusese epuizată și se prezentase și ultimul document. Dar la sfârșit, Ribbentrop nu a putut spune altceva decât:

— Domnule Mareșal, patriotismul dumneavoastră m-a impresionat adânc și nu pot decât să vă felicit

Atât și nimic mai mult!

Călătoria Mareșalului s-a încheiat cu o vizită la Goring în Karinhall. Primirea a avut un caracter fastuos, cum îi plăcea lui Goring. Luxul din Karinhall era orbitor, castelul era plin de vestite opere de artă. Prin proporțiile și mobilierul său, holul amintea de o galerie de pictură: statui, tablouri și trofee de vânătoare. Goring era mândru mai ales de acestea din urmă. Când von Killinger a declarat că toate aceste trofee nu rezistă comparației cu cerbii vânați de el în Carpați, generalul Karstner, șeful serviciului personal al aviației militare, a replicat în glumă:

— Nu vorbiți așa tare! Mareșalul vă împușcă pe loc

dacă aude că susțineți că trofeele dvs. de vânătoare sunt mai frumoase decât ale sale!

Generalul Karstner îl cunoștea evident foarte bine pe șeful său și vanitatea acestuia.

Dejunul luat după ce Mareșalul Antonescu discutase cu Goring de asemenea la nesfârșit despre problema transilvană, era de o risipă cu adevărat regească. în marea sufragerie, ai cărei pereți erau împodobiți cu tablouri frumoase ale faunei și florei germane, a fost pusă o masă uriașă. Ea era acoperită cu tacâmuri deosebite. în mijloc se aflau două vaze uriașe de aur, mai înalte de un metru, care erau cizelate cu cel mai scump și mai minunat email. Vesela și tacâmurile de argint erau de un lux exorbitant! Mi-am amintit de „vesela de doi bani" a lui Hitler, cu care nu se putea făli nici măcar un târg mediocru. O armată de lachei în uniforme strălucitoare și multicolore serveau mâncarea. Totul era de cel mai mare rafinament culinar. S-a băut o gamă întreagă de vinuri rare.

Mareșalul trona la mijlocul mesei. Degetele sale erau împodobite de inelele cele mai valoroase. Un smarald enorm cu apele cele mai pure, părea să fie fala sa deosebită; el atrăgea tot mereu atenția comesenilor asupra acestei pietre prețioase prin mișcări teatrale ale mâinii.

Un exemplar întârziat al Renașterii italiene!

La despărțire Mareșalul Antonescu mi-a șoptit:

— Cum este posibil un lux atât de nebunesc? Cum permite Fuhre- rul așa ceva? Cum poate fi pusă de acord simplitatea monahală a Fiihrerului cu acest lux nemărginit?

De altfel Antonescu era prost dispus. Discuția sa cu Goring luase o întorsătură surprinzătoare.

— Știți ce mi-a spus?,* mi-a relatat Mareșalul. *Mi-a declarat că este pentru el de neînțeles de ce ne certăm noi cu Ungaria din cauza Transilvaniei, deoarece aceasta este locuită doar în majoritate de sași! Cum este posibilă o asemenea ignoranță, domnule?

Cine cunoștea firea înflăcărată a Mareșalului Antonescu, putea să-și închipuie fără greutate cât trebuie să-l fi enervat această replică a lui Goring.

în gara Eberswalde, Bossy și cu mine ne-am despărțit de Mareșal. Acesta mai era încă plin de supărare; și-a vărsat mânia pe Bossy, care purta o căciulă de blană oarecum ciudată. Mareșalul s-a răstit la el:

— Nu mai umblați cu această căciulă de blană, domnule! Arătați prea oriental cu ea!

Evident că Bossy îi displăcea Mareșalului. Mai întâi din cauza modului prudent și ocolit de exprimare, prin care răspunsese la diferite întrebări ale Mareșalului, așa cum se cuvenea lui ca diplomat; în al doilea rând din cauza timidității cu care se deplasa Bossy în acest mediu teutonic, ale cărui uniforme și chipuri importante scoteau în relief figura insignifiantă a lui Bossy.

Atestarea intrării în Pactul Tripartit

în martie [de fapt, la 25 noiembrie] 1942 s-a sărbătorit la Berlin aniversarea unui an de la înființarea Pactului Tripartit Din partea română a luat parte la festivități vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe, Mihai Antonescu. Acesta s-a pierdut — atât în cursul discursului festiv de

la Cancelariatul Reichului, cât și în cadrul convorbirilor sale cu Ribbentrop și cu alte personalități germane — în elogii asupra frăției de arme româno-germane. Semnificativ a fost un intermezzo în sala de recepții a Cancelarului; premierul ungar și ministru de externe, Bardossy, sublimase lupta ungară împotriva comunismului; la aceasta, Mihai Antonescu le-a cerut însoțitorilor săi să includă în manuscrisul discursului său o frază care supralicita declarația lui Bardossy, anume că România nu lupta numai de atunci împotriva

comunismului, ci deja din 1919. Lui Mihai Antonescu i s-a părut aceasta a fi un rafinament deosebit. El nu urmărea numai să sublinieze valoarea deosebită a luptei române, ci să fie totodată și o lovitură împotriva Ungariei, deoarece observația asupra campaniei întreprinsă de România făcea aluzie la confruntarea cu Guvernul Bela Kun.

Cu prilejul acestei înnoiri a Pactului Tripartit a apărut pentru prima dată în afară de lozinca „Lupta împotriva comunismului", și extinderea acesteia asupra „plutocrației". Dar formula complectată astfel nu era pe placul tuturora, mai ales pe placul României. Deoarece România ducea un război din interese pur naționale, deja lozinca ideologică „Lupta împotriva comunismului" era artificală. Totuși, această formulă mai putea fi făcută plauzibilă într-o anumită măsură. „Lupta împotriva plutocrației" nu era însă înțeleasă deloc în România. Conducerea română spera să se poată limita la războiul cu Uniunea Sovietică; un amestec în lupta împotriva Americii și Angliei nu exercita asupra ei nici cea mai mică forță de atracție. La București exista chiar surprindere pentru faptul că Puterile occidentale declaraseră război României; ea s-a consolat cu caracterul numai formal al acestei declarații de război și era decisă să nu întreprindă nici un act dușmănos împotriva Puterilor occidentale. Dar iată că Germania cerea de la membrii acestui Pact

Tripartit să-și manifeste și ei dorința de „luptă împotriva plutocra- țiilor", deci împotriva anglo-americanilor. Cercurile politice românești vedeau în aceasta o absurditate. Este drept că „plutocrația" occidentală se aliase cu bolșevismul împotriva Axei, dar alianța nu era de natură ideologică. De aceea, o alăturare între „plutocrație" și bolșevism pe un plan ideologic era absurdă.

Mihai Antonescu era încântat de „buna impresie" pe care, credea el, o făcuse asupra conducerii germane. Mai târziu, el afirma că a vorbit cu conducerea germană, mai ales cu Ribbentrop, pe care l-a făcut atent asupra greșelilor politice ale Germaniei față de Franța. El, Mihai Antonescu, l-ar fi sfătuit pe Ribbentrop să dea politicii germane un alt curs în ce privește noua ordine a Europei. Tuturor celor care voiau să-1 asculte sau care trebuiau să-1 asculte din motive ierarhice, Mihai Antonescu le povestea cum bătuse cu pumnul în masa lui Ribbentrop și îi strigase:

— Qu' est-ce que vous faites, Monsieur von Ribbentrop? Vous ne voyes pas que l'Europe se meurt?

(Ce faceți, domnule von Ribbentrop? Nu vedeți că Europa este pe moarte?)

Și mie, care cunoașteam doar cele petrecute între Mihai Antonescu și diversele personalități germane și care văzusem comportarea sa umilă față de aceștia, mi-a povestit scena cu pumnul m masă de cel puțin 20 de ori, fără a observa cât mă scârbea lăudăroșenia sa.

Noua atestare a intrării României în Pactul Tripartit mărea și în privință oficială angajamentul de a lupta în răsărit, ceea ce se înțelegea oricum de la sine, deoarece trupele române continuau să se afle în Crimeea și îh jurul Harkovului și luptau acolo de partea germanilor.

La scurt timp după înnoirea Pactului Tripartit a avut loc vizita Regelui Mihai I la Hitler. Despre această vizită s-au răspândit apoi o serie de zvonuri, printre altele și asupra unor pretinse proiecte de căsătorie a Regelui cu o Prințesă germană; se vorbea, dacă nu mă nișei, despre o Prințesă din casa Mecklenburg. Vizita a fost ținută în cel mai strict secret Fuseseră înștiințați numai câțiva demnitari germani, ambasadorul Bossy și cu mine. Regele și Regina-mamă Elena au locuit la castelul Bellevue, unde făceau onorurile secretarul de Stat Meissner împreună cu soția sa.

Hitler l-a primit pe Rege și pe mama acestuia în Cancelariatul Reichului. S-a dat un dejun în cerc intim. Secretarul de Stat Meissner a organizat la castelul Bellevue de asemenea un ceai intim. Nimeni nu a putut afla despre ce s-a vorbit la Hitler.

La plecare, Regele și mama sa păreau să răsufle ușurați. Eu cred că vizita nu a fost decât un gest de politețe. Regele Mihai își însoțea mama la Florența și deoarece trenul special trecea și prin teritoriul german, el trebuia să-i facă Fuhrerului, de bine de rău, o vizită.

*

în ajunul campaniei din 1942 feldmareșalul Keitel a

întreprins o călătorie la Bratislava, Budapesta, Zagreb, București și Sofia pentru a stabili bazele colaborării militare. El a transmis partenerilor Pactului Tripartit mesajul lui Hitler, anume că anul 1942 va aduce hotărârea așteptată și că va fi deci necesară contribuția tuturora în lupta finală împotriva sovieticilor. O victorie în răsărit, a spus el, va decide întregul război.

La București, convorbirile au fost purtate de Mareșalul Antonescu personal. Rezultatul lor a avut, după cum vom vedea, cele mai sumbre urmări pentru România.

La începutul lui aprilie am primit de la Mihai Antonescu o scrisoare prin care mă felicita pentru raportul prezentat de mine Statului Major, referitor la situația din Danemarca. Eu eram acreditat și în Danemarca și o vizitasem pentru prima oară. Scrisoarea mi-a dat mult de gândit. Eu atrăsesem atenția în raportul meu asupra puternicei rezistențe daneze opusă Germaniei; danezii vegheau plini de zel ca Germania să-și respecte neapărat angajamentele asumate la ocuparea țării. Ei se supuneau autorității germane, dar aveau o atitudine care era evident neprietenoasă și păstra o distanță rece, fără a depăși însă granițele unei stricte corectitudini. Raportul meu descria ca întotdeauna realitatea absolută a situației. Mihai Antonescu citise raportul cu satisfacție. El se bucura că ocupanții germani se găseau într-o situație nefavorabilă în Danemarca. Era pentru prima dată când recunoșteam pe deplin sentimentele dușmănoase ale lui Mihai Antonescu față de Germania. Am fost neplăcut surprins, deoarece nu-mi puteam imagina cum putea Mihai Antonescu să pună de acord un asemenea sentiment cu conștiința sa, având în vedere tineretul României trimis pe front.

La scurt timp după aceea, am fost informat confidențial că fusesem prevăzut să ocup postul celui de al doilea șef al Statului Major General; mi s-a spus

că urmau să se facă mari schimbări de persoane în Statul Major. Pentru a afla motivele acestor schimbări, am plecat la București și am aflat acolo că generalul Iacobici, care fusese numit comandant suprem al Armatei — se crease după modelul german un fel de Comandament suprem — demisionase ca urmare a unei dispute cu Mareșalul. După plecarea sa, s-a revenit la vechea formă de organizare a Statului Major și a fost numit generalul Șteflea în locul generalului Ioanițiu, care decedase, șef al Statului Major General. Eu eram prevăzut să fiu al doilea șef. Din motive care-mi erau necunoscute, Mareșalul Antonescu s-a decis să mă lase în continuare în postul meu de la Berlin.

Am aflat la București și ce se petrecuse după vizita lui Keitel. Mareșalul Antonescu își luase angajamentul să pună la dispoziție pentru campania din Rusia din 1942, două armate române și anume Armatele a IlI-a și a FV-a, în afară de trupele române aflate deja lângă Harkov și în Crimeea. Trimiterea celor două armate urma să se facă în trei etape. Primul eșalon pleca imediat, celelalte două până cel târziu la începutul

lunii septembrie. în total, trebuiau să se găsească până la acea dată 27 de divizii românești pe frontul răsăritean.

Pentru România o asemenea contribuție militară era uriașă. Ea reprezenta limita extremă a capacității sale. Angajamentul Mareșalului a declanșat de îndată puternice reacții. în special a protestat generalul lacobici. El a subliniat că trupele românești nu sunt nici suficient înarmate, nici instruite pentru războiul greu din răsărit. în cazul unui eșec, România ar rămâne fără nici o forță militară, deoarece angajamentul asumat epuizează întregul potențial. Generalul credea că nu-și poate asuma această răspundere, la care Mareșalul Antonescu a replicat că răspunderea o poartă el însuși; generalul lacobici, a spus el, nu are altceva de făcut decât să se supună. La aceasta lacobici a demisionat din post și și-a luat și rămas bun de la Armată.

Demisia sa a fost foarte regretată de Statul Major german. Erau mult apreciate nu numai lealitatea generalului, ci și aptitudinile sale militare. Totodată a fost primit cu regret și punctul de vedere al generalului lacobici referitor la colaborarea româno-germană.

Pentru cei insuficient informați și îh mod ciudat și pentru germani, cazul lacobici a rămas pe deplin neclarificat. Generalul lacobici era evident germanofil, fără a vădi înclinații accentuate pentru național-socialism. Aceasta explică bunăvoința pe care o manifestau față de el înalte cercuri militare germane; de neînțeles este însă faptul că și cercurile național-socialiste de la Berlin și București manifestau pentru el o simpatie accentuată. Mai ales aceste cercuri au încercat să folosească după demisia sa acest caz în scopuri politice, interpretând demisia ca pe o uneltire a camarilei antigermane a Mareșalului. De aceea demisia generalului a fost considerată o pierdere însemnată pentru Germania, în realitate, lucrurile stăteau cu totul

altfel.

în pofida sincerei sale simpatii pentru Germania, generalul lacobici credea că nu are voie să aprobe o hotărâre care după părerea sa reprezenta o greșeală, deoarece depășea forțele românești și prilejuia temeri grele și din punct de vedere militar. Nici simpatia sa pentru Germania nu a putut să-i adoarmă conștiința. El se simțea răspunzător și a tras concluziile cuvenite când Mareșalul i-a luat oficial această răspundere. Comportarea sa a fost aceea a unui om de onoare, dar morala epocii nu l-a înțeles. Baza falsă pe care era clădită colaborarea ger- mano-română a căpătat o nuanță ironică datorită cazului lacobici: în

necunoaștere de cauză, el era considerat o victimă a concepțiilor sale fîlogermane.

Fără voia sa, generalul lacobici a devenit un punct de cristalizare a opoziției române împotriva Mareșalului și a politicii acestuia. în fruntea acestei opoziții se afla luliu Maniu. El reușise ca întotdeauna să polarizeze nemulțumirea în scopurile sale; de data aceasta, antenele sale au recepționat opoziția opiniei publice românești împotriva unei participări atât de masive a Armatei la război. luliu Maniu susținea că Armata română nu are ce căuta dincolo de Nistru, deoarece participarea sa la războiul împotriva Uniunii Sovietice — cu care fusese și el de acord ca toți ceilalți! — trebuia să înceteze odată cu redobândirea Basarabiei și nordul Bucovinei.

Această argumentație ar fi fost logică, dacă ar fi fost asigurată de către Germania victoria în răsărit, sau dacă o asemenea victorie ar fi părut imposibilă în pofida tuturor eforturilor comune ale partenerilor Pactului Tripartit. Dar în acea vreme nimeni n-ar fi putut să considere drept sigur un caz sau celălalt. în ce privește realipirea Basarabiei și a Bucovinei, aceasta nu avea valabilitate cât timp sovieticii nu erau încă bătuți. Germania cerea, fără a recunoaște direct că nu poate

înfrânge singură Rusia, de la toți membrii Pactului Tripartit un maximum de contribuție și de coordonare. Fără acest maximum, dădea Germania de înțeles, nu ar fi posibilă o nimicire a sovieticilor. Ce soluție trebuia deci să găsească România și pe ce poziție să se situeze, având în vedere această situație imperativă? Ce hotărâre trebuia luată, după ce celelalte State ale Pactului Tripartit, chiar și Italia, se declaraseră de acord să pună la dispoziție însemnate contingente de trupe pentru lupta decisivă din răsărit? Ținând seamă de interesul său național de război împotriva Uniunii Sovietice și de declarația enunțată de a participa la eforturile comune, îi era imposibil României să refuze acum o participare militară la campania din 1942, deoarece aceasta ar fi însemnat o modificare evidentă a poziției sale. Greșeala conducerii române consta în faptul că exagera eforturile României. Acestea erau într-un raport greșit cu posibilitățile efective ale Armatei, mai ales din cauză că aceasta suferise pierderi grele în campania trecută din 1941.

Care au fost motivele ce l-au determinat pe Mareșalul Antonescu să se decidă totuși la un efort atât de exagerat? Căci i se pot multe reproșa, dar nimeni nu are dreptul să pună la îndoială înaltul său senti-

ment patriotic și grija sa pentru menținerea și consolidarea Armatei ro* mâne.

După tot ce știam despre el, politica sa era, cel puțin în acea vreme, ancorată fără îndoială într-o deplină lealitate, care corespundea naturii sale de soldat. El știa mai bine ca oricine că un război nu poate fi câștigat cu cuvinte, ci numai cu soldați și că un efort maxim, de scurtă durată, este mai recomandabil decât o luptă îndelungată dusă îh etape. Spre deosebire de unii politicieni defetiști, el credea fanatic și sincer în victoria, față de care se angajase poporul român și pe care o și dorea. Cunoștințelor sale militare nu-i scăpau firește faptul că lupta în stepele rusești va fi deosebit de grea, dar el nu s-a lăsat chinuit de îndoieli în mijlocul luptei înverșunate deoarece acestea nu era încă îndreptățite, având în vedere situația. Pentru aceasta, el era o natură mult prea soldătească. Când a început campania din 1942 nu putea ști nimeni cum avea să se sfârșească.

Diverse documente publicate după război dovedesc că în tabăra Ali- aților domneau pe atunci temeri puternice din cauza luptelor decisive ce urmau să aibă loc în Rusia. Cercurile engleze și americane considerau aproape certă o înfrângere militară a sovieticilor. Și lucrurile erau intr-adevăr pe muchie de cuțit!

Trebuia deci să se atingă țelul într-un efort comun și impunător. Numai o participare impresionantă din punct de vedere numeric nu era suficientă; trebuia să se adauge și voința morală, fără de care o victorie nu este niciodată posibilă. Era de aceea semnificativ că unii „patrioți" nu mai știau să facă altceva acum, după ce conducerea română hotărâse proporția participării militare, decât să submineze baza morală a acestei hotărâri.

în țară și chiar în Armată s-a ivit o nouă deviză: vrem războiul — se spunea — dar nu războiul în răsărit, ci în apus împotriva Ungariei. De la sovietici nu mai vrem

nimic, deoarece Basarabia le-am luat-o deja; de la Ungaria voim însă ceva, anume Transilvania! Această nouă lozincă câștiga teren văzând cu ochii. Opoziția față de participarea la război în Rusia a adoptat forme alarmante, mai ales îh cadrul trupelor din Transilvania. Din rândul câtorva trupe ce erau în marș din Transilvania spre răsărit au fost trase în gara Predeal focuri de armă înspre vila Mareșalului Antonescu. Deci un protest deschis! Se cerea energic război împotriva Ungariei.

Dar tocmai problema Transilvaniei stăpânea inima și mintea Mareșalului ca nici o altă problemă. Ba aceasta fusese chiar unul din cele mai importante motive pentru decizia sa în favoarea unei participări atât de cuprinzătoare la războiul din răsărit. El voia să demonstreze pe această cale încă o dată conducerii germane ce ajutor este dispusa România să acorde. Acest ajutor român la dobândirea victoriei, urma să determine Reichul să se hotărască în problema transilvană în favoarea României.

Lucrurile stăteau într-un mod asemănător și în Ungaria. Și acolo se făceau simțite puternice opoziții împotriva continuării participării Ungariei la războiul împotriva sovieticilor. Deoarece Ungaria nu lupta în Rusia pentru nici un fel de interese naționale, aceste opoziții erau mult mai îndreptățite decât în România. înainte de război, Budapesta întreținuse cele mai bune relații cu U.R.S.S. Cu toate acestea, Ungaria s-a decis să pună la dispoziție 17 divizii pentru noua campanie, deoarece urmărea să-și consolideze teritoriile și avantajele obținute cu sprijinul Germaniei și Italiei.

Referitor la această participare masivă a Ungariei la război, Mareșalul Antonescu a ajuns la convingerea că contribuția română nu trebuie să fie în nici un caz mai slabă. România trebuia să capete atuurile în problema transilvană și aceasta era posibil numai printr-o supralicitare a Ungariei.

Astfel lupta pentru nordul Transilvaniei s-a transformat intr-o licitație nefastă și epuizantă; într-un cerc vicios, care în pofida tuturor jertfelor nu a dus la nici o soluție în favoarea României.

Un alt mobil al Mareșalului a fost dorința sa de a înzestra pe această cale Armata română cu armament modem. Dacă România se prezenta pe câmpul de luptă cu forțe atât de numeroase, Germania trebuia să pună în mod necesar la dispoziție și armele trebuincioase. Antonescu nu se gândea numai să înzestreze trupele române cu toate cele necesare pentru campania din Rusia, ci și la perioada de după război. Cât timp România va fi înzestrată cu armament modem, nu ar fi nimic de pierdut. Cu siguranță că Mareșalul jongla cu ideea de a rezolva problema transilvană pe cale militară, dacă nu se va putea pe cale politică. Pentru aceasta, erau însă necesare arme, iar aceste arme le livra Germania numai dacă România oferea acuma, în lunile hotărâtoare ale campaniei răsăritene, un maximum de forțe. Cu cât participa România într-o măsură mai mare la războiul din răsărit, cu atât trebuia să fie mai mare volumul

materialului de război pe care urma să-l livreze Germania. La aceasta se adăuga avantajul că România primea aceste arme în cadrul creditului de război, deci nu trebui? să le plătească imediat.

Aceste considerații erau fără îndoială logice, dar s-au dovedit apoi a fi greșite. în problema transilvană, România nu a avansat nici un pas. Livrările de arme au decurs mai întâi satisfăcător, dar apoi când Germania și-a dat seama că creditul creștea într-o proporție neașteptată, au fost stăvilite printr-o dispoziție potrivit căreia creditul de război nu trebuie să depășească soldul creditor pe care îl avea România la Banca Reichului, care era ui contul livrărilor românești de produse excedentare. Prin aceasta s-a dovedit și creditul de război a fi un cerc vicios, care nu ușura relațiile economice germano-române, ci le îngreuna. Astfel atmosfera a devenit și mai înveninată. Totul eșua din cauza neîncrederii reciproce.

*

Feldmareșalul Keitel a confirmat într-o scrisoare adresată Mareșalului Antonescu înțelegerea încheiată la București asupra participării României la campania din 1942. în această scrisoare Keitel asigura încă o dată că trupele române vor fi înzestrate cu toate cele necesare și că vor fi aprovizionate pe frontul de răsărit prin intermediul unităților germane de aprovizionare. Eu am primit de la București ordinul să supraveghez reglementarea practică a acestor clauze în concordanță cu Statul Major german și cu forurile competente.

Aprovizionarea cu arme era cea mai imperioasă măsură. Această problemă a fost însă de la bun început abordată în mod greșit, Statul Major român făcuse liste cu tot felul de material de război pe care urma să-1 livreze Germania. Aceste tabele conțineau cantități atât de mari, mai ales în domeniul motorizării, încât partea germană a declarat imposibilă îndeplinirea acestor dorințe. Statul Major german arăta că nici măcar

Wehrmachtul nu posedă armament modem într-o asemenea măsură cum cere Statul Major român pentru Armata română. România nu dispunea încă de unitățile necesare pentru a mânui acest material, de aceea trebuia întâi să se creeze premizele necesare. Germania urma să trimită atunci ritmic tancuri, autocamioane etc. în afară de aceasta, ducea tocmai lipsă de cauciuc, de aceea nu erau posibile livrările de autocamioane, într-o măsură atât de uriașă, din lipsă de anvelope. în afară de aceasta, s-a obiectat că România cerea autocamioane în timp ce la București se

foloseau în mod inutil mii de automobile de lux, în vreme ce în Germania nu existau decât mijloace de transport de război. România ar fi putut s-o scoată în unele privințe singură h capăt, ca de exemplu cu automobilele de lux, dar nu o făcea deoarece prefera din comoditate să ceară materialul costisitor Germaniei. Germania era firește de acord să îndeplinească cele mai stringente dorințe ale României; dar îi era imposibil să înzestreze Armata română mai bine decât propriul Wehrmacht

*

Cu prilejul unei discuții la Statul Major german, maiorul von Prittwitz, a cărui prietenie o câștigasem, mi-a spus că conducerea germană este foarte nemulțumită de Mihai Antonescu, deoarece acesta a demonstrat o atitudine neleală față de Germania. Am replicat imediat că este foarte regretabil să se acorde crezare tuturor zvonurilor despre Mihai Antonescu. Consider că este absurd, am spus eu, să se pună la îndoială bunăvoința acestuia. La aceasta von Prittwitz mi-a replicat:

— Nu aș vorbi dacă nu aș fi văzut eu însumi documente demne de încredere și dacă nu ar exista dovezi concludente.

Surprins i-am atras atenția maiorului von Prittwitz

că învinuirile sunt prea grave pentru a nu mi se da o explicație mai amănunțită. La insistența mea, el mi-a dezvăluit în cele din urmă că Statul Major german deține informații potrivit cărora vicepreședintele Consiliului de Miniștri român întreține legături cu Statele dușmane prin intermediul unor oameni de legătură. I-am spus imediat că trebuie să transmit această știre direct Mareșalului Antonescu. Maiorul m-a rugat să consider această informație ca fiind strict personală și confidențială și să nu întreprind nimic mai înainte ca el să primească încuviințarea generalului Matzki, șeful secției de informații. Am fost rugat apoi să țin totul pentru mine, ceea ce firește nu am putut promite.

I-am comunicat deci Mareșalului.

în loc de recunoștință, am primit din partea lui Mihai Antonescu, căruia nici nu mă adresasem, o telegramă ditirambică în care protesta energic că eu am dat crezare unei asemenea calomnii. I-am răspuns telegrafic în termeni foarte moderați că nu e vorba despre ceea ce cred sau nu cred eu, ci despre transmiterea unei știri prin care vreau să atrag atenția asupra modului în care este privit în Germania. Firește că lucrul este neplăcut, dar datoria mea nu constă numai în a raporta lucruri plă-

cute, ci în a transmite orice gen de informații. De altfel nu este treaba mea să iau atitudine în problema de față.

Acest incident mi-a lăsat o impresie foarte neplăcută.

*

Nu mult după aceea am vorbit cu generalul Becker, șeful societății de export pentru materialul de război, despre modalitățile de livrare către Armata română. Mi-a spus:

— Este sigur, nu-i așa, că materialul livrat de noi merge pe front?

Am răspuns că nu înțeleg întrebarea, deoarece este de la sine înțeles că România are nevoie de armament pentru frontul răsăritean. Mi-a replicat:

— Regret foarte mult, dar trebuie să vă spun: din nefericire informațiile noastre indică că România intenționează să păstreze materialul de război în mare parte în țară.

Am protestat imediat împotriva acestei imputări și i-am spus generalului că este absurd să se creadă că România își va trimite trupele neînarmate pe front și va ține armele în țară. Mi-a prezentat atunci o telegramă a ambasadorului german von Killinger, în care acesta îi aducea la cunoștință lui Ribbentrop rugămintea oficială a lui Mihai Antonescu ca Germania să-și dea consimțământul pentru ca România să poată păstra în țară o parte din materialul de război livrat. Rugămintea era argumentată cu posibilitatea unei agresiuni ungare. România se descoperă cu totul față de Ungaria prin participarea sa integrală la războiul din răsărit, argumenta Mihai Antonescu, de aceea este necesar să se păstreze în țară arme suficiente.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor! Cum a fost posibilă o asemenea absurditate? O asemenea lipsă de tact, o asemenea lipsă de rațiune sănătoasă!?

Pe de o parte, România cerea Germaniei livrări

exagerate de material de război și argumenta aceasta cu necesitatea stringentă de a-și înzestra trupele în mod corespunzător pentru războiul din răsărit, iar pe de altă parte, conducerea română recunoștea ea însăși că intenționează să păstreze același material de război în interiorul țării pentru alte scopuri. Pentru a ajunge la culmea nerușinării, se mai cerea și aprobarea Germaniei!

în primul moment am crezut că este vorba de o mistificare; atât de nereală mi se părea chestiunea. Am comunicat imediat Cabinetului Militar al Conducătorului Statului ceea ce am aflat și am indicat că eforturi-

le mele de a obține livrări cât mai maximale posibil, sunt îngreunate de asemenea acțiuni. Este explicabil că noi considerăm necesar să păstrăm o parte din material pentru alte eventualități. Cu totul inexplicabil este însă faptul că Germania trebuie să ia la cunoștință de intențiile noastre și mai mult chiar, să-și dea aprobarea. în afară de aceasta, acțiunile de genul celei lui Mihai Antonescu nu ar trebui să se întreprindă fără informarea prealabilă a forurilor afectate, deci în special a ambasadorului și a atașatului militar de la Berlin, pentru ca aceștia să nu fie puși în situația penibilă de a fi surprinși de autoritățile germane. Ne temem de altfel că livrările vor avea de suferit simțitor datorită amestecului inoportun al lui Mihai Antonescu.

Răspunsul care mi-a fost transmis la ordinul Mareșalului, era ciudat Mai întâi mi se mulțumea pentru că atrăsesem atenția asupra greșelii făcute. Apoi mi se recomanda să explic autorităților militare germane că cererea română referitoare la păstrarea unei părți din materialul de război în țară este pe deplin justificată, deoarece Ungaria adoptă o atitudine amenințătoare și România trebuie să ia măsuri.

Harababura intențiilor ajunsese deci la punctul culminant. Curând aveau să se vădească și roadele.

Știrile secrete îngrijorătoare și exagerate care soseau de la București și încordarea crescândă dintre România și Ungaria au determinat conducerea germană să ia o hotărâre surprinzătoare și fatală prin consecințele sale: Guvernul german a anunțat Budapesta și Bucureștiul că materialul greu de război destinat livrării nu poate fi trimis mai întâi în Ungaria respectiv România, ci ar trebui repartizat direct trupelor ce fuseseră trimise în răsărit. Această hotărâre ciudată a fost argumentată prin faptul că s-ar cheltui prea mult timp prin trimiterea livrărilor mai întâi în țările respective din care proveneau trupele; de aceea armele urmau să fie direct trimise pe frontul din răsărit. Această argumentație era aparent logică; totuși o asemenea procedură ascundea în sine pericolul ca armele să nu ajungă la timp, fără a mai vorbi de faptul că nu mai era posibil astfel să se prezinte trupelor noile arme mai înainte de a se folosi de ele. Dar conducerea germană nutrea atât față de România cât și față de Ungaria o neîncredere de neînvins. Cât de mare era această neîncredere, a ieșit cras la iveală prin măsura ce fusese luată.

*

Din neînțelegerea referitoare la aprovizionarea trupelor române de pe front au rezultat alte probleme serioase.

După cum am amintit, Keitel îl asigurase pe Mareșalul Antonescu în scrisoarea pe care i-o trimisese că aprovizionarea unităților române se va face „prin intermediul forurilor germane corespunzătoare. Această formulare a fost înțelasă cu totul altfel de Keitel și de Mareșalul Antonescu. Conducerea românească rămăsese încredințată că aprovizionarea trupelor sale de pe frontul răsăritean nu se va face numai administrativ ci într-adevăr prin intermediul forurilor germane; Keitel, dimpotrivă, înțelesese aranjamentul sub forma ca România să acopere aprovizionarea trupelor române de pe front cu livrări corespunzătoare de alimente către Germania. Formularea din scrisoare trebuia înțeleasă deci în sensul că Germania se străduia să simplifice lucrurile, scu(jnd România de problemele de transport, care s-ar fi ivit printr-o aprovizionare a trupelor direct din patrie.**

Surprinsă de această interpretare, conducerea română a declarat indignată că aceasta provoacă o creștere considerabilă a livrărilor de alimente către Germania și că România nu poate depăși cantitățile stabilite în acordurile economice. Pe scurt: România se situa pe poziția că Germania trebuia să aprovizioneze trupele române din răsărit, dacă are o nevoie atât de stringentă de ele și că România nu are nici un fel de obligații în această privință. Conducerea germană a calificat la rândul său drept absurde pretențiile românești, declarând că este nefiresc ca Germania, a cărei situație alimentară este oricum dificilă să preia asupra sa aprovizionarea trupelor în regie proprie, în timp ce baza alimentară a României este mult mai bună decât cea germană.

Disputele sterile asupra acestei probleme mai continuau încă când unitățile române își ocupaseră deja primele poziții pe front. în cele din urmă s-a căzut

de acord asupra unui compromis: România accepta să livreze Germaniei drept compensație pentru aprovizionarea trupelor cantități de alimente.

Este greu de spus cine avea dreptate. Este posibil ca Keitel care făcea adesea promisiuni fără să le respecte, să-l fi lăsat în mod conștient pe Mareșalul Antonescu să creadă că este vorba de o aprovizionare efectivă, iar nu numai administrativă a trupelor. S-ar putea ca abia mai târziu, când autoritățile economice germane l-au dezaprobat, să fi dat o altă interpretare promisiunii sale. Pe de altă parte s-ar putea însă ca o greșeală de traducere să fi dus la această neînțelegere. Oricum ar fi stat

lucrurile, România a fost întărită în convingerea sa prin această nouă implicație că Germania vrea s-o înșele, mărind livrările românești pe această cale. Guvernul german, la rândul său, a început să creadă că România încearcă să se sustragă de la angajamentele asumate.

într-adevăr conducerea română era îngrozită de volumul contribuției sale, mai ales de când tot mai multe memorii ale anumitor politicieni luau atitudine împotriva angajamentelor asumate. Problema aprovizionării nu era însă suficient de importantă pentru a servi României ca argument pentru normalizarea contribuției sale. Mult mai important era faptul că trupele române rămâneau fără arme modeme. Conducerea română a putut persista pe poziția că nu-și va trimite diviziile pe front decât dacă acestea vor fi înzestrate și instruite în mod corespunzător; ea putea respinge riscul ca aceste trupe să fie aruncate în luptă fiind insuficient înarmate. (Ceea ce s-a și întâmplat apoi din nefericire!)

Prudența era justificată și această prudență îndreptățea conducerea română să ceară neapărat o înarmare prealabilă a trupelor. Este drept că ea își subminase singură poziția morală, și anume prin

acțiunea nefastă a lui Mihai Antonescu.

*

între timp noul șef al Statului Major, generalul Șteflea, făcuse o vizită în Germania. El l-a vizitat pe general-colonelul *Halder* și a fost prezentat cu acest prilej și lui Hitler.

Șteflea i-a transmis lui Hitler asigurarea Mareșalului Antonescu că România își va aduce maximum de contribuție pentru acțiunea hotărâtoare din răsărit. El a atras atenția asupra numărului impresionant de unități românești care erau destinate a pleca pe front și a declarat:

— Anul acesta am instruit două contingente de recruți și îl vom trimite pe front și pe ultimul om apt de lupta.

Hitler a replicat:

— li mulțumesc Mareșalului pentru însemnata contribuție la decizia din răsărit. Eu nu aș vrea ca lucrurile săfie greșit înțelese. Nu am cerut României jertfe care îi depășesc forțele și nu cer acest lucru de la nimeni. Noua Germanie nu vrea, așa ca Anglia, ca alții să verse sângele pentru ea, în timp ce-și cruță sângele propriu. Germania este dimpotrivă gata să-și asume cele mai* greZe *poveri și cele mai mari jertfe. Ea nu cere de la aliații săi o supralicitare a capacităților lor!

Mi-am dat seama de îndată că greșisem și de data aceasta ținta și că nu conducerea germană era aceea care supralicita capacitatea noastră militară. Firește că Comandamentul Suprem al Armatei germane (OKW) era încântat de marele număr al diviziilor române, dar cuvintele lui Hitler lăsau să se vadă clar o anumită reținere. Din rapoartele Misiunii militare germane de la București, el își putea face o imagine despre instruirea și înzestrarea trupelor române și să aprecieze capacitatea lor de luptă. De aici rezerva sa. Dar conducerea română își avea socotelile sale. Ea însăși insista, după cum am văzut, asupra trimiterii pe front a unor forțe atât de masive.

Din nefericire, boala Conducătorului Statului a început să se înrăutățească tocmai îh acele zile decisive. Mareșalul suferea deja de crize de leșin, de depresiuni apatice și de o slăbiciune generală. Energia și hotărârea sa au fost afectate. într-o vreme se părea chiar că viața îi este în primejdie. Boala, ale cărei cauze și al cărei caracter medicii nu îl puteau constata și pe care încercau s-o combată cu tot felul de injecții, a fost în cele din urmă identificată ca o malarie cronică. Mareșalul s-a ținut mult timp pe picioare. Când m cele din urmă a fost silit să stea în pat, suferința a luat forme îngrijorătoare.

Intre timp plecau transporturi nesfârșite cu tinerii României în îndepărtatele stepe rusești, într-o luptă a cărei duritate nu se presimțea încă.

Debutul plin de succes al campaniei din 1942

Campania din 1942 a fost inițiată de două acțiuni strălucite: cucerirea Sevastopolului și bătălia de la Harkov. în ambele operațiuni forțele românești au adus o contribuție însemnată la victorie.

în Crimeea se aflau încă din campania antecedență unități românești de vânători de munte și Corpul de cavalerie. în timpul iernii li se dăduse acestor trupe o serie întreagă de sarcini importante, ca de exemplu

curățarea Crimeei de resturile armatei roșii și de partizani, apoi respingerea încercărilor sovietice de acostare în diferite puncte, mai ales la Evpatoria. Grosul forțelor sovietice rămase în Crimeea se aflau încă în Sevastopolul asediat. După un asalt de 21 de zile, Armata a Xl-a germană al cărei comandant, generalul von Schobert, căzuse și fusese înlocuit cu Manstein a reușit împreună cu Corpul român de vânători de munte și cu Corpul VII Armată din România să cucerească fortăreața. Imediat după aceea, o parte a unităților românești (Corpul VII și Corpul de cavalerie) a fost trimisă la strâmtoarea întărită de la

Kerch După lupte grele, trupele au învins și aici. Bolșevicii s-au retras în dezordine prin strâmtoarea maritimă leni-Kale înspre Caucaz. Pierderile au fost neobișnuit de mari.

Aproape simultan s-a desfășurat lupta în regiunea Harkovului. Feldmareșalul von Bock l-a prins pe Timoșenko în cleștele pe care i-1 pregătise. Lupta a început cu o ofensivă preventivă a mareșalului comunist împotriva trupelor germano-române (Corpul VI armată român sub conducerea generalului Dragalina). Feldmareșalul von Bock a retras centrul, dar a menținut pe loc cele două flancuri ale sale de-a lungul flancurilor sovietice. La momentul potrivit el a pornit la contraatac și i-a prins pe ruși în clește. Bătălia s-a sfârșit cu nimicirea aproape totală a forțelor sovietice.

Feldmareșalul von Bock a vorbit întotdeauna cu o înaltă recunoștință despre trupele românești, deoarece perseverența acestora a contribuit în mod hotărâtor la reușita bătăliei. Pierderile române au fost însă considerabile.

La mijlocul lunii iulie, Statul Major german i-a invitat pe atașații militari acreditați să viziteze câmpurile de luptă de la Sevastopol și Kerci. Urmele luptelor îndârjite mai erau încă foarte vizibile și au făcut o impresie adâncă asupra tuturor. La sfârșitul

vizitei s-a anunțat că Regele român sosise în Crimeea. M-am despărțit de colegii mei pentru a intra îh suita Regelui.

Generalul Hansen, care îl înlocuia pe feldmareșalul Manstein — acesta se găsea în România la odihnă ca oaspete al Conducătorului Statului — l-a salutat pe Rege. Hansen comandase la cucerirea Sevastopo- lului un corp de armată căruia îi fuseseră subordonate și trupe românești. Regele a venit însoțit de Mihai Antonescu. Mareșalul rămăsese acasă din cauza sănătății sale șubrezite. O serie de festivități au subli- niat frăția de arme germano-română. Discursuri și contradiscursuri pline de elan au mărit entuziasmul provocat de victorie. Domnea o stare de spirit caldă și prietenoasă, care contrasta cu rigiditatea obișnuită a ceremonialului și care venea din inimile tuturor, după cum se asigura. Mihai Antonescu a făcut exces de cuvinte și de gesturi în răspunsurile sale la discursurile germane.

Ultima festivitate a avut loc la comisarul german pentru Crimeea, contele von Alvensleben, SS-Gruppenfuhrer și general al poliției. Regele a fost rezervat și oarecum absent în mijlocul acestei societăți expansive.

Grupul de Armate al lui Antonescu și problemele sale

După încheierea vizitei, atașații militari aliați au rămas la Winniza, în apropierea căreia Hitler își instalase Cartierul său General. Corespunzător unei dispoziții a Statului Major al Armatei, ei trebuiau să funcționeze în timpul campaniei din 1942 ca ofițeri de legătură între Statul Major și trupele lor. Fiecare atașat a primit o locuință modestă și o cameră de lucru într-o clădire pregătită deja în acest scop. în fiecare zi ni se făcea cunoscută situația frontului și toate detaliile dorite, m special referitor la trupele proprii. Legăturile telefonice cu trupele proprii, cu Statul Major de la București și cu Biroul de la Berlin funcționau fără greș-

Cartierul General al Fuhrerului se afla în afara orașului într-o pădure. Ca și cel din Prusia Orientală, el era alcătuit dintr-o serie de bunke- re. Unul dintre aceste bunkere avea proporții gigantice; îh el se găsea centrala telefonică a Cartierului General. Instalațiile acesteia erau în- tr-adevăr demne de admirat în decurs de două sau trei minute se stabilea orice legătură dorită, până la diviziile de pe front și anume nu numai în răsărit, ci și cu cele din Balcani, din Norvegia, Finlanda, Franța și Italia. Știrile erau cifrate automat

într-o zi spre sfârșitul lunii iulie l-am întâlnit în Cartierul General al Armatei pe șeful Misiunii militare germane din România, generalul Hauffe. M-am informat imediat asupra motivului vizitei sale și mi-am dat seama de îndată că era vorba de o problemă tehnico-militară referitoare la trupele românești. Spre surprinderea mea am aflat că conducerea germană hotărâse să formeze un nou Grup de armate, a cărui co- mandă intenționa să o ofere Mareșalului Antonescu. După părerea mea, aceasta era o greșeală gravă. Este drept că Antonescu își revenise întrucâtva de pe urma bolii, dar nu mai era același ca înainte. în afară de aceasta, în prima perioadă a războiului se vădise ce însemna ca Mihai Antonescu să înlocuiască pe Mareșal

la Guvern. Acum, o asemenea înlocuire ar fi avut roade și mai fatale, deoarece frontul se găsea departe în interiorul Rusiei și legăturile cu Bucureștiul erau dificil de stabilit. Aceasta ar fi însemnat că Mareșalul nu ar mai fi avut practic contact cu evenimentele din țară și că îi dădea locul său unui om care nu avea autoritatea și capacitatea necesare.

La aceasta se adăuga o altă problemă fundamentală.

Mareșalul Antonescu era Conducătorul unui Stat, iar nu un general oarecare, care putea fi schimbat îh cazul unor înfrângeri. Trebuia să se

aibă în vedere că erau posibile și înfrângerile; Conducătorul Statului nu se putea însă întoarce în rolul unui conducător de trupe învins, deoare* ce aceasta ar fi putut avea consecințe ireparabile.

M-am străduit să aflu amănunte de la generalul Hauffe, dar acesta a declarat că nu este împuternicit pentru aceasta. Mareșalul, a subliniat Hauffe, va fi foarte interesat de acest proiect și se va bucura fără îndoială de ofertă. Mai mult nu putea spune, mai înainte de a-1 fi informat pe Mareșal de hotărârea Germaniei.

Hauffe s-a pregătit să se reîntoarcă cu avionul său la București. M-am alăturat și eu, deoarece speram să pot vorbi cu Mareșalul mai înainte de a se prezenta la el Hauffe. Ca urmare a unui complex de împrejurări, audiența mea la Mareșal a fost amânată din dimineața următoare pentru după-amiază. între timp se anunțase și Hauffe, pe care Mareșalul intenționa să-1 primească după ce vorbea cu mine.

Cum m-am prezentat la ora 15 la Mareșal, acesta s-a scuzat din cauza amânării pentru după-amiază. Nu m-a putut primi dimineață, mi-a spus el, deoarece fusese la el luliu Maniu, pentru a-i înmâna un memoriu. Convorbirea cu Maniu s-a sfârșit cu replica Mareșalului:

— Domnule Maniu, pentru dumneavoastră este ușor să criticați, deoarece nu aveți nici o răspundere. M-am săturat! Sunt gata să vă cedez locul. îl acceptați? Răspundeți: da sau nu?

La aceasta Maniu a preferat să-i lase Mareșalului răspunderea. Un alt răspuns nici nu era posibil în situația aceea.

înaintea mea, Mareșalul primise pe subsecretarul de Stat pentru problemele Aprovizionării, generalul Constantin, cu care s-a certat din cauza unor deficiențe, în timp ce eram și eu de față. Disputa s-a prelungit. Stăteam ca pe ace, deoarece Hauffe putea sosi oricând. Deoarece, așa cum anunțase cu emfază, aducea un

mesaj de la Hitler, Mareșalul nu-1 putea lăsa să aștepte. Nu mi-a rămas deci altceva de făcut decât să aștept și, când a venit Hauffe, am luat parte la audiență, din ordinul Mareșalului; de altfel spre nemulțumirea lui Hauffe.

Generalul german a întins pe podea o uriașă hartă a frontului răsăritean. în ea erau însemnate porțiunile destinate trupelor românești și viitorul loc al Grupului de armate al lui Antonescu. Hauffe i-a transmis Mareșalului Antonescu rugămintea lui Hitler de a prelua comanda acestui Grup de armate. Acesta urma să cuprindă Armatele a IH-a și a IV-a române și Armata a Vl-a germană. Armata a IlI-a română era destinată să preia porțiunea Donului la nord de Stalingrad, Armata a IV-a,

porțiunea de la sud de Stalingrad până la Marea Caspică, în timp ce Armata a VI-a de sub comanda general-colonelului de atunci, iar mai târziu feldmareșalul Paulus prelua Stalingradul. Mareșalul Antonescu a fost rugat să-și preia comandamentul la 1 septembrie.

Propunerea l-a bucurat evident pe Mareșal. Firea sa soldățească dădea la o parte toate celelalte considerente. Găsea că este cel mai firesc lucru din lumea să plece acolo unde se găseau soldații României. Fără ezitare el l-a rugat pe generalul Haufie, să-i transmită Fuhrerului mulțumirea sa pentru încrederea dovedită și să-l asigure de devotamentul său.

Vedeam că deocamdată nu mai era nimic de făcut, dar mi-am propus să încerc totul pentru a împiedica greșeala, deoarece eram pe deplin convins de consecințele primejdioase ale acesteia. M-am reîntors la Winniza și l-am căutat imediat pe colonelul von Mellenthin, cu care mă legau relații prietenești. I-am împărtășit temerile mele și l-am rugat să discute cu forurile competente. Am subliniat îndeosebi că Mareșalul este mult mai important la București decât pe front, pe care situația nu este de altfel clarificată încă. Colonelul von Mellenthin m-a aprobat întru totul și mi-a promis să întreprindă tot ce-i stă în putere. Firește că intenționa să trateze cu o discreție absolută problema extrem de spinoasă. Din partea română nu a aflat nimeni de pasul meu, cu excepția ajutorului meu, maiorul Zenobie Avram.

Luptele de pe Don, de la Stalingrad și din Caucaz

Armatele germane înaintau în marșuri forțate spre răsărit. Rezistența sovietică fusese înfrântă, Volga și Caucazul se găseau îh apropiere, în cursul unei expuneri a situației, Halder a dat de înțeles că înaintarea germană în porțiunea sudică a frontului răsăritean va fi oprită la momentul potrivit, iar centrul de greutate al acțiunilor de luptă va fi transferat în regiunea Moscovei. Halder nu bănuia probabil pe

atunci că Hitler era cu totul de altă părere!

Sovieticii fuseseră aruncați peste Don. Conducerea germană s-a decis să împartă în două grupuri mari forțele germane ce pătrunseseră în arcul Donului. Unul din grupuri a primit sarcina să cucerească Stalingradul și să se apropie de Volga, celălalt a cotit spre sud pentru a înainta spre Caucaz. Totodată trupele româno-germane din Crimeea au trecut strâmtoarea maritimă de la Ieni-Kale, cu excepția Corpului de vânători de munte român, care a rămas ca trupe de ocupație. Aceste decizii

ale Fuhrerului au provocat o criză de comandament. General-colonelul Halder nu putea fi de acord cu asemenea dispersare a forțelor și i-a urmat de aceea fostului său șef, feldmareșalului Brauchitsch, care în toamna anului 1941 demisionase din cauza unor divergențe asemănătoare. în locul lui Halder a fost numit generalul de infanterie Z e i t z l e r. Feldmareșalul von Bock era de asemenea în contradicție cu hotărârile luate și a demisionat din motive de sănătate.

La început totul a mers într-o anumită măsură bine. S-a ajuns la Volga, a fost blocat Stalingradul. Grupul sudic făcea de asemenea progrese satisfăcătoare în spațiul caucazian. Grupul lui Ruoff a înaintat spre centrul Caucazului și în stepa Calmucă.

Treptat a început să crească rezistența sovietică la Stalingrad. Pentru a o înfrânge cât mai curând, conducerea germană a dat ordin Armatei a IV-a de tancuri, care aparținea Grupului sudic, să se întoarcă și să se întâlnească cu Armata a Vl-a în regiunea din preajma Stalingradu- lui. Aceasta a provocat o nouă criză de conducere, deoarece feldmareșalul von List care comanda grupul din Caucaz, a declarat că nu poate atinge țelurile stabilite, dacă i se ia Armata a IV-a de tancuri. El a demisionat și a fost înlocuit de feldmareșalul von Kleist, care comandase până atunci

Armata 1 de tancuri din Caucaz.

Ca și la Stalingrad, rezistența bolșevică a crescut pe neașteptate și în spațiul de la sud de Novorossiisk. Aici lupta grupul generalului-co- lonel Ruoff, care era întărit de considerabile forțe românești. Terenul era foarte împădurit și dificil.

Planul conducerii germane urmărea ca după nimicirea sovieticilor între Don și Volga și după cucerirea Stalingradului, să constituie un front defensiv, sub paravanul căruia putea fi cucerit întregul Caucaz și organizată eventual o mare operațiune înspre Orientul Apropiat și Mijlociu. Era însă posibil de asemenea ca însăși conducerea germană să intenționeze, după cucerirea Caucazului, o deplasare a centrului de greutate în spațiul din jurul Moscovei. în orice caz, conducerea germană urmărea constituirea unui enorm front defensiv de la Marea Caspică până la Stalingrad și m sus spre Don, pentru a-și menține spatele liber în vederea unor alte deplasări. Pe flancul drept al acestui front defensiv urma să se situeze Grupul de armate al lui Antonescu; Armata a IV-a română pe cursul inferior al Volgăi, Armata a Vl-a germană la Stalingrad și Armata a IlI-a română pe Don. La stânga acesteia trebuia să se alăture Armata a Il-a italiană și la aceasta apoi Armata a Il-a ungară.

Frontul defensiv proiectat urma deci să fie susținut — de la Marea Caspică, peste Voronej înspre cotul superior al Donului — în mod preponderent de diviziile aliate.

Trupele române, italiene și ungare se apropiau și-și ocupau pozițiile în spatele porțiunilor prevăzute pentru ele. în cea de-a doua jumătate a lui august, Armata a III-a română se găsea adunată aproape complect în regiunea Rostovului, de unde a început să ocupe porțiunea sa de front de pe Don. Armata a IV-a română era de asemenea pe cale să se formeze din unitățile ce luptau deja în Caucaz și din unitățile nou sosite.

Prin intermediul Misiunii militare germane din România s-a căzut de acord cu conducerea germană să se numească în fruntea Grupului de armate al lui Antonescu un stat major mixt germano-român, care urma să fie compus din sectorul operativ al Statului Major român și din unele sectoare ale Misiunii militare germane. Ca șef al acestui stat major era prevăzut generalul Șteflea, care urma să aibă alături un șef echivalent german și anume pe generalul Hauffe. Se argumenta această combinație ciudată și neobișnuită prin faptul că Grupul de armate al lui Antonescu cuprindea și o armată germană, din care cauză trebuiau luate măsuri pentru o transmitere rapidă bilingvă a ordinelor. De fapt era vorba de o tutelare a comandamentului român. Astfel, ordinele operative ale Mareșalului trebuiau să fie aprobate de Hauffe. El urma deci să joace principalul rol în această tutelare.

în a doua jumătate a lunii august, statul major s-a instalat la Rostov și a așteptat sosirea Mareșalului.

Fenomene de nervozitate în cadrul conducerii operațiunilor

La sfârșitul lui august m-a chemat generalul Zeitzler și mi-a comunicat că de la grupul Ruoff au sosit știri care relatau despre incidente îngrijorătoare în cadrul trupelor române subordonate acestui grup; câteva din unitățile române ar fi refuzat să participe la atac. Generalul Zeitzler m-a rugat să analizez lucrurile la

fața locului. Am plecat de îndată cu avionul la Rostov la generalul Șteflea, însoțit de un maior german al Statului Major. Generalul Șteflea a fost foarte surprins. El nu auzise nimic despre aceste incidente. M-am înțeles cu el să plec mai întâi singur la Ruoff și apoi să mă întâlnesc cu el la comandamentul Corpului român de cavalerie, de unde urmam să inspectăm amândoi

frontul, pentru a cerceta pretinsele incidente. în timpul acela Corpul VII cavalerie român și Divizia a 3-a vânători de munte se aflau în sfera de luptă a grupului lui Ruoff.

La Ruoff am aflat lucruri surprinzătoare. General-colonelul mi-a relatat cum câteva din unitățile românești refuzaseră să participe la atac sau dăduseră informații false, afirmând că nu pot înainta, în timp ce ofițerii de legătură germani raportaseră contrariul, anume că nu existau dificultăți serioase pentru continuarea atacului. Ruoff a relatat în continuare că comandantul Corpului de cavalerie român, generalul R a c o v i ț ă, recunoscuse refuzul de a participa la atac și propusese împușcarea fiecărui al treilea soldat din unitățile rebele, ceea ce el, Ruoff, refuzase imediat. în general trupele române făceau o impresie bună, dar moralul lor era subminat de o periculoasă propagandă: anume că românii nu ar avea ce căuta aici în Caucaz, că sarcina lor ar fi mai curând să recucerească Transilvania! Această lozincă se face simțită mai ales la trupele de proveniență transilvană. Ofițerii și mai ales ofițerii de rezervă ar colporta această lozincă în cadrul trupei. Generalul Ruoff a declarat că problema transilvană trebuie rezolvată, dar că în momentul de față este vorba în primul rând de înfrângerea sovieticilor; mai înainte de aceasta, ar fi inutilă orice discuție asupra problemelor teritoriale și politice din Europa. El mi-a relatat că în cursul inspecțiilor sale de pe front întrebase pe diverși soldați români dacă știu pentru ce luptă, la care aceștia ar fi răspuns:

— Desigur domnule general! Pentru Transilvania!

Ruoff era foarte îngrijorat de această situație. El a propus ca trupele române să fie lămurite asupra sensului și scopului luptei din răsărit printr-o propagandă corespunzătoare. Propunerea generalului Racoviță de a împușca pe fiecare al treilea soldat, l-a impresionat de altfel neplăcut și de aceea el a respins-o categoric.

La comandamentul Corpului de cavalerie român l-am informat pe generalul Șteflea despre cele auzite. Racoviță nu-i raportase nimic și propunerea umilitoare a acestuia l-a indignat profund.

Am inspectat Divizia a 19-a unde se petrecuseră incidentele. Comandantul Diviziei, generalul Schmidt, s-a arătat cu totul surprins, deoarece nu știa nimic despre cele petrecute în Divizia sa. O anchetă a dovedit apoi că toate acuzațiile erau greșite. Existaseră într-adevăr momente critice, mai ales în sectorul Diviziei a 3-a vânători de munte care intrase pentru prima dată în luptă și îh sectorul Diviziei a 19-a, unde

colaborarea cu unitățile germane de atac nu funcționa fără greș. De vină erau ordinele întârziate din partea Corpului de cavalerie. Nicăieri nu a fost însă vorba despre un refuz de a participa la atac, ceea ce reieșea de altfel și din pierderile grele. Câteva unități își pierduseră peste jumătate din efectiv.

Chiar dacă aceste constatări m-au liniștit într-o oarecare măsură, pe de altă parte situația generală, nervozitatea și știrea falsă referitoare la trupele române au contribuit la zdruncinarea încrederii mele în așteptata victorie germană. Am putut constata mai ales că lupta luase mai ales un caracter extrem de îndârjit în sectorul grupului Ruoff, la sud-est de Novorossiisk. Rușii au trecut la rândul lor la puternice contraatacuri. Generalul Ruoff îmi spusese că nu mai dispune de nici un fel de rezerve. Când l-am întrebat când va fi posibil să se retragă trupele românești, pentru a le încadra în Armata a IV-a în curs de formare, mi-a răspuns că nici nu putea fi vorba despre așa ceva. El nu putea să scoată nici măcar un singur batalion din front, fără a mai vorbi de șapte divizii române. Aceeași lipsă de rezerve am putut-o constata și pe front. Comandanții germani de sectoare se arătau de două ori mai îngrijorați din cauza lipsei de rezerve, deoarece rezistența bolșevică devenea tot mai combativă. Nervozitatea generală era evidentă.

Mi-am dat seama că frontul german din răsărit se găsea ihtr-o criză strategică, care adopta forme foarte grave ca urmare a lipsei de rezerve. Ea era o consecință a împrăștierii forțelor îh toate direcțiile, mai ales în operațiunile din Caucaz. în ciuda câștigurilor de teren, obiectivele propuse au rămas neatinse. O flagrantă epuizare strategică!

La Stalingrad atacurile germane continuau cu o înverșunare nemaiîntâlnită. Treptat trebuiau însă să paralizeze și aici forțele. Câteva companii se reduseseră deja la 10-12 oameni. Rezerve nu existau. în Caucaz lupta grupului Ruoff îh mijlocul terenului muntos și

împădurit se dizolvase în acțiuni individuale îndârjite. în condițiile existente nu mai era posibilă o acțiune comună. în centru, Armata I de tancuri germană, la care se găsea Divizia a 2-a vânători de munte română, ajunsese la Nalcik. Ea a înaintat mai departe în stepele largi. Porțiunile de front ale fiecărei divizii în parte se întindeau până la 70 de km. Aceasta cerea o risipire nepermisă a forțelor.

Ieșea tot mai clar la iveală că hotărârea nu avea să vină nici în 1942. Campania nu-și atinsese țelul. Acum nu mai rămânea altceva de făcut decât să se regrupeze forțele cât mai rapid posibil, deoarece era sigur

că sovieticii vor trece la rândul lor la ofensivă. O regrupare era însă nemărginit de grea, ca urmare a ciopârțirii frontului și a lipsei de rezerve. Numai o retragere a frontului în unele locuri ar fi făcut posibilă regruparea, dar conducerea germană nu se putea decide să cedeze din teritoriile cucerite. Se părea însă că la Cartierul General al Fiihrerului se mai credea încă într-o hotărâre posibilă. Se subapreciau încă o dată posibilitățile sovietice. în loc de a lua hotărâri rapide, fie chiar dureroase, și de a întreprinde regruparea necesară, conducerea germană a lăsat să se scurgă timpul prețios. Stalingradul a continuat să fie asediat Se intenționa să se scoată acest ghimpe veninos cu orice preț din flanc, fie chiar cu prețul unei neglijări a restului frontului.

Când m-am reîntors la Winniza, eram pe deplin conștient de gravitatea situației.

I-am raportat lui Zeitzler rezultatul cercetărilor mele și l-am asigurat că situația trupelor române este satisfăcătoare și că știrile care i-au parvenit se datorează numai unor exagerări nervoase. Generalul Șteflea a luat de altfel câteva măsuri. Astfel, el l-a înlocuit pe comandantul Diviziei a IlI-a vânători de munte, deoarece acesta dovedise nehotărâre. Toate porțiunile frontului românesc puteau fl considerate acum pe deplin sigure.

Zeitzler a fost foarte bucuros de știrea calmantă. A promis să sancționeze pe cei răspunzători pentru informațiile false și exagerate.

Eu primisem de la generalul Șteflea o însărcinare penibilă de care trebuia să mă achit. Comandantul Corpului de cavalerie român, generalul Racoviță, urma să obțină Crucea Cavalerilor (Ritterkreuz), după cum sugerase conducerea germană. Din cauza comportării sale, care îl indignase pe generalul Șteflea, acesta ajunsese la convingerea că Racoviță nu este demn de o distincție atât de înaltă. în loc de a apăra onoarea Armatei române și de a cerceta el însuși adevăratele motive ale tulburărilor, comandantul Corpului de cavalerie își oferise soldații spre împușcare. Indignat fără margini de aceasta, Șteflea mă însărcinase de aceea să le sugerez germanilor să renunțe la acordarea acestei distincții lui Racoviță. Deoarece nu-mi puteam îndeplini în nici un caz însărcinarea sub această formă, m-am decis la o cale ocolită: am comunicat conducerii germane că Statul Major român dorește o explicație prealabilă în cazul în care conducerea germană dorește să acorde ofițerilor români distincții atât de înalte. De cazul Racoviță nu am amintit. Pe această cale a fost împiedicată acordarea acestei distincții lui Racoviță, spre

regretul forurilor germane. Racoviță știuse să devină copilul lor favorit.

Mai târziu el a obținut Crucea Cavalerilor. Este drept că Mareșalul Antonescu ordonase destituirea sa, dar Racoviță a reușit totuși să se mențină la suprafață și să dobândească în cele din urmă distincția germană atât de râvnită. Un exemplu tipic pentru situația din România! Ce caracter avea Racoviță în realitate, s-a vădit mai târziu, în legătură cu evenimentele de la 23 august 1944: a devenit ministru de război al noului Guvern!

*

De la Winniza am informat conducerea română că va fi imposibil să se alcătuiască la timp Armata a IV-a, deoarece diviziile de pe front subordonate lui Ruoff nu pot fi retrase. Totodată am reușit cu ajutorul colonelului Mellenthin să determin amânarea momentului preluării comandamentului de către Mareșalul Antonescu. Conducerea germană l-a informat pe Mareșal că situația de pe front nu a permis încă constituirea și instalarea comandamentului Grupului de armate de aceea trebuie să fie pregătit pentru un moment ulterior. Astfel am reușit să amân un timp nedefinit sosirea lui Antonescu pe front. Evoluția ulterioară mi-a întărit convingerea că am acționat just. După cum am aflat prin intermediul Cabinetului Militar al Mareșalului, el a primit amânarea în mod favorabil, deoarece se simțea prost cu sănătatea.

Lovitură suspectă a lui Mihai Antonescu

într-o seară de la mijlocul lui septembrie — trupele române ajunseseră între timp aproape în întregime pe front — șeful serviciului de informare din Statul Major german, generalul Matzki, m-a chemat la el pentru a-mi arăta o telegramă pe care o primise de la von Killinger. El voia să discute cu mine mai înainte de a o prezenta Fiihrerului.

Telegrama lui Killinger se referea la un protest al lui Mihai Antonescu împotriva proastei aprovizionări a trupelor române din răsărit. Mihai Antonescu afirmase că trupele române sunt tratate altfel decât cele germane și că românii nu sunt aprovizionați îh mod suficient și la timp nici cu muniție, din care cauză sufereau pierderi grele. Killinger a adus acest lucru la cunoștință conducerii germane și cerea clarificarea situației.

l-am declarat de îndată generalului Matzki că era vorba fie de o eroare, fie de o neînțelegere. Era pentru mine cu totul inexplicabil de unde primea Mihai Antonescu astfel de informații alarmante. Eu nu cunoșteam în orice caz nimic despre toate acestea și nici nu puteau corespunde realității. De nicăieri nu mi se raportase că trupele române sunt aprovizionate cu întârziere, sau simt tratate altfel decât cele germane. Firește că se puteau ivi stagnări, dar acestea afectau în aceeași măsură pe germani și pe români și erau condiționate de incidente inevitabile în război.

Pentru a evita complicațiile, l-am rugat pe generalul Matzki să nu comunice cele aflate până nu voi reuși să clarific ciudatul caz. în aceeași seară l-am chemat la telefon pe generalul Șteflea, care se găsea tocmai la București și l-am informat despre telegrama lui Killinger. Șteflea nu știa nimic. Mi-a promis să-l caute pe Mihai Antonescu pentru a-i cere explicații și apoi să mă informeze imediat asupra rezultatului. După o jumătate de oră, Șteflea m-a chemat la telefon. Mi-a relatat că vicepreședintele Consiliului de Miniștri afirma că nu știe nimic despre toată povestea. El mă făcea deplin răspunzător pe mine pentru „calomnia", care îl vizează pe el, ce era cu totul nevinovat.

Era culmea!

Este ușor de imaginat enervarea mea. Din nou încerca Mihai Antonescu să arunce vina sa pe alții. I-am

transmis lui Șteflea conținutul exact și întreg al telegramei și l-am rugat să clarifice problema. Șteflea l-a chemat încă o dată pe Mihai Antonescu la telefon și i-a citit telegrama lui Killinger. Acum Mihai Antonescu și-a amintit dintr-o dată! Da, el îi relatase mtr-adevăr lui Killinger de această stare de lucruri. De unde avea informațiile nu a vrut să spună întâi, dar în cele din urmă a consimțit. Știrile proveneau, a spus el, de la Bossy, din Berlin.

Eram ca lovit de trăsnet. M-a surprins mai ales că Bossy, care nu avea nici un fel de cunoștințe militare, se amesteca în astfel de lucruri. Mi se părea de asemenea de necrezut, fiindcă cunoșteam natura foarte prudentă și reținută a lui Bossy. Toate oalele se spărgeau în capul meu, deoarece cu toții, mai ales însă forurile germane trebuiau să considere că Bossy obținuse de la mine informațiile furnizate lui Mihai Antonescu, deși nu-1 văzusem pe Bossy de două luni și nu purtasem corespondență cu el.

In aceeași noapte l-am chemat pe Bossy la telefon. Era îngrozit. Nici măcar în vis nu se gândise la asemenea lucruri și putea să-mi dea

cuvântul de onoare că n-a avut nimic de-a face cu această problemă. Enervat peste măsură, m-a rugat să asigur Statul Major german că nu a contribuit cu nimic la acest incident penibil. Pentru mine nu exista nici o îndoială că Bossy era sincer. Și dintr-o dată am înțeles despre ce era vorba: ne aflam în fața unei mistificări răuvoitoare a lui Mihai Antonescu, care încerca pe această cale să iasă din încurcătură. Lovitura dată de el pe furiș relațiilor româno-germane, nu putea să se datoreze numai ușurinței; în spatele ei era intenția conștientă. Acest om era capabil de orice!

A doua zi l-am rugat pe generalul Matzki să considere problema fără importanță, deoarece totul se bazează pe o neînțelegere. Matzki și-a dat seama imediat cum stăteau lucrurile. A zâmbit Pentru Statul Major german cazul era rezolvat. De partea noastră însă el a mai avut consecințe.

Când Bossy a aflat de la mine cum s-au sfârșit lucrurile, mi-a declarat că vrea să demisioneze. El nu voia să se lase în acest fel discreditat de Mihai Antonescu. în joc era onoarea lui. Față de autoritățile germane se găsea acum într-o situație care făcea imposibil ca să poată rămâne în postul său de la Berlin. Bossy m-a rugat să-i dau o explicație în scris a cazului, ceea ce am făcut de îndată. Pe baza acesteia, el a cerut la București rechemarea.

Răspunsul lui Mihai Antonescu era demn de a fi remarcat: vicepreședintele Consiliului de Miniștri îl acuza pe Bossy că se lasă atras mult prea ușor m intrigi josnice cu care el, Mihai Antonescu, nu are nimic de-a face. De o demisie a sa din post nu se punea problema. „Ne găsim în toiul războiului, se încheia scrisoarea, „și de aceea, nu îi este nimănui permis să-și părăsească postul**.**

Bunul Bossy a fost paralizat de atâta josnicie. Acum și-a dat seama cu cine a avut de-a face. Hotărârea sa de a demisiona a devenit și mai fermă. De altfel era un prilej bun de a scăpa de postul de la Berlin, pe care-1

ocupa oricum cu rezerve. El și-a dat seama că evoluția începea să devină nefavorabilă și voia să evite din timp pericolul de a fi surprins la Berlin de decizii neavantajoase. în ultimă instanță era în joc cariera sa diplomatică!

După un însuflețit schimb de telegrame cu Bucureștiul, în care el insista cu încăpățânare asupra rechemării sale, în timp ce Mihai Antonescu îl acuza de „dezertare, lucrurile au rămas în suspensie într-o confuză fază intermediară. Bossy se considera demis, dar Mihai Antones-**

cu îl trata în continuare ca ambasador. Această situație grotească a durat șase luni. în acest răstimp postul ambasadorului român la Berlin era în esență vacant. Bossy își petrecea timpul în parte în România, în parte în Elveția unde'își adusese familia. Urmarea a fost o serie de neplăceri condamnabile în această perioadă grea a relațiilor româno-germane.

*

Evenimentele de pe frontul de răsărit au început să ia o întorsătură neașteptat de proastă. Criza strategică se prelungea fără rost Ea a devenit din zi în zi mai grea datorită situației de la Stalingrad. Atacurile germane pentru cucerirea orașului s-au dovedit tot mai limpede a fî zadarnice. Totuși ele au fost continuate cu încăpățânare, fără a se cuceri mai mult decât ruine fumegânde. Nu mai era nici o speranță într-o lovitură hotărâtoare.

Campania din 1942 decursese în mod negativ.

Catastrofa de la Stalingrad și urmările ei imediate

Situația Armatelor a III-a și a IV-a române

La începutul lui octombrie Cartierul General al Fiihrerului s-a mutat din nou în Prusia Orientală. Winniza, de unde conducerea germană sperase să ducă spre victorie lupta decisivă împotriva sovieticilor, a fost

părăsită, fără ca cineva să fi putut spune dacă mai avea să existe vreo reîntoarcere. Trebuiau luate acum hotărâri rapide pentru apropiata iarnă grea.

Prelungirea neașteptată a războiului în îndepărtatele stepe a provocat o impresie nimicitoare trupelor române. România însăși era de asemenea alarmată. S-a răspândit zvonul că conducerea germană intenționa să lase trupelor române porțiunile cele mai grele ale frontului, mai ales Armatei a IV-a în stepa Calmucă. Cei care se întorceau m permisie de pe front povesteau lucruri fantastice. Lipseau adăposturile, regiuni întregi nelocuite, lipsea apa, lipsea lemnul pentru construirea de cartiere de iarnă — toate acestea se relatau și se povesteau mai departe. Aceste rapoarte se bazau în cea mai mare parte pe realitate.

Armata a IlI-a de pe Don și Armata a IV-a, care nu fusese alcătuită încă în întregime, din stepa Calmucă, au primit ordin să ocupe poziții de apărare și să se pregătească pentru iarnă. Dar lipsea lemnul pentru construirea de adăposturi, nu numai în stepa Calmucă, ci și pe Don. Nu mai rămânea deci altceva de făcut decât să se transporte material de

construcție, pentru care lipseau însă posibilitățile de transport. Rapoartele comandamentelor de pe front zugrăveau perspective sumbre. Vechea metodă de a înlătura lipsurile prin ordine aspre, s-a dovedit a fi insuficientă. Moralul trupelor scădea simțitor.

Și mai îngrijorătoare era lipsa de arme, îndeosebi de armament antitanc. Existau în cantități mici numai materiale învechite de calibru slab — 37 și 43 de mm. împotriva tancurilor grele ale inamicului, de tipul T-34, totul se dovedea ineficace. Trupele germane posedau noile arme PAK cu un calibru de 50 și 75 mm, dar nici acestea nu se găseau pe front îhtr-o cantitate îndestulătoare. De aceea nu au putut fi date și trupelor române. Acestea au primit numai un nou proiectil de un calibru de 75 de mm, care putea fi folosit la caz de nevoie la tunurile de același calibru care existau pe front. Pentru aceasta lipseau însă cunoștințele tehnice necesare și exercițiile de tragere.

Porțiunile destinate Armatelor a IlI-a și a IV-a române erau prea mari, mai ales fiindcă trupele nu dispuneau de suficiente mijloace de luptă. Erau divizii care obținuseră o porțiune a frontului de peste 20 de km. Pentru a avea în porțiunea lor o densitate de apărare întrucâtva satisfăcătoare, acestea au trebuit să folosească cea mai mare parte a rezervelor. Atât la Armata a IlI-a cât și la Armata a IV-a, situația era aceeași. Armata a IV-a nu era alcătuită deocamdată decât din Corpul VI armată, al lui Dragalina. Armata a IV-a nu avea deloc tancuri iar Armata a IlI-a avea un număr cu totul insuficient Era pregătită o singură divizie de tancuri românească, înzestrată cu tancuri franceze și cehoslovace învechite. Era de așteptat ca inamicul să rupă local frontul, iar aceste locuri trebuiau acoperite cu rezervele mobile motorizate; pentru aceasta Divizia de tancuri română nu era însă adecvată. De aceea un masiv atac sovietic trebuia să aibă în mod inevitabil urmări catastrofale, având în

vedere situația.

Românii au atras tot mereu atenția asupra acestui pericol amenințător, până când conducerea germană a promis în cele din urmă două divizii germane de tancuri, care urmau să fie ținute în rezervă în spatele Armatei a III-a. Aceasta era însă numai o promisiune nedefinită, care nu putea înlătura sentimentul de teamă. Temerile au crescut Pline de decepție asupra atacurilor germane zadarnice de la Stalingrad și pline de nesiguranță în fața stepei dinaintea lor — trupele române și germane așteptau contraatacul sovietic.

începutul contraofensivei rusești

în această atmosferă îngrijorătoare și-au început rușii contraofensiva. Prima lovitură s-a dat la nord de Stalingrad, între Volga și Don. Armata a VI-a germană s-a văzut silită să întreprindă o deplasare a centrului său de greutate, pentru a preîntâmpina atacul, pierzându-și astfel elanul său de atac în orașul însuși și fiind nevoită să treacă și aici la apărare. Apoi rușii au atacat Corpul VI armată al lui Dragalina la sud de Stalingrad.

Acolo situația era extrem de grea. Diviziile române (de la nord spre sud: Diviziile a 20-a, a 4-a, 1 și a 2-a infanterie) nu au putut opune nimic atacurilor sovietice susținute de tancuri și au suferit pierderi grele. Treptat ofensiva sovietică s-a extins și asupra celorlalte porțiuni ale frontului. în Caucaz Armata I germană de tancuri era implicată în lupte grele pe un sector uriaș al frontului. Ruoff a fost de asemenea atacat. Situația generală s-a agravat de la o zi la alta, rezervele germane lipseau cu totul. Aceasta nu era însă lovitura propriu-zisă. Ea urma să vină abia mai târziu și să se abată cu toată puterea.

*

Cu prilejul unei examinări temeinice a frontului, la începutul lui noiembrie, generalul Șteflea a constatat că rușii făceau pregătiri intense de atac împotriva

Armatei a III-a. în multe puncte ale frontului, mai ales în cotiturile Donului aflate în mâna rușilor, erau vizibile noi și numeroase construcții de poduri, o dovadă că ofensiva se pregătea în curând. Generalul Șteflea a alarmat imediat pe comandanții germani și a cerut o accelerare a măsurilor de securitate, mai ales trimiterea celor două divizii de tancuri anunțate către Armata a III-a. Deoarece se părea că comandamentele germane nu se grăbeau, Șteflea l-a rugat pe Mareșal să se prezinte personal la Comandamentul suprem german. Mareșalul mi-a trimis o telegramă cu însărcinarea de a atrage atenția Cartierului General al Fuhrerului asupra indicilor amenințători și să rog să accelereze măsurile promise.

La Statul Major german mi s-a răspuns că acesta este informat despre pregătirile rusești m ce privește Armata a III-a, dar că conducerea germană le consideră numai o manevră a conducerii sovietice de abatere a atenției; aceasta nu intenționează să dea lovitura hotărâtoare pe Don, ci probabil în regiunea Moscovei. De aceea este prematur să se pună în mișcare încă de pe acum rezervele germane de tancuri, mai

înainte ca intențiile sovietice să se clarifice. Am fost asigurat că Armata a III-a română nu va rămâne fără ajutor, în caz că aceasta se va dovedi necesar.

Și de această dată conducerea germană a fost victima iluziei sale. Ofensiva rusească nu a venit în regiunea Moscovei, ci pe Don. Ea a lovit mai întâi și cu toată puterea Armata a III-a.

În timp ce Divizia a 4-a română de la sud de Stalingrad a trebuit să se sustragă presiunii rusești și să-și retragă pozițiile, Statul Major german susținea că Divizia română ar fi fost în stare să-și mențină pozițiile, dar că ar fi dovedit o rezistență slabă. Era necesar să i se ia comanda generalului Barbu Alinescu, comandantul acestei Divizii. Divizia a 20-a sub comanda generalului Tătăranu a restabilit situația printr-un contraatac.

Știrile românești din această porțiune a frontului subliniau că este imposibil să se respingă în permanență atacurile sovietice, deoarece trupele române nu aveau decât un număr insuficient de arme antitanc. Nu era de conceput ca ele să primească arme grele PAK, deoarece nici unitățile germane nu erau înzestrate în mod satisfăcător cu acestea. Numai armele FLAK de 8,8 cm erau absolut eficace împotriva grelelor tancuri sovietice; majoritatea bateriilor FLAK disponibile fuseseră însă concentrate la Stalingrad, pentru a sprijini Armata a VI-a, ce lupta din greu. Pe de altă parte, trupele române nu erau instruite pentru a mânui complicatele baterii de 8,8 cm.

Ofensiva inamicului pe Don; catastrofa Armatei a III-a

Ofensiva sovietică pe Don s-a declanșat. După o rezistență înverșunată de trei zile, frontul Armatei a III-a a fost rupt în mai multe locuri. Peste 1 000 de tancuri grele rusești se îndreptau spre Hinterland prin rupturile ce deveneau tot mai largi. Față de o asemenea masă de oțel nu folosea nici cea mai eroică rezistență. Rezervele germane promise nu se găseau în apropierea Armatei a III-a. De aceea, golurile nu mai puteau fi

acoperite. Rușii își deplasau cu ușurință grupurile lor de tancuri, putând să încercuiască un grup de patru Divizii române. Generalul Lascăr, care comanda grupul încercuit, a cerut permisiunea să se retragă din timp spre vest. El a primit însă din partea comandamentului german competent ordinul strict de a rămâne în încercuire, deoarece va fi scos. După două sau trei zile, Lascăr a cerut din nou permisiunea să iasă, deoarece rezistența sa pe loc nu avea nici un sens, având

în vedere că hrana și muniția erau pe sfârșite. El intenționa de aceea să încerce să rupă încercuirea, cât timp va mai avea forțe. Răspunsul a fost același! Generalul Lascăr s-a adresat atunci Mareșalului Antonescu pentru a obține prin acesta permisiunea de a încerca să iasă. Mareșalul mi-a trimis o telegramă în care m-a rugat să mă prezint la conducerea germană pentru salvarea celor patru divizii. în sfârșit conducerea germană a cedat Deoarece de la Berlin nu aveam altă posibilitate de transmitere, am trimis știrea prin București, de unde a fost trimisă mai departe lui Lascăr. Era însă deja prea târziu. După pierderile grele nu a mai fost posibilă o rupere a încercuirii. Grupul de luptă a fost literalmente nimicit de grelele tancuri rusești, pe pozițiile lui apărate eroic. O parte din soldați au fost luați prizonieri, câteva fracțiuni au reușit să se retragă. Luptând pe cont propriu împotriva rușilor pe care-i întâlneau, ei au rătăcit prin stepă.

Pe flancul stâng al Armatei a IlI-a se găsise Armata a Il-a italiană. Și aceasta a fost încercuită. Ea și-a pierdut de asemenea cea mai mare parte a efectivului. Flancul drept al Armatei a IlI-a, mai ales Divizia 1 cavalerie sub comanda generalului Brătescu, a fost despărțit de Armata a IlI-a și încadrat în Armata a Vl-a germană, cu care a rămas apoi îh marea încercuire de la Stalingrad. Unica rezervă a Armatei a IlI-a, Divizia de tancuri sub comanda generalului Gheorghe Radu, a întreprins un atac îndrăzneț pentru a rupe încercuirea rusească. Ea nu și-a atins însă scopul și a pierdut cea mai mare parte din armament.

In sfârșit mai erau cele două divizii germane de tancuri, dar ele nu mai reprezentau decât o umbră a lor. Ele nu mai dispuneau decât de un număr infim de tancuri. Eforturile lor de a acoperi golurile de pe front au fost spulberate rapid.

Armata a IlI-a română era nimicită în întregime! Câteva grupuri risipite au încercat să se strecoare. Ele nu aveau legătură unele cu altele, nu aveau hrană și muniție. Scăpate din mâinile comandantului lor, ele mergeau în urma coloanelor de tancuri rusești pentru a se salva într-un fel oarecare. Numai câteva au putut ajunge la zonele sigure, care erau ocupate de unități germane proaspete, aduse de pe alte fronturi. Prin dispariția Armatei a IlI-a se făcuse o uriașă ruptură în frontul, în care unitățile germane chemate ulterior pluteau ca niște insule într-un ocean. Din cele 13 Divizii ale Armatei a IlI-a nu au mai putut fi înjghebate decât câteva batalioane. Materialul greu de luptă al armatei, mai ales artileria, era pierdut în întregime. Forța de rezistență și capacitatea de manevră ale Armatei a IlI-a se dovediseră surprinzător de slabe.

Mulți dintre comandanți erau departe de a fi la înălțime. Dar răspunderea nu o avea Armata a IlI-a. Ce putea face o trupă atât de slab înarmată și instruită față de un adversar mult superior, înzestrat cu arme modeme, într-o situație strategică oricum destul de critică?

Această criză strategică a ieșit tot mai mult la iveală. Conducerea germană a încercat să devină stăpână pe situație printr-o serie de măsuri operative insuficiente. Ea își propusese țeluri îndepărtate și mari, fără a dispune de forțele necesare. în plus, ea a mai făcut greșeala de neiertat de a opera pe linii divergente: pe Don, la Stalingrad, în Caucaz. Ea s-a trezit prea târziu din această greșeală și nu i-a rămas altceva de făcut decât să umple imensul gol al câmpului strategic cu trupe aliate. Oricât de mare ar fi fost vitejia cu care ar fi luptat aceste unități, ele erau totuși nepregătite pentru un război modem.

Este surprinzător cum conducerea germană a ocupat cele mai importante și mai sensibile porțiuni ale frontului cu trupele aliate care aveau cea mai infimă capacitate de luptă. Se pune întrebarea: oare conducerea germană nu era conștientă că liniile strategice din regiunea Stalin- gradului spre Rostov erau cele mai amenințate din întreaga porțiune sudică? Și dacă era conștientă de acest fapt: ce a determinat-o să ocupe aceste linii numai cu trupe mediocre, înarmate prost? Căci un lucru este sigur: ori conducerea germană, într-o necunoaștere fatală pentru întregul război, aprecia aceste linii ca fiind de rangul 2, ori nu avea suficiente forțe proprii, deși cunoștea just situația. în orice caz, conducerea germană a fost singură răspunzătoare pentru catastrofa produsă.

Sfârșitul Armatei a IV-a și catastrofa finală

Paralel cu ofensiva împotriva Armatei a IlI-a, sovieticii au atacat cu forțe puternice și Armata a IV-a la sud de Stalingrad. Corpul VI armată al lui Dragalina a fost lovit în centru și împrăștiat. Divizia a 20-a a căzut la Stalingrad, restul Corpului la Kotelnikov. Divizia a 4-

a aflată în centru a fost nimicită aproape total. Restul forțelor Armatei a IV-a se mai aflau încă în marș la începutul atacului. Ele s-au retras acum la pozițiile din spate, nepregătite, pentru a acoperi cel puțin liniile de legătură ale grupului de luptă germano-române, ce opera în Caucaz spre Rostov. Mai înainte deci de a se fi format definitiv Armata a IV-a, ea era deja sfâșiată și împrăștiată.

La stânga și la dreapta Stalingradului existau goluri uriașe. Armata a Vl-a germană și trupele române care fuseseră încadrate în ea, erau încercuite.

Conducerea germană se afla acum in fața unei probleme grele de natură strategică și psihologică: Stalingradul devenise simbolul luptei în răsărit și anume atât pentru Germania, cât și pentru sovietici. Rațiunea strategică cerea să se salveze Armata a Vl-a și importantele cantități de material de război. Dar conducerea germană acorda prioritate momentului psihologic. Stalingradul trebuia menținut din motive de prestigiu. Conducerea germană credea că va putea restabili prin măsuri rapide și improvizate legătura cu orașul. Ea l-a chemat pe feldmare- șalul von Manstein și i-a dat comanda asupra tuturor forțelor germano-române scăpate de nimicire, la care se adăugau trupe proaspete aduse în grabă. Din toate părțile, chiar și din Franța, erau pe cale de a sosi importante forțe, mai ales unități de tancuri. Ele s-au adunat în regiunea Rostovului, deoarece sarcina lui Manstein nu consta numai în a consolida frontul și a debloca Stalingradul, ci era vorba și de acoperirea trupelor ce operau în Caucaz, menținându-le calea liberă spre Rostov. Câteva acțiuni ale lui Manstein au avut un caracter strălucit, astfel mai ales la sud-vest de Stalingrad, unde au ajuns în apropierea Stalingradului două divizii de tancuri nou sosite cu sprijinul forțelor românești. Superioritatea trupelor germane s-a dovedit cu claritate, dar numărul lor era din nefericire prea mic. în pofida strălucitelor succese de început, ele nu au putut face nimic împotriva maselor bolșevice ce veneau în avalanșă. Manstein a trebuit să se limiteze la oprirea atacului

rusesc, pentru a acoperi importantul nod de transport Rostov.

*

Pe cursul superior al Donului s-au intensificat atacurile rusești. Ce se petrecuse cu Armatele a IlI-a și a IV-a române, s-a repetat cu Armata a Il-a italiană și Armata a Il-a ungară. Fronturile acestora au fost rupte, unitățile încercuite și nimicite. întregul front de pe Don era distrus și aruncat cu mult în urmă.

Conducerea germană a întreprins eforturi disperate pentru a preîntâmpina nenorocirea. Caucazul a fost cedat, unitățile care luptau acolo au fost retrase prin Rostov într-o zonă sigură. Deoarece bariera ridicată de Manstein amenința să se rupă în orice moment, retragerea din Caucaz a trebuit să se facă în cea mai mare grabă. Materialul greu de război a rămas pe parcurs. Ceea ce nu a putut fi dus prin Rostov, a fost adunat pe capul de pod din Cuban. Din motive psihologice conducerea germană s-a decis să păstreze acest cap de pod, pentru a sugera că intenționează să revină cândva din nou în Caucaz. Aceasta nu era de fapt decât

o autoînșelare. Pe de altă parte însă capul de pod din Cuban putea să angajeze forțe inamice care ar fi fost trimise în alt caz la Rostov sau la Donețk. Acolo situația începea să se consolideze.

înfrângerea forțelor germane și aliate era un fapt împlinit. Numai trupele germane și române aflate în Stalingrad (Divizia 1 cavalerie și Divizia a 20-a infanterie din România) luptau eroic în mijlocul avalanșei bolșevice, fără speranță și însuflețite de ideea de a menține nepătat prestigiul armatelor germane. Ele știau că jertfa lor era inutilă, dar mândria germană cerea acest lucru. După cum s-a afirmat mai târziu, nimănui nu i-a trecut pe atunci prin cap să ceară capitularea. Un eroism legendar s-a întrecut pe sine însuși. El vroia să dovedească că forța militară a Germaniei a trecut prin clipe nefericite și critice, dar că ea continua să fie mai puternică ca oricând din punct de vedere moral. Nu putea fi vorba despre o capitulare a Armatei a Vl-a. Lupta trebuia continuată până la ultimul om. în acea vreme o asemenea decizie părea cât se poate de firească și chiar și cei care luptau la Stalingrad o acceptau fără crâcnire. Ordinul era nemilos, dar era un apel la mândria soldați- lor, căruia cei încercuiți erau gata să-i dea ascultare.

Lupta pentru Stalingrad a continuat deci. Sfârșitul era de prevăzut. El a devenit simbolul și cotitura războiului din răsărit.

Noua deviză: apărarea Europei

Sfârșitul campaniei din 1942 și lupta nefastă pentru Stalingrad au adus o modificare a obiectivului de război nu numai în răsărit, ci și pe toate fronturile.

Acum se vorbea despre orespingerea pericolului bolșevic. Deviza despre nimicirea comunismului s-a transformat într-un semnal de alarmă care chema la salvarea Europei de invazia bolșevi- c ă. Noua deviză avea un sens mai logic și era mai explicabilă. Din păcate nimeni nu mai credea într-un succes!

Din nefericire, nu era vorba de eforturi propagandistice, pe care le făcea Germania în fața

lumii, ci de faptul că Reichul nu o putea scoate la capăt, cu pericolul bolșevic. Totuși această slăbiciune nu era încă vizibilă. De aceea chemarea adresată de conducerea germană Europei, de a apăra civilizația, nu a găsit un ecou puternic.

Poate că apelul la apărarea civilizației ar fi avut mai mult succes dacă națiunile europene și-ar fi dat seama în întregime de primejdie și poate că atunci ar fi acționat într-adevăr toate forțele. Dar conducerea germană nu se bucura de încrederea Europei. De vină nu erau numai

planurile lor neclare, care nu au fost niciodată recunoscute cu sinceritate, ci și lipsa bazei morale a revoluției național-socialiste. în afară de aceasta, națiunile europene erau dezorientate de alianța democrațiilor occidentale cu bolșevismul. Ele nu vedea m această alianță numai o necesitate condiționată de război, ci și o garanție pentru securitatea Europei în fața pericolului bolșevic. Desigur că nimeni nu credea că lupul s-a transformat într-un miel; se credea însă că lupul va fi silit să-și păstreze pentru totdeauna pielea de oaie.

Unii vedeau m național-socialism răul mai mic, iar în bolșevism răul cel mare; alții considerau că bolșevismul este mai primejdios. Erau și câțiva care sperau că ambele rele vor fi înlăturate succesiv, mai întâi național-socialismul și apoi bolșevismul. Nimeni nu cuteza însă să declare deschis această necesitate.

O mobilizare a Europei împotriva bolșevismului sub conducere germană nu avea aproape deloc perspective de succes. Confuzia ideologică și politică, provocată de alianța Occidentului cu Moscova, împiedica în mod decisiv constituirea unui front comun european; mai mult încă decât lipsa încrederii în conducerea germană și și mai mult încă decât lipsa încrederii într-un succes. Națiunile europene se încadrau în diverse categorii, în funcție de poziția lor ideologică, națională și geografică. Pentru cei aflați la cea mai mare depărtare de Rusia, pericolul „nazismului" se afla pe primul plan. Popoarele amenințate nemijlocit de Rusia simțeau primejdia bolșevismului, dar acest sentiment era adormit de iluzia că democrațiile occidentale vor îmblânzi pericolul comunist.

Acestor națiuni învecinate Rusiei, printre care și România, le rămânea o singură speranță: anume că relațiile Puterilor occidentale cu bolșevismul se vor clarifica încă înainte de sfârșitul războiului, sau dacă nu va fî posibil, cel puțin după război. Unele din aceste națiuni, ca și România au fost mult timp convinse că atunci când Germania va fi până într-atât slăbită încât nu va mai prezenta un pericol, Occidentul nu va

permite bolșevismului să pătrundă prea adânc în Europa. Atât conducerea română cât și masele largi ale poporului nutreau această speranță. Ele se așteptau ca Occidentul să ducă lupta împotriva Germaniei la un sfârșit suportabil, mai înainte ca Germania să fie nimicită total și să cadă m anarhie, aceasta bineînțeles când victoria va părea asigurată Occidentului și când pericolul bolșevic se va dezvălui cu claritate. Se credea că o nimicire și o bolșevizare a inimii Europei nu corespunde intereselor Occidentului. Nimeni nu se aștepta la izbucnirea atât de nefastă a atâtor pasiuni oarbe însetate de răzbunare.

Popoarele mici așteptau de la cei mari o măsură corespunzătoare de rațiune. Bazându-se pe o astfel de rațiune, ele au crezut într-o posibilă înțelegere germano-anglo-americană înaintea catastrofei finale. Unele cercuri se așteptau chiar ca Occidentul să se îndrepte împotriva Sovietelor la momentul potrivit, deci când va fi eliminat pericolul Germaniei național-socialiste, pentru ca după înlăturarea național-socialismului să înlăture și bolșevismul. O asemenea idee a putut câștiga teren mai ales în Statele cu o morală politică elastică, cum avea din nefericire România. Unei astfel de morale politice i se părea foarte firesc ca anglo-ame- ricanii să se îndrepte împotriva aliaților lor și această mentalitate a dus apoi în România la părerea — când a fost spulberată speranța într-o acțiune a Occidentului împotriva Rusiei — că România se poate despărți fără un pericol prea mare de Germania, deoarece Occidentul trebuie să împiedice oricum o subjugare bolșevică a României.

Aceste idei au început să domine o mare parte a păturii conducătoare din România după catastrofa din răsărit. încrederea într-o victorie germană era zdruncinată. Trebuiau analizate alte posibilități.

Compromisuri germano-românepe ruine

în ianuarie 1943, conducerea germană a încercat să constituie un front european împotriva pericolului bolșevic. în primul rând trebuia ca Germania să fie sigură de membrii Pactului Tripartit, a căror încredere în succesul cauzei germane scăzuse simțitor. La fel ca și la începutul campaniei din 1942, au fost invitați pe rând șefii Statelor partenere la Cartierul General al Fuhrerului.

România fusese lovită cel mai puternic dintre toți acești parteneri ai Pactului. Ca urmare, conducerea germană trebuia să-i acorde cea mai mare atenție. Germania era informată despre atmosfera ce domnea în România. Pierderile îngrozitoare de pe Don, de la Stalingrad și din sud provocaseră o adâncă depresiune morală în România. Ofițerii și solda- ții scăpați din

nenorocire povesteau în întreaga țară că fuseseră trimiși în luptă în condițiile cele mai nefavorabile și că erau acuzați în mod jignitor de camarazii lor germani că sunt vinovați de catastrofă. Li se reproșase că rezistența slabă opusă de trupele române ar fi dus la încercuirea Armatei a Vl-a germane în Stalingrad. învinuirile și invectivele reciproce înveninau atmosfera. Poporul român era foarte amărât din cauza înfrângerii și a consecințelor sale.

La acestea se adăuga faptul că realipirea Basarabiei și a Bucovinei era pusă sub semn de întrebare datorită evoluției neașteptate din răsărit.

Se sperase îhtr-un război ușor și se privea acum cu groază realitatea. Nu putea fi vorba despre o despărțire de Germania, deoarece aceasta mai era încă destul de puternică. Totuși conducerea română a început să caute o ieșire din situația care începea evident să devină fatală. Evenimentele de pe Don și de la Stalingrad au oferit pretextul pentru o dispută cu conducerea germană. De aceea, invitația la Cartierul General al Fuhrerului era foarte bine-venită.

Mareșalul Antonescu s-a prezentat cu un lung memoriu, care conținea cauzele și împrejurările înfrângerilor românești și în care se reproșa conducerii germane că nu-și ținuse promisiunile și trimisese trupele române în luptă fără armele necesare. Memoriul nu atribuia conducerii germane numai întreaga răspundere, ci cerea și o despăgubire materială a României sub forma livrărilor de arme, care urmau să acopere din nou lacunele ce se formaseră din vina Germaniei. Argumentația memoriului îh problema vinovăției sublinia că înfrângerea a fost o consecință a proastei înarmări a trupelor române, ceea ce, după părerea mea, constituia numai cauza nemijlocită, nu însă adevăratul motiv. Vina pentru catastrofă o purta în primul rând criza strategică generală de pe frontul german de răsărit. Accentuarea problemei înarmării abă- tea atenția de la acest motiv real. Partea germană a obiectat în problema înarmării trupelor, că trupele române dovediseră prea puțină forță de rezistență

decât se presupusese și că de aceea nici o înzestrare mai bună nu ar fi dus la o creștere considerabilă a combativității. După părerea mea, argumentația română trebuia să pună pe primul plan eșecul strategic al conducerii germane și în această privință răspunderea era în mod evident de partea acesteia.

Mareșalul Antonescu trebuia să se felicite că împrejurările împiedicaseră atragerea sa în operațiunile de pe front I s-ar fi putut atribui acum o parte din răspundere pentru criza strategică. Conducerea germană ar fi trebuit totuși să știe că dacă nu vor fi atinse obiectivele propuse pentru campania din 1942, cotul Donului avea să devină cel mai periculos loc din câmpul strategic. în spatele acestui punct nevralgic al frontului se afla regiunea Rostovului care se asemăna cu un gât de sticlă, prin care se hrăneau operațiunile din Caucaz. De Rostov depindea soarta întregului flanc sudic al trupelor germane. Cu toate acestea, conducerea germană a ocupat cotul Donului și restul porțiunilor dificile ale frontului cu trupe prost înarmate și neexperimentate. Această greșeală fundamentală a conducerii germane a inclus în sine și întreaga răspundere pentru ceea ce s-a petrecut apoi.

Conducerea germană era perfect conștientă de vina sa. Ea se străduia de aceea să afișeze o atitudine accentuat conciliantă. La prima întâlnire dintre generalul Șteflea și reprezentanți ai Comandamentului suprem ai Wehrmachtului, Keitel a anunțat că Hitler a interzis tuturor comandamentelor și trupelor germane să discute rezultatele de pe Don și de la Stalingrad, și să denigreze comportarea trupelor „aliate". Hitler a apelat apoi la toți să privească înainte și să lase evenimentele petrecute la aprecierea justă a istoriei. Situația, a spus el, cere un efort comun și acest efort trebuie să fie însuflețit de cele mai calde sentimente ale frăției de arme. Este de datoria fiecăruia să se supună acestei necesități superioare.

în pofida „interdicției de a discuta" despre rezultatele campaniei, generalul Șteflea a insistat să citească memoriul pe care i-1 dăduse Mareșalul. Acesta a fost luat la cunoștință în tăcere și fără replici.

Generalul Șteflea a trebuit să se achite cu acest prilej și de o însărcinare penibilă. Mareșalul Antonescu îi ordonase să se plângă de atitudinea generalului Hauffe, pe care o avusese în cursul evenimentelor de pe Don. Pentru a rămâne probabil basma curată, Hauffe a făcut aprecieri neprietenoase la adresa trupelor române îh unele rapoarte către conducerea germană. Generalul Șteflea l-a acuzat de aceea de o atitudine neleală și necolegială față de Armata română, cu care era aliat și de a cărei înzestrare insuficientă era și el răspunzător. Generalul Hauffe a ascultat acuzațiile cu o figură împietrită, fără a replica. Rămânerea sa în continuare în România era imposibilă. Conducerea germană l-a rechemat imediat și a predat din nou generalului Hansen conducerea Misiunii militare germane.

în cursul acestor convorbiri de rangul doi, Mareșalul Antonescu a fost primit de Hitler.

Era caracteristic și decisiv pentru evoluția viitoare a relațiilor româ- no-germane faptul că ambii parteneri se așteptaseră la o avalanșă de reproșuri și că acum se simțeau oarecum surprinși și încurcați, deoarece această avalanșă nu se produsese; ambii erau bucuroși

că scăpaseră de discuții penibile. Atât Hitler cât și Antonescu primiseră informații exagerate, care denaturau realitatea. Ca urmare ambii se așteptau la o întâlnire dură.

Bucureștiul mișuna de agenți și de reporteri, ale căror relatări erau însă întotdeauna problematice, deoarece apreciau în mod greșit temperamentul român și se lăsau tot mereu induși în eroare de aparența lucrurilor.

Opinia publică română era adânc mișcată de evenimentele de pe front. Aceasta corespundea la fel de bine faptelor cât și indispoziția față de germani. Pentru a aprecia în mod just, trebuia să se țină seama de natura expansivă a românilor, de felul liber de a vorbi, de înclinația spre exagerări, deoarece în caz contrar riscai să supraapreciezi importanța emoției. Informatorii germani aveau impresia că România hotărâse deja să înceteze colaborarea militară în răsărit. însăși conducerea germană crezuse că Mareșalul Antonescu intenționează să anunțe o asemenea hotărâre.

Mareșalul Antonescu la rândul său dăduse crezare zvonurilor potrivit cărora germanii aruncă întreaga vină pentru înfrângere trupelor române, așa cum se auzise de la diverși ofițeri și soldați germani. Mareșalul presupunea că aceasta este într-adevăr părerea conducerii germane, ceea ce s-a dovedit apoi a fi la fel de greșit ca și informațiile germane asupra unei apropiate cotituri a României. Hitler și Antonescu erau în aceeași măsură surprinși să întâlnească la parteneri înțelegere și bunăvoință. Conducerea germană se temea într-adevăr de o eventuală retragere a trupelor române de pe front. Șase divizii române se aflau la capul de pod din Cuban, două în Crimeea și alte două, care fuseseră alcătuite din resturile Armatelor a III-a și a IV-a, în regiunea Mariupol pentru asigurarea coastei. O retragere a acestor trupe ar fî provocat multe necazuri conducerii germane din cauza lipsei de

rezerve. Este posibil ca Mareșalul să se fi gândit inițial într-adevăr la o rechemare a diviziilor; din cauza situației dificile și a consecințelor, el a renunțat însă curând la acest gând.

Germania a făcut o concesie pentru a înlătura încordarea: ea s-a oferit să acorde Armatei române o nouă înzestrare sub cele mai ademenitoare condiții. Aceasta era puntea de aur pe care se puteau întâlni cele două țări și se putea înlătura nemulțumirea României.

Proporțiile programului de înarmare erau atât de satisfăcătoare, încât această dovadă de bunăvoință a spulberat de îndată nemulțumirea românilor. Propunerile germane au fost primite cu satisfacție, ba chiar cu recunoștință. Programul de înarmare prevedea în primul rând înzestrarea trupelor române de pe front într-o proporție egală cu cea a unităților germane. Partea a doua a programului se referea la noile unități ce urmau să fie alcătuite în România. Astfel se prevedea constituirea unui Corp de tancuri, care urma să primească mai întâi material de instrucție și apoi echipamentul complect. în sfârșit au fost stabilite și bazele unei reorganizări a aviației militare românești. Urma să se alcătuiască un

Corp de aviație, să se instruiască și apoi să se înzestreze cu avioane modeme, pentru a fi trimis în răsărit. Un al doilea Corp era destinat pentru interiorul țării.

Acest program a fost primul pas serios pe calea unei înzestrări cu armament modem a Armatei române. El reprezenta prețul pe care îl oferea Germania pentru jertfele României și pentru înlăturarea tuturor plângerilor românești.

Deoarece întâlnirea avea de la bun început menirea de a restabili armonia, Mareșalul Antonescu a vrut să înlăture și ultima nemulțumire adâncă. Aceasta se referea la câteva amestecuri penibile ale șefului Misiunii aviației militare germane, general-locotenent Speidel. Se constatase că serviciile Misiunii aviației militare falsificau cu sau fără știrea lui listele cu soldele, pentru a încasa de la Statul român sume mai mari de întreținere. Pe această cale România a trebuit să plătească mai multe miliarde de lei în plus. Banii erau folosiți de organele administrative ale emisiunii la achiziții nepermise de mărfuri, mai ales de cereale, depășindu-se prețurile maxime stabilite de Guvernul român. Mărfurile erau apoi scoase din țară prin contrabandă.

Mareșalul a prezentat documente amănunțite. El a cerut încetarea unor astfel de abuzuri, despăgubiri și pedepsirea celor vinovați. Hitler a fost neplăcut impresionat și a ordonat cercetarea imediată a cazului. El a promis că vor fi pedepsiți fără cruțare cei care „pătaseră uniforma germană".

Eram de față ca translator când Keitel a apărut în trenul special al Mareșalului Antonescu, pentru a se scuza oficial în numele lui Hitler și pentru a promite din nou că se vor lua cele mai severe măsuri.

După cum am aflat mai târziu, ancheta a fost întreprinsă de un împuternicit special al lui Hitler, generalul Reinecke. Rezultatul a confirmat informațiile Mareșalului. Generalul Speidel a fost retras imediat. El a apărut curând în Grecia ca reprezentant al

organizației economice balcanice conduse de Neubacher. Mafia partidului îl acoperise în ciuda afacerii penibile de la București. Cu atât mai îndreptățită este bănuiala că el, prietenul și omul de încredere al lui Neubacher, nu lucra pe cont propriu în România. Neubacher părăsise România înaintea lui și îl luase apoi în grija sa.

a cincea

CA AMBASADOR ROMÂN LA BERLIN

Adâncirea divergențelor de păreri între România și Germania

întâlnirea dintre Hitler și Mareșalul Antonescu în ianuarie 1943 crease baze noi într-o anumită măsură satisfăcătoare pentru viitoarea colaborare militară și economică și atenuase neînțelegerile, dar îmbunătățirea relațiilor nu mergea în profunzime. Lipsea sinceritatea și încrederea. O colaborare cu adevărat colegială între cele două națiuni nu mai era posibilă după tot ce se petrecuse.

Până atunci interesele fiiseseră într-o măsură paralele; acum divergențele ieșeau tot mai clar la iveală. Germania a proclamat războiul total. Cu cât victoria devenea mai îndoielnică, cu atât mai crudă și mai fanatică devenea lupta. Conducerea germană era decisă să înfrângă toate rezistențele și să ducă războiul cu o duritate aproape necunoscută în istorie până la ultima consecință. Fanatismul a crescut până la demență și poporul german a trebuit să-și asume jertfe uriașe. Nemulțu- mindu-se cu atât, conducerea germană cerea și partenerilor săi o cantitate asemănătoare de eforturi și de jertfe. Deviza „victorie sau prăbușire" era valabilă pentru toți aliații.

Poporul român a dat însă înapoi în fața unor astfel de perspective. El nu avea nici capacitățile spirituale pentru o exagerare fanatică de aceste proporții, nici forțele fizice și morale; el nu avea nici măcar premisele

tehnice pentru o astfel de luptă dusă până la capăt Războiul devenea tot mai lipsit de perspectivă. De aceea România a început să caute o ieșire din implicația fatală și tragică.

înstrăinarea trebuia să se adâncească tot mai mult. România nu a primit noi poveri militare, deoarece Germania s-a limitat la unitățile române aflate deja pe front, dar în schimb relațiile au început să se înrăutățească rapid în domeniul economic. între concepțiile celor două țări era o prăpastie de netrecut.

Guvernul german cerea României cel puțin în domeniul economic o reorganizare în direcția războiului total; un efort serios pentru exploatarea maximă a potențialului economic. România era însă departe de a accepta acest lucru. Ea s-a declarat de acord să intensifice măsurile de raționare în țară, dar livrările mărite către Germania trebuiau plătite în mod sigur și cu promptitudine. Așa cereau economiștii români. Dezbaterea sterilă asupra acestei vechi probleme niciodată rezolvate a început să se învârtească din nou într-un cerc vicios.

Germania avea impresia că tratează cu o țară neutră, iar nu cu un aliat de care era legată pe viață și pe moarte. Cercurile economice române priveau comerțul cu Germania ca pe o afacere pur comercială și nu-și dădeau seama că Germania nu era în stare să facă aceasta tranzacție pe o bază liberal-capitalistă. Ele vorbeau despre o contradicție aparentă în atitudinea germană: în timp ce Germania pretindea ca sursele economice române să-i revină exclusiv ei și interzicea României să vândă o parte din bunuri în țările neutre în schimbul devizelor, cu care Banca Națională ar fi putut sprijini circulația bancnotelor, Germania livra la rândul său mărfurile importate din România în țările neutre, pentru a-și procura ea însăși devize. Acest procedeu a fost explicat de partea germană prin faptul că Germania folosește devizele câștigate în acest mod pentru achiziționarea de materii prime importante pentru război, folosind astfel victoriei comune. în beciurile Băncii Naționale românești, argumentau experții germani, aceste devize nu ar avea însă nici o valoare productivă, deoarece ele nu serveau decât ca o acoperire iluzorie pentru circulația bancnotelor. Cui i-ar folosi lingourile de aur și devizele ascunse, dacă războiul ar fi pierdut? Numai învingătorului. Și deci sovieticilor! Altfel stau lucrurile dacă România livrează mărfuri și activul său se mărește continuu la Banca Reichului: după victoria germană, ea poate folosi

contul după plac pentru reconstruirea unei Românii bogate.

Această argumentație era o grea eroare psihologică, deoarece punea în discuție o înfrângere germană și întărea cu atât mai mult cercurile din jurul Băncii Naționale în convingerile lor. Căci aceste cercuri nu erau nicidecum de acord să împărtășească o înfrângere germană! România se decisese la o colaborare cu Germania pentru a împărți cu aceasta roadele unei victorii sigure, nu însă o catastrofă. în mentalitatea Băncii Naționale nu-și găsea locul ideea că trebuia să se însoțească Germania până la ultima consecință. O victorie germană devenită pro-

blematică însemna mai curând că România trebuie să se desprindă cât mai curând posibil din nefasta colaborare cu Germania și să caute alți colaci de salvare.

Acestea erau adevăratele păreri ale cercurilor Băncii Naționale. Și aceste păreri determinau conceptul economic în privința relațiilor cu Germania. De aici și rezistența față de eforturile germane de a întreprinde echilibrul conturilor abia după război. Căci viitorul era nesigur în cel mai înalt grad. Argumentul german, că lingourile de aur și devizele ascunse în Banca Națională ar reveni numai învingătorului în cazul unei înfrângeri comune, nu convingea, deoarece nimeni nu era dispus în România să aștepte până la o înfrângere comună.

Astfel a crescut rezistența Băncii Naționale împotriva tezelor comerciale național-socialiste pe măsură ce scădeau șansele de victorie ale Germaniei. Deci nu numai contradicțiile economico-ideologice însuflețeau această rezistență, ci și considerente comerciale realiste. Interesele paraziților care roiau ca mușteie în jurul Băncii Naționale erau de fapt în joc! Căci Banca Națională era mai puțin un motor al economiei, cât un paradis al paraziților privilegiați. De aceea rezistența lor în politica eforturilor germane nu era altceva decât rezistența acelor forțe politice oculte care

își ridicau capul acum când victoria germană devenea tot mai problematică: nu din dragoste pentru vechile principii economice și nici din patriotism, ci numai pentru că era în pericol sursa lor de existență.

Lupta aceasta era dusă firește sub o lozincă patriotică. Trebuia doar salvată România! Dar numai câțiva din acești „salvatori" aveau curajul și caracterul necesar pentru a protesta împotriva trimiterii tineretului român pe front. Grija pentru propriul buzunar era mai importantă. Poporul României putea să-și verse în continuare sângele pe front — principalul era ca Trezoreria Băncii Naționale să rămână încuiată!

Această mentalitate a caracterizat perioada nefastă ce a început în 1943. în lunile următoare, până la înfrângere, politicaștrii României au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a sabota perspectivele de succes, oricum destul de slabe, și scopul luptei înverșunate.

*

înrăutățirea relațiilor economice germano-române s-a accentuat rapid. Tratativele asupra acordurilor anuale au durat opt și nouă luni, astfel încât cearta, abia încheiată, începea din nou. Disputa se datora mai

ales interpretării diferite pe care o dădeau cei doi parteneri acordului economic încheiat în ianuarie 1943.

Germania susținea că valoarea totală a livrărilor sale depășește pe cea a exportului român. România susținea contrariul. Dacă, așa cum făceau negociatorii germani, se adunau la livrările germane de compensare valoarea materialului de cale ferată și a armamentului, atunci volumul livrărilor germane depășea într-adevăr pe cel al livrărilor românești. Această interpretare era însă respinsă de partea română cu argumentul că armamentul și materialele de cale ferată trebuiau puse la dispoziție pe baza creditului special de război și nu trebuiau de aceea incluse în sistemul general de plată al celor două țări. Acest lucru era just, din punct de vedere formal. Dar între timp Germania se decisese din cauza refuzului României de a accepta un program economic destinat războiului total, să nu acorde nici ea concesii. Germania cerea ca livrările de armament și de material de cale ferată să fie incluse îh sistemul general de plată. Dacă Banca Națională se arată îndărătnică, declara Berlinul, atunci nici Germania nu vede vreun motiv să-i vină în întâmpinare.

încordarea se mărea, devenind insuportabilă. La începutul lui martie 1943 a trebuit să aibă loc o nouă întâlnire între Hitler și Mareșalul Antonescu, deoarece numai un asemenea pas ar fi putut pune din nou lucrurile pe roate. S-a găsit un nou compromis: Germania ceda Băncii Naționale ceva aur, dar a decis în taină, după cum s-a aflat mai târziu, să înceteze livrările de armament. Compromisul nu a dus deci la o soluție reală și a lăsat un gust amar ambelor părți.

*

în cursul vizitei sale la Cartierul General al Fiihrerului, Mihai Antonescu a chemat pe generalul Rozin și pe mine în mașina sa. După o introducere de

două ore, el a declarat că s-a decis să-l recheme pe Bossy și să numească un nou ambasador pentru Berlin. într-adevăr Bossy se considera deja de mult timp demisionat. El nu lua parte la acțiunile Ambasadei și nu apăruse acum la Cartierul General al Fuhreru- lui, deoarece era bolnav, după cum m-a rugat pe mine să-l scuz. Acest lucru l-a indispus probabil pe Mareșal și l-a determinat să-i ordone lui Mihai Antonescu să rezolve cazul Bossy.

Vicepreședintele Consiliului de Miniștri a făcut lui Rozin — care făcea parte din suita Mareșalului — și mie o expunere asupra situației politice generale, expunere al cărei scop nu părea destul de limpede, dar care i-a oferit prilejul să ne convingă de genialitatea sa. Eram siliți să-1 ascultăm cu atenție. Era cel mai idiot spanac pe care-1 auzisem vreodată și jur că nu am înțeles absolut nimic. M-am liniștit însă când generalul Rozin mi-a spus după aceea că nu a înțeles nici un cuvânt din întreaga poveste.

înțelesesem numai că Mihai Antonescu voia să numească un alt ambasador la Berlin. Rămânea o problemă deschisă, de ce considerase el necesar să ni se adreseze nouă în același timp. Cu siguranță că era nedecis pe care dintre noi să ne onoreze cu acest post. Ne înșelam însă, în măsura în care nu știam că Mihai Antonescu se adresase deja multor altora înaintea noastră.

Germania acuză pe Maniu și Mihai Antonescu de trădare

După vizita din martie se părea că lucrurile s-au liniștit întrucâtva; deodată i-a fost însă transmisă Mareșalului rugămintea de a se întâlni cu Hitler la Miinchen. Despre motivul întâlnirii nu s-a spus nimic. Ambasada de la Berlin nici nu a fost măcar informată despre întâlnire. în primele zile ale lui aprilie Mareșalul a plecat cu avionul la Munchen cu o suită puțin numeroasă.

De data aceasta convorbirea dintre Hitler și Mareșal a fost foarte furtunoasă. Hitler i-a reproșat că în politica română se petrec lucruri care nu mai pot fi tolerate. Surprins de izbucnirea lui Hitler, Mareșalul a cerut explicații. La aceasta Hitler a deschis un dosar gros cu documente care acuzau grav pe câțiva politicieni români. Era vorba de relații evidente cu Puterile inamice.

Astfel Hitler a prezentat printre altele copia unui memorandum, pe care îl adresase luliu Maniu Guvernului englez. O poveste care dădea fără îndoială de gândit! Ribbentrop, care era de față la întâlnire, a strigat cu un ton foarte aspru că o asemenea trădare nu poate fi pedepsită decât cu moartea. în Germania s-ar fi spânzurat de mult un om ca Maniu.

Pe un ton foarte calm Mareșalul a replicat că documentul arătat nu este pentru el o surpriză. El avusese de mult cunoștință despre acesta și Mareșalul a adăugat, în timp ce Hitler și Ribbentrop îl priveau uluiți:

— Da, persoana însărcinată de Maniu să transmită memorandumul englezilor, nu v-a trimis numai dvs., ci și mie o copie.[XVII]

în memorandumul său Maniu încerca să construiască o punte spre englezi, asigurând Guvernul britanic că opinia publică din România nu așteaptă decât momentul în care va putea să scape de Germania. Mareșalul Antonescu trebuia să considere un astfel de pas cel puțin nepotrivit, mai ales într-o vreme în care soldații români își vărsau sângele împreună cu aliații lor germani. Pentru a înțelege bine acțiunea lui Maniu, sunt necesare câteva explicații:

în România nimeni nu se considera în război cu anglo-americanii, deși oficial așa stăteau lucrurile. Războiul la care participa România, se referea în concepția poporului numai la sovietici; cu Puterile occidentale el nu avea nimic de-a face. Dimpotrivă: românii erau chiar ferm convinși că Puterile occidentale nu nutresc decât simpatie față de România. De aici și convingerea că alianța Occidentului cu sovieticii este numai formală și că principala grijă a Americii și a Angliei este de a salva România nu numai de germani, ci și de ruși. Politicienii români regretau acum, când războiul devenea greu și succesul problematic, că România intrase în el. Ei erau însă de părere că această greșeală putea fi ușor reparată. Nu trebuia decât să se adreseze Puterilor occidentale și să se căiască față de acestea pentru greșeala care o făcuseră. Nu numai fiul risipitor dorește să se întoarcă acasă. Și Puterile occidentale se vor grăbi să taie vițelul. în afară de aceasta, Occidentul va apuca de zgardă și pe periculosul urs rusesc, pentru ca să nu poată face nimic fiului ce s-a reîntors pocăit.

Politicienii români se băteau acum cu pumnul în piept, jurându-se că rămăseseră întotdeauna supuși

---

XVII **Mareșalul Antonescu, care mi-a relatat această scenă, mi-a spus că însărcinatul lui Maniu fusese un anumit Bursan. Acest fost subsecretar de Stat într-un Guvern na- țional-țărănist primise însărcinarea de a preda memorandumul la Istanbul englezilor.**

anglo-americanilor. Trebuia numai să se declare că Puterile occidentale sunt așteptate cu flori, iar acestea se vor grăbi atunci să elibereze România din situația sa neplăcută.

Aceasta era explicația pentru memorandumul lui Maniu. Mareșalul a răspuns la cererea lui Hitler și Ribbentrop, de a-1 face inofensiv pe Maniu, că el nu se teme de acesta, deoarece Maniu fusese întotdeauna un politician negativ și nu reprezintă nici acum adevărata părere a României. Adevărata voință a României o deține el, Mareșalul. Un procedeu drastic împotriva lui Maniu nu este însă recomandabil, deoarece

acesta „fusese" o figură importantă a politicii române. El nu se putea păta cu sângele acestuia. în orice caz, a asigurat Mareșalul, Maniu va fi pe viitor împiedicat să mai activeze în acest fel.

Hitler a trecut apoi la cazul Mihai Antonescu. Dacă i se puteau acorda lui Maniu câteva circumstanțe atenuante, deoarece se afla în opoziție, atunci acest lucru era imposibil în cazul vicepreședintelui Consiliului de Miniștri. Făcând abstracție de faptul că, curierii lui Maniu plecaseră în Turcia cu știrea lui Mihai Antonescu, care le și eliberase pașapoarte cu acest scop, partea germană dispunea de documente extrem de compromițătoare. Hitler i-a prezentat Mareșalului documente pe care acesta nu le cunoștea și care îl acuzau într-adevăr grav pe vicepreședintele Consiliului de Miniștri. Erau dovezi evidente că Mihai Antonescu căuta să stabilească legături cu Puterile inamice.

Astfel conducerea germană fusese făcută atentă asupra unui memoriu al lui Mihai Antonescu adresat ambasadorului italian din București, Bova Scopa. în acest memoriu Mihai Antonescu analiza situația precară a Germaniei și propunea măsuri care trebuiau luate sub conducerea Italiei pentru a „clarifica" situația. Vicepreședintele Consiliului de Miniștri avea relații intime cu Bova Scopa. Contele Ciano a fost informat prin intermediul lui Bova Scopa de intențiile lui Mihai Antonescu și a informat la rândul său Guvernul Reichului, deși căzuse de acord cu Mussolini că nu trebuie subapreciate planurile lui Mihai Antonescu. Caracteristic pentru Mihai Antonescu era faptul că el, care făcea o agitație atât de puternică împotriva Ungariei, propusese o înțelegere prietenească cu Budapesta. Aceasta l-a uluit pe Ciano. El și-a dat seama imediat de nesinceritatea propunerii și de intrigă și nu a pus mâna pe fierul înroșit.

Mareșalul Antonescu era surprins de această escapadă a celui mai apropiat colaborator al său. Dar el nu și-a pierdut cumpătul și l-a apărat în mod cavaleresc

pe adjunctul său, asigurând că nu era vorba de fapt decât de informații pe care Mihai Antonescu ar fi încercat să le obțină pe această cale. Firește că acest procedeu ar putea fi calificat ca greșit și ușuratic; a vorbi însă de trădare, a spus Mareșalul, este totuși nejustificat

Situația era cu toate acestea extrem de penibilă! în cele din urmă Hitler a cerut ca Mareșalul să se despartă de Mihai Antonescu. Germania nu-1 mai putea accepta ca politician de frunte al unei țări aliate. Mareșalul a trebuit să promită că-1 va destitui pe Mihai Antonescu din funcție.

Cu aceasta a luat sfârșit penibila întâlnire. Mareșalul s-a reîntors la București fierbând de mânie. El l-a chemat imediat pe Mihai Antonescu și i-a făcut o scenă îngrozitoare. Astfel de intrigi în spate sunt de netolerat. Totul s-a sfârșit, a declarat Mareșalul, Mihai Antonescu trebuia să suporte consecințele.

Comportarea acestuia a fost jalnică. Directorul Cabinetului Militar al Mareșalului, colonelul Davidescu, mi-a relatat cum a căzut Mihai Antonescu în genunchi și a vărsat fluvii de lacrimi de crocodili, plân- gându-se într-un extaz ipocrit că nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să se sinucidă.

Mai târziu mi-a relatat Mareșalul însuși convorbirea neplăcută de la Munchen în toate amănuntele și mi-a descris și scena cu Mihai Antonescu. El se temuse într-adevăr că acesta va face ceea ce promisese; de aceea se îmblânzise pentru a nu-și asuma o vină. Bunul Mareșal! S-a lăsat înșelat de jalnica comedie a tizului său perfid! La aceasta au ajutat și persoanele din cercul intim din jurul Mareșalului, care erau interesați din anumite motive ca Mihai Antonescu să rămână în continuare îh funcție. Acestea au declarat că, deoarece în familia lui Mihai Antonescu se produseseră deja câteva cazuri de sinucidere, trebuia să se manifeste prudență! Mihai Antonescu „s-a îmbolnăvit" imediat „Boala" sa a durat peste o lună. în acest timp nu a venit la serviciu. Necunoscând situația, opinia publică credea într-o boală gravă și reală. Se vorbea deja despre un înlocuitor și anume se avea în vedere ministrul înzestrării Armatei și ad-interim la Economia Națională, generalul D o b r e. Eu personal am regretat că acest patriot inteligent, demn de încredere, nu a trecut într-adevăr în locul lui Mihai Antonescu. Țara avea o nevoie imperioasă de el în acele vremuri grele.

Nu s-a ajuns însă până acolo, deoarece cercul intim al Mareșalului luase între timp măsuri. El a reușit să-l îmbuneze pe Mareșalul, a cărui voință era slăbită datorită bolii. Unul din cele mai ciudate fenomene ale

bolii sale era teama de singurătate și de izolare. Aceasta favoriza exercitarea de influență asupra Mareșalului. Cercul său apropiat, din care făceau parte și câteva femei[XVIII] forma o clică condamnabilă, care era implicată într-o serie de afaceri publice și care juca un rol nu tocmai ireproșabil în domeniul caritații. în cadrul acestei clici, mânată de un spirit neleal de afaceri, Mihai deținea poziția unui „binefăcător". în calitate de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, el constituia puntea prin

XVIII **Doamna Goga, doamna Barbul etc.**

care clica își întreținea legăturile cu cercurile guvernamentale și cu viața politică. „Societatea Patronajului", o organizație de caritate, a provocat discuții aprinse datorită afacerilor sale scandaloase. în acestea era implicată din nefericire și soția Mareșalului, care își asumase probabil numai din naivitate sau din ambiție, un rol peste puterile sale. Această clică își vedea acum existența periclitată. Mihai Antonescu era prietenul și protectorul său, el nu trebuia să cadă. încet, încet Mareșalul se putea împăca cu gândul de a ierta „greșeala" lui Mihai Antonescu — acesta era numit în cadrul clicii „Ică" și acest diminutiv a fost preluat cu rânjet de opinia publică. Și Mareșalul a iertat.

După o absență de o lună, Mihai Antonescu se „restabilise" într-o asemenea măsură, încât își putea relua activitatea, spre nenorocirea țării.

Este ciudat că nici conducerea germană nu a mai insistat în cererea sa de înlăturare a lui Mihai Antonescu. Această renunțare surprinzătoare avea însă motive bine întemeiate. Reichul era împovărat cu cele mai grele necazuri, de aceea nu considera recomandabilă o atitudine bruscă în cazul lui Mihai Antonescu, deoarece puteau rezulta complicații nefavorabile. Pe de altă parte, Germania credea însă că nu are de ce să se teamă, cât timp Mareșalul Antonescu va avea în mână puterea, în el Germania avea o încredere oarbă. Mihai Antonescu trebuia supra-vegheat, acest lucru era neapărat necesar. El juca însă numai un rol de rangul doi, încât nu merita să agraveze relațiile din cauza lui și să se creeze o nouă problemă în afară de cele grave, destul de numeroase.

De aceea Mihai Antonescu a rămas pe viitor neatins.

Numirea mea ca ambasador la Berlin

La mijlocul lunii mai 1943 am fost chemat la raport la București. Am raportat Conducătorului Statului, ministrului de război, ministrului înarmării și șefului

Statului Major. M-am străduit să prezint o imagine reală și exactă a situației așa cum o vedeam eu pe baza informațiilor mele. Mi-am propus întotdeauna să prezint lucrurile absolut leal, dar și neapărat sincer; nici lealitatea, pe care trebuia s-o păstrez ca reprezentant al României față de Germania aliată, nici interesele țării mele nu mă puteau împiedica să spun adevărul.

Iar situația era oricum, în afară de trandafirie! Masivele atacuri aeriene asupra Germaniei dovedeau că dominația aerului trecuse de partea Puterilor occidentale. Sfârșitul catastrofal al campaniei germane în Africa explica încă o dată clar cauzele înfrângerii anterioare din răsărit.

Războiul ajunsese la punctul său de cotitură și îl depășise. **Germania lupta pe toate fronturile în apărare, dar forța sa militară nu era încă distrusă, în pofida tuturor înfrângerilor. Oricât de puțin posibilă ar fi părut o victorie asupra Rusiei și Occidentului, totuși nu trebuiau trecute cu vederea posibilitățile Germaniei de a mai rezista încă mult timp. în această perioadă se puteau produce cele mai diverse modificări m situația generală a războiului.**

Fronturile Germaniei se aflau încă foarte departe de granițele sale. Aproape întreaga Europă se mai găsea încă în mâna germanilor. De aceea Reichul mai dispunea încă de posibilități spațiale și materiale, care făceau posibil un lung război de apărare. Perspectivele victoriei păreau nesigure, dar nimeni nu le putea desemna ca fiind absolut negative. Germania mai avea încă șanse de a da războiului un sfârșit acceptabil. Din aceste considerații reieșea și concluzia pe care o trăgeau partenerii celui de-al treilea Reich: atitudinea acestora nu putea și nu trebuia să slăbească în continuare poziția germană. Acest lucru era valabil și pentru România. Ea se decisese de bunăvoie să participe la războiul din răsărit, și acest război îi aparținea la fel cum aparținea și Germaniei. Ea lupta acum umăr la umăr cu Germania, de aceea contribuția sa militată, economică și politică trebuia să reprezinte un *ajutor* leal și sincer pentru Germania. Acest lucru era necesar pentru ca Germania și partenerii săi să poată ieși onorabil din impasul în care intraseră. Situația nu trebuia în nici un caz îngreunată, nimicindu-se astfel orice perspectivă a unei soluții acceptabile.

Acestea erau aspectele și considerațiile care rezultau dintr-o analiză a situației la mijlocul lui 1943.

După ce mi-am prezentat raportul la Mihai Antonescu, acesta m-a întrebat dacă nu sunt înclinat să plec ca ambasador la Berlin. Am răspuns că o asemenea răspundere este mare, dar că nu mă tem de ea. Se părea că Mareșalul se gândise la mine în ce privește

acest post; mă irita însă faptul că aflasem acest lucru pe această cale. De la Bossy știam câte ceva; astfel, după o vizită la București mi-a relatat că erau în discuție câțiva candidați, dar care căzuseră din diverse motive și că în cele din urmă rămăsesem eu. Eu personal nu întreprinsesem nimic în această privință.

După tonul cu care mi-a pus Mihai Antonescu această întrebare, mi-am dat seama că nu el, ci Mareșalul se decisese îh favoarea mea. întrebarea sa suna foarte nehotărât. M-am reîntors la Berlin, fără a avea

certitudinea dacă hotărârea se luase într-adevăr. Mai târziu am auzit că Mihai Antonescu adresase această întrebare și altora.

La începutul lui iunie, Ministerul de Externe român s-a decis să ceară la Berlin aprobarea pentru numirea mea. Imediat după aceea am plecat la București pentru a-mi lua scrisorile de acreditare și instrucțiunile necesare.

Mareșalul mi-a spus că se decisese pentru mine datorită meritelor pe care le dobândisem ca atașat militar și că ezitase numai pentru că Armata avea nevoie de mine, dar în cadrul Ministerului de Externe nu a găsit pe nimeni care să fi fost potrivit pentru postul de la Berlin. în felul său sincer și drastic mi-a declarat că îl dezgustau diplomații români. Ministerul de Externe nu merita altceva decât să se toarne gaz peste el și să i se dea foc. Și oamenii cei mai capabili, ca Bossy și Grigorcea (ambasador la Roma) l-au decepționat Instrucțiunile pe care mi le-a dat Mareșalul pentru noua mea însărcinare se pot rezuma în câteva cuvinte: misiunea sa în calitate de Conducător al Statului constă în primul rând m păstrarea onoarei României. El își va ține cuvântul dat în numele țării cu orice chip și indiferent de greutatea situației. Poporul român nu a trădat niciodată și de aceea el, Mareșalul, nu-1 va duce niciodată la trădare! Lealitate absolută a României față de Germania, dar și băgare de seamă

pentru ca drepturile și interesele României să fie respectate! în ce privește pe aceia care au crezut sau mai credeau că pot lucra în spatele său (o aluzie evidentă la Mihai Antonescu), el mă asigura că ei se înșeală amarnic, căci el, Mareșalul, îi va lovi fără cruțare!

Scurt și pe înțeles!

Altfel a decurs convorbirea cu Mihai Antonescu! Ea a durat aproape trei ore. Vicepreședintele Consiliului de Miniștri și totodată ministrul de externe mi-a declarat că rapoartele mele din Berlin „m-ar fi numit ambasador. Abia mai târziu am înțeles ce însemna în realitate acest „compliment**: Aflându-se într-o confuză neștiință a situației, Mihai Antonescu credea că întrevede în rapoartele mele clare și veridice o concepție înrudită cu a sa. El considera sinceritatea mea o dușmănie camuflată față de Germania! Pentru el era inexplicabil că lealitatea și dragostea de adevăr pot fi puse foarte bine de acord! Ce micime spirituală! După cum eu nu mă gândeam să disprețuiesc principiul lealității față de Germania, la care mă obliga onoarea mea de român și de soldat, tot așa nu mă gândeam să denaturez realitatea, nici dacă aceasta era incomodă și crudă. De aici Mihai Antonescu a tras concluzia greșită că**

sunt un aliat în acțiunea sa de trădare. De toate acestea mi-am dat din nefericire seama abia când era prea târziu!

Pe atunci nu știam încă cine era în realitate Mihai Antonescu. îl consideram un iluzionist politic nestăpânit, cu un caracter slab, care se înghesuia cu ambiție pentru a-și face loc pe primul plan și care își alegea fără scrupule mijloacele. Eu nu știam însă pe atunci că el nu urmărea altceva decât o trădare deschisă a Germaniei pentru ca, după cum își imagina el, „să salveze" România. Eu împărtășeam această apreciere eronată despre el cu întreaga țară. Mihai Antonescu nu era luat în serios, de aceea nu era considerat cu adevărat periculos.

în loc de instrucțiuni el mi-a zugrăvit viața sa, probabil pentru a-mi fi exemplu. El a subliniat marea sa dragoste pentru Franța și bogata sa activitate pe plan internațional. (!)

De 20 de ani nu gândesc altfel decât la nivelul politicii internaționale!, **repeta el tot mereu.**

După ce îmi reamintise din nou scena cu Ribbentrop și cu pumnul bătut în masă, audiența mea a luat sfârșit. Nici un fel de recomandări precise, nici un fel de instrucțiuni pentru sarcinile mele! Numai câteva aluzii amare asupra felului îh care îl tratase conducerea germană. El se afla de altfel deasupra unor astfel de meschinării, după cum mi-a declarat el cu figura unui martir!

Este imaginabil cu ce sentimente mi-am preluat greaua misiune, având un asemenea șef!

♦

După cum pentru mulți oameni de Stat opera lui Machiavelli *II Principe* a fost cartea cărților, pentru mulți diplomați Talleyrand constituie marele exemplu. Acest lucru ar fi de neînțeles dacă sufletul omenesc nu ar avea profunzimile sale obscure, de necercetat. Cum s-ar putea altfel explica admirația pentru unele aspecte

ale viciului? Căci viciul nu este condamnat decât când este vulgar; un geniu fără viciu mi se pare ciudat. Un Oskar Wilde în literatură, un Talleyrand în diplomație cu înclinațiile lor perverse vor găsi întotdeauna o înțelegere binevoitoare, deoarece îi privim sub aspectul geniului. Nu suntem noi oare la fel de concilianți față de o femeie vicioasă, dar frumoasă, în timp ce rezervăm rugul numai pentru cea urâtă? Nenorocirea este că mulți nechemați încearcă s-o scoată la capăt în politică cu lipsa de scrupule a unui Talleyrand, fără a avea însă genialitatea acestuia. O asemenea

victimă a școlii lui Talleyrand a fost și ridicolul și nefericitul Mihai Antonescu.

Aceasta era impresia pe care mi-o făcusem despre șeful meu nemijlocit îmi dădusem de la bun început seama că nu îmi puteam îndeplini sarcina fiind înarmat cu aceste instrucțiuni. împrejurările cereau o cu totul altă concepție decât cea a școlii diplomatice valabile până atunci. Trebuie să se lege acum o atitudine clară de cuvinte la fel de clare. Nu era nevoie de digresiunile și de dulcegăriile așa-numitei arte diplomatice! Căci metodele conducerii național-socialiste nu erau un teren propice pentru jocurile diplomatice. Nu exista nimic de negociat. Figurile de șah aveau poziții atât de fixe, încât numai mișcările ferme, clare și energice aveau șansa de a influența situația.

Probleme litigioase nerezolvate

Am considerat necesar din primul moment al activității mele de ambasador să rezolv odată pentru totdeauna câteva vechi probleme rămase nesoluționate. Acestea tulburau neîncetat bunele relații care ar fi trebuit să domnească între Germania și România: problema legionarilor, chestiunea dezertorilor români, chestiunea propagandei ungare, care continua să inunde presa germană, și în sfârșit *problema funcțională a Reprezentanței române de la Berlin.*

în problema legionarilor căzuseră între timp de acord Mareșalul și Hitler ca legionarii fugiți în Germania să fie împiedicați să întreprindă acțiuni politice împotriva Guvernului român. Hitler dăduse ordine severe și se oferise chiar să-i predea pe legionari în frunte cu Horia Sima. Deoarece însă aceasta ar fi atras după sine îndeplinirea sentințelor date după rebeliunea din ianuarie, Mareșalul a refuzat oferta. El s-a mulțumit cu promisiunea lui Hitler de a le interzice legionarilor libertatea de acțiune politică. Dar această promisiune nu a fost respectată. Mulți dintre conducătorii legionarilor întreprindeau acțiuni antiguvernamentale, și chiar dacă acestea nu găseau aproape deloc ecou în România, ele încălcau totuși acordurile.

Era intolerabil că Gestapoul întreținea cu legionarii relații suspecte și îi sprijinea în acțiunile lor politice. Acest lucru nu putea fi tolerat! Dacă datoram Germaniei lealitate, atunci eram îndreptățiți să cerem același lucru și de la ea! Ca în atâtea cazuri, s-au amestecat și în acest caz cercurile de partid, fără a ține seama de poziția oficială a Guvernului german. Erau încălcate chiar și ordine ale lui Hitler. Eu nu nutream

sentimente pasionate nici pentru, nici împotriva Gărzii de Fier, dar ca reprezentant oficial al României eram dator sa iau poziție, pentru a elimina acest factor de tulburare a relațiilor reciproce. Fuga lui Horia Sima în ianuarie 1943 din lagărul german de internare, crease o "i^'ație foarte neplăcută. Mareșalul Antonescu era ferm convins că „comandantul" fusese ajutat de germani să fugă în Italia. De aceea mi-a ordonat să fac o cercetare amănunțită a cazului; în afară de aceasta el dorea să fie informat despre relațiile dintre autoritățile germane și legionari. Astfel Ambasada română de la Berlin trebuia să se ocupe de această afacere. M-atn străduit să împrăștii temerile Mareșalului, care devenise foarte neîncrezător din cauza toleranței germanilor față de legionari. I-am explicat că fuga lui Horia Sima s-a făcut fără știrea autorităților germane și cel mult în înțelegere cu foruri subordonate. Ordinul energic al lui Himmler adresat Italiei de a-1 preda pe Horia Sima părea a fi o confirmare serioasă a celor spuse de mine, deși s-ar fi putut ca Himmler să fi făcut acest pas abia după protestul categoric pe care îl înaintase Mareșalul lui Hitler. Mareșalul a continuat însă să susțină că totul nu este decât o comedie înscenată de Gestapou. El se înșela cu privire la rolul de complice al înaltelor autorități germane, avea însă dreptate că acestea manifestau o toleranță evidentă față de legionari, ușurându-i astfel fuga lui Horia Sima.

Acțiunile mele în această afacere nu decurgeau deci din motive personale, ci urmăreau numai să determine autoritățile germane la o atitudine leală față de România. Eu personal nu am simțit nici un moment nevoia să-i urmăresc pe legionari. Mi-am făcut numai datoria. Ministerul de Externe german a înțeles foarte bine această situație și m-a sprijinit cu toate mijloacele. Dar Mafia partidului era atotputernică. Cu toate acestea s-a vădit curând și la Gestapo și SS o anumită reținere, chiar dacă protestele mele nu au putut provoca o încetare totală a uneltirilor.

*

O problemă la fel de neplăcută era cea a dezertorilor români fugiți în Germania. Mi se părea foarte ciudat că dezertorii români puteau găsi adăpost în Germania aliată și că autoritățile germane refuzau să-i extrădeze. Se întâmpla chiar că agenți ai „Frontului Muncii" recrutau în taină oameni din România și îi duceau în Germania prin contrabandă, unde erau angajați în întreprinderi de război. „Frontul Muncii" se situa

pe poziția că oamenii pot fi folosiți astfel într-un mod la fel de util sau și mai util încă pentru cauza comună, decât s-ar fi putut în Armata română. O exagerare deci a ideii totalitariste din Germania, care nu se putea împăca cu suveranitatea română! Deși Ministerul de Externe german s-a alăturat părerii mele, nu era nimic de făcut împotriva „Frontului Muncii".

Cu totul de nerezolvat a devenit această problemă când Guvernul român s-a declarat de acord să cedeze pe cetățenii români de naționalitate germană Germaniei, fie pentru unitățile de luptă SS, fie pentru muncă — este vorba de contingentele mai bătrâne. Am considerat întotdeauna această hotărâre a Guvernului român, drept una din cele mai mari greșeli. Hotărârea s-a luat de altfel înainte de a-mi fl preluat postul de la Berlin.

Deși propagandei național-socialiste, tolerată de Statul român, îi reușise să-i convingă pe unii sași și șvabi din România să intre în unitățile germane SS, majoritatea covârșitoare a cetățenilor apți de luptă de naționalitate germană și-au făcut datoria militară până în 1943 în unitățile Armatei române.

în primii doi ani de război ei au fost trimiși pe front în cadrul unităților române. După Stalingrad și după ce grosul Armatei române a fost retras îh țară, Reichul și-a amintit de aceste „rezerve" și a reluat tratativele cu România pentru a o determina să-i cedeze pe germanii din România apți de luptă. Până atunci Berlinul se situase pe poziția oficială că germanii din România sunt cetățeni români și că, în pofida tuturor privilegiilor care trebuie să li se acorde, trebuie să servească și ca soldați români. Fără îndoială că acești germani din România erau sfașiați de o contradicție spirituală: conștiința lor de germani deosebit de dezvoltată a fost amplificată pe de o parte de propaganda național-socialis- tă, în timp ce pe de altă parte li se cerea lealitate față de Statul român. Și în această privință divergența dintre politica oficială a Reichului și cer-

curile de partid național-socialiste a creat o situație dificilă. Tensiunile subterane și în parte evidente dintre România și Germania, care existau în pofida alianței româno-germane, au provocat sașilor și șvabilor de asemenea conflicte de conștiință greu de rezolvat. Cu toate acestea ei au păstrat în majoritate lealitate față de România. Sașii din România se bucuraseră dintotdeauna de un bun prestigiu politic. Ei își dovediseră atitudinea lor pozitivă față de tânăra Românie Mare prin declarația lor de la Mediaș în 1919 și au reprezentat în anii următori un element pe

care se putea bizui. Era național-socialistă i-a atras îh mod necesar într-o direcție orientată asupra țării mamă, Germania. Acum se găseau într-o situație fatală, dualistă.

în tratativele duse între Guvernul german și București s-a căzut de acord ca înseși contingentele mai tinere ale germanilor din România să fie recrutate pentru SS, cele mai în vârstă pentru industria de război a Germaniei. în vara lui 1943 au început recrutările. La fel ca în Slovacia, Ungaria și Croația au fost chemați și în România toți bărbații germani până la 45 de ani și în parte chiar mai în vârstă să ajute țării mamă care lupta pentru existență. Prezentarea era voluntară, după cum se căzuse de acord cu Statul Major român. Potrivit înțelgerilor, nu trebuia să se aplice constrângerea. Organizațiile politice ale germanilor exercitau firește o puternică presiune morală. Fără îndoială însă că pentru mase conștiința proprie era hotărâtoare. Puținii care s-au sustras recrutării sau nu au dat curs ordinului de chemare, nu erau considerați numai de conducerea comunității germanilor, ci și de comunitatea însăși ca ieșiți din rândurile ei. La manifestații la care în afară de funcționarii politici și de ofițerii SS vorbeau și reprezentanți ai Armatei române, voluntarii își luau rămas bun cu miile și erau conduși cu muzică la trenul ce urma să-i transporte. în cele din urmă se recrutaseră aproape 80 000 de oameni și se aduseseră în Germania, de unde au fost repartizați în diverse divizii SS de pe front, după o scurtă perioadă de instruire. Pierderile lor au fost numeroase.

Latura juridică a acestei acțiuni a fost un aspect peste care conducerea germană a trecut într-o măsură mai mare sau mai mică. Astfel a rămas nerezolvată mai ales problema familiilor voluntarilor în ce privește sprijinul lor material. Voluntarii au obținut cetățenia germană prin așa-numitul „decretul al Fuhrerului, fără ca acesta să includă drepturile tuturor cetățenilor germani. România a trebuit să se declare de acord să le**

lase în continuare celor recrutați cetățenia română. De aceea, aceștia au rămas din punct de vedere juridic într-o anumită măsură într-o țară a nimănui. Lovitura de Stat de la 1944 din România le-a luat apoi posibilitatea de a se reîntoarce în patrie la soțiile și copii lor.

Astfel au devenit și sașii și șvabii victima politicii național-socialis- te, care i-a dus la o situație tragică și în cele din urmă la o soartă amară.

Cea mai dificilă problemă a Reprezentanței române din Germania era propaganda. în acest domeniu Ungaria ne depășise de mult. Propaganda ungară lucrase întotdeauna cu multă abilitate și cu mijloace considerabile. Ea reușise să se implânteze adânc în publicistica germană, în instituțiile culturale, economice, politice și sociale. întreaga presă germană, teatrul, filmul, intelectualitatea, erau de partea cauzei ungare. Putea să ne fie indiferent acest lucru dacă propaganda nu era orientată împotriva noastră. După trei ani de luptă comună, după trei ani de alianță germano-română, presa germană continua să vorbească despre „nedreptatea ce i se făcuse Ungariei la Trianon și care se reparase prin dictatul de la Viena. O asemenea situație ni se părea insuportabilă.**

Este drept că în ultimul timp România încercase să echilibreze propaganda ungară prin măsuri corespunzătoare, dar era ușor de văzut că nu vom ajunge la țelul dorit pe această cale, deoarece mijloacele propagandistice ale Ungariei le depășeau cu mult pe ale noastre. Mi-am dat seama că numai acțiunile drastice ar putea duce la rezultate prompte și radicale. Curând s-a ivit prilejul acesta. într-un articol al publicației *Der Volkische Beobachter* se vorbea din nou despre „nedreptatea de la Trianon. Drept răspuns am înmânat Ministerului de Externe german o notă dură, în care atrăgeam atenția că jignirile permanente la adresa sentimentului național român sunt incompatibile cu alianța germano- română. Am cerut**

ferm ordine severe corespunzătoare, pentru ca să dispară din presa germană expresii ca cea despre „nedreptatea de la Trianon.**

Cu un asemenea ton și cu o asemenea atitudine nu era obișnuit Ministerul de Externe. Grație relațiilor mele am aflat imediat ce impresie făcuse nota mea. Ministerul de Externe era extrem de mirat și de surprins că cineva îndrăznea să vorbească astfel. Câteva cercuri ale Ministerului m-au aplaudat. Câteva zile mai târziu am fost rugat să-1 vizitez pe subsecretarul de Stat Hencke, care fusese numit în locul lui Woermann. Acesta mi-a exprimat regretul său pentru faptul că s-a putut strecura în presă un astfel de articol; el primise deja indicații menite să împiedice o repetare. Totuși tonul notei mele fusese neobișnuit de aspru. In timp ce Hencke îmi spunea aceasta, ținea în mână nota mea ca pentru a-mi sugera să o retrag. Nu putea fi însă vorba de așa ceva! Am răspuns că mă aflam de aproape trei ani în Germania și că nu era prima dată când se întâmpla așa ceva. Deoarece presa germană nu putea scrie după plac, eram convins că nu era vorba de o întâmplare, ci de acțiuni

sistematice. Mi se părea de neînțeles. în orice caz, eu făceam răspunzătoare autoritățile germane.

Hencke a părut foarte surprins. Mi-a reproșat că nici eu nu sunt nepărtinitor, deoarece într-un articol publicat în aceeași revistă cu prilejul aniversării a doi ani de la intrarea României în război, făcusem anumite afirmații care nu ar fi corespuns realității. Eu amintisem în acel articol că România fusese atacată în 1919 de regimul comunist al lui Bela Kun și fusese astfel silită să doboare regimul, în care scop trupele române ocupaseră Ungaria și restabiliseră ordinea. Spre surprinderea mea, auzeam acum că aceasta nu corespunde realității!

Această întâmplare a dovedit ce succes înregistrase propaganda ungară în Germania. Ceea ce știa omul simplu de pe stradă, dar și intelectualul și conducătorul politic despre România, se limita la sursele propagandistice ungare. Aceasta era situația noastră! A trebuit să-i ofer lui Hencke o imagine a împrejurărilor și rezultatelor campaniei române împotriva Ungariei comuniste. Auzea pentru prima dată de aceste lucruri și părea evident neîncrezător. Despărțirea a fost rece din ambele părți, ceea ce nu ne-a împiedicat însă să devenim mai târziu prieteni buni.

Prin aceasta problema nu era încă rezolvată. Este drept că aluziile ungare la adresa României au devenit mai rare în presa germană, dar a mai fost nevoie de numeroase proteste încăpățânate din partea mea, până când s-a pus în mișcare mecanismul greoi al birocrației germane și a dispărut definitiv propaganda ungară din publicistica germană.

Este curios că și ambadasorul ungar Stojây s-a declarat satisfăcut cu acest sfârșit al disputei.

*

Extrem de complicată și de dificilă era și problema funcției Ambasadei noastre în calitate de Reprezentanță diplomatică la conducerea germană.

Rolul său de până atunci era egal cu zero în ce privește problemele politice. Nu numai din vina germanilor, ci și a României. Ambele țări se obișnuiseră să ducă toate tratativele prin intermediul Ambasadei germane de la București, chiar și acelea care priveau Germania. Dacă Guvernul român dorea să spună ceva, atunci Mihai Antonescu se adresa lui Killinger și dacă Guvernul german se adresa Guvernului român, o făcea de asemenea prin intermediul Ambasadei sale de la București. Reprezentanța română de la Berlin era exclusă din acest circuit. Adesea ambasadorul român de la Berlin nu știa

nimic din ceea ce se negociase între Guvernul german și București. Am găsit această „tradiție" când mi-am preluat noua funcție.

Lucrul cel mai îngrijorător era că însăși conducerea germană acționa de sine stătător în numeroase probleme de război comune, fără a-și consulta aliații. Se luau adesea măsuri care afectau pe aliați înșiși, fără a se ține seama dacă aceste măsuri puteau fi aprobate de cei afectați. Firește că Germania avea dreptul să joace un rol determinant în conducerea operațiunilor de război, dacă avem în vedere proporția eforturilor, posibilităților și jertfelor sale; totuși aceasta nu trebuia să ducă la o asemenea exclusivitate. Reichul cerea aliaților săi maximum de eforturi și de jertfe, de aceea trebuia să țină seama și de pretenția lor de a fi informați asupra sensului și scopului acestor jertfe. Națiunile aliate, printre care și România, trebuiau să știe ce obiective urmărea politica comună — dar aceste obiective le erau cu totul necunoscute. Conducerea germană nu împărtășea niciodată intențiile sale, scopul acestor intenții și modalitatea de aplicare. Planurile politice și militare generale le ținea numai pentru sine. O astfel de situație mi se părea nesănătoasă. De vină era pe de o parte mentalitatea autoritară a conducerii germane, dar îh parte și Guvernul român însuși. Acesta

nu întreprindea nimic pentru a modifica respectiva situație. La întâlnirile dintre Hitler și Mareșalul Antonescu se discutaseră numai problemele române, deși România participa la un conflict mondial, de ale cărui consecințe indirecte trebuia să se țină seama, ca și de consecințele nemijlocite și regionale pentru România. Destinul României era încadrat în acest complex al luptei decisive, de aceea avea dreptul să afle care sunt problemele generale. Conducerea germană excludea însă pe deplin consultațiile diplomatice cu aliații săi, mai ales cu cei mai mici. Faptul că Ribbentrop nu întreținea relații cu ambasadorii aliaților, făcea imposibil orice schimb de păreri între el și aceștia. O situație foarte ciudată! Ea cerea neapărat o schimbare. Firește că Germania nu putea fi determinată să-și schimbe concepția asupra sarcinilor unui ministru de externe german, dar România putea cere să fie ținută la curent cu politica generală de război.

Eliminarea Ambasadei române din toate acțiunile mersese atât de departe în trecut, încât nici nu i se comunicaseră câteva vizite ale Mareșalului. Se considera de prisos o participare a ambasadorului și a atașatului militar la discuțiile conducerii, și aproape de fiecare dată a fost

nevoie de insistențe pentru a atrage totuși și Reprezentanța română de la Berlin.

Am atras atenția Ministerului de Externe român asupra acestei situații și am cerut acțiuni corespunzătoare pentru a se pune capăt acestei evoluții greșite. Am subliniat îndeosebi că situația generală a războiului necesită o informare a Guvernului român asupra intențiilor viitoare ale conducerii germane.

Rezultatul: o telegramă și apoi o scrisoare ale lui Mihai Antonescu, în care acesta îmi mulțumea pentru expunerile mele. încolo nimic!

Treptat mi-am dat seama că regretabila situație nu putea fi schimbată. Neîncrederea conducerii germane în Mihai Antonescu era atât de mare, încât nu se putea decide să-i împărtășească acestuia intențiile referitor la scopul politic și militar al războiului. Experiența m-a învățat apoi că nici România nu se arăta interesată să schimbe situația dată, însăși din faptul că aceasta îi oferea un fel de justificare morală de a unelti în spatele Germaniei.

O situație fatală!

Lovitura de Stat din Italia și urmările sale

Curând după ce mi-am preluat funcția, s-a produs lovitura de Stat în Italia. Consecințele acesteia asupra conducerii germane și a situației din Germania au fost asemenea unui cutremur. Ieșirea Italiei din alianță punea în spatele Reichului noi poveri de război aproape insuportabile, dar și mai îngrijorător era însă faptul că poporul german și-a pierdut încrederea în victorie. Pe fundalul catastrofei italiene au devenit vizibile greșelile conducerii politice germane. Deși fusese avertizată, ea nu întreprinsese nimic pentru a preîntâmpina catastrofa. Cel mai greu lovită era politica externă germană. Cât de incapabilă era această politică externă sub conducerea unui astfel de zero cum era Ribbentrop,

s-a vădit din încercările sale ridicole de a ajunge la o altă colaborare cu Badoglio, care îl înlăturase pe Mussolini, deși era evident de la bun început că Badoglio nu voia decât să câștige timp.

Numai Statul Major General și-a ținut firea. El a restabilit din nou situația în Italia prin măsuri rapide și eficiente și a împiedicat astfel o catastrofă totală. Treptat s-a reîntors încrederea. Soldatul german rămă-sese nezdruncinat la post. în umbra lui s-a ascuns acum conducerea politică; aceeași conducere politică, care în vremea succeselor nu a știut

să-și definească obiectivele sale precise de război și care acum, în demoralizarea sa, vedea unica speranță în soldatul german.

*

Efectele evenimentelor din Italia asupra conducerii și poporului german au fost neobișnuit de grave și pline de consecințe neașteptate. Pentru un ochi mai atent nu exista nici o îndoială că războiul intrase într-o criză, din care nu mai exista o ieșire favorabilă. De aceea trebuia să se ia hotărâri îndrăznețe și decisive. Partenerii Pactului Tripartit aveau acum prilejul de a cere renunțarea la formula alianței de până atunci și deschiderea unor căi noi, pentru a termina războiul lipsit de perspective. Italia fusese o parte a bazei pe care se construise Axa și Pactul Tripartit. Ce sens mai avea menținerea acestei construcții după ieșirea Italiei? Imperiul fantomă al lui Mussolini, instaurat de conducerea germană în nordul Italiei, nu mai era decât o iluzie.

După părerea mea, partenerii Pactului Tripartit trebuiau să se folosească de prilej pentru a supune unui examen situația politică. Ca urmare am trimis ministrului de externe român o scrisoare, în care atră-geam atenția asupra situației nou create și asupra importanței momentului. Am subliniat atmosfera

pustiitoare care domena în Germania, de la căderea Italiei. Perspectivele de victorie ale Germaniei erau considerabil micșorate, de aceea trebuia ca situația să fie abordată cu curaj și fermitate. Prăbușirea Italiei se datorește fără îndoială greșelilor grave ale conducerii germane. Italia a fost adânc decepționată de conducerea politică germană, iar nemulțumirea a contribuit mult la lovitura de Stat. Ar fi de aceea regretabil, am scris eu, dacă aceleași cauze ar duce la rezultate asemănătoare și la alți parteneri. Am atras atenția că Germania se găsește încă departe de o descompunere morală ca cea din Italia și că forța sa mai este încă uriașă. Această indicație trebuie înțeleasă ca un sfat de a nu se întreprinde acțiuni necugetate, care ar avea consecințe nefaste.

Credeam că conducerea română va lua hotărârea îndrăzneață de a cere Germaniei o revizuire a situației politice și o organizare pe baze noi, deoarece Axa și Pactul Tripartit nu mai existau de fapt. După cum dovediseră recentele evenimente, războiul nu mai avea perspective de succes. A-l continua era absurd, deoarece odată cu înrăutățirea treptată a situației, se micșorau și perspectivele de a găsi o soluție acceptabilă. Un război disperat ar duce în mod necesar la pași disperați necugetați,

care ar face imposibilă o încheiere cugetată și onorabilă a războiului. Analizarea situației ar duce neapărat la o clarificare a oricărei conduceri politice, în special a celei române.

Conducerea română trebuia deci să ia taurul de coame și să ceară de la Germania clarificarea situației. Speram că scrisoarea mea va determina pe ministrul de externe român să ia o astfel de hotărâre. Dar m-am înșelat!

La fel ca în Italia, lucrurile aveau să se desfășoare și în România, din aceleași motive, în același fel. Căci în primul rând domneau teama și lașitatea! Nimeni nu avea curaj și sentimentul răspunderii de a spune Germaniei că situația face ca să fie absurdă continuarea luptei și că partenerii alianței ar trebui să se retragă mai înainte de a veni catastrofa definitivă. Nimeni nu și-a asumat răspunderea de a convinge conducerea germană în mod cinstit și onorabil de această stare de lucruri.

Nimeni — în afară de Finlanda! Numai aceasta i-a explicat Germaniei încă din vara lui 1944 că nu mai poate continua lupta, din care cauză Germania trebuie să-și conceapă planurile sale făcând abstracție de armata și de teritoriul finlandez. Așa a acționat Finlanda și aceasta era unica cale onorabilă! Toți ceilalți parteneri ai Germaniei, în frunte cu Italia lui Badoglio și urmată din nefericire de România, au preferat din lașitate să conspire îh spatele Germaniei, pentru ca în cele din urmă, aflându-se la strâmtoare, să o atace pe la spate.

*

Scrisoarea mea către Mihai Antonescu îi era adresată acestuia personal, deoarece rapoartele adresate Ministerului de Externe nu erau tratate cu discreția corespunzătoare, după cum aflasem din păcate. Pentru ca propunerile și indicațiile mele sincere, prin care încercam să preîntâmpin tendințele

trădătoare, să fie ferite de vreun abuz, m-am adresat deci șefului meu direct. A-l evita pe acesta, scriindu-i astfel direct Mareșalului, era imposibil. Credeam cu naivitate că Mihai Antonescu va trata cu discreția necesară scrisoarea ce-i fusese adresată personal. Dar mi-am văzut așteptările înșelate!

Curând după aceea, Radio Londra a anunțat că situația din Germania este atât de proastă, încât chiar și ambasadorul român de la Berlin o vede lipsită de orice perspective. Aceasta mi-a fost învățătură! Nu regretam scrisoarea pe care o trimisesem, deoarece ea decursese dintr-o necesitate absolută, dar m-am convins încă o dată despre caracterul lui

Mihai Antonescu. Era deja pentru a doua oară când folosise o scrisoare secretă personală în scopurile sale. Data trecută fusese vorba de informații strict secrete, pe care le obținusem prin intermediul unui om al lui Killinger și pe care le transmisesem la fel de strict confidențial lui Mihai Antonescu. Rezultatul a fost că aceste informații secrete au ajuns pe biroul lui Killinger, fiind pus într-o situație penibilă față de informatorul meu.

Scrisoarea pe care o adresasem lui Mihai Antonescu nu a fost înțeleasă de acesta, sau el nu a vrut s-o înțeleagă în sensul ei; dimpotrivă: el vedea în ea numai o justificare și o încurajare pentru uneltirile sale începute de mult timp în spatele Germaniei.

*

La sfârșitul lui august 1943, am aflat că se proiectase o nouă vizită a Mareșalului la Hitler. Pentru a lua legătura mai înainte cu forurile de la București și a le informa asupra situației, am plecat în România.

Situația se hotărâse în favoarea anglo-americanilor. Atacurile se amplificau continuu. Cu prilejul înmânării scrisorilor mele de acreditare auzisem din gura lui Hitler că Germania era pe cale de a produce noi unități masive de aviație de vânătoare, a căror îmbunătățire senzațională îi va convinge pe americani în scurt timp că atacurile lor aeriene sunt nerentabile. Hitler părea să nu știe că este de mult timp indus în eroare prin cifre greșite. I se comunicase un cuantum teoretic de producție, în timp ce un sabotaj camuflat cu măiestrie paraliza în special producția de avioane. O altă speranță a conducerii germane erau armele „noi“ și „armele secrete, cu ajutorul cărora trebuia să se producă o echilibrare a forțelor și să se decidă războiul din nou în favoarea Germaniei. Folosirea acestor „arme secrete și noi“ urma să se facă în curând. Această speranță dădea un nou imbold multor germani. în schimb constatasem că prăpastia dintre partid și**

poporul german se adâncea zilnic și că poporul german *vădea semne clare de oboseală* fizică și morală. El nu mai credea în nimic! Germania începuse să aștepte cu indiferență sfârșitul militar al războiului. Lumea nouă și mai bună pe care o prevestise național-socialismul dispăruse ca o fantomă. „Corifeii partidului și atitudinea lor demoralizantă convinseseră poporul german că nu mai era nimic de așteptat din promisiunile dinainte. Războiul trebuia să creeze noua lume, dar această perspectivă pierise. O înfrângere aducea cu sine nimicirea național-socialismului. Aveau să rămână numai as-**

pectele negative ale revoluției național-socialiste, iar cele pozitive urmau să fie date uitării. Pierderea idealurilor sale a împins poporul german în cea mai adâncă depresiune morală. El era însă convins că și după o înfrângere a regimului național-socialist viitorul va trebui să fie și va fi s oc ia 1 i st; un viitor al maselor muncitoare, care luptaseră și suferiseră cel mai mult în acest război. înfrângerea ce se contura tot mai clar era valabilă în concepția poporului numai pentru tendințele naționaliste ale național-socialismului; idealul socialist al revoluției va rămâne, credea el, chiar dacă nu va avea nuanța național-socialistă.

Aceasta era situația care începea să se cristalizeze în mintea poporului. în rapoartele trimise la București prezentasem acest lucru; acum voiam să spun la fața locului toate acestea, mai înainte ca Mareșalul să plece la Hitler.

înainte de a mă primi Mareșalul, am vizitat Statul Major, Ministerul de Război și Ministerul înarmării, cu care întrețineam cele mai strânse relații. Obiectul discuțiilor l-a constituit situația îngrijorătoare de pe frontul răsăritean. Generalul Șteflea mi-a spus:

— Vă dau un sfat: în raportul pe care îl veți prezenta lui Mihai Antonescu evitați orice precizare de natură militară

***— De ce?,* l-am întrebat surprins.**

— Dragul meu, a venit momentul în care să vă fac atent: Mi hai Antonescu este spion!

***— Cum este posibil?,* l-am întrebat plin de surprindere.**

— Puteți crede ce vreți,* mi-a spulberat generalul Șteflea îndoielile. *Eu personal nu-i dau în orice caz niciodată un document militar sau numai un raport militar asupra situației, deoarece știu că totul este transmis imediat inamicului.

Stăteam ca împietrit. Totul în mine se revolta, nevoind să dea crezare acestei afirmații. Am spus:

— Gravitatea afirmației dvs. mă îndreptățește să cer

explicații mai amănunțite. Ce dovezi aveți?

— Nu pot spune decât că informațiile destinate inamicului se transmit prin intermediul „ turcului". Acestuia îi spune totul Mihai Antonescu. Urmați-mi de aceea sfatul și feriți-vă!

„Turcul" despre care vorbea Șteflea, era ambasadorul turc ia București, Suphi Tanrider, și eu știam că Mihai Antonescu avea relații strânse cu acesta. îl văzusem adesea pe ambasadorul turc la Președinția

Consiliului de Miniștri. Intra și ieșea din biroul lui Mihai Antonescu ca la el acasă. Nu bănuisem însă ce se ascunde în spatele acestei prietenii.

Un avertisment asemănător, deși nu atât de drastic, mi-a dat și generalul Pantazi, ministrul de război. El mi-a recomandat de asemenea să mă feresc de Mihai Antonescu.

în cursul convorbirii cu Șeful Statului am constatat alte simptome îngrijorătoare: a reieșit că Mareșalul nu fusese informat asupra tuturor rapoartelor mele de la Berlin! Pentru a înlătura pericolul care se ascundea în această procedură a lui Mihai Antonescu, l-am rugat pe șeful de cabinet al Mareșalului, colonelul Davidescu, să obțină de la Mareșal aprobarea de a-mi trimite pe viitor rapoartele către Ministerul de Externe și Cabinetului Mareșalului, sub forma unei copii. Pe această cale speram ca Șeful Statului să obțină cele mai importante informații și ca Mihai Antonescu să nu mai poată să abuzeze de aceste informații.

Din păcate, Mareșalul a respins propunerea mea, argumentând că nu-1 poate jigni pe Mihai Antonescu printr-o astfel de dovadă de neîncredere; el mi-a promis însă că se va îngriji ca toate rapoartele de la Berlin să-i fie prezentate fără amânare.

Deci nu era nimic de făcut!

Plin de gânduri negre m-am reîntors la Berlin.

Nouă întrunire a partenerilor Pactului Tripartit

A urmat vizita Mareșalului la Cartierul General al Fiihrerului, care continua să se găsească în Prusia Orientală. Scopul invitațiilor adresate Șefilor Statelor aliate era clar: se urmărea încurajarea morală a partenerilor Pactului Tripartit. într-adevăr conducerea germană reușise să pună oarecum situația pe roate.

în Italia „guverna" noul regim social al lui Mussolini. Frontul de pe Peninsula Italică era menținut prin unități germane de elită. Criza amenințătoare izbucnită

în Bulgaria după moartea Regelui Boris fusese înlăturată. Despre frontul răsăritean conducerea germană susținea că și aici criza este pe sfârșite, deoarece frontul german ce se retrăsese, va rămâne pe poziții pregătite și le va menține. In afară de aceasta, urmau să fie introduse „noi arme" în curând. O parte din acestea se introduseseră deja și se dovediseră a fî excelente. Și, în sfârșit, spunea conducerea germană, mai existau și „armele secrete". Despre acestea nu se vorbea decât în șoaptă. Se știa însă că din păcate m acest sector se petrecuseră lucruri neprevăzute, care întârziau folosirea acestor arme. Gene-

ralul Jeschonek, șeful statului major al aviației militare, se împușcase. Cunoscătorii au pus moartea sa în legătură cu catastrofa de la Peenemunde. Fabrica de aici, producătoare de arme V, fusese descoperită de agenți engelzi ca urmare a unor declarații imprudente ale unor pescari și fusese distrusă aproape total de atacuri aeriene, în care își găsiseră moartea majoritatea tehnicienilor și savanților. Aceasta a provocat o amânare de aproape un an a folosirii armelor V.

Se poate imagina ce efecte ar fi avut aceste arme dacă ar fi putut fi folosite cu un an înainte, deci în vremea în care coasta Canalului Mânecii se mai găsea încă în mâna germanilor. Fără îndoială că ele ar fi lovit din greu porturile și centrele industriale engleze, ba ar fi dat poate chiar lovitura decisivă. în toamna lui 1943 o folosire masivă a armelor V ar fi oferit cu totul alte posibilități decât un an mai târziu.

Consecințe la fel de grave, dacă nu chiar mai grave, le-a avut lovitura primită de o instalație ascunsă îhtr-un Fiord norvegian, pentru producerea „apei grele". Lucrurile erau atât de avansate, încât în anumite împrejurări savanții germani ar fi putut s-o ia înainte celor americani în producerea bombei atomice. înainte de a se ajunge însă atât de departe, stația de experimentare a fost nimicită de englezi.

Toate aceste lucruri nu erau cunoscute decât de cele mai apropiate cercuri ale Fiihrerului. Hitler și Mareșalul Antonescu nu au vorbit despre aceasta. S-a ajuns numai la câteva aluzii nedefinite, că războiul va cunoaște curând o cotitură, dar tocmai acest ton nedefinit ducea la concluzia că anumite motive împiedică conducerea germană să dea explicații mai precise.

Optimismul referitor la o apropiată cotitură a războiului nu era de aceea prea convingător. Cu toate acestea, Mareșalul Antonescu s-a arătat satisfăcut de rezultatul întâlnirii. Mai puțin din cauza perspectivelor

trandafirii, cât pentru faptul că de data aceasta nu i se ceruse nimic. Mareșalul se temuse că grava criză din Rusia va determina conducerea germană să ceară o nouă contribuție a României și el era ferm decis să refuze această cerere. Acum se arăta satisfăcut că această problemă fusese evitată și că nu fusese pus în situația neplăcută de a trebui să refuze.

♦

în cursul vizitei am avut o convorbire foarte interesantă cu Mareșalul.

Evoluția din Rusia îl decepționase atât de mult, încât nu mai credea într-o cotitură radicală, deși el nu se gândea la un pericol nemijlocit din

partea Rusiei, influențat probabil de optimismul pe care îl arătase cu abilitate Hitler. Acest pericol rusesc i se părea încă foarte îndepărtat El se refugia în iluzia că Puterile occidentale nu vor admite în cazul unei înfrângeri germane în răsărit, ca bolșevicii să înainteze până în Germania, deci până în inima Europei. îmi amintesc cum s-a înroșit de iritare fața sa palidă la gândul unei invadări bolșevice a Europei.

La acest punct al discuției m-am ridicat și am cerut permisiunea de a acoperi telefonul aflat pe birou cu o învelitoare de pluș, deoarece eram sigur că „Abwehrul" german montase în aparat un microfon. Cunoșteam chiar pe omul care fusese însărcinat să intercepteze convorbirile duse în vagonul de tren, pus de Guvernul german la dispoziția Mareșalului: este vorba de un tânăr profesor universitar, care stăpânea pe deplin limba română, deși nu fusese niciodată în România. La fiecare vizită a Mareșalului la Cartierul General al Fiihrerului remarcasem pe acest om care rămânea în fundal. Nu era nici o îndoială asupra scopului prezenței sale tăcute.

Mareșalul se ridicase indignat, dar eu l-am liniștit. Nu era vorba, i-am spus, de o neîncredere îndreptată împotriva lui, ci despre un sistem general al

„Abwehrului[1]*

— *Până unde am ajuns!,* a spus el dând din cap.

Am reluat firul discuție. După părerea mea, am spus eu, o înaintare a rușilor până în inima Europei nu poate fi oprită în nici un caz de an- glo-americani, dacă nu o împiedică soldatul german.

Șeful Statului nu voia să admită acest lucru. El era ferm convins că Puterile occidentale vor merge alături de ruși, numai până când va fi rupt frontul răsăritean german, deci până în momentul în care înfrângerea germană va fi sigură. în spațiu el a concretizat acest punct prin linia: Vistula-Carpați. O înaintare rusească până la această linie ar însemna o înfrângere categorică a Germaniei. Anglo-americanii nu vor face greșeala de a depăși această linie. După acel moment războiul nu ar mai avea nici un sens politic și militar. O depășire a acestui punct, care reprezintă granița dintre rațiune și nerațiune, nu ar duce decât la o nimicire gratuită a Germaniei și nu ar face decât să creeze un pericol nou și mai mare pentru Puterile occidentale decât fusese național-socialismul: pericolul bolșevismului.

îmi dădeam seama că prin această teorie el se crampona de o iluzie. Dorința este părintele ideii! Totuși argumentația sa avea o urmă de logică incontestabilă. Mareșalul uita însă că înaintarea sovieticilor în ini-

ma Europei, în cazul unei înfrângeri germane, ar fi consecința inevitabilă a cererii atestate de Roosevelt și Churchill la Casablanca și apoi de Stalin la Teheran cu privire la o capitulare necondiționată a Germaniei. Această capitulare necondiționată garanta într-o anumită măsură înaintarea sovietică m inima Europei, făcând abstracție de toate celelalte consecințe nefaste pe care le avea pentru Europa și pentru învingătorii înșiși.

L-am făcut atent pe Mareșal că cererea de capitulare necondiționată silește Germania să ducă războiul până la ultima consecință. Această cerere este o greșeală și din punct de vedere psihologic, deoarece leagă poporul german de conducerea național-socialistă și prelungește astfel războiul. Această prelungire va duce însă la forme de luptă care depășesc ceea ce este necesar pentru obținerea victoriei, ca de exemplu distrugerea orașelor germane.

Formula despre capitularea necondiționată prelungește deci războiul și nu face imposibilă numai o răzvrătire a poporului german, ci și a conducerii armatei împotriva conducătorilor național-socialiști, deoarece printr-un asemenea pas oricum nu mai este mult de salvat. Aliații înșiși îi împingeau într-o luptă disperată chiar și pe acei germani, care nu simpatizau cu conducerea național-socialistă sau îi erau chiar ostili.

Mareșalul și-a exprimat convingerea că o astfel de prelungire a războiului nu va distruge numai total Germania, creând astfel o situație absurdă pentru perioada postbelică, ci va ruina și pe câțiva aliați, dacă nu chiar pe toți. El înțelege înverșunarea lui Roosevelt, Churchill și Stalin, dar nu înțelege de ce aceștia vor să impună nimicirea totală a Germaniei cu prețul propriei ruine naționale. El a strigat de aceea enervat:

— Ce rol pot juca învingătorii în Europa de mâine, dacă sunt la fel de ruinați ca și Germania învinsă? Nu

mai este oare posibil să se țină măsura?

Am replicat:

— Cu formula despre capitularea necondiționată, Aliații urmăresc desigur un țel anumit: ei nu vor numai nimicirea național-socialismu- lui, ci și a „militarismului", a marii industrii, a junkerilor etc. Este vorba deci, într-un cuvânt, de nimicirea tuturor forțelor care stimulează naționalismul german. Aceasta nu se poate obține însă decât pe calea unei nimiciri totale a tuturor forțelor germane de rezistență, din care cauză războiul va fi prelungit în mod fatal până la acest punct.

— Dar acest pericol al unei nimiciri naționale totale a Germaniei — care fără o înaintare a rușilor în inima Europei este imposibilă — nu va provoca conducerii germane conflicte de conștiință?, **a întrebat Mareșalul.**

— Sigur că nul, **am răspuns.** ***Cine cunoaște fanatismul acestei conduceri, acela știe că ea târăște mai bine întreaga lume cu sine în prăpastie, mai înainte de a capitula necondiționat.***

— Nu, nul, **a protestat Mareșalul.** ***Chiar dacă conducerea germană ar fi capabilă de așa ceva, Aliații nu vor accepta un asemenea joc trape. Vedeți, de aceea cred că anglo-americanii nu vor merge decât până la acel punct despre care am vorbit. Ei vor pune capăt războiului când germanii nu vor mai fi în stare să mențină****frontul de răsărit!***

Cât de mult s-a înșelat!

Dificultăți sporite cu Mihai Antonescu

Importantele evenimente mi-au lăsat puțin timp pentru a organiza munca în cadrul Ambasadei și în Colonia română de la Berlin. Am încercat în repetate rânduri să înlătur neglijența „distinsă, obișnuită în cadrul Ambasadei și a diplomaților români, dar mi-am dat curând seama că mă aflam în fața unei munci a lui Sisif, deoarece funcționarii sancționați de mine își aveau protectorii lor la București. Acești favo- riți se**

caracterizau prin lipsa chefului de lucru, indisciplină și concepții care făceau imposibilă desfășurarea unei activități rodnice. Totuși am reușit ca alături de sarcinile mele diplomatice să întreprind o serie de acțiuni care au dat roade. Astfel am dobândit una din cele mai frumoase biserici din Berlin, în Jerusalemer Strasse, pe care am reorganizat-o pentru necesitățile Coloniei noastre românești. Am reușit să obțin pentru Consulatul nostru general încăperi mai frumoase și mai adecvate. în strădaniile mele de a organiza Colonia română, m-am ocupat mai ales cu tineretul studios, care era până atunci de capul lui. Spre bucuria mea, am găsit însă înțelegere la acest tineret; din păcate, planul meu de a restabili vechile legături ale studenților români de la Berlin, a eșuat din cauza loviturii de Stat din România.

*

în octombrie 1943 consilierul nostru de presă, Pintea, mi-a relatat că prietenul său din cercul dr. Paul Schmidt îl informase cum cercurile politice germane sunt nemulțumite că Bucureștiul numise ca atașat de

presă al Ambasadei române de la Ankara pe Soiacolu, a cărui atitudine era accentuat anglofilă. Mai înainte, aceste cercuri politice germane fuseseră surprinse că ministrul de externe român numea în Ambasadele române din țările neutre agenți propagandistici cunoscuți pentru atitudinea lor anglofilă. Soiacolu se număra printre acești „oameni noi", care se iviseră odată cu numirea lui Cădere ca ambasador la Lisabona.

Am considerat de datoria mea să-1 informez pe Mihai Antonescu de aceste comentarii nefavorabile, pe care le provocaseră aceste noi numiri ce săreau în ochi. Primul lucru pe care l-a făcut Mihai Antonescu a fost să-1 cheme pe Killinger și să i se plângă. Killinger s-a adresat imediat Ministerului de Externe german, nu pentru a-1 apăra pe Mihai Antonescu, ci din cauza funcționarului care îi transmisese lui Pintea aceste informații. Funcționarul a fost trimis într-un lagăr de concentrare, iar Pintea a fost pus în carantină de cercurile apropiate lui Schmidt, de unde își furniza de obicei informațiile.

Impresionat în modul cel mai neplăcut de procedeul lui Mihai Antonescu, i-am transmis că informațiile mele nu sunt destinate pentru Killinger și că, prin comportarea sa, mi-a discreditat pe toți agenții Ambasadei mele și pe informatorii lor. Răspunsul a fost o telegramă tăioasă în care Mihai Antonescu îmi mulțumea pentru sfaturile referitoare la uzanțele diplomatice. Aveam impresia că am de-a face cu un nebun. Pe deasupra, Mihai Antonescu s-a năpustit asupra sărmanului Pintea și l-a amenințat cu destituirea, deoarece nu-1 apărase pe el, Mihai Antonescu, imediat și nu protestase împotriva afirmațiilor referitoare la numirea lui Soiacolu! Pintea și-a primit astfel răsplata pentru o informație bine intenționată. Firește că m-am opus unor nedreptăți. Mihai Antonescu se purta ca un hoț prins asupra faptului!

La scurt timp după această izbucnire a fost numit Crețianu ambasador la Ankara. De data aceasta am

renunțat însă să-i comunic lui Mihai Antonescu reacția de la Berlin.

Crețianu juca la Ministerul de Externe român rolul unui fel de „eminențe cenușii. înainte ca Mihai Antonescu să fi preluat Ministerul de Externe, Crețianu deținuse postul de secretar general în acest departament, dar demisionase din funcție, deoarece „îl respinsese** pe noul șef și de atunci era „disponibil**. Totuși el și-a continuat activitatea în culise. Oamenii săi din Minister i-au prezentat rapoartele informative de la Ambasade, deși nu se mai găsea în funcție. Iar acum Mihai Antonescu îl trimisese la Ankara.**

Vicepreședintele Consiliului de Miniștri argumenta toate aceste noi numiri în țări neutre, spunând că pe această cale poate aduna informații mai bune și mai cuprinzătoare grație contactelor oamenilor săi cu diplomații englezi. în realitate, el organiza însă baze de discuție cu țările inamice. în cazul Crețianu era caracteristic că acesta, care refuzase în 1941 o colaborare cu Mihai Antonescu, a acceptat să fie numit ambasador al „dictaturii" lui Antonescu și nu mai simțea repulsie față de șeful său Mihai Antonescu.

în general câțiva români de acest gen ofereau un spectacol jalnic: ei se calificau ostentativ drept prieteni ai Angliei, ai Americii, ai Franței sau ai Germaniei, niciodată însă drept români adevărați! în anumite cercuri române s-a creat chiar un fel de ierarhie, care îi cataloga și clasifica pe membrii săi în funcție de „gradul lor de prietenie" față de o națiune sau alta. Nu sentimentul național român era decisiv, ci orientarea respectivului față de Puterile străine.

La sfârșitul lui octombrie 1943, atașatul militar român la Stockholm, colonelul Dinulescu, a trecut prin Berlin. Mi-a relatat că Ambasada română de la Stockholm ar fi primit prin intermediul unor curieri de încredere ai directorului de Cabinet din Ministerul de Externe, Niculescu-Buzești, recomandarea de a stabili relații cu Ambasada engleză și cea americană de la

Stockholm și de a întreține contacte cât mai strânse posibil. Colonelul Dinulescu a găsit aceste recomandări extrem de ciudate, deoarece România se găsea doar în război cu Anglia și America.

La sfârșitul lui 1943 s-au înmulțit tainicele călătorii ale curierilor între București și Stockholm, Berna, Madrid și Lisabona. Aproape zilnic trecea prin Berlin câte unul din acești soli misterioși. Așa-numita Centrală de informație din Ministerul de Externe român, de sub conducerea lui Niculescu-Buzești, era în plină activitate. Era un centru camuflat de acțiune împotriva Germaniei, care se străduia să stabilească legături cu Puterile inamice. Conducătorul suprem al acestor acțiuni era Mihai Antonescu. Toate acestea într-o vreme în care România mai era încă aliată cu Germania, iar soldatul român lupta la capul de pod din Cuban! Acest du-te-vino al curierilor secreți în Capitalele neutre, în care Mihai Antonescu căuta firul de care să se cramponeze politica română, eșuată, a devenit îngrijorător. Tinerii diplomați ai acestei așa-numite Centrale de informație erau oricum, numai discreți nu. La Ambasada noastră din Berlin știa fiecare ce însărcinări aveau „curierii secreți", deoarece aceștia povesteau totul. Curierii au devenit o adevărată plagă

pentru Ambasadă; ea trebuia să se îngrijească, ca un birou de voiaj, să procure zilnic bilete de călătorie, camere de hotel, vehicule de transport etc. și să întocmească programul călătoriei. Informațiile pe care le aduna Mihai Antonescu cu ajutorul acestei organizații, erau pur și simplu ridicole.

Un singur exemplu:

Cu prilejul unei vizite la București în ianuarie 1944 am vorbit cu secretarul general al Ministerului de Externe, Gheorghe Davidescu. Acesta conducea Ministerul în numele lui Mihai Antonescu. La el soseau toate informațiile Ambasadelor și Centralei de informații, ai cărei curieri desfășurau o activitate atât de febrilă. Davidescu a ascultat expunerea mea și a spus:

— Domnule general, noi deținem informații mai bune decât dumneavoastră. Nu vă pot spune decât un singur lucru: într-o lună s-a sfârșit cu războiul.

Repet: îmi vorbea secretarul general al Ministerului de Externe, deci omul care trebuia să fie cel mai bine informat din întreaga țară.

Când am replicat că vrea să spună un an, iar nu o lună, el a insistat:

— Nu, nu, domnule general! Vă înșelați! O lună și poate nici măcar o lună!

Războiul a durat după aceea încă aproape un an și jumătate.

Atât de bine era deci informat Ministerul de Externe român! Nu era deci de mirare că rapoartele mele erau primite cu neîncredere. Ambasada de la Berlin era suspectată și sabotată, deoarece era atât de naivă să ia în serios alianța cu Germania.

Am fost atât de surprins de afirmația fermă a lui Davidescu că războiul nu va mai dura decât o lună, încât nu m-am putut reține să-i comunic aceasta Mareșalului cu următorul prilej. L-am rugat să-l facă atent pe secretarul general al Ministerului de Externe să fie reținut cu astfel de afirmații; mă temeam că le

spune și altora același lucru.

Mareșalul era indignat A strigat:

— îl voi trage la răspundere! **Și după un timp a adăugat:** ***Dar nu-i voi spune că am fost informat de dumneavoastră. Numele dvs. nu va fi amintit.***

După câtva timp m-am întâlnit cu Davidescu la București. A zâmbit amar:

— îmi pare rău, domnule general, că l-ați informat pe Mareșal despre discuția noastră Era vorba numai despre o părere a mea personală...

— *Cum?*, am răspuns. *Defineați o informație atât de importantă și voiați s-o ascundeți Șefului Statului?*

Davidescu s-a înroșit și a tăcut

*

Din programul meu de activitate propagandistică făcea parte și constituirea Asociației germano-române, care trebuia să aibă filiale m toate marile centre germane. După întemeierea Asociației de la Berlin, a avut loc la 22 noiembrie 1943 crearea filialei de la Viena. La festivitate au luat parte președintele Asociației, contele Schulemburg, însărcinați ai Ministerului de Externe german și reprezentanți ai autorităților vieneze, în frunte cu Baldur von Schirach. Festivitatea a fost onorată prin prezența sa și de Arhiducesa Ileana. Seara am dat o recepție îh încăperile Consulatului general român de la Viena.

Noaptea am fost trezit de un telefon: din Berlin sosise tocmai informația că Ambasada română fusese lovită și distrusă de ultimul atac aerian. Am încercat imediat să stabilesc legătura cu Berlinul pentru a afla amănunte. Deoarece nu am reușit, i-am cerut comandantului militar din Viena să-mi pună la dispoziție un avion. Din cauza timpului nefavorabil, decolarea nu a fost posibilă decât la prânz. încă nu bănuiam cât de totală fusese distrugerea Ambasadei de la Berlin.

La Berlin, o imagine îngrozitoare: ruine, flăcări, fum, oameni disperați care rătăceau pe străzi. Atacurile aeriene mai continuau. Cartierul Zoologic fusese lovit cel mai greu; Ambasada română arsese până la temelie! în câteva secunde fusese nimicit întreg avutul Ambasadei precum și al meu propriu. Nimic nu a putut fi salvat Soția și fiul meu nu mai rămăseseră decât cu ce aveau pe ei. Mama bolnavă a soției mele fusese salvată în ultimul moment din camera în flăcări. Fusese dusă la un spital, unde a murit a doua zi.

Membrii Ambasadei își pierduseră de asemenea în

cea mai mare parte locuințele. Viceconsulul Rusu și soția acestuia își găsiseră moartea în flăcări.

Toate Ambasadele străine fuseseră lovite de aceeași soartă. Ministrul de externe von Ribbentrop a făcut o vizită în cartierul Ambasadelor, pentru a-și exprima regretul în numele Guvernului german. El a promis cu generozitate să repare daunele și să reconstruiască Ambasadele!

Am primit însărcinarea din partea Guvernului român să-i mulțumesc ministrului de externe, dar am refuzat însă telegrafic, deoarece

mi se părea imposibil. Ribbentrop purta cea mai mare parte din vină pentru pierderea arhivei Ambasadei, deoarece împiedicase evacuarea acesteia la timp. Toate cererile mele de a pune la dispoziție Ambasadei un local în caz de evacuare, în care să fie puse în siguranță actele care nu erau necesare Ia Berlin, fuseseră tot mereu amânate și neglijate, până a fost prea târziu.

De aceea am refuzat să-i mulțumesc lui Ribbentrop că Ambasada română fusese păgubită atât de greu numai și numai din cauza neglijenței grosolane a Ministerului de Externe german.

Cine trebuie să apere Carpații

încet războiul se apropia de granița răsăriteană a României. Linia de rezistență de la Nistru, calificată drept definitivă, nu a putut fi menținută. Ea a fost ruptă sub presiunea superioară a maselor rusești, după cum a eșuat și orice altă încercare de a rezista. Pericolul se apropia cu fiecare zi de România și umplea de groază poporul român.

Ce era de făcut?

Guvernul român avea de ales numai între două posibilități: fie să mobilizeze toate forțele fizice și morale ale poporului pentru apărarea țării, fie să se decidă să pună capăt în mod onorabil și cinstit luptei lipsite de perspective.

Eu întrețineam de mult timp relații strânse și prietenești cu ambasadorul finlandez Kiwimaeki. Situația țărilor noastre era aceeași și la fel grijile noastre. Ne informam reciproc asupra situației și ne sfătuiam unul pe altul. îi era imposibil să creadă că Germania nu caută un compromis, deoarece în caz contrar nu poate înțelege politica conducerii germane. Kiwimaeki nutrea la fel ca și Mareșalul Antonescu și ca mulți alții iluzia că Germania va găsi o cale, care-i va da posibilitate ei și țărilor noastre să încheie războiul pe cale onorabilă. El credea că nu depinde decât de Germania să ajungă la un asemenea compromis; dacă

Guvernul german s-ar decide să-și exprime clar o asemenea dorință, atunci trebuie să existe o soluție. El se înșela fără îndoială, deoarece în acea vreme nimeni nu mai era gata să înceapă cu Germania o discuție, nici cu conducerea național-socialistă, nici cu succesorul său posibil. Aliații se deciseseră definitiv pentru formula capitulării necondiționate. Evident, Kiwimaeki nu era edificat asupra încercărilor germane de a stabili contacte cu Anglia prin intermediul Suediei și Portugaliei. Aceste încercări se dovediseră din nefericire întârziate. Probabil că ele ar fi

putut înregistra un succes la Casablanca; la Teheran erau însă cu totul lipsite de perspectivă.

Când Finlanda a ajuns la convingerea că Germania nu mai avea nici o speranță într-o înțelegere cu Puterile occidentale, a tras concluziile cuvenite. Ea nu a uitat însă, în pofida situației sale dificile, imperativul onoarei naționale! Și-a asumat înfrângerea inevitabilă asupra sa, a încercat însă să facă mai suportabilă această înfrângere printr-o încetare onorabilă și din timp a luptei.

Guvernul finlandez a cerut Guvernului german să clarifice situația: ar putea oare Germania garanta că frontul va fi sau nu menținut? Finlanda nu este în stare să continue lupta cu mijloacele care existau pe frontul finlandez la sfârșitul lui 1943. De aceea Germania trebuie să declare dacă poate pune la dispoziție forțele necesare. în caz contrar, Finlanda va fi silită să caute o ieșire onorabilă.

La această atitudine curajoasă a Finlandei, Guvernul german a răspuns prin trimiterea lui Ribbentrop la Helsinki. Acesta a făcut acolo cunoscuta declarație, că Germania va apăra Finlanda și România ca pe propriul său teritoriu. Solicitat să-și concretizeze acest jurământ, Ribbentrop s-a angajat ca Germania să trimită imediat două divizii de infanterie și două divizii de tancuri, precum și considerabile unități aeriene în

Finlanda.

Finlanda s-a declarat atunci de acord să continue în aceste împrejurări lupta.

*

între timp, conducerea germană ordonase evacuarea capului de pod din Cuban. Forțele române care mai existau acolo au fost retrase de asemenea în Crimeea. Operațiunea a decurs în condiții favorabile și fără pierderi remarcabile de oameni și material. Acum se găseau în Crimeea șapte divizii române și câteva germane sub comanda general-co- lonelului Jaenecke. Conducerea germană intenționa să mențină Crimeea cu ajutorul acestor forțe armate.

Din nefericire, frontul din nordul Crimeei a fost aruncat înapoi spre vest prin strâmtoarea Perekop, întrerupându-se astfel legătura terestră cu trupele din Crimeea. înaintarea sovietică la Uman a făcut ca restabilirea legăturii să devină definitiv iluzorie. Nu mai exista nici o îndoială că frontul german se va retrage la granița răsăriteană a României.

Eram chinuit de gânduri sumbre. Din București nici o știre, nici o informație asupra situației, asupra intențiilor conducerii române, asupra măsurilor pe care intenționează să le ia! Nici un fel de directive, de instrucțiuni — nimic!

în decursul întregii mele activități am încercat tot mereu să determin Ministerul de Externe român să mă informeze asupra principalelor sale intenții și dispoziții, în măsura în care acestea erau de domeniul meu. Arătasem în ce situație penibilă fusesem pus față de autoritățile germane, când aflasem despre aceste măsuri sau comunicări ale Guvernului român, despre care nu aveam habar. Propusesem crearea unui buletin de informare, pe care să-l trimită Ministerul de Externe român Ambasadelor, pentru a le informa asupra situației din țară și asupra problemelor generale ale Ministerului.

Totul a fost zadarnic!

în cursul întregii perioade de funcționare la Berlin, deci în epoca cea mai grea poate a țării mele, nu am primit nici măcar o singură dată informații, fie chiar sumare sau aluzive, referitoare la intențiile Guvernului român. în mijlocul harababurii generale a trebuit să mă limitez la a ghici ce cale intenționează să aleagă conducerea română pentru viitor. în fața mea se desfășura întreaga uneltire a lui Mihai Antonescu, a cărui lipsă de curaj mă dezgusta; vedeam zig-zagul unei politici care încălca cu o perversitate metodică principiul realității, dar îmi era imposibil să constat dacă aceste manipulații criminale afectau numai pe Mihai Antonescu, sau dacă în spatele lui se afla însăși nefericita Românie. Nu puteam crede că Mihai Antonescu, pe care nu-1 lua nimeni în serios, reprezenta adevărata poziție politică a României!

în aceste împrejurări am primit pe neașteptate o telegramă de la Mihai Antonescu, în care îmi cerea să-i comunic de îndată precis dacă Guvernul german dispune de suficiente forțe pentru a opri înaintarea

sovietică. Telegrama mi-a provocat un zâmbet amar. Pe frontul de lângă granița română existau destule comandamente române care știau mult mai bine care este situația. Mihai Antonescu schimba rolurile: el urma să mă informeze asupra situației frontului, deoarece îi stăteau la dispoziție informațiile conducerii Armatei române, iar nu să primească de la mine explicații. Adevăratul motiv al telegramei sale era evident! înaintarea rușilor până la Winniza îl speriase. Se temea acum să nu piardă momentul potrivit pentru acțiunea pe care o plănuise de mult timp!

Am răspuns că frontul german de răsărit trece evident printr-o criză grea, care se va încheia probabil printr-o retragere a flancului sudic în Carpații Răsăriteni. Trebuia să se aibă în orice caz în vedere o retragere în Carpați.

Imediat am primit o nouă telegramă: mi se cerea să precizez dacă eventuala retragere m Carpați reprezintă părerea mea personală sau cea a conducerii germane. Firește că am răspuns că este vorba de părerea mea personală, pe care mi-am făcut-o pe baza unor analize amănunțite ale frontului. Mă voi strădui însă, am răspuns, să constat în cel mai scurt timp dacă părerea mea corespunde celei a conducerii germane.

Am cerut în acest scop o audiență la Ribbentrop. Acesta locuia într-o reședință învecinată cu Cartierul General al Fuhrenilui și era complect izolat de lumea înconjurătoare. După zece zile am fost în cele din urmă anunțat că ministrul de externe este dispus să mă primească.

Deși eu cerusem convorbirea, aveam deci ceva de spus, totuși a vorbit numai Ribbentrop singur. Eu ascultam calm. El considera evident că este necesar să-mi dea o imagine cuprinzătoare a situației și să zugrăvească totul în culorile cele mai trandafirii. Mi-a povestit mai ales despre armele secrete, care urmau să fie folosite în curând, fără a preciza însă cum sunt acestea alcătuite. M-a asigurat că întreaga parte sudică a Angliei va fi ștearsă de pe fața pământului. Pentru a-mi concretiza prevestirea sa, a întins pe masă o hartă, pe care mi-a arătat linia până la care urma să se exercite efectele îngrozitoare ale noilor arme. Linia străbătea cam jumătate din sudul Angliei.

Din aluziile foarte neclare ale lui Ribbentrop și din faptul că puterea de acțiune a noilor arme avea anumite limite, am dedus că era vorba despre mijloace de luptă balistice. Un proiectil aruncat din aer ar fi amenințat în mod inevitabil întreaga Anglie.

Ribbentrop a prevestit o cotitură senzațională a războiului. La convorbire a fost de față și translatorul șef dr. Schmidt, care neavând ce face, a stenografiat convorbirea, spre indignarea mea. După ce și-a încheiat expunerea, Ribbentrop a sugerat că audiența a luat sfârșit, dar eu nu eram deloc de aceeași părere! I-am mulțumit pentru expunerea sa și am adăugat că scopul vizitei mele este să-1 fac atent asupra câtorva probleme care sunt de o importanță uriașă și care priveau România.

Am declarat că ținând seama de situația din răsărit, va trebui să se ia în considerare mai devreme sau mai târziu o retragere a flancului

sudic în Carpații Răsăriteni și că trebuie să se clarifice mai înainte anumite probleme.

Ribbentrop mi-a replicat de îndată mânios:

— Nici nu poate fi vorba! Cum? Retragere în Carpați? Nici gând! Imposibil! Dimpotrivă: vom lua toate măsurile necesare — câteva sunt deja în curs — pentru a opri definitiv frontul. Pe cât posibil înaintea granițelor române!

L-am asigurat că sunt bucuros să aud toate acestea, dar consider totuși că nu este inutil să iau în calcul o asemenea ipoteză ca retragerea în Carpați, oricât de mică ar fi eventualitatea.

— Bine! Despre ce este deci vorba?

Am desenat pe o foaie de hârtie regiunile răsăritene ale României. Dacă se va dovedi totuși necesară o retragere în Carpați, va trebui să se clarifice în prealabil o serie întreagă de probleme militaro-politice. De această clarificare depindea existența frontului și premisele acțiunilor de luptă.

Dacă frontul se va retrage în Carpați, atunci în sectorul român va fi vorba despre Carpații Răsăriteni. Aceștia reprezentau însă granița dintre Ungaria și România. Trebuia deci să pun întrebarea: Cine va ocupa acest front? Dacă părțile moldovene ale Carpaților Răsăriteni vor fi apărate de trupe românești, după cum este de presupus, atunci trupele române vor trebui să lupte cu spatele la Ungaria, să apere deci granița ungară. în acest caz toate liniile de aprovizionare a apărătorilor români trec prin teritoriul Transilvaniei de Nord, deci prin regiunea care este acum ungară. Va fi oare Ungaria de acord? Va consimți la o organizare pe etape a luptei românilor pe teritoriul ungar? Toate acestea trebuie clarificate din timp. O improvizare, în cazul unei retrageri pripite în Carpați, nu va fi ușoară!

S-ar putea presupune și că vor fi apărați Carpații de trupe ungare. Granița ungară trece doar pe acolo. Dar ungurii ar trebui să treacă granița până la poalele munților, aflate pe teritoriul românesc, pentru a-și construi apărarea. Aceasta ar putea duce însă la

complicații și mai mari încă.

Sau poate Germania intenționează să preia ea însăși acest front? Posedă oare forțele necesare pentru aceasta? Toate aceste probleme, am încheiat eu, trebuie avute în vedere și rezolvate.

Ribbentrop părea cu totul surprins. Evident că nu examinase această latură a problemei. în loc să o abordeze cu curaj, el a băgat capul în nisip și a spus:

— Indicațiile dvs. sunt interesante, dar nu sunt oportune. Nu trebuie să ne facem mai multe griji de câte avem! Repet: problema unei retrageri în Carpați este cu totul lipsită de conținut. De aceea nu trebuie să ne batem capul cu ea.

L-am rugat pe Ribbentrop sa prezinte totuși problema Statului Major al Fiihrerului. L-am asigurat că aș fi fericit dacă ipoteza ar rămâne de natură pur teoretică; totuși nu ar fi rău să ne ocupăm de ea.

în cele din urmă Ribbentrop a cedat insistenței mele și mi-a promis să vorbească cu Keitel. Urmam să fiu neapărat și cât mai curând informat despre poziția acestuia.

Nu am aflat niciodată răspunsul lui Keitel.

*

Comportarea lui Ribbentrop îmi dezvăluise încă o dată starea de spirit a conducerii germane. Sentimentul disperării exercita o presiune asupra subconștientului, care avea la rândul ei drept urmare faptul că toate posibilitățile neplăcute erau date la o parte și erau considerate, cu un optimism îndârjit, ca neoportune. Indicația de problemă fatală purta de la bun început aparența defetismului, de aceea se temeau cu toții să vorbească despre măsuri preventive necesare. A vorbi despre o retragere, însemna ca respectivul să fie acuzat că face panică. Fiecare se străduia să depășească optimismul celuilalt Pe această cale s-a creat o atmosferă trandafirie, străină de realitate.

îmi amintesc de o audiență la Hitler, la care a venit vorba despre recentele atacuri aeriene. Șeful Cancelariatului, ministrul de Stat Meissner, care mă însoțea, a spus în cursul discuției:

— Mein Fuhrer! Generalul Gheorghe și-a exprimat admirația față de moralul deosebit al populației din Berlin, care suportă cu atât curaj atacurile aeriene.

Modul drastic al intervenției sale m-a uluit. Meissner voia să-i dovedească lui Hitler prin aceasta că berlinezii sunt poate chiar încântați de atacurile aeriene. Nu-i spusesem lui Meissner nimic de acest gen. Firește că admiram moralul berlinezilor în acea perioadă (vara lui

1943), deoarece comportarea lor era într-adevăr demnă de admirație. Dar nu avusesem prilejul să mă exprim îh acest sens față de Meissner.

Situație haotică la București

După audiența la Ribbentrop am plecat la București, pentru a pune forurilor române aceleași probleme. în România domnea o dezorientare impresionantă.

Generalul Șteflea m-a informat că Mareșalul decisese să pregătească totul pentru apărarea țării. Domnea însă o mare neclaritate referitor la măsurile ce urmau să fie luate. Mareșalul părea că intenționează să nu treacă trupele române dincolo de linia Focșani-Nămoloasa-Galați. El prefera această poziție scurtă, întărită cu două linii de adăposturi de beton pentru apărare. Cuprinsă între Carpați și cotul Dunării, ea apăra Capitala și regiunea petroliferă.

Generalul Șteflea voia dimpotrivă să grupeze trupele române mai la nord, pe linia Piatra Neamț-Pașcani-masivul împădurit Comești-cursul inferior al Nistrului, deoarece această zonă conținea puternice piedici naturale împotriva tancurilor și a atacurilor aeriene și avea de asemenea și spații mai largi de desfășurare.

Mai târziu am vorbit și cu Mihai Antonescu. El a ascultat raportul meu asupra convorbirii cu Ribbentrop cu un surâs mefistofelic, părând absent și enigmatic. Limbuția sa obișnuită făcuse loc unei mutenii totale. Problemele pe care i le prezentasem lui Ribbentrop nu păreau să-1 intereseze. Mai întâi am crezut că nu le înțelege, apoi mi-am dat seama că el, la fel ca și Ribbentrop, nici nu voia să vorbească despre ele, din cu totul alte motive însă. Ribbentrop se temea să recunoască gravitatea situației și eventualitatea unei retrageri în Carpați; Mihai Antonescu, dimpotrivă, considera situația și mai precară decât era, punându-și în ea speranțele. Problema Carpaților nu-1 interesa, deoarece considera absurdă o continuare a luptei, deși era vorba despre apărarea pământului românesc.

Ca răspuns la cele ce-i spusesem despre „armele secrete*', despre care mă informase Ribbentrop, Mihai Antonescu a schițat numai un zâmbet compătimitor. în aceste basme nu mai credeau nici pruncii, mi-a declarat el disprețuitor.

în timpul convorbirii a fost chemat la telefon de unul din colaboratorii săi, după care m-a rugat scuzându-se să-l aștept câteva momente, deoarece trebuie să primească pe cineva. M-a lăsat în biroul său și s-a dus în încăperea alăturată pentru a vorbi cu vizitatorul. Prin crăpătura ușii întredeschise l-am recunoscut pe

ambasadorul turc, Tanrioer. Mi-am amintit de avertismentul lui Șteflea referitor la relațiile lui Mihai Antonescu cu Tanrioer. Când s-a reîntors din camera alăturată, vicepreședintele Consiliului de Miniștri era foarte bine dispus. Mi-a recomandat să fiu foarte atent, deoarece în curând se vor petrece evenimente însemnate. El are nevoie acum de o informare foarte promptă din Berlin.

După ce am plecat, l-am întâlnit pe „turc" în camera de așteptare. îl cunoșteam de la Ankara și am schimbat cu el câteva cuvinte neînsemnate. în acest timp, Mihai Antonescu a deschis de mai multe ori ușa biroului său pentru a vedea dacă mai vorbesc încă cu ambasadorul turc. Probabil că era curios să știe ce aveam de parlamentat cu acesta.

*

Atmosfera din București era încărcată ca urmare a frontului ce se apropia, dar și a atacurilor aeriene ce avuseseră loc. Se dovedise că Bucureștiul nu avea de fapt o reală apărare antiaeriană. Nu se făcuse nimic sau aproape nimic pentru a preîntâmpina atacurile aeriene. Se sperase că americanii nu vor ataca niciodată capitala României. Probabil că și autoritățile se refugiaseră în această iluzie. Când anglo-americanii au atacat totuși, autoritățile și populația au fost smulse cu cruzime din iluzia lor. Ele nu avuseseră niciodată sentimentul că erau în război cu Puterile occidentale, nici măcar acum, după ce Bucureștiul fusese lovit greu de câteva ori, după ce orașele petroliere Ploiești și Câmpina fuseseră transformate în ruine. Nici măcar acum nu a luat naștere un resentiment împotriva anglo-americanilor, deși aceștia dovediseră în mod drastic că luau foarte în serios situația de a fi îh război cu România.

în schimb, din sentimentul neputinței a luat naștere o panică care a cuprins toate spiritele. Cine își putea permite, se refugia în munți. Bucureștiul parcă murise. Magazinele și băncile și chiar și autoritățile lucrau neregulat sau aproape deloc. Chiar și atunci când avioanele inamice nici nu atingeau măcar spațiul aerian al României, când exista numai posibilitatea ca ele s-o facă, se dădea așa-numita „alarmă aeriană". Era de ajuns, pentru ca populația Bucureștiului să intre în cea mai sălbatică panică. Magazinele, băncile, toate instituțiile publice și particulare închideau imediat.

Fluvii nesfârșite de oameni fugeau într-o teamă nebună pe străzi, năvăleau în tramvaie, în mașini, în toate vehiculele care le ieșeau în cale. Să iasă cât mai repede posibil afară din oraș! Chiar și ofițerii, soldații și sentinelele erau cuprinși de această fugă disperată. Imaginea orașului în astfel de momente era tragicomică.

Am asistat la o astfel de panică generală și mi-am dat seama că o rezistență organizată ar fi foarte greu de obținut cu acești oameni. De ce, pentru numele lui Dumnezeu, nu exista curajul de a pune capăt acestei situații, mă gândeam eu. Toți erau ca paralizați, curajul îi părăsise pentru totdeauna!

*

La Șeful Statului am avut din nou impresia unei atitudini ferme, hotărâte. El mi-a anunțat intenția de a apăra cu orice preț Capitala. Dacă frontul va trebui retras și mai mult din spațiul Winniza, nu există altă soluție decât apărarea liniei Focșani-Nămoloasa-Galați. Aici se lucra febril la extinderea întăritorilor. Mai înainte de a se fi întreprins această încercare extremă de apărare, nu este de conceput o încetare a luptei. Linia de apărare aleasă de el era ultima care acoperea Bucureștiul.

I-am prezentat Mareșalului aceleași probleme ca lui Ribbentrop. Mi-a spus:

— Desigur, aceste probleme trebuie cât mai rapid clarificate. Insistați!

L-am mai rugat să-mi spună dacă consideră eficient să prezint Guvernului german o nouă propunere sau dacă crede necesar să-mi dea noi instrucțiuni, ca urmare a recentelor evenimente.

— Nu, nimic! Atitudinea mea rămâne în continuare neschimbată! Este vorba acum de apărarea pământului patriei, și în aceste momente nu voi șovăi!

El este soldat, a adăugat, și își va ține până la capăt cuvântul dat. *Ceea ce vreau, este doar să ni se trimită cât mai curând material de război. Presați conducerea germană să accelereze livrările!*

Nu mai aveam nici o îndoială în privința atitudinii Conducătorului Statului și a lui Mihai Antonescu. Eram numai uimit cum este posibil să se suporte reciproc aceste atitudini deosebite. Doi oameni, ale căror birouri erau numai la câțiva pași depărtare! Dar ce prăpastie filozofică și spirituală între ei! Ce comedie sumbră se juca între ei, dar și țării pe care o conduceau!

M-am reîntors la post și am luat cu mine două impresii precise: pe de o parte hotărârea clară, fermă a Conducătorului Statului de a apăra patria; de cealaltă parte, intenția evidentă a lui Mihai Antonescu de a sabota hotărârea Mareșalului.

între aceste tendințe opuse se găsea opinia publică românească. Ea oscila între defetismul acelora care „avuseseră dreptate", și instinctul onoarei naționale: fără constanță, fragil, influențabil și fără o orientare sigură. Poporul simțea că mâna conducătoare era prea slabă pentru a-i arăta hotărâtă calea pe care trebuia s-o urmeze.

înainte de a pleca am vrut să mai clarific o problemă la București, care mi-a dat multă bătaie de cap. Este vorba de problema evreilor.

Ca toate Statele din Pactul Tripartit, România imitase și ea Germania prin anumite măsuri antisemite; astfel, de exemplu, prin faimoasa „românizare" a economiei, dar și prin câteva deportări ale evreilor din Basarabia și Bucovina în Transnistria, în cursul cărora se ajunsese la anumite brutalități. în general însă măsurile antisemite erau aplicate, mai ales în România Veche, numai foarte superficial. Aceasta corespundea unei tradiții ancorate în mentalitatea orientală a administrației. Toate legile cu caracter restrictiv nu serveau în ultimă instanță decât ca sursă de încasări pentru organele executoare și supraveghetoare. La fel și în cazul acesta. Majoritatea evreilor care reușiseră „să se învârtească", și-au continuat nestânjeniți afacerile. La București piața neagră și speculația cu devize continuau să fie un domeniu aproape exclusiv evreiesc.

Treptat Guvernul și mai ales Mihai Antonescu au început să devieze de la inițiala linie antisemită, oricât de moderată fusese aceasta. Din punct de vedere uman, nu era nimic de obiectat; condamnabil era însă faptul că Mihai Antonescu a devenit un fel de avocat al evreimii din anumite motive speculative. El voia să adune documente care îl absolveau de orice vină, să-și creeze astfel un alibi pentru a se putea servi de el în viitor. Din păcate, această încercare a coincis m timp cu îngrozitoarea agravare a măsurilor antisemite din Germania și nu a dus de aceea la rezultatele râvnite.

De câteva luni Ambasada de la Berlin fusese bombardată cu telegrame de la Mihai Antonescu, în care acesta cerea intervenții insistente pentru eliberarea evreilor de cetățenie română aflați în lagărele germane. Intervențiile mele repetate și energice la Ministerul de Externe german nu au avut succes, deși am arătat că reținerea evreilor români în lagărele germane reprezintă o încălcare a suveranității române. Mi s-a răspuns că internarea acestor evrei se făcuse la timpul său cu aprobarea Guvernului român. Eu nu cunoșteam o asemenea aprobare, de aceea am cerut să mi se spună cine își dăduse consimțământul. După o așteptare mai îndelungată, mi s-a răspuns că nu este vorba de un document, ci de o declarație verbală a Guvernului român, care acorda Germaniei libertate de acțiune față de evreii români aflați în toate teritoriile ocupate. Am transmis acest răspuns la București. El nu a fost niciodată contestat de Ministerul de Externe român. în schimb, Mihai Antonescu și-a continuat bombardamentul cu telegrame și mi-a ordo-

nat în repetate rânduri să intervin pentru eliberarea unuia sau altuia dintre evrei.

Dar Ministerul de Externe german își menținea părerea că evreii respectivi fuseseră internați în înțelegere cu Guvernul român și că nu pot fi eliberați înainte de sfârșitul războiului, ținându-se seama de reglementarea generală a acestei probleme. Cine putea bănui pe atunci ce motiv îngrozitor se ascundea în spatele acestei explicații stereotipe!

Pentru a clarifica această problemă, am vorbit înainte de plecarea mea încă o dată cu Mihai Antonescu și am propus o discuție nemijlocită între Guvernele român și german, deoarece situația nu-mi permitea să obțin nici un progres în această problemă, datorită intransigenței autorităților germane. Guvernul român are dreptul să insiste asupra suveranității sale și dacă persevereză cu fermitate, atunci trebuie să se decidă cât mai curând să facă un pas la Berlin. Numai pe această cale se poate ajunge la eliberarea evreilor români. în caz contrar, problema va rămâne nerezolvată.

Mihai Antonescu a promis să se gândească la modalitățile unei acțiuni întreprinse de Guvem. Dar nu s-a întâmplat nici cel mai mic lucru în acest sens. Dimpotrivă: am fost bombardați la Berlin cu noi telegrame insistente, pentru a determina autoritățile germane să elibereze numeroși evrei, menționați nominal. Dar primeam de la forurile germane mereu același răspuns stereotip, iar în cele din urmă nu mai primeam nici un fel de răspuns.

Treptat mi-am dat seama că Mihai Antonescu nu era de fapt interesat într-o îndeplinire reală a cererilor sale. El nu voia decât să adune dovezi, cu care să se justifice mai târziu că a făcut totul pentru a elibera pe evreii internați în Germania. Unicul pas serios în această problemă ar fi fost un contact direct între Guvernul român și german. Dar acest pas nu a fost întreprins niciodată.

Prima întâlnire Hitler-Antonescu la castelul Klessheim

Abia sosit la Berlin, am fost informat de secretarul de Stat von Steengracht că se prevede o nouă întâlnire între Hitler și Mareșalul Antonescu. Convorbirea solicitată de însuși Mareșalul a avut loc la începutul lui martie 1944 la castelul Klessheim lângă Salzburg. Motivul vizitei era următorul:

Rapoarte amănunțite din Crimeea dezvăluiau că situația de aici se agrava tot mai mult Trupele germano-române luptau în cele mai nefavorabile condiții, deoarece legătura rutieră prin Perekop fusese de mult întreruptă și aprovizionarea peste Mare devenise tot mai dificilă. Mareșalul Antonescu primise de la comandamentul român din Crimeea știrea că însuși comandantul trupelor germano-române se pronunțase împotriva unei rămâneri în Crimeea, deoarece izolarea totală a Grupului alcătuit din șapte divizii române și trei divizii germane face ca situația să fie lipsită de perspective. General-colonelul Jaenecke considera că venise momentul potrivit pentru evacuare. Cât timp rușii nu atacau încă masiv, se putea întreprinde retragerea peste Mare fără pierderi considerabile în oameni și materiale. Acest lucru nu va mai fi posibil când rușii vor trece la atac. în acest caz s-ar produce mari pierderi.

Aceste știri alarmante îl determinaseră pe Mareșal să solicite întâlnirea cu Hitler. Voia să-i prezinte concepțiile sale în această problemă și să-l determine să ordone evacuarea Crimeei, cât timp împrejurările mai erau favorabile.

Hitler se găsea în vremea aceea cu Statul său Major la Berchtesgaden. Am plecat la Salzburg însoțit de ministrul de Stat Meissner și de șeful Protocolului von Domberg. Se prevăzuse ca Mareșalul să fie încartiruit împreună cu suita sa și cu toți cei ce urmau să participe la discuții în vechea reședință arhiepiscopală din castelul Klessheim. Castelul fusese modernizat pentru astfel de ocazii.

Pentru a înțelege mai bine rezultatul convorbirilor dintre Hitler și Mareșal, aș vrea să descriu mai întâi atmosfera ce domnea îh jurul lui Hitler. în această atmosferă căDeau sub o influență înșelătoare și cei mai bine informați asupra situației. Chiar și spiritul cel mai critic era influențat de liniștea totală ce i se oferea în acest mediu. Domnea cea mai profundă seriozitate, dar

această seriozitate era luminată de permanentul zâmbet optimist al oamenilor din jurul lui Hitler. Toți veneau plini de griji și de prevestiri din cele mai sumbre, deoarece situația generală nu putea provoca alte sentimente la o analiză rațională, pentru a se simți deodată în Cartierul General al Fuhrerului calmați, deoarece atmosfera din jurul lui Hitler emana această liniște și încredere ca pe un fluid.

Atitudinea lui Hitler în asemenea ocazii era prietenoasă, simplă, degajată, calmă, niciodată legată de gesturi mari. Ea contrasta puternic

cu solemnitatea rigidă și grea cu care primea cercul care îl înconjura apariția „Fuhrerului". Un străin credea fie că situația nu este atât de gravă, fie că autostăpânirea acestui om era cu totul ieșită din comun. Fluidul magnetic al lui Hitler domina întregul mediu și întreaga atmosferă înconjurătoare. Aveai sentimentul unei forțe care domina toate dificultățile și chiar și cel mai profund pesimist descoperea că este gata să dea la o parte necazurile.

Mareșalul Antonescu și-a expus părerile și a subliniat că sunt necesare măsuri imperioase pentru a evacua Crimeea, din timp și în liniște. Trupele române aflate în Crimeea sunt cele mai bune pe care le are România. Experiența lor de luptă și mai ales echiparea lor sunt de asemenea prea valoroase pentru a le pierde. Acest lucru s-ar întâmpla în cazul unei retrageri silite, pripite.

Hitler era exact de părerea contrară. Crimeea este cheia Mării Negre și cedarea ei ar însemna cedarea legăturilor maritime. O retragere a trupelor ar acorda sovieticilor libertate de acțiune pe Marea Neagră și ei s-ar putea folosi de aceasta pentru operațiuni foarte periculoase de acostare, fie pe coasta română, fie pe cea bulgară. Fără Crimeea este periclitat întregul flanc sudic al frontului răsăritean. Din aceste considerente rezultă necesitatea absolută de a menține Crimeea. Dificultățile trecătoare din sudul frontului răsăritean nu trebuie în nici un caz să ne facă să pierdem din vedere importanța strategică uriașă a Crimeei. O dată cedată, ea n-ar putea fi recucerită decât cu considerabile eforturi și jertfe. Acest lucru trebuie evitat.

Mareșalul a răspuns că este la fel de convins ca și Hitler de importanța strategică a Crimeei, dar că, având în vedere situația generală a frontului din sudul Rusiei, este greu să se mai țină multă vreme Crimeea. Rușii fac deja pregătiri pentru a ataca Peninsula.

Hitler l-a asigurat pe Mareșal că va face totul pentru a menține Crimeea. El dăduse deja ordine să se transporte acolo însemnate întăriri și material greu de luptă. Pregătirile organizatorice sunt deja în curs de desfășurare în regiunea Nikolaev. El, Hitler, va trimite în Crimeea toate forțele necesare, pentru ca aceasta să poată fi menținută. De aceea îl roagă și pe Conducătorul României să-1 ajute, ușurându-le din punct de vedere moral trupelor române din Crimeea lupta de apărare.

Mareșalul s-a lăsat convins. Hitler i-a dat încă o dată asigurarea oficială că întăririle germane vor ajunge fără amânare în Crimeea.

A urmat discutarea situației generale. încrederea pe care o avea Hitler în noile avioane de vânătoare, în noile serii de tancuri și în „armele secrete", părea convingătoare. Iar în cele din urmă, Hitler și-a exprimat pentru prima dată față de Mareșal nemulțumirea din cauza situației din Ungaria.

— *M-am convins de dreptatea României,* a declarat el, *și sunt decis să anulez dictatul de la Viena Vă cer însă domnule Mareșal, să mă lă- sați pe mine să aleg momentul în care voi face cunoscută hotărârea mea. Până atunci vă rog să păstrați o discreție absolută.*

Mareșalul mi-a relatat cu însuflețire convorbirea sa cu Hitler. El vedea în aceste cuvinte referitoare la Transilvania în sfârșit o răsplată pentru eforturile sale îh această problemă.

La convorbire nu asistase decât translatorul șef dr. Schmidt. Mareșalul mi-a relatat că la declarația sa cu privire la Transilvania și la rugămintea de a păstra o discreție totală, Hitler ar fi făcut față de translator o mișcare a mâinii, care îi cerea acestuia să păstreze de asemenea discreție. Deci Hitler nu dorea să mai afle cineva, nici măcar Ribbentrop, de noua sa hotărâre. Deoarece dictatul de la Viena fusese opera lui Ribbentrop, menținerea dictatului i se părea acestuia o problemă de prestigiu personal; de aceea el îl calificase întotdeauna ca definitiv. Probabil că din aceste motive Hitler nu îi comunicase lui Ribbentrop hotărârea sa; pe de altă parte, această tăinuire putea da naștere la îndoieli referitoare la promisiunea lui Hitler.

Mareșalul mi-a recomandat cea mai strictă discreție, la care se angajase și el. A adăugat:

— *Dumneavoastră trebuia însă să vă spun, din cauza calității de ambasador la Berlin.*

La scurt timp după aceea l-am întâlnit pe generalul Șteflea. M-a rugat să-i împărtășesc amănunte asupra hotărârii luate la Salzburg referitor la Transilvania. I-am răspuns că nu sunt îh măsură să-i dau explicații și l-am întrebat de unde știe. I-a povestit soția sa, mi-a răspuns, și aceasta aflase la rândul său la o petrecere de la doamna Goga. Acesteia îi spusese Mareșalul după

reîntoarcere:

— Poți să-mi săruți mâna, căci am redobândit Transilvania! **Doamna Goga era transilvăneancă.**

*

La Klessheim avusesem câteva discuții interesante cu Mareșalul. Ceea ce calificase Ribbentrop acum o lună ca fiind imposibil, era pe

cale de a deveni realitate: frontul ucrainean ajunsese lagraniţa română. I-am recomandat Mareşalului ca în cazul unei retrageri în Car- paţi să ceară ca linia din câmpie Focşani-Nămoloasa-Galaţi să fie apărată de unităţi germane sau unităţi mixte germano-române, deoarece germanii pot face faţă mai bine la masivele atacuri de tancuri, decât trupele române prost înzestrate. Acestora li s-ar putea rezerva, în caz că va fi nevoie, Carpaţii moldoveni, unde dificultăţile de teren ar împiedica desfăşurarea tancurilor sovietice.

Dar Mareşalul nu voia să audă despre aceasta. El nu putea încredinţa apărarea Bucureştiului în nici un caz altor trupe decât celor româneşti, dacă s-ar ajunge atât de departe.

Această discuţie m-a convins încă o dată de faptul că Mareşalul era decis să continue lupta la caz de nevoie şi pe teritoriul român.

într-o altă ordine de idei, l-am informat despre zvonurile referitoare la pretinse tentative de pace germane prin intermediul Suediei. Am adăugat că mă îndoiesc că aceste încercări au perspective în actuala situaţie. într-adevăr, partea germană a făcut astfel de paşi, dar englezii respingeau orice discuţie.

Mareşalul nu renunţase însă la vechea sa convingere, că un compromis germano-englez este unica posibilitate logică de a termina războiul. O dată împinsă în graniţele sale iniţiale, Germania nu mai reprezintă nici un pericol. Pierderile sale potenţiale, baza sa micşorată enorm şi pierderile în prestigiu făceau imposibil ca ea să mai poată ameninţa alte ţări. în schimb, din acel moment Moscova reprezenta pe- ricolul cel mai mare pentru Puterile occidentale. De aceea, Mareşalului i se părea imposibil ca Anglia să continue lupta împotriva Germaniei până la nimicirea totală a acesteia, pentru a se afla în cele din urmă în faţa unui pericol şi mai mare, cel bolşevic.

în această teorie Mareşalul vedea cele mai favorabile

posibilități pentru România de a ieși din luptă. Din păcate, teoria sa s-a dovedit greșită.

într-o altă convorbire, Mareșalul mi-a relatat despre planurile sale și despre activitățile începute în întreaga țară. El se plângea de lipsa unor personalități adecvate de conducere.

— Sunt singur și trebuie să mă ocup de toate!

El cunoștea și dificultățile politice care rezultau din neîncrederea față de Mihai Antonescu. Spunea:

— Totuși am nevoie de eL Are calități oratorice (sic!) și eu nu pot să-mi pierd timpul cu numeroase inaugurări, festivități etc. Atunci îl trimit pe el. Poate să țină discursurile în numele meu.

Această argumentație m-a uluit. Acesta era deci principalul motiv pentru care rămânea Mihai Antonescu în fruntea Statului! „Talentul de orator al lui Mihai Antonescu! în realitate nu era decât un talent mediocru pentru pălăvrăgeală. Și Mareșalul îl considera un mare talent!**

Cea de-a doua întâlnire de la Klessheim

Curând după reîntoarcerea Mareșalului în România a început atacul rușilor asupra Crimeei. Hitler nu se ținuse decât parțial de cuvânt. Sosiseră într-adevăr întăriri, mai ales de artilerie și arme antitanc, dar nu în proporția promisă. Trupele de atac rusești, mult superioare în privința tancurilor, au reușit rapid să străpungă frontul. Ele au împins unitățile germano-române spre Sevastopol, astfel încât nu mai rămânea altceva de făcut decât să se înceapă evacuarea. S-a întâmplat așa cum se prevăzuse: evacuarea s-a făcut sub o puternică presiune sovietică și cu pierderi mari. în pofida tuturor eforturilor eroice ale slabelor forțe maritime germano-române, nu a putut fi salvată decât o parte a trupelor și a materialului. Cei mai buni ofițeri și subofițeri români au fost luați prizonieri. Odată cu ei a fost capturat tot materialul greu de luptă.

Depresiunea morală a Mareșalului era considerabilă.

Se părea că se distrusese echilibrul său sufletesc prin această nouă lovitură grea. încrederea sa în conducerea germană a fost definitiv zdruncinată. De acum înainte Mareșalul nu a mai arătat o rezistență serioasă. El a continuat să meargă orbește pe calea pe care pornise, dar numai mânat de evenimente, fără impulsuri proprii, fără o forță morală proprie.

Această tulburare definitivă a echilibrului său sufletesc a devenit piatra de hotar a acțiunii care a dus în cele din urmă la 23 august 1944. Forțele întunecate, care unelteau în țară, au ieșit la iveală. Până atunci nu îndrăzniseră să ridice capul, așteptând de mult timp momentul potrivit pentru a pomi la acțiune. Acum simțiseră că voința Mareșalului, care căutase de asemenea o ieșire onorabilă, dar în nici un caz trădătoare, este paralizată. Acum el va închide ochii și va trebui să lase mână liberă „acțiunii de salvare a patrie i", deși această acțiune nu era altceva, după cum știa și el foarte bine, decât o încercare de a salva interesele vechilor clici politice, care în fața catastrofei nu se mai gândeau la altceva decât la prețioasa lor piele.

Dar cât de amar aveau să se înșele toți acești vânzători ai onoarei naționale!

*

La scurt timp după prima întâlnire de la Klessheim s-a ajuns în Ungaria la cunoscutele evenimente, declanșate de încercarea prim-mi- nistrului Kallay de a ataca Germania pe la spate. Conducerea germană era pregătită. Câteva divizii SS concentrate la Viena au pătruns în Ungaria, au ocupat centrele de transport și punctele-cheie și au înăbușit acțiunea în fașă. Kallay s-a refugiat la Ambasada turcă de la Budapesta, unde s-a putut sustrage câtva timp Gestapoului.

Horthy care știuse de conspirație sau asistase la ea în mod pasiv, a fost invitat de Hitler să vină la Salzburg. Aici i s-a cerut constituirea unui nou Guvem ungar, care să acorde toate garanțiile pentru Germania și care să funcționeze sub supravegherea instanțelor germane de control. împuternicitul Germaniei la Budapesta, Vesenmayer, primise atribuțiile corespunzătoare. Ungaria urma să rămână ocupată de trupe SS.

După câteva încercări de opoziție, Horthy a trebuit să se supună. Ambasadorul de până atunci la Berlin, generalul S toj ây, a fost însărcinat, în înțelegere cu Guvernul german, să formeze noul Guvem. în pofida bolii sale și deși sarcina îi depășea forțele, Stojăy a consimțit pentru a pune capăt fatalei crize politice din Ungaria. Până la rezolvarea acesteia, Horthy a rămas internat la Klessheim.

Abia fusese soluționată criza ungară, și Hitler l-a invitat pe Conducătorul Statului român la el. Am aflat despre aceasta prin secretarul de Stat von Steengracht, care nu mi-a putut însă spune nimic despre obiectul discuțiilor. Era de bănuit că invitația era în legătură cu evenimentele din Ungaria. Probabil că Germania se temea că exemplul ungar ar putea găsi imitatori. Se cunoștea doar neîncrederea ei față de Mihai Antonescu.

în cazul acestuia, conducerea germană a făcut o gravă greșeală psihologică. Neîncrederea sa, dezvăluită la Munchen în 1943, și cererea adresată de Hitler Mareșalului de a se despărți de Mihai Antonescu, rămăseseră fără urmări. Guvernul german asista în tăcere la rămânerea lui Mihai Antonescu la conducerea României. Era clar că acesta răsplătea jignirea ce i se adusese printr-o dublare a activității sale conspirative, căci era însuflețit de o nevoie ușor de înțeles de răzbunare.

Existența sa reprezenta pentru Germania un pericol crescând. Totuși, conducerea germană, ferindu-se de posibile complicații, a evitat o atitudine fermă, după cum trecuse la fapte și în cazul conspirației ungare abia atunci când lucrurile se agravaseră amenințător.

Hitler voia acum să fie din nou asigurat de mareșalul Antonescu că nu este nimic de temut Hitler avea o încredere absolută m Mareșal, îl vedea însă înconjurat de oameni nesiguri și prins împotriva voinței sale în plasa unei acțiuni care amenința să creeze în România o situație ca în Ungaria.

Mareșalul a șovăit să răspundă cu preciziune la invitație. El a pretextat că nu se simte bine, din care cauză nu poate face deocamdată călătoria. Conducerea germană și-a dat seama de refuz și a devenit bănuitoare.

într-o convorbire cu secretarul de Stat von Steengracht, acesta mi-a dat de înțeles că Germania era surprinsă de șovăiala Mareșalului. Eu am simțit pericolul care ar putea lua naștere de aici pentru România și m-am străduit de aceea să aflu intențiile conducerii germane referitoare la vizita Mareșalului. în cursul unei a doua discuții cu von Steengracht m-am convins că Germania nu nutrește decât dorința de a discuta pe marginea evenimentelor din Ungaria și că nu există nici o intenție de a se lua vreo hotărâre privind situația din România.

Era de temut ca refuzul Mareșalului să înrăutățească lucrurile, deoarece conducerea germană a fost

determinată să privească lucrurile din România mai în negru decât erau poate în realitate. Bănuiala Germaniei trebuia să crească pe măsură ce Mareșalul șovăia cu vizita sa.

Am chemat Bucureștiul și l-am cerut pe Mihai Antonescu la aparat, după ce îl informasem m prealabil pe directorul de Cabinet al Mareșalului, colonelul Davidescu, asupra situației și sublimasem că Mareșalul nu trebuie să mai șovăie. Lui Mihai Antonescu i-am spus, că după părerea mea, este necesar să-1 însoțească pe Mareșal. Aceasta, deoarece conducerea germană era iritată și s-ar putea ca bănuiala ei față de România să crească dacă conducătorii români nu se vor prezenta fără teamă și fără șovăire. Pentru a înțelege punctul meu de vedere, trebuie să ne amintim că Germania mai avea în acea vreme încă suficientă forță și destule posibilități pentru a da o lovitură nimicitoare României, dacă considera necesar.

Mihai Antonescu a părut foarte surprins de propunerea mea. A răspuns cu jumătate de voce.

— Hm... vom vedea. Nu vă pot da însă un răspuns sigur.

♦

Mareșalul s-a decis să plece la Salzburg. L-a adus cu sine și pe Mihai Antonescu.

Hitler i-a trimis la București avionul său personal. Imediat după sosirea la Salzburg, s-a ajuns în încăperile destinate Mareșalului la o convorbire, la care a participat și suita Mareșalului, printre care generalul Șteflea și cu mine. Primele cuvinte pe care mi le-a adresat Mareșalul au fost:

— Ei, despre ce este vorba? Ce soartă ni se pregătește?

Am răspuns că nu-1 înțeleg.

— Vor să mă trateze ca pe Horthy?

L-am asigurat de îndată că nu poate fi vorba despre așa ceva.

— Credeți,* am adăugat, *că aș fi admis să veniți aici, dacă aș fi simțit că este vorba despre așa ceva?

— Dumneavoastră nu puteți ști totul...

Eram profund surprins că Mareșalul se temea de o asemenea comportare din partea conducerii germane.

***— Dar cu Horthy cum au putut s-o facă?,* a insistat el.**

— Situația din România este cu totul altfel decât cea din Ungaria.

Treptat s-a liniștit. Mi-a spus care este motivul temerilor sale. Soția îl implorase să nu plece, deoarece fusese avertizată de cineva, care avea relații bune cu Ambasada germană din București, că conducerea germană intenționa să pregătească aceeași soartă Mareșalului Antonescu, ca și a lui Horthy.

L-am rugat să nu dea crezare acestor afirmații, deoarece eram ferm convins că nu exista nici un motiv pentru astfel de temeri. Dar în pofida asigurărilor mele, Mareșalul nu părea pe deplin calmat. Mihai Antonescu tăcea. Nu a spus nici un singur cuvânt Mie mi se părea situația neobișnuit de penibilă, ba chiar ridicolă. Mă întrebam uimit ce se petrece în capul acestor oameni?

De unde provenea teama lor nejustificată? De ce nu se puteau elibera de ea? Le explicasem doar că nu exista nici un motiv de îngrijorare. Aveau deja motive întemeiate de a se aștepta la represalii din partea conducerii germane?

Teama de pe fețele oamenilor de Stat români s-a mărit după dejunul dat de Hitler, înaintea convorbirilor politice. în cursul mesei nu s-a vorbit despre altceva, decât despre încercarea lui Kallay. Hitler era mânios. Striga:

— De doi ani ne trădează acest om! **Și adresându-se lui Himmler:** ***de ce nu l-ați arestat?***

— Nu am avut ordin.

— Ordine, ordine! Toți așteptați de la mine numai ordine!

Privirile mi s-au încrucișat fără voie cu cele ale lui Mihai Antonescu. Nu m-am putut opri să zâmbesc, când am văzut ce teamă îi inspira fața mâniată a lui Hitler.

*

Convorbirea ulterioară dintre Hitler și Mareșal a fost una din cele mai calme. Hitler s-a arătat deosebit de atent și a subliniat lealitatea României în comparație cu decepțiile pe care i le adusese Ungaria. După obișnuita prezentare a situației generale, el a repetat asigurarea dată deja la întâlnirea precedentă, că a decis problema transilvană în favoarea României. în curând el va da declarațiile oficiale corespunzătoare.

Mareșalul a răspuns că Transilvania aparține incontestabil și din punct de vedere juridic în întregime României. După cum știe prea bine Hitler, el a luptat cu pasiune pentru repararea nedreptății făcute la Viena, pentru ca nordul Transilvaniei să se reîntoarcă în România pe o cale naturală, deci printr-o anulare a dictatului. El, Conducătorul României, nu s-a gândit nici un moment să folosească situația din Ungaria pentru o lovitură violentă, deoarece nu voia ca Ungaria să se simtă pe viitor oarecum îndreptățită să joace din

nou vechiul rol de martir. Acum, când Ungaria intrase într-o nenorocire, de care era singură vinovată, România ar fi putut ocupa nordul Transilvaniei, dar nu o făcuse din motivele amintite. Ea așteaptă cu încredere realipirea legală, care va îndreptăți numai România la posesia incontestabilă asupra Transilvaniei.

Prin această atitudine, Mareșalul voia să determine o atestare a hotărârii luate la Trianon, pentru ca pe viitor să devină imposibilă orice agitație ungară din cauza Transilvaniei. Poziția sa în problema transilvană a găsit aprobarea conducerii germane, care a primit cu bucurie reținerea românilor. Germania mai conta încă pe continuarea participării Ungariei la război sub conducerea lui Stojây și o anulare a dictatului de la Viena în acel moment ar fi dăunat simțitor conceptului german despre Ungaria. Din acest motiv conducerea germană s-a arătat încântată de poziția Mareșalului. Ea se temuse că Șeful Statului român va enunța acum pretenția de revizuire a dictatului, expusă cu atâta încăpățânare

de mult timp, ca pe o condiție fără de care nu se mai putea continua colaborarea militară cu Germania. De aceea toate persoanele din preajma lui Hitler lăudau rațiunea politică a Mareșalului, care dovedise din nou calitățile sale de om de Stat

Eu personal am fost surprins de noua atitudine a Mareșalului în problema transilvană. Atâtea hotărâri grele, atâtea jertfe pentru nordul Transilvaniei, iar acum Mareșalul își retrăgea mâna de la fructul ce se copsese! Trebuia fără îndoială să aibă motive deosebite.

Adversarii săi și ai Germaniei din România știau foarte bine care era coarda cea mai sensibilă a sufletului românesc: Transilvania! De aceea ei cântau tot mereu pe această coardă. Aliații își enunțaseră deja de mult timp hotărârea de a restitui nordul Transilvaniei României, dacă aceasta se va despărți de Germania și va capitula. Promisiunea lor cântărea mult mai greu decât cea a Germaniei, pentru care trecuse ceasul. Și Mareșalul își dădea probabil seama de acest lucru, în pofida lealității sale nezdruncinate față de Germania și în pofida repulsiei pe care o avea pentru o trădare, care ar fi pătat pentru totdeauna onoarea sa și a poporului. Să ia acum, în ultimul ceas, nordul Transilvaniei de la Germania, nu i se părea recomandabil, deoarece sfârșitul războiului ar fi luat oricum această hotărâre. Fructul era copt, dar era deja otrăvitor.

Acest punct de vedere era al cercurilor politice din România și se părea că Mareșalul și-1 însușise probabil sub influența lui Mihai Antonescu. Acest calcul avea însă o latură foarte periculoasă: despre ce Aliați era vorba? Despre Puterile occidentale sau despre sovietici?

Promisiunile anglo-americanilor de a anula dictatul de la Viena, dacă România se va despărți de Germania, nu puteau exercita în ultimă instanță o putere prea mare de atracție asupra României. Pentru anglo-americani și de aceea și pentru francezi, problema

apartenenței întregii Transilvanii la România nu trebuia să dea în nici un caz prilej de controversă, nici chiar atunci când Germania, și odată cu ea și România, avea să piardă războiul. Căci Transilvania nu fusese acordată României prin Tratatul de la Trianon ca pradă de război, ci pe baza principiului naționalităților. Dreptul de autodeterminare al popoarelor era însă o parte integrantă a Tratatului de la Versailles, semnat de Aliați în primul război mondial. Aceiași Aliați luptau acum pentru aceleași principii, după cum se exprima solemn în Cartha Atlanticului. Dacă Aliații vor învinge deci, ei își vor revizui la fel de puțin propriile hotărâri luate odinioară, după cum vor recunoaște modificările principiilor de la Ver-

sailles întreprinse de Puterile fasciste. De aceea nu era de presupus că anglo-americanii vor lăsa în vigoare dictatul de la Viena în cazul victoriei lor.

Rămâneau însă sovieticii! Aceștia nu-și asumaseră nici un angajament față de tratatele de pace din primul război mondial. Deci promisiunea Aliaților de a ceda Transilvania României, dacă aceasta capitulează, nu avea valoare decât în cazul consimțământului Uniunii Sovietice! Căci anglo-americanii promiteau pe de o parte ceva, pentru care își dăduseră consimțământul încă cu mult înainte, iar pe de altă parte, nu ei erau aceia care puteau îndeplini această promisiune, ci sovieticii, a căror Armată era singura care avea să înainteze fără ajutorul Puterilor occidentale prin Transilvania până în inima Europei.

Ca urmare redobândirea nordului Transilvaniei prin intermediul Aliaților și cu prețul unei despărțiri de Germania și, mai mult încă, cu prețul unei întoarceri a armelor împotriva acesteia, nu era altceva decât o cedare a României sovieticilor!

Firește, nu aceasta era intenția tuturor acelora care hotărâseră să plătească redobândirea Transilvaniei cu actul de la 23 august 1944; ei nu puteau sau nu voiau

să recunoască slăbiciunea aliaților occidentali față de Moscova, anume incapacitatea de a impune Kremlinului voința lor m acele regiuni în care își pusese piciorul soldatul bolșevic. O analiză rezonabilă a situației trebuia să ducă de aceea la consecințele inevitabile care au rezultat după 23 august 1944. Dar toți cei care au inițiat acest pas condamnabil, erau departe de a bănui că Anglia, în care își puseseră îndeosebi speranțele, lăsase sovieticilor prin intermediul lui Churchill mână liberă în România, pentru care Anglia a primit în schimb mână liberă în Grecia (vezi cartea lui Bymes: *Speaking frankly).*

♦

în prezentarea situației generale, Hitler se ocupase îndeosebi de problema unei acostări anglo-americane pe Continent. Această problemă preocupa foarte mult conducerea germană. Hitler credea că invazia va avea loc pe coasta nord-vestică a Franței. Este drept că coasta Canalului Mânecii era foarte atrăgătoare pentru Puterile occidentale, deoarece operațiunea de acostare se putea sprijini pe apropiatele porturi engleze; adversarul s-ar decide însă probabil să renunțe la avanta-

jul depărtării mai mici, deoarece știe că în această regiune se găseau cele mai puternice întăriri și grosul forțelor germane.

Hitler a spus că și coasta franceză a Mării Mediterane ar putea fi folosită pentru o acostare, dar din cauza depărtării mari nu va fi folosită probabil decât pentru operațiuni secundare sau ulterioare. Din aceste considerații, Hitler a tras concluzia că porțiunea probabilă de acostare va fi coasta de nord-vest a Franței. Evenimentele ulterioare i*au dat îh- tr-adevăr dreptate în privința acestei presupuneri.

Este interesant de știut cum își imagina conducerea germană eventualitatea unei invazii anglo-americane.

Grație unei propagande abile, majoritatea opiniei publice germane era convinsă că invazia așteptată nu reprezintă nicidecum un pericol, ci șansa unei cotituri favorabile a războiului. Propaganda insuflase fiecăruia încrederea că invazia va fi fatală Puterilor occidentale. De aceea se aștepta acostarea cu o tensiune febrilă. S-au exprimat chiar temeri că invazia nu ar mai avea loc.

Conducerea germană exprima exact aceleași păreri. Invazia era marea șansă! Se făcuseră pregătiri uriașe. întăririle erau pregătite. Puternice mijloace de luptă așteptau momentul în care urmau să-l strivească pe invadator. Circa 70 din cele mai bune divizii germane erau pregătite să dea lovitura mortală inamicului.

Se omisese un singur fapt: superioritatea aeriană nimicitoare a an- glo-americanilor! Conducerea germană era conștientă de această superioritate aeriană a inamicului, dar spera să-i poată neutraliza efectele. Acesta era singurul punct în care se înșela, deoarece superioritatea aeriană anglo-americană a devenit într-adevăr factorul hotărâtor pentru reușita invaziei.

încrederea lui Hitler în succesul sigur față de orice operațiune de acostare era atât de mare, încât contamina pe oricine. Cei care îl înconjurau și majoritatea poporului german nu doreau altceva decât

să se petreacă mai curând invazia în vest, anunțată cu atâta zarvă.

*

In afară de aceste aspecte, s-a discutat și de situația militară din România. Frontul ajunsese pe teritoriul român. în partea sudică a frontului putea fi menținut cursul inferior al Nistrului; nordul Basarabiei și Moldovei era străbătut în acel moment de lupte grele. România trimisese pe acest front toate forțele militare de care mai dispunea. Unitățile noi,

organizate și stabilite între timp, se găseau pe front, de asemenea întregul material de război existent

Conducerea germană se declarase de acord să sprijine acest front, care, după cât se părea, se stabilizase, cu forțe puternice și cu mijloace modeme de luptă. Frontul se sprijinea cu flancul stâng de Carpați și urma de aici linia Suceava-Bahlui-Jijia- masivul împădurit Comești- cursul inferior al Nistrului.[1] Șase divizii germane de tancuri urmau să formeze scheletul apărării.

Atmosfera calmă și încrederea pe care părea s-o aibă conducerea germană în victorie, liniștiseră și de data aceasta nervii zdruncinați ai Mareșalului. Temerile cu care venise la întâlnire dispăruseră. Totuși nu mi-a scăpat faptul, că voința Conducătorului Statului român fusese înfrântă și încrederea distrusă total. El era gata să se lase târât la vale de apele tulburi care îl învăluiau din toate părțile.

♦

în cursul unei discuții interne dintre membrii delegației române aflați la Klessheim, l-am auzit pe Mareșal spunând că are o conștiință politică satisfăcută, indiferent de rezultatele politicii sale: nimeni nu-1 poate convinge că germanii sunt mai

periculoși pentru România sau ar putea ft vreodată mai periculoși decât Uniunea Sovietică. Această afirmație mi-a dovedit clar că Mareșalul nu mai găsea pentru justificarea politicii sale nici un singur argument politic, ci numai această mică consolare puțin actuală a unui pericol german, deci național-socialist, față de pericolul bolșevic mai mare.

Catastrofa produsă în România după 23 august 1944 a rezultat din această comparare a pericolului german pe de o parte și a celui sovietic pe de altă parte. Căci în ambele cazuri calea aleasă era la fel de greșită. România trecea de la o cale la alta. Mai întâi politicienii săi consideraseră pericolul bolșevic mai mare decât cel național-socialist, iar apoi

[1] Mareșalul se lăsase totuși convins să împingă forțele române până la această linie. După cum se știe, inițial voia să construiască apărarea pe linia Focșani-Nămoloa- sa-Galați. Voia să ocupe din timp această poziție, pentru a aștepta aici atacul. „Vedeți, așa este Mareșalul!, mi-a spus generalul Șteflea. Acum face așa, ca și cum nu s-ar fi vorbit niciodată despre o altă linie de apărare decât cea din nordul Moldovei. Dacă ați ști cât m-am străduit să-l conving să accepte această poziție și să trimită trupele noastre până acolo!**

invers. Adevărata catastrotă a acestei comparații a constat însă în faptul că ea a fost influențată de un al treilea factor:

Nu s-a recunoscut rolul neutralizator, sau cel puțin moderator, atribuit democrațiilor occidentale asupra soartei României. Când Germania se găsea în culmea puterii sale, politicienii români credeau că democrațiile occidentale sunt slăbite până la extrem, de aceea politica română a fost formulată în funcție de Germania. Când apoi a crescut eventualitatea unei înfrângeri germane, posibilitățile democrațiilor occidentale le-au părut politicienilor exagerat de mari, astfel încât nici nu s-a mai ținut seama că politica română ar putea fi orientată în cele din urmă fără voie spre Uniunea Sovietică. Se contase numai pe o orientare a României spre democrațiile occidentale. Politica română a continuat deci să fie influențată de iluzii, iar nu de realitate.

*

Aeroportul din Salzburg era acoperit de ninsoare la acel sfârșit de martie. De aceea nu a fost posibilă decolarea avionului spre București. S-a hotărât să se plece de la Munchen. Ultima noapte s-a petrecut la castelul Weilheim din apropierea Munchenului, unde a făcut onorurile în calitate de stăpân al casei baronul von Domberg. Călătoria cu mașina până acolo s-a făcut pe înserate. în localitățile mai mici din apropierea castelului, străzile erau înțesate de curioși, care se uitau după coloana noastră. Se auzeau strigăte în șoapte:

— Mussolini! Mussolini! Vine din nou la castel!

Castelul Weilheim îi servise într-adevăr acestuia ca reședință după romantica sa eliberare. El a locuit aici împreună cu soția sa dona Rachete și copiii fiicei sale Edda, doamna Ciano. Domberg l-a întreținut pe Mareșal în cursul întregii seri cu amintiri din vremea șederii lui

Mussolini la castel. Von Domberg păstra o amintire plină de respect mai ales donei Rachele. Aceasta avusese o comportare firească, demnă și fermă, în timp ce Mussolini făcuse impresia unui om doborât. El era gata să-i ierte pe toți cei ce-1 trădaseră. Dona Rachele era însă mânioasă din cauza josniciei ginerului său Ciano.

— *Ilfautfusilier cette canaille!* repeta ea tot mereu, indignată.

Nepoții lui Mussolini erau destul de prost crescuți. Ei jucaseră fotbal în holul mobilat cu piese scumpe, împodobit cu tablouri și alte obiecte de artă, și îngroziseră prin aceasta servitorii.

Mussolini, foarte apatic și intr-o stare depresivă, se ocupase cu lista noului Guvem din nordul Italiei. Domberg asistase de câteva ori la eforturile sale, când și-a dat seama că Mussolini nici nu cunoștea pe oamenii cu care lucrase și cu care vroia să lucreze în continuare. Astfel îl trecuse pe un general din fosta sa suită pe lista guvernamentală ca ministru de război, fără să știe că acest general se compromisese grav în acțiunea îndreptată împotriva lui Mussolini. Abia după ce Mussolini a fost făcut atent cu prudență asupra acestui lucru, l-a ales pentru acest post pe mareșalul Graziani.

A doua zi am plecat spre Munchen. Mareșalul dormise foarte prost; mi-a povestit că-1 chinuiseră visuri sumbre toată noaptea în castelul Weilheim. Cu toate acestea a plecat ușurat. Totul trecuse cu bine.

M-am despărțit de el cu presimțiri sumbre.

CAPITULAREA

Presimțirea trădării

La începutul lunii aprilie 1944 mi-a telegrafiat Mihai Antonescu să procur de la Ministerul de Externe german aprobarea pentru plecarea fostului ambasador italian Bova Scopa din România. Acesta se declarase după evenimentele din Italia pentru Guvernul Badoglio. De aceea Guvernul german ceruse Bucureștiului să-l interneze, ceea ce România a refuzat datorită intervențiilor lui Mihai Antonescu.

Bova Scopa era confidentul lui Mihai Antonescu. După cum se știe în ianuarie 1943 el transmisese lui Bova Scopa un memorandum și crezuse în naivitatea sa că Italia se va entuziasma pentru o intrigă împotriva Germaniei. Informațiile transmise de Bova Scopa lui Ciano fuseseră transmise mai departe la Berlin de acesta, din neîncredere față de Mihai Antonescu. în pofida acestui eșec și a felului neprietenos în care Bova Scopa tratase această afacere, intimitatea celor doi a continuat să existe.

între timp conducerea română recunoscuse Guvernul lui Mussolini, luase deci poziție împotriva lui Badoglio. Ea se îngrijise însă ca și acest pas, ca aproape toate acțiunile politice ale conducerii române din ultimul timp, să fie prezentat ca un rezultat al șantajului german. Bova Scopa a rămas neatins și a continuat să locuiască în Ambasada italiană. Noul purtător de afaceri italian la București, numit de Mussolini, a încercat să se mute în Ambasadă, dar a fost împiedicat

de Bova Scopa. Au avut loc o serie întreagă de scandaluri teribile. Pentru a pune mâna pe Ambasadă, a izbucnit un adevărat război civil între adepții lui Badoglio și Mussolini, din care nu au lipsit ciocnirile tragicomice.

Toate acestea se desfășurau sub ochii Guvernului român, care manifesta o neutralitate ciudată și suspectă. Guvernul a calificat scandalul drept o problemă pur italiană, îh care nu se putea amesteca. Astfel zgomotoasele scene de scandal au continuat în public.

Mai clar decât atât nu-și putea arăta Mihai Antonescu duplicitatea! în cele din urmă a trecut chiar la atac: a cerut autorităților germane nu numai consimțământul pentru plecarea lui Bova Scopa din România — ceea ce era o problemă românească — ci chiar și viza de trecere prin teritoriile ocupate de Germania, înspre Italia lui Badoglio. Când am primit telegrama, credeam că nu-mi văd ochilor! Un joc tare! Știam că Germania nu va accepta în nici un caz asemenea pretenție și consideram de aceea de datoria mea să-i atrag atenția lui Mihai Antonescu asupra imposibilității dorinței sale. Am arătat că Germania se situează pe poziția că România a recunoscut Guvernul Mussolini și nu-1 poate deci recunoaște și pe Badoglio; adepții lui Badoglio sunt adversarii regimului Mussolini acceptat de Germania și de asemenea și de România. Mussolini a cerut atât Guvernului german cât și celui român fie să-i interneze pe adepții lui Badoglio, fie să-i repatrieze îh Italia, m caz că ar dori; firește m Italia lui Mussolini. După recunoașterea regimului Mussolini trebuia să se țină seama în mod inerent și de dorințele acestuia. Bova Scopa voia însă să plece m „cealaltă" Italie, și într-acolo el nu putea fi sprijinit.

Toate acestea le-am explicat lui Mihai Antonescu și l-am întrebat dacă să întreprind totuși intervenția lipsită de la bun început de perspective.

Mihai Antonescu mi-a răspuns telegrafic:

— Noi suntem trecători! Principiile sunt veșnice! Interveniți!

Obișnuita îndrăzneală absurdă deci! Cuvinte mari pentru probleme mici.

Am intervenit. Rezultatul a fost cel așteptat: refuz net! în plus, pasul meu a făcut o impresie penibilă. A trebuit să-i comunic lui Mihai Antonescu că Germania refuză să adopte o atitudine nedorită de Italia lui Mussolini.

Dar Mihai Antonescu era decis în calitate de fost docent de drept internațional, să continue procesul pentru Bova Scopa. Mi-a telegrafiat să explic Guvernului german că Bova Scopa fusese acreditat la Regele României ca ambasador al Italiei. După terminarea misiunii sale, indiferent din ce motive, el poate pleca acolo unde dorește, „corespunzător uzanțelor diplomatice".

Din punct de vedere principial, Mihai Antonescu putea avea dreptate. M-a surprins însă că el nu era conștient de lacuna sa de raționament: el îl putea trata pe Bova Scopa după bunul său plac, dar nu putea cere Germaniei să-i urmeze exemplul. Din păcate, Guvernul german,

care își avea de asemenea specialiștii săi în drept internațional, era de părere că nu este deloc indiferent din ce motive și în ce împrejurări luase sfârșit acreditarea lui Bova Scopa la Regele României. în afară de aceasta, Bova Scopa nu putea fl eliberat din motive de securitate pentru a pleca în tabăra inamicilor Germaniei (și României), deoarece dispune de cunoștințe care nu trebuiesc trădate. Mihai Antonescu se făcea însă că nu înțelege. A urmat un nou refuz, și mai categoric, din partea Guvernului german.

I-am propus atunci lui Mihai Antonescu să i se pună lui Bova Scopa și familiei sale la dispoziție o vilă la munte, dacă voia să fie neapărat protejat. Acolo putea aștepta în liniște sfârșitul războiului. Am indicat pericolul care ar lua naștere dacă ar fi lăsat să plece, de exemplu în Turcia, fără aprobarea Germaniei. El ar fi cu siguranță arestat mai înainte de a trece granița. Predarea sa Italiei lui Mussolini ar fi atunci sigură.

încăpățânarea lui Mihai Antonescu în cazul Bova Scopa nu decurgea firește numai din angajamente de prietenie. El voia mai curând să-1 trimită pe această cale pe emisarul său personal în tabăra adversă. Pentru el era atât de important acest lucru, încât nu a dat înapoi nici de la compromiterea sa personală față de Germania aliată. Bova Scopa urma să convingă Puterile occidentale să vadă în Mihai Antonescu pe fiul rătăcitor, care-și dădea silința să se reîntoarcă la sânul Puterilor occidentale. Mihai Antonescu vroia să-și asigure din timp bunăvoința Occidentului în viitoarele vremuri grele, de care se temea foarte mult.

Un mod de a acționa și o atitudine care cu greu puteau fi puse de acord cu jertfele pe care continuau să le aducă nefericiții luptători români alături de Germania!

Duff Cooper și-a exprimat, în biografia pe care a scris-o despre Talleyrand, părerea că trădarea poate fi

considerată în anumite cazuri o datorie patriotică. „Orice cetățean care este sincer convins că țara sa are de suferit sub o conducere proastă și va suferi în continuare din cauza acesteia, are de ales între două căi: fie asistă pasiv cum țara sa se apropie de prăpastie, fie întreprinde acțiuni, pentru a preîntâmpina răul, care sunt calificate de adversarii săi trădare de țară. O opoziție deschisă ar fi considerată o răzvrătire sau o tulburare a ordinei publice; o opoziție camuflată ar fi considerată trădare. Și totuși pot exista împrejurări în care o asemenea trădare de țară devine datoria oricărui patriot!"

Da, firește! Dar putea fi vorba despre așa ceva în cazul lui Mihai Antonescu? Cine era acest cetățean Mihai Antonescu? Era oare un asuprit al regimului? Avea el legitimitatea de a se răzvrăti împotriva politicii greșite a conducerii? Oare nu era el însuși Guvernul? Era oare legitim indignat de propria sa politică și de propriile sale acțiuni? Oare nu era și el răspunzător pentru politica nefericită a României?

Orice român se putea simți îndreptățit să întoarcă armele în sensul lui Duff Cooper împotriva aliatului de până atunci, dacă aceasta se dovedea necesar pentru salvarea țării — oricare român, în afară de aceia care duseseră România pe calea ce se dovedise greșită! Și cel mai puțin dintre toți, Mihai Antonescu!

După înfrângerea Germaniei s-a ajuns la izbucniri pasionate de ură împotriva conducerii național-socialiste vinovată de catastrofă, încât actele ei condamnabile de violență au fost imitate îh unele cazuri. Se părea că se renunțase la principiile veșnice despre onoare și fidelitate. Oare nu au fost funcționarii de Stat condamnați la închisoare grea numai din cauză că urmăriseră pe dezertori, pe trădători și pe criminalii de drept comun? Aceste abuzuri judiciare ale perioadei postbelice se justifică cu o formulă foarte periculoasă: toți cei care au fost ajutoare sau numai funcționari corecți și leali ai regimului învinuit că a încălcat legea, au fost puși în afara legii. Din această concepție se extrăgea și dreptul de a ataca prietenul și aliatul pe la spate, luând ca pretext anumite încălcări ale dreptului, deși purtai o parte din vină pentru încălcarea dreptului internațional.

Cineva nu vroia să-și păstreze propria morală, ci vroia numai să creeze impresia că acționează din motive morale. în realitate era vorba despre fuga lașă din fața răspunderii față de propria vină.

Dacă oamenii ca Mihai Antonescu se decideau să acționeze în sensul lui Duff Cooper, atunci era în orice caz un lucru condamnabil. Căci din punctul de vedere al

valorilor veșnice, trădarea unui prieten sau unui aliat nu poate fi niciodată onorabilă. T e poți despărți de un tovarăș de drum, dacă acesta s-a dovedit nedemn de prietenie, dar nu ai voie să-1 ataci din spate!

Friedrich Wilhelm Foerster spune într-un loc că i-ar veni mai greu să trădeze un prieten decât propria țară. Chiar dacă nu putem subordona dragostea de patrie sentimentului de prietenie, cum cere Foerster, totuși trebuie să condamnăm cu atât mai mult pe un om care odată cu prietenul și-a trădat și țara. Căci era vorba de trădarea onoarei naționale însăși!

Mihai Antonescu credea in șiretenia sa naivă, că printr-o asemenea trădare nu va fî numai absolvit de propriile păcate, ci va fî chiar lăudat în mod corespunzător. Soarta sa ulterioară, precum și cea a ajutoarelor și tovarășilor săi de idei constituie o dovadă cât de gravă a fost această greșeală.

*

Consulul general al României la Berlin, George Gallin, s-a reîntors din concediul petrecut în țară. Mi-a prezentat copia unui memoriu pe care îl elaborase fratele său, colonelul Gallin, în calitate de șef de cabinet al lui Mihai Antonescu la Președinția Consiliului de Miniștri. Colonelul Gallin fusese elevul meu la Academia de Război. Când i-am citit memoriul, mi-am dat seama că supraaprecierea calităților sale fusese o greșeală regretabilă. Acest memoriu m-a uluit

într-o manieră mai mult decât mediocră și simplistă pentru un colonel de stat major, Gallin analiza situația generală politico-militară, pentru a ajunge la concluzia „senzațională", că invazia americană se va produce în curând. Deoarece propaganda occidentală anunța invazia zilnic cu surle și trâmbițe, această descoperire a lui Gallin nu era o dovadă convingătoare de perspicacitate; uluitor era numai că „strategul" oficial al lui Mihai Antonescu prevestea drept sigură acostarea Puterilor occidentale în Peninsula Balcanică. După acostare, forțele anglo-ame- ricane vor înainta de îndată și fără oprire spre Dunăre. Acest moment avea să fie apoi hotărâtor pentru acțiunea în sens conștient. Deci: șeful de cabinet al vicepreședintelui Consiliului de Miniștri al unui Guvern român, care mai era încă aliat cu Germania și lupta umăr la umăr cu aceasta, nu participa numai la trădare, ci indica și momentul strategic favorabil pentru acțiunea de trădare! Și vicepreședintele Consiliului de Miniștri nu numai că tolera astfel de raționamente, ci fără îndoială că cerea el însuși astfel de memorii „de specialitate"! Acest

memoriu dovedea ce atmosferă domnea în cercurile apropiate lui Mihai Antonescu!

M-am informat la consulul general de unde avea documentul și de ce mi-1 arăta mie. El a rămas surprins, când mi-a văzut dezaprobarea:

— Fratele meu mi l-a dat,* s-a scuzat el. *Ar dori foarte mult să știe care este părerea dumneavoastră în această problemă.

Ambii frați Gallin făceau parte deci din grupul conspirativ al lui Mihai Antonescu! Acum își dezvăluiau speranțele naive, nutrite de mult, îh-

tr-o răsplată a acțiunii lor: anglo-americanii la Dunăre! Ei se grăbeau să se descopere în fața acestora, pentru a nu rămâne pe dinafară la împărțirea răsplatei. Ce cotitură minunată era aceasta pentru toți „românii buni"! Acum nu erau salvați numai de Germania rea, care le stricase toate învârtelile și aranjamentele și care pe deasupra îi mai trimitea și să se bată, ci și de bolșevicii și mai răi încă! Căci ce mai puteau face aceștia când anglo-americanii se vor afla la Dunăre, mai înainte ca bolșevicii să fi trecut Milcovul? Se petrecuse o minune, o minune care salva pe toți „românii buni!**

Repede să sunăm deci clopotele! Sunetul lor, credeau toți acești gropari ai onoarei naționale române, nu trebuia să anunțe pieirea națiunii române, ci propria lor salvare miraculoasă.

Cât de amar aveau să se înșele! Căci încă nu bănuiau că bolșevicii primiseră mână liberă în România și că înaintarea anglo-americanilor la Dunăre avea să rămână un vis funest al propriei lor fantezii.

Dintr-o dată a apărut pe scenă și marele staroste al tuturor acțiunilor și uneltirilor obscure din politica română din ultimele decenii: Prințul Barbu Știrbei.

Acest tainic regizor al politicii române își întrerupsese cariera întunecată în vremea lui Carol al

II-lea deoarece a dat înapoi în fața excesului de imoralitate care caracteriza acea epocă. în ultimul timp își re- luase însă vechea ocupație de „salvator al României în ceasuri grele.**

La mijlocul lunii mai am fost chemat Ia Ministerul de Externe german. Secretarul de Stat von Steengracht m-a surprins cu întrebarea, ce semnificație au călătoriile misterioase ale Prințului Știrbei în Orientul Apropiat și care sunt amănuntele acestora. Părea să aștepte de la mine declarații liniștitoare, care să împrăștie temerile sale. Dar nu știam nimic! Auzeam acum pentru prima dată de întreaga afacere. Situația mea era extrem de penibilă.

Câtva timp mai înainte mi se întâmplase ceva asemănător, când am aflat de la germani despre fuga din România a faimosului afacerist Auschnitt. Respectabila odraslă fanariotă și — din păcate — ofițer român Ghica, îl dusese pe Auschnitt cu un avion militar în străinătate. Când m-am plâns la Mihai Antonescu că nu fusesem informat; despre afacere, și aflasem în mod penibil mai întâi de la autoritățile germane, Mihai Antonescu mi-a răspuns că problema nu fusese destul de impor-

tantă pentru a o comunica Ambasadelor române din străinătate. Ca și cum m-ar fi informat vreodată asupra evenimentelor importante! El a adăugat spiritual că germanii nu au nici un motiv să se mire de fuga lui Auschnitt, deoarece se petrecuseră lucruri asemănătoare și la ei. El făcea luzie la cazul Hess, deși acesta avusese un cu totul alt scop și caracter.

Și de data aceasta, îh cazul Știrbei, nu aflasem nimic de la București. Cu greu mi-am putut ascunde surprinderea în fața lui Steengracht. Nu-i puteam totuși spune că n-aveam habar. Dar am înțeles imediat despre ce era vorba și m-am străduit să creez impresia că vizita lui Știrbei era o problemă pur personală, cu care Guvernul român nu avea nimic de-a face.

— *Dar Știrbei călătorește doar cu un pașaport diplomatic român,* mi-a replicat von Steengracht, *deci în înțelegere cu Guvernul!*

— *Pașaportul diplomatic nu înseamnă nimic,* am afirmat eu. *La așa ceva au un drept legal toți foștii demnitari de Stat. Firește că Știrbei călătorea cu aprobarea Guvernului român, dar această aprobare se limitează numai la călătoria însăși. Trebuie să neg că ar exista o înțelegere cu Guvernul referitoare la vreun scop oarecare al călătoriei.*

Secretarul de Stat von Steengracht a zâmbit la explicațiile mele. Firește că mai știa încă multe alte lucruri, despre care eu nu aveam cunoștință.

Câtva timp înainte, von Steengracht își exprimase deodată, în cursul unei convorbiri care avea cu totul altă temă, regretul pentru faptul că i se făcuseră neplăceri ambasadorului român la Ankara, Crețianu. Autoritățile germane se văzuseră din păcate silite să împiedice fiica Prințului Știrbei să treacă prin Bulgaria în drum spre Turcia. Astfel vizita intenționată a Prințesei la Crețianu nu mai avusese loc. Nici acest caz nu-1 cunoșteam încă pe atunci, dar nu mi-a scăpat

zâmbetul lui Steengracht când și-a exprimat „regretul[11].

Deoarece nu cunoșteam substratul afacerii, m-am întrebat mirat ce o determinase pe Prințesă să întreprindă călătoria obositoare și neplăcută prin toate posturile de control ale Gestapoului, numai pentru a-1 vizita pe ambasadorul român. Ar fi fost mult mai simplu dacă întâlnirea celor doi ar fi avut loc la București, în caz că ar fi fost într-adevăr atât de necesară. De ce nu a venit Crețianu la București?

L-am liniștit pe Steengracht cât mi-a stat în putință din cauza călătoriei Prințului Știrbei; nu trebuia să i se acorde o importanță exagerată, am spus eu, deoarece nu avea un caracter oficial sau oficios.

Tragismul situației mele mă apăsa. Ca ambasador al României aveam însărcinarea din partea Mareșalului să-i reprezint atitudinea sa de fidelitate neschimbată față de Germania, și iată că trebuia să fiu nu numai martorul tuturor acestor uneltiri, ca și cum nu le-aș fi văzut și nu le-aș fi auzit, ci trebuia să le acopăr!

Ce puteam face?

Sentimentele mele de român, calitatea de ambasador și de soldat mă împiedicau să denunț aceste mașinațiuni. Nu-mi rămânea decât posibilitatea să demisionez din post, fără a ține seamă de interpretările nefavorabile care s-ar da acestei acțiuni. Ar fi fost calificată drept o fugă, o dezertare din situația dificilă, și totuși ar fi fost mai puțin grav decât să asist mut și cu mâinile legate la uneltiri.

Nu am făcut acest pas și recunosc că regret din tot sufletul!

Nu am demisionat, deoarece mi se părea de neconceput ca uneltirea să fie dusă într-adevăr la capăt. La fel ca mulți alții care știau de pregătirile acțiunii dezonorante și care au fost totuși surprinși de îndeplinirea ei, nutream și eu o încredere oarbă în spiritul cavaleresc al Mareșalului și în cuvântul dat. Cine îl cunoștea, nu se putea îndoi de lealitatea sa reală. Am considerat patriotismul acestui om prea mare pentru a-1 crede capabil de o trădare, și i-am apreciat atât de mult voința, încât nu puteam crede că trădarea, ce fierbea în jurul lui, va trece într-o bună zi la faptă.

în împrejurările din vara anului 1944, România nu putea continua războiul decât cu două condiții: a) să împiedice cu toate mijloacele pătrunderea rușilor în țară, până când Aliații occidentali vor avea posibilitatea să ocupe țara și b) o conducere fermă și fără scrupule pentru a putea realiza acest obiectiv.

Dacă una din aceste condiții nu putea fi îndeplinită, mai rămânea o singură cale: ieșirea onorabilă din luptă.

Asupra tututor acestor probleme nu putea decide decât Mareșalul Antonescu, căci totul depindea numai de el, anume dacă mai avea încă voința și forța spirituală necesară pentru a lua o hotărâre și a o duce la capăt.

Din nefericire, nu exista un echilibru între concepția sa politico- strategică care era de fapt justă, anume de a continua lupta până se va

ivi prilejul ca România să poată fi ocupată de aliații occidentali, mai înainte de a o face rușii, și între voința de a duce la capăt această idee. El nu mai era în stare să pună în practică această concepție. Din păcate el nu și-a dat seama de slăbiciunea sa și acesta este motivul pentru care nu a pășit pe calea care se vădea a fi unica posibilă: ieșirea onorabilă din luptă! Nimeni nu împiedica conducerea română să enunțe acest lucru clar și fără echivoc. Ce s-ar fi întâmplat dacă România și-ar fi anunțat dorința de a pune capăt luptei? Nici o încercare germană de a-i impune un alt Guvem nu ar fi avut succes, deoarece poporul ar fi refuzat în totalitate continuarea războiului. O asemenea atitudine unitară, fermă, nu ar fi putut fi manifestată decât sub Mareșalul Antonescu.

Oare nu a acționat și Finlanda în acest mod și a încheiat onorabil lupta, fără a-și trăda aliatul?

Mareșalul Antonescu se bucura de încrederea Armatei. El ar fi putut să informeze conducerea germană despre intenția României de a înceta lupta și ar fi putut cere retragerea trupelor germane în cadrul unui anumit termen. Și dacă Armata și poporul l-ar fi sprijinit clar pe Mareșal, Germaniei nu i-a fi rămas altceva de făcut decât să tragă concluziile cuvenite la fel ca în cazul Finlandei. Dar chiar dacă conducerea germană s-ar fi opus, lucrurile n-ar fi decurs mai rău pentru România, decât s-au întâmplat apoi după 23 august 1944.

Un asemenea mod de a acționa am așteptat de la Mareșalul Antonescu într-un caz extrem. Și aceasta este și explicația pentru care m-am decis să nu renunț la postul încredințat, în ciuda dezgustului pe care îl simțeam pentru acțiunile conspirative.

Semnele fatale se înmulțesc

în Germania se petreceau în această vreme lucruri care cântăreau greu. Rezistența pasivă crescândă, sabotajul din industria de război, confereau Reichului

într-o măsură crescândă caracterul unui Stat polițienesc. Puterea deplină aluneca pe nesimțite în mâinile lui Himmler, care devenea tot mai mult adevăratul dictator. El era șeful pretorienilor și structura Reichului a luat treptat aspectul unui Stat al pretorienilor.

Starea de spirit generală se înrăutățea văzând cu ochii. La aceasta contribuiau mai ales atacurile aeriene amplificate până la limita suportabilului, zdruncinând de asemenea industria de război și moralul populației. Ordinea și disciplina nu mai puteau fi menținute decât prin metodele drastice ale lui Himmler.

Spre mijlocul lui iulie, ambasadorul finlandez, Kiwimaeki mi-a comunicat că Guvernul german a informat Finlanda de intenția sa de a retrage întăririle trimise pe frontul finlandez în baza acordurilor încheiate de Ribbentrop la Helsinki, deoarece era nevoie de ele în Polonia și Lituania din cauza grelei ofensive sovietice. Kiwimaeki m-a informat despre hotărârea Guvernului finlandez de a redobândi libertatea de acțiune. El mi-a relatat că erau deja în curs tratative cu sovieticii în vederea încheierii unui armistițiu. O înțelegere părea însă greu de obținut, deoarece sovieticii puneau pretenții exagerate. Cel mai greu de acceptat era condiția finlandeză de a acorda trupelor germane un termen de evacuare; rușii nu vroiau să accepte această condiție. Ei cereau internarea și predarea trupelor germane aflate în Finlanda, cerere împotriva căreia Guvernul finlandez se opunea categoric. Germania era informată asupra situației.

Eu țineam conducerea română la curent asupra tratativelor finlandeze de armistițiu. Oare nu putea și ea acționa în același mod?

în același timp ambasadorul turc la Berlin, Safet Arikan, cu care întrețineam relații bune, mi-a dat de înțeles că Turcia va rupe în curând relațiile cu Germania, din care cauză el va părăsi peste puțin timp Berlinul. în capitala Germaniei se cunoșteau și încercările Bulgariei, de a stabili legături cu Puterile occidentale pentru a ajunge la un armistițiu. Guvernul bulgar considera că perspectivele sunt favorabile, deoarece nu se afla în război cu sovieticii. El spera într-o acostare a anglo-ame- ricanilor în Balcani, care i-ar fi eliberat de pericolul bolșevic. Mai târziu s-a vădit cât de amar le-a fost spulberată această speranță.

Situația generală s-a înrăutățit deci rapid. în România a crescut neliniștea și a adoptat forme îngrijorătoare.

*

în acele zile se găsea la Berlin fostul ministru român

al propagandei, profesorul Nichifor Crainic. El fusese invitat în Germania să țină o serie de conferințe. Am dat la castelul Alt-Madlitz o masă în cinstea sa, la care au participat numeroase personalități ale vieții culturale germane. Era la 20 iulie 1944.

în timpul mesei mi s-a raportat că Radio Londra anunțase un atentat împotriva lui Hitler. Din cauza proastei recepții, rămăseseră neclare amănuntele în legătură cu pretinsul atentat. Nimeni din cei de față nu a dat importanță știrii, deoarece astfel de afirmații ale posturilor străine se dovediseră în repetate rânduri ca fiind neadevărate.

De data aceasta însă știrea era adevărată. Atentatul avusese loc, Hitler rămăsese în viață, dar în sufletul poporului german echilibrul s-a stricat definitiv. Din acel moment Germania a început să decadă. Nici măsurile crude ale lui Himmler și ale pretorienilor săi nu mai puteau schimba nimic. Ele nu făceau decât să adâncească prăpastia dintre popor și conducere. Prăbușirea părea de nestăvilit

Rămânea totuși o speranță: eșecul invaziei. Se aștepta eșuarea încercării de acostare a anglo-americanilor ca un lucru de la sine înțeles. Invazia a început în Normandia la 6 iunie. Pe coastă s-au dat lupte îndârjite. E drept că apărarea germană nu a putut împiedica operația de acostare și construierea unor capete de pod, dar nici trupele acostate nu înregistrau progrese. Aceasta a întărit convingerea germanilor că înseși capetele de pod ridicate cu cele mai grele jertfe de anglo-americani nu vor putea fi menținute mult timp și vor fi aruncate în Mare.

în toiul acestei situații încordate s-a produs fulgerul de la 20 iulie. Mulți germani mai erau dominați de emoția bucuroasă asupra salvării miraculoase a Fuhrerului. Ei vedeau în acest miracol un gest al Providenței, care vroia ca Hitler să iasă totuși învingător. Momentul hotărârilor favorabile părea aproape, căci trupele de acostare ale Puterilor occidentale îngrămădite într-un spațiu restrâns se aflau evident în fața nimicirii. Și prin aceasta, credeau mulți, va veni cotitura războiului. Oricât de mult a lovit ziua de 20 iulie poporul, ea nu a putut nimici această speranță.

în timp ce în Normandia bântuia lupta înverșunată, poporul german era sfâșiat de o grea luptă sufletească. Sentimentele contradictorii se înfruntau. în timp ce unii erau indignați împotriva atentatorului, alții regretau că lovitura eșuase. Bucuria sinceră pentru salvarea miraculoasă a lui Hitler se amesteca cu amărăciunea neputincioasă asupra faptului că vărsarea de sânge avea să continue. Milioane de naivi și de

idealiști își proclamau supunerea față de Fuhrer, în timp ce alții se întreceau să-și facă reciproc promisiuni de fidelitate. Toți priveau cu încordare, cu speranță și teamă înspre coasta normandă, unde se dădea lovitura decisivă.

*

Bătălia din Normandia a fost pierdută și odată cu ea și ultima speranță. Hotărâtoare a fost superioritatea materială a anglo-americanilor,

mai ales în aer. Rommel, care condusese operațiunile de apărare a fost greu rănit. în locul său a venit feldmareșalul von Kluge. Curând după aceasta, el și-a luat viața otrăvindu-se. Și el fusese membru al conspirației împotriva lui Hitler. Bătălia din Normandia nu s-a sfârșit, cum se sperase, cu nimicirea trupelor acostate. Ea a fost începutul prăbușirii rezistenței germane.

*

Natura demonică a lui Hitler a rezistat și la 20 iulie. Și mai fanatic, și mai îndârjit ca oricând, el era decis să ducă lupta până la capăt și să mătură orice slăbiciune și șovăială.

încă sângerând din rănile căpătate, suferind de șocul primit, afumat de explozie, el s-a decis să clarifice mai întâi cine era sau nu era gata să lupte mai departe.

în această problemă era implicat și Conducătorul de Stat al României. Mareșalul Antonescu a fost deci chemat la o nouă convorbire.

Ultima întâlnire a Mareșalului cu Hitler

Această întâlnire avea să fie ultima. Ea a avut loc la 2 și 3 august 1944 m Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală.

Lângă adăpostul Fuhrerului se mai vedeau încă ruinele barăcii în care avusese loc atentatul. Ele erau ca un simbol al catastrofei care se apropia cu pași

rapizi. Atmosfera din Cartierul General era încă încărcată cu tensiunea de la 20 iulie. Existau controale severe, sentinele gata de tras în toate luminișurile și pe toate potecile din pădurea care înconjura bunkerele. La intrarea în principala baracă, șeful Protocolului m-a rugat să-i fac atenți pe toți însoțitorii Mareșalului că nu pot fi luate la Hitler nici arme, nici serviete.

întâlnirea dintre Hitler și Mareșal a avut un caracter dramatic. Fuhrerul a fost de la bun început foarte hotărât. Prima sa întrebare a fost dacă România vrea sau nu să continue lupta. Venise deci momentul hotărâtor! Tot ce avea să urmeze depindea de răspunsul Mareșalului.

în acel moment nu era numai punctul culminant din viața Mareșalului, ci și din destinul României. Trebuia să se hotărască dacă, în caz că lupta nu mai era într-adevăr posibilă, România pornea pe unica cale onorabilă care o scotea din tragica implicație. Numai pe această cale s-ar fi putut pune pe sine și viitorul său într-o lumină istorică onorabilă.

Din nefericire, Mareșalul nu era pregătit pentru acest moment istoric. Pentru a salva națiunea română și onoarea sa ar fi trebuit să-și pună în joc ca un erou propria viață și să respingă continuarea războiului ca fiind imposibilă. Atitudinea ambiguă a lui Antonescu în acest moment a fost dictată numai de gândul de a găsi mijloace și căi pentru a-și putea realiza totuși marele său țel. El vroia să continue lupta, dar într-un cu totul alt sens decât dorea Hitler. El nu vroia decât să câștige timp pentru a-i convinge pe aliații occidentali să-i acorde ajutor, pentru a împiedica ocuparea României de către sovietici.

în loc de a enunța dorința României de încetare a luptei, el s-a lăsat intimidat de atitudinea fermă a lui Hitler. A răspuns deci că întrebarea lui Hitler este jignitoare pentru România, care a adus și aduce încă atâtea jertfe. El nu cerea altceva decât ajutor pentru a putea continua lupta. El s-a plâns că România nu are suficiente arme antiaeriene, că duce lipsă de material de cale ferată și de gări ca urmare a bombardamentelor și că o parte din diviziile germane de tancuri au fost retrase de pe frontul din Moldova, periclitând astfel apărarea în fața apropiatei ofensive sovietice.

Hitler a promis să înlăture aceste lipsuri. El cere în schimb României mai multă înțelegere colegială în domeniul economic. Guvernul român, a spus el, nu luase măsuri eficiente de raționate, din care cauză nu se respectaseră în întregime livrările ce urmau să fie trimise Germaniei. Hitler s-a mai plâns că trupele germane de pe frontul român nu sunt aprovizionate în mod satisfăcător, nici măcar cu legume proaspete. Acest lucru este ciudat pentru o țară agrară ca România, deoarece este de presupus că m spatele acestui fapt se ascunde fie intenție răuvoitoare, fie o rezistență pasivă a administrației. Este inacceptabil să se transporte chiar și legumele proaspete din Germania.

Discuția a alunecat deci pe un plan neplăcut și de mâna a doua. Mareșalul era foarte indispus din cauza tratamentului necruțător la care fusese supus pentru prima dată. îmi amintesc cum îmi spusese indignat după prima întrevedere.

— *Aceștia sunt gangsteri, domnule!*

El suferea în taină că era silit să nu poată adopta o atitudine sigură față de Hitler. El era conștient că atingerea țelului urmărit era problematică, dar că nu putea totuși renunța la el. Astfel a trebuit să-1 înșele într-o oarecare măsură pe Hitler, ceea ce nu se potrivea cu caracterul

său și aceasta îl înfuria. Momentul hotărâtor trecuse fără a fi folosit. Prilejul pentru a adopta o atitudine hotărâtă, istorică, scăpase.

în cursul celei de-a doua convorbiri, care a durat aproape patru ore, atmosfera a devenit și mai jalnică. Hitler avea impresia că Mareșalul se supune voinței sale. Acesta din urmă era și el conștient de acest lucru. Temperamentul său era iritat. Se simțea într-un impas din care nu mai găsea nici o ieșire. în loc de a reacționa cum se cuvenea, el a lăsat frâu liber nervilor săi și s-a exteriorizat prin gesturi care nu erau la înălțime și care au fost primite de partea germană cu un zâmbet îngăduitor, în loc de indignare. Erau apreciate ca semne de slăbiciune și din păcate aceasta era realitatea!

Șeful Protocolului l-a rugat pe Mareșal să scuze absența lui Hitler la dineu, deoarece Fuhrerul mai suferea încă de pe urma atentatului. în- tr-adevăr, Hitler era bandajat la o mână. Ținuta sa era gârbovită, deoarece îl dureau rănile de pe corp. Baronul Domberg a explicat Mareșalului, că de la atentat Hitler suferă de tulburări ale echilibrului, și că nervii săi sunt atât de iritați, încât nu suportă să se afle mai mult timp într-o societate. Cu două zile înainte îi chemase pe toți gauleiterii pentru a le da instrucțiuni, dar nu putuse să rămână mai mult de câteva minute cu ei. în mijlocul discursului său se retrăsese.

Toate aceste explicații nu au putut atenua enervarea Mareșalului din cauza neparticipării lui Hitler la dineu. El a refuzat de asemenea să vină la masă, m cursul convorbirii Hitler îl strânsese într-o anumită măsură „de gât", a declarat el mai târziu foarte mâniat

— *Aceștia sunt gangsteri!,* repeta el tot mereu cu sălbăticie.

Era evident că principalul motiv al profundei sale indispoziții nu era tratamentul nefavorabil la care îl supusese Hitler. El se simțea nemulțumit de sine însuși și de atitudinea sa. Probabil venise cu alte intenții și

faptul că cedase îl umplea de o iritare chinuitoare.

Masa a decurs într-o atmosferă foarte reținută. Deși toți se străduiau să nu dea atenție indispoziției, totuși atmosfera era încărcată. Ribbentrop și Mihai Antonescu își arătau mâhnirea pe față. Enervarea lor a fost însă camuflată de tonul jovial al lui Keitel și al celorlalți ofițeri. Cel mai vorbăreț și mai bine dispus era Himmler — Dumnezeu știe de ce!

După masă a urmat o expunere asupra situației. în locul lui Hitler a vorbit general-colonelul Guderian, care îl înlocuise pe Zeitzler ca șef al Statului Major. Zeitzler fusese învinuit după atentat că nu știuse

de conspirația care ajunsese până ia Statul Major și că nu o preîntâmpinase la timp.

Guderian făcea o impresie excelentă. Expunerea sa era sinceră și exactă. El nu a ascuns dificultatea uriașă a situației, a arătat însă o încredere sigură, calmă, fără a adopta vreo poză oarecare. Frontul german la Avranches, a relatat el, a fost străpuns. Toate măsurile necesare erau în curs de desfășurare. Jodi a arătat că puternice unități germane de tancuri erau pe cale de a pomi contraatacul.

în acel moment nu putea presupune nimeni ce consecințe strategice avea să aibă ruperea frontului de la Avranches.

Referitor la frontul român, Guderian a motivat retragerea câtorva unități germane de elită invocând situația încordată de lângă Varșovia, unde rușii trecuseră la o nouă ofensivă. Pe frontul român domnește liniștea, de aceea este recomandabil să se trimită cele mai eficiente unități de tancuri în punctele cele mai importante. Mareșalul Antonescu a aprobat această părere, a cerut însă ca unitățile retrase să fie trimise la timp din nou pe frontul român, deoarece existau informații care indicau o apropiată ofensivă sovietică în stil mare.

S-a căzut de acord să se discute a doua zi cu Guderian problemele administrative ale trupelor germane din România. în afară de aceasta urmau să se clarifice diverse probleme economice împreună cu ministrul Clodius.

Noaptea mi-am recapitulat rezultatele primei zile a vizitei. Atitudinea Mareșalului, dar mai ales cea a primului său consilier, Mihai Antonescu, făcea posibil să se extragă concluzii clare! Mareșalul era foarte indispus din cauza condițiilor impuse României pentru a lupta. în mintea sa se înrădăcinase ideea că atunci când frontul din nordul Moldovei nu va mai putea fi menținut, trebuia să se pună capăt la toate. Despre o retragere la linia pe care o preferase odinioară,

Focșani-Năməloasa- Galați, nu mai vroia să știe nimic, tot astfel despre o retragere m Carpați, deși o retragere a apărării pe aceste poziții ar fi fost logică. Când în cursul discuției s-a pus problema, ce se va întâmpla dacă frontul din Moldova va fi rupt, Mareșalul a răspuns cu un gest larg, obosit. Aceasta spunea totul. Nu se mai gândea nici măcar să construiască o nouă apărare germano-română.

în această renunțare nu-și găsea însă expresia o concluzie logică a situației strategice. Era numai consecința unei adânci depresiuni psihice. Mareșalul își pierduse moralul și odată cu aceasta îi pierise și voința

de a continua lupta. Aceasta era starea sufletească a Conducătorului Statului român la ultima sa întâlnire cu Hitler.

Mihai Antonescu n-a făcut altceva decât să toarne gaz peste foc. El vorbise cu Ribbentrop; Dumnezeu știe ce lașitate și naivitate a arătat el și cu acest prilej. în raportul prezentat Mareșalului nu se vorbea însă despre altceva decât despre pumni bătuți în masa lui Ribbentrop. El i-a aruncat în față ministrului de externe german adevărul necruțător și a înfierat greșelile politicii germane.

***— I-am strigat: Așa nu mai merge, domnule von Ribbentrop!* (sic)**

Eram scârbit de această lăudăroșenie tragicomică. Era pentru mine de neînțeles, cum de putea fi Mareșalul atât de naiv să acorde crezare pălăvrăgelii mincinoase a consilierului său!

La toate aceste lucruri m-am gândit noaptea. Am ajuns la convingerea că sfârșitul era foarte aproape. Și acest sfârșit a venit din nefericire fără nici o onoare.

Hotărârea mea era fermă. Voiam să-i împărtășesc deschis Șefului Statului părerile mele asupra situației.

Am vorbit a doua zi în prezența următoarelor persoane: Mareșalul Antonescu, Mihai Antonescu, șeful Statului Major Șteflea, subsecretarul de Stat pentru Alimentație generalul Arbore, șeful transporturilor militare, generalul Lovinescu, ofițerul de legătură cu Statul Major generalul Gârbea, directorul de Cabinet al Mareșalului, colonelul Davi- descu, atașatul militar la Berlin, locotenent-colonelul Tilichi.

Mai întâi am analizat situația politică și militată generală. Germania nu mai putea câștiga războiul, îh primul rând din lipsă de spațiu. Spațiul suficient pe care și-l procurase la început, se micșorase treptat atât de mult, încât aviația anglo-americană, superioară îl domina în întregime. Industria germană de război este în cea mai mare parte distrusă, o producție suficientă a

uzinelor rămase este imposibilă. în aceste condiții nu mai există nici o speranță de a decide războiul în mod favorabil pe calea armelor. Deoarece șansele militare au scăzut la un minimum, nu poate fi căutat un sfârșit onorabil al răbzoiului decât pe plan politic. Pentru aceasta nu există însă nici o punte către un aliat.

Conducerea germană urmărește prin rezistența sa îndârjită să câștige timp. Ea speră într-o ruptură între lumea capitalistă și cea bolșevică. Alianța este nefirească și, după cum speră conducerea germană, trebuie să se dizolve la un moment dat.

Acest raționament pare justificat; nu este însă atât de sigur dacă ruptura alianței nefirești se va produce *înainte* de înfrângerea definitivă a Germaniei. Aceasta va veni cu siguranță; dar probabil că abia după căderea Germaniei.

Germania mai este încă un gigant, a cărei rezistență se va mai menține încă mult timp. Chiar dacă poporul german pierde acest război, el va rămâne cea mai puternică sursă de energie din Europa. După o anumită perioadă de zdruncinare și dezorientare, se va ridica din nou, căci reprezintă cel mai puternic pilon al construcției europene de mâine! Ba mai mult încă: această reînviere a unei noi Germanii va fi stimulată de forța care s-a dovedit cea mai influentă în acest război! O reorganizare a Europei va trebui să înceapă în mod necesar prin redobândirea forței necesare de către nucleul acestei noi orânduiri, adică de Germania. Germania este și rămâne inima Europei!

Istoria ne învață că un popor cade numai atunci definitiv, când este înfrânt numai de o singură forță mai mare și este menținut pentru totdeauna în supunere. Niciodată însă un popor atât de mare nu a fost învins definitiv de o coaliție. Victoriile obținute de coaliții sunt provizorii, deoarece coaliția nu supraviețuiește niciodată victoriei comune, ca urmare nu-1 poate supune permanent nici pe cel învins. Și după înfrângerea celui de-al treilea Reich coaliția se va desface și va lăsa loc pe viitor unor noi combinații de forțe.

Soarta unei țări mici ca România se hotărăște peste capul său și fără a se ține seamă de voința sa, și anume de către condițiile în care se va organiza Europa viitoare. România va trebui să întâmpine însă aceste noi evoluții cu numele și cu onoarea nepătate! Istorianu cunoaște exemple că un popor s-a salvat prin trădare. Nici o înfrângere nu este mai ireparabilă decât pierderea onoarei!

Dacă lupta nu poate fi deci încheiată în condiții

onorabile, atunci România trebuie să prefere să-și mențină până la capăt alianța sa benevolă cu Germania și să cadă împreună cu Germania. în caz contrar, România sare îh necunoscut, deoarece nimeni nu ar putea să-i spună dinainte care va fi forța sub a cărui influență Europa va renaște din nou!

România nu trebuie să se lase legănată de iluzia că va fi cruțată de vreunul din adversarii săi actuali. Ea trebuie să întâmpine înfrângerea cu bărbăție și demnitate și să o ia asupra sa! Ea poate urma exemplul Finlandei, după cum am mai recomandat. Ar fi greșit să se aștepte ca Puterile occidentale să se opună pătrunderii bolșevismului în România.

Ea trebuie să se obișnuiască mai curând cu gândul unei cedări a întregului spațiu din estul și sud-estul Europei către Moscova. Situația demonstrează că anglo-americanii sunt cei care se tem mai mult de Uniunea Sovietică, iar nu invers. Acest lucru este și mai valabil pentru viitor!

România trebuie să preîntâmpine viitorul necunoscut având o anumită libertate de acțiune, și aceasta ar fi mai puțin limitată printr-o înfrângere primită cu demnitate, decât printr-o schimbare nedemnă a atitudinii, căci aceasta ar fî primul pas pe o cale care ar putea duce la pierderi naționale ireparabile, in orice caz, ea ar aduce cu sine cele mai îngrozitoare decepții. Și s-ar putea ca într-o bună zi să trebuiască să lupte împotriva vreunei țări de la care se sperase că va veni salvarea!

*

Mareșalul Antonescu a părut puternic impresionat de sinceritatea fermă cu care mi-am prezentat punctul de vedere. El se găsea îh situația tragică de a recunoaște trădarea ca pe un mijloc nedemn și greșit din punct de vedere politic, fără a avea forța de a conferi luptei un sfârșit onorabil. El știa că, după cum spusesem și eu, România nu ar avea decât avantaje iluzorii dintr-o schimbare trădătoare a frontului, dar nu

avea curajul să tragă concluziile cuvenite. Propria sa lipsă de fermitate îl enerva peste măsură; fiecare din acțiunile și gesturile sale din tot timpul vizitei trădau clar acest lucru.

*

în convorbirea cu Guderian, referitoare la aprovizionarea trupelor germane din România, Mareșalul a declarat că se găsesc prea mulți soldați germani în interiorul țării. Numărul lor nu este proporțional în raport cu trupele germane aflate pe front. El presupunea de asemenea că efectivul acestora nu corespundea cu listele prezentate Guvernului român.

Generalul Hansen a protestat energic: el respinge această suspecta- re a Wehrmachtului german! Mareșalul a răspuns că astfel de lucruri se mai întâmplaseră.

Scena a fost foarte penibilă. Numai Guderian a reușit, prin firea sa calmă și împăciuitoare, să lichideze incidentul. Guderian a promis să inspecteze frontul din Moldova și să analizeze problema cu acest prilej.

într-o nouă convorbire cu Hitler, Mareșalul s-a declarat de acord cu propunerile acestuia de îmbunătățire a condițiilor de luptă de pe frontul românesc și din România însăși. Prin aceasta vizita a luat sfârșit. Conducerea germană a rămas convinsă că Mareșalul este hotărât să întreprindă totul pentru continuarea luptei. Mareșalul a plecat cu sentimentul că totul era de prisos. El nu avusese curajul de a se opune cu bărbăție cererii Fuhreruhii, deși instinctiv dădea înapoi în fața unei trădări. El a pomit pe calea celui mai slab: a închis ochii și a lăsat să se întâmple ceea ce se pregătise de atâta timp.

♦

Despărțirea de Hitler a durat mai mult ca de obicei. Avionul destinat Mareșalului nu era încă gata de plecare. Nerăbdător, el a cerut să i se pună la dispoziție vreun avion oarecare; dar Hitler, care devenise între timp din nou politicos, i-a răspuns că și-ar da consimțământul în orice alt caz în afară de acesta, deoarece viața Mareșalului este prea prețioasă, nu numai pentru România, ci și pentru Germania.

In sfârșit a urmat plecarea.

Abia reîntors la Cartierul General, mi s-a comunicat că avionul aterizase din nou, deoarece avea o mică defecțiune la motor. M-am grăbit să ajung la aeroport. Ce vroia să sugereze prin aceasta destinul?

Am avut astfel încă o dată prilejul să ascult ultimul cuvânt al Mareșalului. El repeta tot mereu:

— Simt la fel ca dvs. și sunt absolut de părerea dvs.! Dar, sunteți soldat ca și mine, de aceea veți înțelege care este situația! Faceți în orice caz totul pentru ca ajutorul promis să ajungă în curând în România!

Bietul Mareșal! Era pentru prima dată când îl auzeam vorbind echivoc uri!

Apoi avionul a decolat din nou.

Se pregătește lovitura de Stat

După ruperea frontului la Avranches, situația din

Occident a luat un caracter catastrofal. Invazia reușise. Succesul depășea chiar și cele mai optimiste așteptări ale Puterilor occidentale. Situația militară a Germaniei nu mai avea nici o perspectivă într-o încheiere favorabilă a războiului.

La mijlocul lui august, ambasadorul finlandez mi-a comunicat că Guvernul finlandez și-a impus cererea susținută cu încăpățânare ca tru-

pele germane să poată fi retrase în libertate. Finlanda ceruse acest lucru ca pe o condiție *sine qua non,* iar Moscova ar fi acceptat punctul de vedere de onoare al finlandezilor, spre a duce îh sfârșit la capăt tratativele pentru armistițiu.

De ce nu acționase și conducerea română în acest fel?

Turcia a rupt la 2 august relațiile diplomatice cu Germania, dar i-a dat lui von Papen asigurarea că nu era vorba decât despre o formalitate ce-i fusese impusă. Turcia era amenințată de pericolul de-a fi exclusă în calitate de țară neutră de la tratativele asupra problemelor pentru care prezenta și ea interes. Ea nu va întreprinde însă nici un fel de acțiuni dușmănoase împotriva Germaniei.

Tratativele pentru armistițiu dintre Bulgaria și Puterile occidentale erau de asemenea aproape pe sfârșite. Sofia nu bănuia încă surpriza fatală, pe care o pregătiseră sovieticii pentru Bulgaria.

Evenimentele militare și politice au început să se desfășoare rapid, în prima jumătate a lunii august criza sistemului german de alianță atinsese punctul culminant. Acum au considerat că sosise momentul și regizorii tainici ai politicii românești care stăteau de mult la pândă. „Acțiunea în sens conștient*, cum se exprimase colonelul Gallin, a fost pusă îh practică.

Din punct de vedere al politicii externe, terenul fusese pregătit de Prințul Știrbei. Puterile occidentale dăduseră cercurilor române reacționare asigurări liniștitoare referitoare la U.R.S.S. Dracul nu este atât de negru, se credea, și în afară de aceasta aceste Puteri vor lua pe prote- jații lor sub oblăduire.

Legătura cu sovieticii trecea prin Sofia. Aici ambasadorul român C h r i s t u se dovedise a fi un bun om de legătură cu Ambasada sovietică. Deoarece Bulgaria nu se găsea în război cu Rusia, ea continua să întrețină relații diplomatice cu Moscova. La Ankara ambasadorul Cre- țianu făcea același joc.

La Ministerul de Externe român „Centrala de informații a directorului Cabinetului Niculescu-Buzești, de sub patronajul lui Mihai Antonescu, luase măsurile preventive necesare. Niculescu-Buzești a preluat Ministerul de Externe al Guvernului viitoarei lovituri de Stat, ce fusese deja format în secret. Pentru a-i crea rangul corespunzător, Mihai Antonescu l-a numit repede în ultimul moment ministru plenipotențiar plin.**

Generalii de palat și de asemenea și generalii de pe front, în frunte cu viitorul prim-ministru generalul Sănătescu, s-au declarat de acord

să intre în viitorul Guvem. „Opoziția tăcută'* s-a reîntors de asemenea la pozițiile sale inițiale. luliu Maniu, Dinu Brătianu, Titel Petrescu căzuseră de acord să constituie o coaliție de partide și hotărâseră, după tratative mai îndelungate, să primească și reprezentanți comuniști în comitetul lor de acțiune. Acest lucru era necesar, ținându-se seama de Moscova, deși Partidul Comunist nu existase niciodată legal și nici nu avea ecou în mase. în noua „democrație" intrase astfel *calul troian.* Comuniștii au jurat să respecte regulile democratice. La scurt timp după lovitura de Stat s-au trezit însă cu toții din această iluzie. Nici Puterile occidentale nu au venit pentru a lua România sub protecția lor, nici comuniștii nu s-au arătat dispuși să participe procentual la putere. Convingerea naivă că țăranul român este imun față de comunism, s-a dovedit a fi exagerată. în pofida minorității lor infime, comuniștii au reușit să cucerească cu metode șantajiste o poziție după alta. Moscova, care în aprilie 1944 făcuse României prin Molotov o ofertă de armistițiu, în care era conținută și declarația solemnă că U.R.S.S.-ul nu se va amesteca în problemele interne ale României, a apărat și a stimulat apoi după 23 august trupa de șoc comunistă din cadrul politicii române, până când a lăsat în cele din urmă, în martie 1945, să cadă definitiv masca: Vâșinski l-a silit pe Rege să semneze decretul de numire a Guvernului Groza. La o jumătate de an după lovitura de Stat, comuniștii cuceriseră puterea deplină.

Dar toate acestea mai erau încă ascunse în tenebrele viitorului, Mihai Antonescu și ajutoarele sale precum și generalii conspiratori mai credeau că țin frânele în mână. Oare erau cu toții convinși că interesele române nu puteau fi salvate decât pe această cale trădătoare? Credeau ei îhtr-adevăr că acțiunea lor va aduce României un viitor mai bun? Sau au fost mânați și de alte motive, de exemplu de interese politice de partid sau poate chiar de interese personale ambițioase?

Este greu de spus cum și unde se îhtretăiau toate

aceste mobiluri. Cert este că existau generali care se făliseră că își conduc soldații în „sfântul război al națiunii", ai căror camarazi își jertfiseră viața pentru idealurile României proclamate solemn, dar care se găseau acum gata să-și înscrie numele pe lista Guvernului loviturii de Stat, în timp ce conduceau în luptă pe soldații români care nu bănuiau încă nimic, îh timp ce curgea sânge român și german pentru apărarea pământului românesc.

Cât de departe erau ei de comportarea cavalerească a unui Duce Henri de Rohan, care în calitate de comandant al trupelor franceze în

Elveția aliată refuzase să participe la intrigile lui Richelieu și să-i trădeze pe elvețieni printr-o înțelegere dezonorantă cu dușmanii. „Dacă nu mi se dă posibilitatea să fiu totodată un francez și un om de onoare, atunci prefer acest din urmă lucru, chiar dacă ar trebui să rămân fără patrie!“ Acest răspuns dat lui Richelieu a făcut din Ducele Rohan una din figurile cele mai nobile ale istoriei franceze.

Generalii conspiratori nu aveau o asemenea concepție. Unii dintre ei dețineră înalte posturi de administrație în țară sau în provinciile eliberate. Câțiva foarte șireți dintre ei sperau că printr-o participare la lovitura de Stat vor fi absolviți de unele încălcări grave ale dreptului uman, de care se făcuseră vinovați.

Atât de departe ajunsesem!

Cei 300 000 de soldați căzuți în „sfântul război al națiunii“ au fost pur și simplu uitați. Jertfa lor era calificată acum de toți cei care preferau o schimbare dezonorantă a frontului unei înfrângeri onorabile, ca o „eroare regretabilă". Desigur, România făcuse o grea greșeală politică și națională; dar ceea ce se petrecea acum reprezenta o eroare politică și națională cu mult mai gravă!

Eroii jertfiți inutil ai națiunii s-ar fi ridicat din mormintele lor, dacă ar fi știut în ce josnicie morală căzuse națiunea și cu câtă ușurință calificau paraziții și cei care știuseră să se aranjeze moartea a sute de mii de soldați, ca pe o simplă „eroare". Cei care nu se temuseră de moarte ar fi putut vedea acum cum alergau trădătorii să-și scape pielea. Căci în fond despre asta era vorba: toți acești fripturiști lași vroiau să-și pună în siguranță jalnica lor existență! Onoarea națională reprezenta moneda de schimb cu care vroiau să-și cumpere propria viață dezonorantă. Dar totuși mulți dintre ei nu au putut obține nici măcar acest succes jalnic.

Lovitura de pumnal a trădătorilor

La mijlocul lui august, secretarul de legație Giurcă a primit o telegramă din România îh care era anunțat că tatăl său este pe moarte și dorește să-l mai vadă o dată. Firește că i-am dat imediat concediu. La scurt timp înainte de plecarea sa a sosit o a doua telegramă. Tatălui îi mergea ceva mai bine, iar o călătorie în România nu era neapărat necesară. Totuși Giurcă a plecat.

Mai târziu am aflat că toate acestea nu au fost decât o comedie camuflată. Giurcă avea prieteni buni în „Cabinetul" Ministerului de Externe, care își aminteau de el și care nu voiau să-l lase „să cadă în mâna

germanilor". Ei au informat familia lui Giurcă despre cele ce se pregăteau. Aceasta s-a grăbit să-și cheme odrasla în țară. Apoi însă a trimis cea de-a doua telegramă atenuantă, deoarece după o reflectare mai adâncă, ajunsese la concluzia că trebuia să-1 lase pe Giurcă să hotărască singur ce avea de făcut

Un alt caz:

Consulul general Gallin, care își adusese familia de mult timp în Elveția și care acum, de teama ca lovitura de Stat despre ale cărei pregătiri era la curent, să nu-1 surprindă în Germania, își vizita adesea familia. La 18 august m-a rugat să-i dau voie să plece din nou m Elveția. Se îmbolnăvise soția sa, mi-a spus el. Părea foarte nerăbdător. I-am spus că trebuie să aștepte câteva zile, deoarece era sâmbătă și nu va putea obține viza.

— Nu, nu, domnule ministrul, **a strigat el îngrozit.** ***Am pregătit totul. Mă voi grăbi să merg la Ministerul de Externe german și la Ambasada elvețiană, unde am reglementat deja afacerea. Am deja bilet de călătorie pentru astă-seară!***

— Cum? Ați pregătit deja totul fără să mă întrebați înainte?

— Vedeți, scuzați-mă, **mi-a răspuns el cu totul dezorientat,** ***soția mi-a telegrafiat că se simte foarte prost.***

— Bine! Duceți-vă!

La scurt timp după aceea m-am dus la Ministerul de Externe pentru a rezolva o problemă curentă. în sala de așteptare l-am întâlnit pe Gallin. Aveam în mână o foaie de hârtie pe care trecusem câteva note.

Când Gallin m-a văzut cu hârtia a pălit

— Despre ce este vorba, domnule ministru? S-a întâmplat ceva? **Privirea sa se îndrepta pe furiș și cu teamă spre hârtia pe care o țineam în mână. L-am privit mirat. Era foarte emoționat. Am răspuns:**

— Ce să se întâmple? Ce vreți să spuneți?

S-a liniștit. Un ușier m-a rugat să-1 urmez. M-am

despărțit de Gallin fără să bănuiesc că nu avea să se reîntoarcă niciodată la Berlin.

Mai târziu a povestit că fratele său, colonelul Gallin, îl chemase la telefon și-l sfătuise insistent să plece imediat în Elveția.

Și alții își aveau prietenii lor în „Cabinetul" Ministerului de Externe român. Astfel ambasadorul Cruțescu de la Copenhaga, împreună cu întregul personal al Ambasadei, au simțit deodată nevoia ciudată de a face o excursie comună în Suedia. Din motive de comoditate au rămas apoi cu toții acolo.

Aproape toți diplomații „periclitați au primit la timp un avertisment de la prietenii lor din București. Momentul pentru „acțiunea în sens conștient** sosise.**

♦

în lagărul de generali Neu-Ulm, în care mă aduseseră americanii, după ce fusesem dus „din greșeală în lagărul politic Kornwestheim, unde petrecusem opt luni, am aflat de la general-colonelul Freissner câteva amănunte edificatoare asupra pregătirii loviturii de Stat de la 23 august 1944.**

General-colonelul Freissner fusese în vara lui 1944 comandantul Grupului de armate germano-române de pe frontul românesc. El fusese făcut atent prin numeroase știri ale agenților săi de informații asupra diverselor indicii, care arătau că România va rupe în curând alianța cu Germania. El raportase acest lucru forurilor superioare și ceruse instrucțiuni de comportare. în urma vizitei Mareșalului la Cartierul General al Fuhrerului (la 2 și 3 august) conducerea germană avusese însă din nou impresia că Mareșalul este decis să mențină linia politică de până atunci. Freissner a primit deci asigurarea liniștitoare, că nu se așteaptă o schimbare a atitudinii României. Aceasta a coincis în timp cu vizita făcută pe front de Mareșal. Această vizită a avut loc cu trei sau patru zile înainte de

23 august. Freissner l-a însoțit pe Mareșal la inspecția frontului și și-a format impresia clară că Mareșalul Antonescu este decis mai mult ca oricând să continue lupta. Convorbirile avute cu el, precum și ordinele și măsurile sale în diverse porțiuni ale frontului românesc, au împrăștiat în întregime temerile lui Freissner. Este interesant de știut că Mareșalul nu i-a relatat nimic despre neplăcerile pe care le avusese cu prilejul ultimei sale vizite la Hitler.

Bănuiala lui Freissner adormită astfel, a fost însă trezită din nou la scurt timp după inspecția pe front a Mareșalului. Fără a fi întrebat sau măcar înștiințat în prealabil, comandantul Armatei a IV-a române a fost schimbat. în locul generalului Racoviță a fost numit Șteflea, șeful Statului Major de până"atunci, al cărui devotament față .de Mareșal era cunoscut Enigmatica schimbare subită l-a indignat foarte mult pe Freissner, deoarece tocmai în fața sectorului Armatei a IV-a se pregătea o ofensivă sovietică care putea izbucni în orice moment Freissner a ordonat cercetări discrete, pentru a clarifica secretul schimbării coman-

damentului. Era însă deja prea târziu. în decurs de două zile frontul român din acest sector a fost rupt.

Cauza pentru care fusese înlocuit Racoviță, s-a aflat mai târziu: el urma să preia Ministerul de Război al Guvernului loviturii de Stat și plecase de aceea din timp la București.

*

Tot la Neu-Ulm l-am cunoscut pe generalul Krepel, care comandase în august 1944 o divizie germană pe frontul român.

Divizia lui Krepel se afla în porțiunea muntoasă și împădurită de la nord-vest de Târgu-Neamț. Spre stânga în fața sa se afla Brigada română mixtă sub conducerea colonelului Teodorescu. în noaptea de 22 spre 23 august, Krepel a primit de la Batalionul său de legătură cu Brigada lui Teodorescu știrea alarmantă, că Batalionul a fost supus unui atac înverșunat din partea trupelor române învecinate. Fără să știe despre ce este vorba, generalul Krepel l-a trimis pe aghiotantul său împreună cu o puternică trupă însoțitoare la următorul comandament român pentru a constata cauza împușcăturilor. Când ofițerul german și însoțitorii săi au intrat în sectorul român, au fost înconjurați deodată de soldații români și solicitați să depună armele. Un subofițer a reușit să fugă în sectorul german. El a raportat cele petrecute.

Abia spre dimineață Krepel a putut restabili legătura cu Corpul său de armată. El a aflat că în România avusese loc o lovitură de Stat. Amănunte nu se cunoșteau încă.

Ofițerul român de legătură de la Divizia lui Krepel a pretins că în noaptea trecută, deci în noaptea de la 21 la 22 august, trecuse prin sectorul Brigăzii lui Teodorescu un general sovietic împreună cu ofițerii comandamentului său pentru a trata cu delegația română în mănăstirea Ceahlău și pentru a stabili măsurile practice ce rezultau din armistițiul ce fusese

deja încheiat Convorbirea a durat foarte mult.

Astfel s-a produs fatalul 23 august 1944. Acțiunea pregătită îndelung a fost fulgerătoare. Mareșalul Antonescu a fost înlăturat din funcție de Rege și arestat împreună cu Guvernul său. Pe front trupele române aveau ordinul să lase cale liberă tancurilor sovietice în ofensivă. Unele unități luptau mai departe, altele s-au retras într-o fugă precipitată, altele au depus armele. Ele au fost în cea mai mare parte luate prizoniere și trimise în Rusia. Deja în primele zile se vedea că sovieticii concepeau armistițiul într-un alt sens decât se sperase. Diviziile germa-

ne aflate pe frontul român au fost în cea mai mare parte încercuite și nimicite. Numai câteva resturi s-au putut salva trecând peste Carpați și prin nordul Transilvaniei.

Unitățile FLAK și de instruire care se găseau în țară au avut aceeași soartă. Conducerea germană fusese cu totul surprinsă. O încercare întreprinsă cu mijloace improvizate și mult prea slabă a generalului de aviație Gerstenberg, de a pune mâna pe București și de a înăbuși puciul a eșuat, după ce Capitala fusese bombardată fără rost câteva zile în șir, de avioane germane dispersate.

La 2 septembrie Killinger s-a împușcat în Ambasada germană, când primele tancuri sovietice treceau prin București. România a declarat război Germaniei. O avalanșă uriașă de trupe sovietice s-a revărsat deasupra țării trecute de fiori de groază. Plină de încordare disperată, ea aștepta pe anglo-americanii salvatori. Dar aceștia n-au venit. Treptat oamenii au început să se trezească din iluzie și să recunoască realitatea îngrozitoare: România sărise într-o prăpastie!

Poporul român a pornit pe tragica cale a suferinței, la care o aduseseră evenimentele de la 23 august 1944. Tributul sângeros, pe care a trebuit să-l plătească în lupta împotriva celui de-al treilea Reich pe moarte, alături de armata roșie „aliată", a fost îngrozitor. Dar el nu a putut oprit bolșevizarea care se hotărâse de mult

timp. După război Armata a fost lipsită de substanța ei națională, grosul ofițerilor a fost destituit și arestat La o jumătate de an după lovitura de Stat a primit lovitura de moarte și noul Guvem democratic. Cine mai sperase într-o intervenție a Puterilor occidentale, și-a dat seama definitiv de adevărul amar. Fapta unei clici de oameni lipsiți de onoare dusese la această soartă. Drama s-a transformat într-o tragedie. Ea i-a târât cu o consecvență demonică în prăpastie pe toți cei căre jucaseră vreun rol de-o parte sau de cealaltă îh jurul datei de 23 august, și împreună cu aceștia și pe primul gropar al României, Mihai Antonescu.

Tragedia începută la 23 august a trecut peste proprii săi regizori și a împins poporul român în cea mai adâncă prăpastie a istoriei sale. Sarcina de a descoperi urmele sale îngrozitoare îi revine viitorului.

REVERSUL MEDALIEI

România ar fi putut deveni salvatorul Europei

Toți cei care pregătiseră actul plin de consecințe de la 23 august 1944 și care îl îndepliniseră, credeau — majoritatea dintre ei foarte sinceri — că întreaga serie de evenimente politice, militare și naționale va lua sfârșit odată cu acesta. Din nefericire, ziua capitulării a devenit punctul de plecare al unor decepții infinit mai grele. Cei răspunzători pentru capitulare porneau de la ideea fundamentală că „România va putea fi readusă în lagărul democrațiilor occidentale — indiferent de ce cale și de ce mijloace se vor folosi. în realitate, din acest moment a devenit un satelit sovietic. în ce privește însă mijloacele politice care au fost folosite pentru atingerea acestui țel camuflat, dar care trebuiau să ducă în mod inevitabil la acest rezultat dezolant, la care asistăm în prezent, trebuie să spunem din păcate, că în alegerea lor, nu s-a dat înapoi nici chiar de la**

renunțarea la demnitatea și onoarea națională.

înainte de a analiza repartizarea politică a rolurilor precum și evenimentele la care a dus această repartizare și care au culminat în înfrângerea morală și națională de la 23 august 1944, este necesar să punem următoarea întrebare: oare în anumite împrejurări s-ar fi putut pomi și pe o altă cale? Ar fi fost posibil și eficient să se procedeze altfel decât s-a întâmplat? Răspunsul la această întrebare este indispensabil, ținând seama de răspunderea ce-o avem în fața istoriei și de necesitatea de a stabili responsabilitatea individuală a tuturor acelor persoane care au provocat evenimentele și sunt considerate ca purtătorii lor.

Faptele se cunosc astăzi exact, urmările lor de asemenea. Raportul dintre cauză și efect se poate deci stabili ușor, la fel ca și cel dintre intenție și faptă.

*

Actul de la 23 august 1944 a fost plănuit cel puțin cu doi ani înainte; pregătirile s-au«făcut de asemenea începând din acea perioadă. Dar chiar în momentul când a fost pus în aplicare, situația generală ca și cea militară era de așa natură, încât permitea o rezistență mai îndelungată. Flancul stâng al frontului român se sprijinea pe Carpați, cel drept pe cursul inferior al Nistrului până la vărsarea sa în Marea Neagră. Masivul împădurit Comești din Basarabia forma coloana vertebrală a centrului frontului. în spatele acestuia.se găsea pe de o parte linia greu de străbătut a Carpaților Răsăriteni din Moldova, iar pe de altă parte linia întărită modem Focșani-Nămoloasa-Galați, care se sprijinea la rândul ei pe munții Vrancei, respectiv pe cursul inferior al Dunării. La caz de nevoie Carpații Răsăriteni și linia Focșani-Nămoloasa-Galați ar fi oferit posibilitatea unei noi rezistențe de lungă durată, în calitate de linii strategice de retragere. Tot acest sistem strategic se baza pe cetatea naturală a Carpaților, care se găsea în spate. în acea perioadă în care s-a hotărât capitularea, pe frontul român se găseau 26 divizii române și 29 divizii germane.

Nu este deci nici o îndoială asupra faptului că acest front ar fi putut opune o rezistență pe cât de puternică pe atât de îndelungată. Firește că o realizare a acestei eventualități militare ar fi fost eficientă, numai dacă ar fi corespuns totodată unui scop politic. Și astfel se pune întrebarea, dacă o astfel de rezistență armată ar fi avut vreun sens politic sau nu, adică dacă prin ea s-ar fi putut crea o altă situație politică, decât cea produsă prin capitularea de la 23 august 1944.

A pune această întrebare, înseamnă a răspunde afirmativ — având însă în vedere că era indispensabilă o condiție prelabilă: nu ar fi trebuit să se țină piept numai trupelor sovietice, ci să se preîntâmpine și o ofensivă de demoralizare, care era întreprinsă pe plan politic de Puterile occidentale împotriva României — și aceasta atât în interesul democrațiilor occidentale, cât

și m interesul unei salvări a Europei. Spre deosebire de frontul militar, care era fără îndoială destul de puternic pentru a putea respinge mult timp cu succes hoardele bolșevice, frontul politic din România era însă foarte putred. Singurul om care, în ciuda îndoielilor și temerilor proprii, mai păstra totuși suficientă luciditate pentru a recunoaște marele țel, pentru obținerea căruia trebuia continuată cu orice preț rezistența României era Mareșalul Antonescu, Conducătorul de atunci al României. Privirea sa clară pentru țelul și necesitatea de a continua lupta, este un fapt incontestabil.

Greșită fundamental a fost însă metoda politică pe care a folosit-o Mareșalul pentru atingerea acestui scop. El își pusese în cap să le deschidă aliaților occidentali ochii, convingându-i că existența alianței lor cu sovieticii reprezenta un pericol mortal pentru întreaga civilizație europeană. Din acest motiv s-a hotărât să trateze personal cu acești aliați, pentru a-i convinge că România, al cărei obiectiv inițial de război nu mai era în discuție — nu poate ieși din luptă decât cu condiția să se producă o schimbare a întregii situații politico-militare, astfel încât pericolul unei invazii bolșevice să fie îndepărtat nu numai de România, ci și de întreaga Europă. El nu era de aceea dispus să scoată România din război cum cereau Aliații, printr-o capitulare m fața sovieticilor, ci punea condiția unei intrări în război a Turciei de partea Puterilor occidentale ca pe un mijloc politico-strategic, prin care s-ar ușura înaintarea aliaților occidentali în sud-estul și centrul Europei, înainte de a ajunge acolo sovieticii. Greșeala sa nu a constat deci în concluziile sale politice și strategice, ci în aprecierea greșită a momentului psihologic în ce privește aliații occidentali.

Aceștia își vânduseră într-adevăr sufletul Satanei bolșevice. în loc de a-și apleca urechea la strigătele disperate de alarmă ale lui Antonescu, ei și-au intensificat măsurile de subminare a oricărei dorințe de rezistență a românilor, folosindu-se de așa-numitele unelte „democratice", care ardeau de nerăbdare „să readucă România în lagărul marilor democrații". Pentru majoritatea acestor „democrați" români, democrația nu era însă altceva decât o deviză oarecare. în afară de luliu Maniu, care avea într-adevăr o convingere democratică, aproape toți ceilalți politicieni români nu erau mânați decât de simpatiile, de cunoscutele lor „filisme" (fie fiancofilie, fie anglofilie), care adoptau forme atât de exagerate, rareori din convingere, de cele mai multe ori din dorința de a obține profituri, astfel încât sentimentul național al

respectivilor fusese împins chiar sub pragul subconștientului, lor. Această situație a făcut ca ei să nu mai gândească ca niște cetățeni români, ci aproape exclusiv numai prin prisma „filismelor" lor. Problema tragică care se punea pentru viitorul României, consta deci îh încrederea pe cât de oarbă, pe atât de superficială și de comodă a „filiștilor" în marii lor patroni occidentali. Și astfel chiar și capitularea României în fața sovieticilor a devenit pentru ei o problemă foarte simplă, deoarece acest lucru era dorit și cerut cu insistență de aliații occidentali. Este explicabil că destinul națiunii române nu ar fi putut fi trasat niciodată de aceste spirite

mutilate de politicaștri; pentru aceștia nu era numai comod, ci și foarte firesc să se încreadă în aliații occidentali. Chiar și luliu Maniu, al cărui caracter era ireproșabil, dar a cărui înzestrare pentru marea politică era mediocră, a acceptat cu anumite reticențe minore ca soarta națiunii sale să fie pusă în mâinile Puterilor occidentale. Rezervele sale erau foarte naive. Astfel în ajunul capitulării României în fața sovieticilor el punea de exemplu condiția ca două divizii de trupe anglo-americane să fie parașutate în România și era convins că aceste măsuri vor fi suficiente pentru a apăra țara de jugul tiraniei sovietice.

împotriva acestei orbiri tragice s-a ridicat un singur om în țară: Mareșalul Antonescu. Cu prilejul contactelor sale cu Puterile occidentale, el și-a menținut neabătut punctul de vedere: ocuparea României de către aliații occidentali — care voiau să „elibereze[1]* țara — înainte de încetarea luptei de pe frontul sovietic. Ca răspuns, Puterile occidentale au cerut prin intermediul politicaștrilor români, care tratau la Cairo în numele Regelui Mihai și al lui luliu Maniu, șeful opoziției, ieșirea României din război și capitularea sa necondiționată în fața sovieticilor.

în țară s-au conturat clar cele două tabere politice: prima, care reprezenta punctul de vedere al

Mareșalului Antonescu; și cea a negociatorilor de la Cairo care — copleșită de insistența anglo-americanilor — nu mai avea forța spirituală pentru a rezista cântecelor de sirenă ale acestora. Aceste două tabere politice trebuiau să încerce totul pentru a se înlătura reciproc. Fie că Mareșalul Antonescu credea că poziția sa este prea sigură pentru a putea fi înlăturat, fie că el considera imposibilă o josnicie, a cărei victimă a devenit, în orice caz departe de el de a se ocupa cu astfel de gânduri. în schimb, cealaltă tabără, s-a străduit cu atât mai mult să-l înlăture, când acest lucru a fost cerut insistent de aliații occidentali.

Ce s-a întâmplat între timp la Cairo?

La câteva zile după conferința de la Moscova (octombrie 1943) accentul a căzut asupra convorbirilor pe care le începuse Mihai Antonescu cu aliații occidentali, în parte cu știrea Mareșalului, dar în cea mai mare parte fără știrea acestuia. Motivul l-a constituit o notă a Guvernului britanic în care se spunea: *„ Guvernul Majestății Sale nu poate ține seama de propuneri ale Guvernului român sau ale românilor care tratează individual (o aluzie la Mihai Antonescu, de exemplu), dacă aceste propuneri nu sunt adresate simultan Guvernelor Statelor Unite și Uniunii*

Sovietice. Astfel de propuneri ar trebui făcute sub forma unei oferte de către un emisar, împuternicit să semneze o capitulare necondiționată față de cei trei aliați. Orice altă propunere este pentru noifără importanță".

Acest răspuns era fără îndoială urmarea angajamentelor pe care și le asumaseră aliații occidentali la Teheran față de sovietici. Necunoscându-le, Mihai Antonescu a făcut în același timp (20 decembrie 1943) o ofertă precisă ambasadorului S.U.A. la Madrid, Carlton Hayes, prin- tr-un negociator (de data aceasta cu aprobarea Mareșalului) îh care Guvernul român se declara de acord să trimită Guvernului turc o declarație de capitulare semnată de Mihai Antonescu, care declarație urma să fie prezentată aliaților occidentali cu condiția și în momentul în care anglo-americanii ar fi acostat în Balcani în direcția României, iar Turcia s-ar fi declarat de acord să intre în război de partea lor. Această declarație a fost complectată cu asigurarea că România nu se găsea cu aliații occidentali în război decât din punct de vedere teoretic și că trupele române nu vor lupta împotriva unităților aliate, de îndată ce acestea vor fi ajuns la Dunăre. Trupele române vor menține până atunci linia Nistrului, în spatele căreia anglo-americanii urmau să ocupe România și regiunile de sud-est

în această soluție vedea Conducătorul de Stat al României unica posibilitate de a ieși din război. Și deoarece se aștepta ca eventual luliu Maniu, omul de încredere al aliaților occidentali, să obțină ceea ce el nu ar fi putut niciodată, Mareșalul a declarat șefului opoziției că este dispus să-i cedeze Guvernul, în caz că va aduce dovada că va putea obține condiții acceptabile în sensul amintit și va putea găsi o cale, care să apere România de o ocupație sovietică și să garanteze cu orice preț independența țării.

Prin aceste puteri depline pe care le-a acordat Mareșalul lui luliu Maniu, s-a pomit pe calea care urma

să pecetluiască nu numai soarta celor doi oameni, ci și soarta țării. Căci nu era suficient că Mareșalul recunoscuse clar situația dată și perspectivele de viitor. El avea nevoie de forța spirituală, pe care nu o mai deținea din păcate, pentru a menține conducerea politică și a insista asupra unei soluții care să țină seama de considerentele sale de viitor. împuternicirea acordată lui Maniu de a iniția tratativele de la Cairo, nu a însemnat în ultimă instanță altceva decât o cedare a conducerii politice m alte mâini. Este posibil ca Mareșalul să se fi liniștit cu gândul că în ultimă instanță el va putea totuși hotărî liber dacă condițiile obținute de luliu Maniu la Cairo prin emisa-

rii săi sunt sau nu acceptabile. Dar voința sa nu mai era de mult timp la înălțimea concepției sale politico-strategice. Ca urmare, și-a pierdut treptat din autoritate într-o asemenea măsură, încât la 23 august 1944 a putut fi înlăturat fără dificultate din cale, spre propria sa surprindere.

luliu Maniu își alesese ca reprezentant la Cairo pe Prințul Barbu Știrbei, un „filist" anglo-american notoriu, care era edificat asupra situației încă de la 17 martie 1944 — după primul contact cu reprezentanți ai Aliaților: Lordul Moyne (Anglia), Mac Veagh (S.U.A.) și Novikov (U.R.S.S.). El a putut constata existența unei solidarități depline a anglo-saxonilor cu sovieticii, care nu era împărtășită însă deloc de aceștia din urmă. Căci în timp ce anglo-saxonii refuzau la Cairo să poarte convorbiri speciale cu reprezentanții lui Maniu, sovieticii au propus Guvernului român să poarte tratative direct la Stockholm!

între timp Mareșalul a perfectat o nouă întâlnire cu Hitler la Salzburg. Pe ordinea de zi a întâlnirii se afla problema evacuării Crimeei, care nu putea să nu-1 intereseze pe Conducătorul Statului român, deoarece erau angajate acolo aproximativ șapte divizii române. Abia plecase el la Salzburg, și Mihai Antonescu i-a

informat (la 20 martie 1944) fără știrea Mareșalului pe anglo-saxoni, prin intermediul ambasadorului de la Ankara, Alexandru Crețianu, despre apropiata întâlnire și s-a folosit totodată de prilej pentru a le adresa următoarea întrebare: *Cum apreciază anglo-americanii — având în vedere importantele hotărâri care ar putea fi luate la Salzburg — problema apărării teritoriului român împotriva înaintării sovietice și pe ce ajutor al aliaților ar putea conta România împotriva sovieticilor?*

întrebarea este semnificativă pentru gradul de naivitate politică a fostului ministru de externe român. Răspunsul transmis prompt de generalul Wilson, comandantul suprem al forțelor aliate în spațiul mediteranean, suna (22 martie 1944) astfel:

***Trebuie să capitulați imediat în fața celor trei Mari Puteri aliate și să ordonați trupelor române să nu opună rezistență rușilor. Germania se găsește într-o situație disperată pe frontul rusesc și România are acum șansa cea mare de a contribui la înfrângerea definitivă a acesteia. Pe baza rezultatelor finale vom aprecia apoi situația iar condițiile de pace care vor fi impuse României, depind în esență de importanța contribuției sale la înfrângerea Germaniei.* Aceasta era tranzacția necinstită care a fost oferită României!**

Generalul Wilson a transmis de asemenea prm intermediul lui Alexandru Crețianu la 29 martie 1944 un nou mesaj Guvernului român, în care comunica: *Guvernul sovietic propune Guvernului român capitularea unităților române aflate pe frontul rusesc. El se angajează totodată să trimită toate trupele românești, care capitulează în Crimeea și pe cursul Nistrului, în regiunea Prutului la dispoziția Mareșalului Antonescu, pentru a le trimite în luptă împotriva germanilor... Un general român aflat în prizonierat la ruși va fi însărcinat să întreprindă aceste acțiuni în sensul și în numele Mareșalului.* Se cerea deci de la Conducătorul Statului nu numai capitularea, ci în afară de aceasta și să întoarcă armele împotriva aliatului de până atunci!

în această situație imposibilă adusese țara Mihai Antonescu împreună cu Alexandru Crețianu și cu agenții lui din Ministerul de Externe român. Condițiile lui Wilson cu totul inacceptabile pentru Conducătorul Statului au însemnat chiar pentru el o dezmeticire îngrozitoare, înfricoșat de perspectivele ce se ofereau României, Mihai Antonescu s-a grăbit să-i telegrafieze lui Crețianu la Ankara, să întrerupă tratativele cu generalul Wilson. La acest *non possumus* al Guvernului român, Wilson s-a adresat însă direct lui luliu Maniu: *Dacă înlăturați Guvernul Antonescu pe baza refuzului său de a rupe relațiile cu Germania, Guvernul sovietic este dispus să se înțeleagă cu dvs. în baza condițiilor de mai sus* (adică a celor respinse de Guvernul român).

La Cairo, Barbu Știrbei mai spera încă să obțină un armistițiu formal, deși ambasadorul sovietic Novikov îi declarase limpede (la *5* aprilie 1944): *Cât timp trupele germane luptau de partea unităților române în România, nu putea fi vorba despre un armistițiu, ci numai despre o capitulare a unităților românești.* La 12 aprilie 1944 Novikov a concretizat condițiile sovietice într-un mesaj trimis simultan Guvernului român și lui Maniu:

1) *România trebuie să rupă relațiile cu Germania și*

să întoarcă armele împotriva ei.

2) ***Basarabia și nordul Bucovinei vor fi alipite Uniunii Sovietice.***

3) ***România va plăti Uniunii Sovietice despăgubiri de război,*** **și**

4) ***Prizonierii sovietici vor fi eliberați!***

Aceste condiții au primit confirmarea corespunzătoare din partea aliaților occidentali prin repetatele atacuri aeriene masive asupra Bucureștiului și regiunii petrolifere.

luliu Maniu mai ezita însă să-și dea consimțământul pentru acceptarea acestor condiții. Din această cauză tratativele de la Cairo au fost tergiversate — spre îndârjirea aliaților occidentali, care voiau să provoace capitularea României cât mai curând posibil. împins la strâmtoare și căzut în propria cursă, Maniu s-a decis să trimită în ajutorul lui Barbu Știrbei un alt negociator la Cairo, în persoana lui Constantin Vi- șoianu care, în calitate de prieten al lui Nicolae Titulescu, era și un executor fidel al politicii acestuia de înțelegere cu sovieticii. în numele lui Maniu, el a adus cu sine la Cairo știrea că acesta se hotărâse să constituie o coaliție a partidelor democratice, care avea sarcina să înlocuiască Guvernul Antonescu. Printr-un nou mesaj, Maniu a asigurat pe aliații occidentali că Regele Mihai pregătise în înțelegere cu conducătorii opoziției, un plan referitor la încetarea imediată a ostilităților împotriva sovieticilor, la înlocuirea Guvernului Antonescu cu un Guvem democratic, care ar încheia armistițiul cu Aliații.

Spre surprinderea lui Maniu, Aliații au omis însă să răspundă la această știre pe care o așteptau de mult. După reușita acostării în Nor- mandia, problema ieșirii României din război, ce fusese până atunci imperioasă pentru a face dificultăți Germaniei în vederea acestei acostări, a trecut pe planul doi. Un al doilea motiv al acestei tăceri surprinzătoare îl constituiau considerentele sovieticilor. Aceștia nu renunțaseră la

ideea de a cădea de acord direct cu Guvernul Mareșalului. Tratativele duse cu opoziția condusă de Maniu li se păreau lipsite de orice fermitate și autoritate. Din acest motiv, ei au început la Stockholm noi tratative cu Guvernul român și i-au oferit condiții mult mai bune decât formulase ambasadorul Novikov la 12 aprilie 1944 la Cairo.

în acel moment sovieticii avea în vedere nu numai noua situație creată m urma acostării din Normandia, ci și înțelegerea cu Marea Britanic (din mai 1944), care asigura acesteia mână liberă în Grecia, iar sovieticilor înșiși în România.

Forțele politice ale României aflate sub influența dominantă a Puterilor occidentale deveneau tot mai nerăbdătoare. Pe de o parte urmăreau să îndeplinească doleanțele Occidentului, pe de altă parte se temeau că Mareșalul Antonescu le-ar putea-o lua înainte. Regele și luliu Maniu se aflau sub influența nefastă a lui Niculescu-Buzești, conducătorul Centralei de legătură cu Puterile occidentale din Ministerul de Externe, care lucra la rândul său cu sprijinul ministrului de externe Mihai Antonescu în sensul unei accelerări a capitulării României.

De îndată ce s-a făcut cunoscută începerea noilor tratative ale sovieticilor cu Guvernul român, agenții anglo-saxonilor din România au văzut în aceasta un pericol de neutralizare a propriei lor acțiuni. Ca urmare, ei au alarmat toate forțele pentru a accelera soluția spre care tindeau ei.

La 20 august 1944 Maniu a telegrafiat la Cairo: *Suntem hotărâți să acționăm. Totodată sperăm că Aliații își dau seama de situația imposibilă în care ne găsim ca urmare a întârzierii răspunsului lor la ultimele noastre propuneri.* In dimineața lui 23 august 1944 Maniu mai telegrafia încă la Cairo, că acțiunea prevăzută (înlăturarea Guvernului Antonescu) va avea loc la 26 august 1944.

Bietul Maniu! El însuși fusese întrecut de agenția lui Niculescu-Bu- zești. Acesta era extrem de uluit de continuarea tratativelor de la Stockholm, care promiteau condiții de armistițiu mult mai favorabile pentru România și care ar fi putut duce la o soluție asemănătoare ca cea finlandeză. El era neliniștit de asemenea de șovăiala lui Maniu, deoarece se temea că complotul său va putea fi descoperit de Germania. Din aceste motive s-a hotărât să acționeze peste capul lui Maniu. Prin intermediul cercului din jurul Regelui, el îl putea ține și pe acesta sub o influență permanentă. El a stabilit momentul loviturii de Stat la 23 august 1944 și nu l-a informat despre aceasta pe Maniu.

în seara zilei de 23 august 1944, Mareșalul Antonescu a fost chemat la Palat, conform planului lui Niculescu-Buzești și a fost arestat acolo de garda Palatului din ordinul Regelui Mihai. Imediat după aceea, Regele a comunicat prin radio, personal, ordinul de încetare a luptei pe frontul românesc.

Concomitent au primit, la Cairo, Barbu Știrbei și C. Vișoianu indicația stabilită dinainte (care nu provenea de la Maniu, în numele căruia duceau aceștia tratative), de a semna imediat armistițiul. Regele și toți acei

„oameni de Stat“, care hotărâseră să înceteze ostilitățile, mai înainte de a se fi semnat ceva la Cairo, credeau cu naivitate că se putea încheia acum un armistițiu, după ce trupele românești capitulaseră deja. Ambasadorul sovietic Novikov a comunicat imediat negociatorilor români că semnarea unui „armistițiu[1]* nu se mai poate face la Cairo, ci la Moscova. Acest „armistițiu a fost semnat apoi abia la 12 septembrie 1944 după ocuparea totală a țării și a fost într-adevăr numai un document care sancționa capitularea îh fața sovieticilor.**

Crimele pedepsite

Salvându-se pe sine însăși, România ar fi putut deveni salvatoarea Europei de calamitatea sovietică. Acest lucru nu ar fi fost posibil însă decât cu următoarea condiție: rezistență până la limita extremă și anume nu pentru a câștiga războiul, ceea ce nu mai era posibil, ci pentru a ridica un dig în fața torentului bolșevic, care l-ar fi împiedicat să înainteze până în inima Europei. Dacă eșua concepția politico-militară a Mareșalului de a menține acest dig — sprijinit pe cetatea naturală a Carpaților — până când aliații occidentali ar fi ocupat sud-estul Europei, atunci nu mai rămânea altceva de făcut decât să se continue rezistența până când Occidentul se vedea silit să pătrundă în această regiune. Prețul care ar fi trebuit plătit pentru prelungirea războiului din acest motiv ar fi fost chiar și pentru România mult mai mic decât cel care a trebuit să fie plătit ulterior, lăsându-se Europa de Sud-Est și Centrală să cadă în mâna sovieticilor. încă de pe atunci începuseră Anglia și Statele Unite să întrevadă adevăratele tendințe ale sovieticilor. O modificare a mentalității anglo-saxone nu ar fi fost însă posibilă decât printr-o prelungire a rezistenței acelora care ar fi recunoscut din timp pericolul mortal.

Opoziția română nu și-a dat seama nici măcar de acest lucru. Pentru ea deviza magică a „reîncadrării imediate a României în lagărul democrațiilor occidentale*', care nu era altceva decât o himeră periculoasă, cântărea mai greu decât realitatea crudă, care a reieșit clar la iveală prin tratativele tragicomice de la Cairo. Este drept că Maniu era chinuit uneori de îndoieli referitoare la soarta României. în cele din urmă el a căzut însă victimă presiunii demonice a democrațiilor occidentale, care doreau capitularea cât mai rapid posibilă a României și care au reușit să înlăture șovăiala politicienilor români. Numai așa s-a putut ajunge la tragedia de la 23 august 1944.

Cu toate acestea, inițiatorii și făptuitorii acțiunii de

la 23 august 1944 erau stăpâniți de teama în fața viitorului. Și această teamă era foarte justificată, după cum avea să se dovedească curând. Ea a declanșat un entuziasm asupra faptului împlinit, care s-a dovedit a fi fals, dar care pentru cei răspunzători pentru 23 august 1944 era indispensabil ca un fel de stupefiant, pentru a se narcotiza. Capitularea morală și națională a României a fost însoțită de banchete monstruoase. Fiecare, începând cu Regele, credea că este o onoare să ciocnească și să poată bea votcă cu „Eliberatorul bolșevic. Monumentele „distinse**, ridicate în**

grabă în cinstea „eroilor bolșevici, au fost dezvelite în prezența noilor demnitari români. Toți cei care contribuiseră la împingerea României pe calea ce avea să sfârșească ca satelit al Moscovei, își primeau acum răsplata prin care se simțeau mândri și onorați. Făptuitorii de la 23 august 1944 au fost decorați cu cele mai înalte distincții sovietice și americane. (Nu însă și engleze!) în ambele Guverne Sănătescu, care au urmat capitulării, au intrat toți aceia care se făleau că au contribuit ca patria lor să devină un satelit sovietic. în primul Cabinet al lui Sănătescu, Niculescu-Buzești, principalul actor al conspirației, a primit postul ministrului de externe; în cel de-al doilea, C. Vișoianu, negociatorul de la Cairo și semnatarul capitulării de la Moscova, a fost numit în această poziție-cheie pentru a consfinți raportul de satelit Crețianu, mediatorul între Mihai Antonescu, agenția de spionaj a lui Niculescu-Buzești și generalul britanic Wilson, a preferat din prudență să rămână în postul său de la Ankara, unde, cu ajutorul complicilor săi de la București și din Elveția, a pus mâna pe cele mai importante fonduri românești care se găseau în străinătate. Generali, al căror piept era împodobit de Ordinul „Mihai Viteazul** și care la gât purtau Crucea Cavalerilor, au fost numiți în posturi militare și administrative de conducere, sub privirile de nepătruns ale unor obscuri agenți ai GPU. Ana Pauker și-a permis să-l bată pe umăr pe Regele României și să-i spună matern și binevoitor că este „un băiat bun**!**

luliu Maniu, Constantin Brătianu și Titel Petrescu, conducătorii partidelor democratice, (Partidul Național Țărănist, Partidul Național Liberal și Partidul Social Democrat) au adoptat o mină fericită și au preluat ca miniștri fără portofoliu în Cabinetul lui Sănătescu, patronajul răstignirii țării. Câțiva dintre ei, uluiți de acest miracol democratic, se încredeau cu fanatism în atotputernicia Puterilor occidentale, care, credeau ei, vor struni în cele din urmă bolșevismul, ce-și arăta deja

colții. Majoritatea s-au arătat oportuniști obișnuiți, care își urmăreau avantajul propriu la orice schimbare de putere. în sfârșit, nu au lipsit nici hienele care măcelăreau trupul propriei patrii.

Și totuși cele două Guverne Sănătescu nu au reprezentat decât introducerea idilică a ceea ce avea să urmeze. Căci războiul nu se sfârșise încă. Mai erau posibile surprizele, cel puțin cele politice. România mai putea oferi încă suficientă came de tun pentru împlinirea triumfului bolșevic. Așa-numitul „armistițiu de la Moscova prevedea, spre gloria mai mare a marelui Stalin, o colaborare militară româno-sovietică.**

Colaboraționiștii români ai celor două Guverne Sănătescu nu trebuiau deci înfruntați. Ei, care ani de-a rândul s-au străduit să condamne participarea României la campania răsăriteană și care au calificat drept absurditate continuarea luptei după recucerirea Basarabiei și Bucovinei, nu îndrăzneau acum să facă nici cel mai timid gest de protest împotriva măcelăririi diviziilor române în Munții Tatra. Colaboraționiștii Guvernului Sănătescu au jertfit nu mai puțin de 170 000 de vieți omenești pentru triumful bolșevismului în Europa.

în același timp Mareșalul Antonescu, marele camarad al acestor luptători jertfiți în mod criminal, era târât dintr-o închisoare în alta și maltratat ca ultimul dintre criminali. Martiriul său a durat până în iunie 1946, când conducătorii lași și supuși deja de atunci total Moscovei au aprobat trimiterea sa în fața plutonului de execuție.

Idila tragică a colaborării bolșevico-române a luat însă repede sfârșit. împins tot mai mult la strâmtoare de adevărații stăpâni ai țării, impertinenți și pretențioși, Regele Mihai a apelat în cele din urmă la unicul om de la care mai avea de așteptat un sprijin leal în această mlaștină morală, în care adusese țara Guvernul Sănătescu, la generalul N. Rădescu. Acesta a

fost singurul care a încercat să determine forțele de ocupație sovietice să respecte tratatele româno-sovietice încheiate, care fuseseră garantate de Puterile occidentale. Căci oricât de aspre ar fi fost acestea, totuși ele păreau ideale față de aplicarea lor arbitrară și drastică de către sovietici. Atitudinea demnă a noului prim-ministru era potrivită pentru a accelera clarificarea situației. Vâșinski a trebuit să se prezinte personal, pentru a preîntâmpina apelul lui Rădescu la conștiința națiunii împotriva tuturor „cei fără Neam și fără Dumnezeu[1]*. Un pumn bătut în masa Regelui a fost de ajuns pentru a spulbera și această ultimă speranță de izbucnire a rezistenței naționale împotriva asupritorului. Căci măsurile reprezentanților români care nu au ținut seama de interesele națiunii, ci de dorințele aliaților occidentali, trebuiau să depindă de aceștia. Și deoarece reacția acestora la domnia arbitrară a sovieticilor în România era egală sau aproape egală cu zero, apelul generalului Rădescu a rămas fără efect. Regele a trebuit să se supună dorințelor lui Vâșinski și să accepte noul curs de bolșevizare a României. La 6 martie 1945 a fost încheiat definitiv capitolul Guvernelor „demo- cratice care se succedaseră de la 23 august 1944. în această zi sovieticii și-au scos masca. Noul Guvem, pur comunist, al lui Petru Groza a schimbat radical cursul.**

Mai întâi au fost îndepărtați cei care contribuiseră la căderea României. Faptul că forța care îi mânase în acțiunile lor fusese simpatia pentru democrațiile occidentale, nu putea fi apreciat de sovietici decât ca o vină în plus. Cei clarvăzători s-au folosit de primul prilej pentru a pleca în străinătate în învălmășala evenimentelor, care au urmat după 6 martie 1945, punându-se astfel în siguranță. Unii dintre ei cu documente în regulă, care le fuseseră acordate în înțelegere cu puterea de ocupație, într-o anumită măsură ca ultimă răsplată pentru serviciile lor; alții au fost lăsați să fugă, închizându-se ochii. în sfârșit, mai existau și fugari adevărați. Acestora le-a urmat în anul 1947 și Regele.

Toți ceilalți care au fost fie prea miopi, sau care mai sperau în atotputernicia democrațiilor occidentale și credeau că mai au dreptul la recunoștința acestora, deși se mirau că ea întârzia atât de mult să apară, au intrat rând pe rând în închisoare, în lagăre de concentrare sau au ales calea morții. Toți colaboraționiștii de la 23 august 1944 au fost alungați cu biciul bolșevic din posturile în care fuseseră tolerați la început. Conducătorii opoziției „democratice" se aflau fără excepție în închisoare sau spiritul lor cedase de mult torturilor asupritorilor.

Mihai Antonescu a fost executat împreună cu Mareșalul Antonescu. Prin aceasta el a mai avut onoarea în ultimul moment al vieții sale nedemne să cadă lângă un om, care îl ridicase din nimic și pe care îl trădase în repetate rânduri.

Odată înhămată ca satelit la troica sovietică, România a fost predată unor nelegiuiți străini de Neam și fără Dumnezeu, care nesocoteau orice drept. Biciuită până la sânge, ea mai zace și astăzi în praf la picioarele Crucii profanate și își așteaptă Reînvierea.

FACSIMILE

T E L E 0 R A II A

tS E T *IJARELUI STAT NA J OR*
Secția H-a

Urmare la telegrama at fratii Hr.365, am onoare a raporta mat jos protestul făcut la U.C.G.Genian:

"Comentarea situației inamicului din Est la mijlocul lulDecem-wte,care a fost predată atașaților militari aliați-, în scris,în ziua le 15 Decemvrie,conține spre surprinderea mea fraza: Atacul secundar rusesc contra Armatei 3-a Română pe frontul DON,a adus Rușilor **un** *re— ndtat neașteptat.Numai lipsa., de rezerve ,precum și greutăților în reaprovizionare* **au** *împiedecat pe Ruși să exploateze acest succes și ■să înainteze către ROSTOV".*

Această frază va lăsa pentrU fiecare impresia că succesul rusesq în *cotul DONULUI, a fost prea ușor obținut din cauza slabei rezistențe a trupelor noastre și că numai lipsei de rezerve rusești și a ne- Așteotatului succes se datorește faptul că această operațiune nu s'ă transformat într'o ruptură strategică până la ROSTOV.*

Aceste tnformatluni înseamnă o apreciere Jignitoare si nemeri- țatajientru lupta și marele sacrificii ale trupelor noastre din cotul

După cum vă este cunoscut,desigur,eu însumi am atras atențiunea tn repetate rânduri și în scris,din ordinul Domnului llarește Antonescu fia *!J.St.Li.Român ou mult înainte de se produce atacul rusesc,că în ■totul DONULUI se așteaptă acest mare atac.*

In acelasi tlmo am cerut întăriri pentru trupele noastre în spe-tclal blindate,precum și aducerea rezervelor germane în înapoia fron- tutut *Armatei a 3-a Română, ce fuseseră promise.*

Ca urinare la aceste interventii mi s'a confirmat că chiar foru-rile competente germane au cunoștință despre iminența acestui atac, ii otf *au fost luate măsuri néSesare.*

Așa că,ceea ce s'a întâmplat ulterior nu poate fi,în nlctun caz, '■Arunțate în sarcina trupelor noastre.

Chtar acum stau în cotul DONULUI,aceleasi trupe române, Wturi de camarazii lor germani, în luptele cele mal grele,așa că **nu** *'.urită în nlctun caz să fie Jignite.*

Deaoela rog:

l/.In cazul când formularea amintită din comentariul asupra situației inamicului este făcută de către Comandamente mat înalte,rog :triniteți acestor Comandamente acest protest al meu.

2/.In cazul când formularea acestei fraze este datorită unet relatări interioare a Secției legatura externă,rog a face să parvină Atașaților militari aliați modificarea acestei fraze conform realității și *adevăratelor cauze care au făcut posibil succesul rus".*

ATASASfiSRSKiITAR I1ERT.H1

Antonescu
Mareșal al României
și
Conducătorul Statului"

Asupra raportului Domnului Vice-Președinte al Consiliu- e Miniștri și Ministrul Afacerilor Străine cu Nr.40421/1,43j

In baza dispoziținnilor Decretelor-Legi Ni*. 3052 din 5 «brie și Nr.3O72 din *7* Septembrie 1,40 ;

AM DECRETAT ȘI DECRETAM :

ART.I.— Domnul General GHEORGHE ION este numit pe ziua Iunie 1,43, Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar rei la Berlin.

ART.II.- Domnul Vice-Președinte al Consiliului de Mi- fl șl Ministrul Afacerilor Străine este Însărcinat cu execute estul Decret.

Dat fn București, la

Antonescu

MAREȘAL AL ROMÂNIEI

ȘI

CONDUCĂTORUL STATULUI

VICE PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINIȘTRI

ȘI

MINISTRUL AFACERILOR STRAINE

Antonescu

7 Mal, 1944

Nr.39 Conf./P.2.

CONFIDENTIAL

Domnule VICE PREȘEDINTE AL CONSILIULUI,

Manifestările politice, din ultimul timp, al* Conducerii germane cu ocazia vizitei Dlui Mussolini la Marele Cartier General German, precum șl felul cum eate privit* și trezita, stat de oficialitate cdt șl de preaa german*, problema ungară, îmi sugerează unele reflecții asupra Conducerii politico germane, rămasă încă, ou toate marile frământări ți evenimente petrecute în timpul din urmă, la vechile ei linii.

Lipsă de imaginație sau struțlam politic ?

Și una șl altă t

Suntem pe pragul fazei decisive a aceetul război. Ara văzut oue acestei faze decisive i-a premers, de partea adversarilor germaniei, una de intensă pregătire, atât militară cât și politică. 0 pregătire care a culminat prin dura șl îndelungată of enoivu trusă, ce-a putut refula argatei* germano până în Carpați și prin formidabila ofensivă teroristă aeriană a Anglo-Araorioanilor, cu efeote extrem do grave pentru rezistența morală și materială afrontului intern

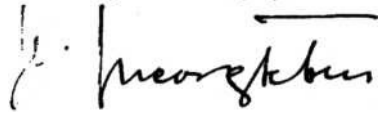

LEOATIUNEA REGALA.A ROMÂNIEI,
BERLIN.

7 Junie ***19*4***

■r.jJ
Conf./Es2
*cC:**y:SX;;iIAL***

Domnule J'iac-Jrcșeu^nte ^2 ***Cons tl tulul,***

-r,j,vasta cea «uit așteptată a tnceput tnftne ! A^teptatS *1 de ^■id-AviertaaAl ,t de lere^l.Ba cel clntc.tu poate de recce,din 0-clljața de a satisface Imperioasa cerere,atnt de tnatctentd a So-vl„tclar,de s ***le u,.ura*** c sUuajie cars ***altfel va trebui să ajur.jS*** th ***cur&nd*** st sa ***la epu^arejde cellalll.dln operanta unui a-ccea ca-, rc 0,1 le ofere o*** sar.să ***da*** a ts*tf*t ***din Opacul arcu ta care ce abat de*** | ■ ***tar:rtcar.it*** s'au ***itotdrtt cit tnceapS invazia, tr. afară]*** ***mr st din calcul poll-'***

• *a*

■^,s?rs s sc ^re *iStrU* =1

âolse,,-..... . *cară* j,

calcare al di-,t n ■*2Jo*-^*eri**canii*
. .. . . *n*^.*or anarhia* /niot uer:.-.antt
'01 r ^ttul de

***ra**JII)0lit,lu2e ,,*
***P^a tnal**iei r••e,B*
t "_e_a*eon °^era**itun*^ ^«icdlnte *aJ Co**wt/tu_,'* ,djî^as*i*^*ra*.

ele.

Ministerul Romînesc la Berlin
Jl.
General Ion Gheorghe

LE6ATIUNEA REQALA A ROMÂNIEI,
BERLIN.

7 Iunie 1944.

Domnule Vice Președinte al Consiliului,

Am onoarea a Vă Înainta, aci alăturat în oopia, nota verbală Nr.lOl S.P. din 13 Mai 1944, prin care am exprimat Ministerului Afacerilor Străine german regretul pentru apariția unui articol Intitulat "Aufgerdttel- ter SBdosten" (Sud-Eatul în fierbere)., în ziarul "Deutsche Allgemelne Zeltung" din 3 Mal e.c.

Acest articol, sub forma unei corespondențe din Belgrad, lăsa să se întrevadă că în România domnește, de fapt, o atmosferă ostilă Germaniei și încerca să pună într'o lumină nefavorabilă Guvernul Român, susținând că "anumite cercuri guvernamentala .... au încuviințat propaganda lui Maniu", dând poporului german o falsă impresie asupra ținutei politica a României.

Ca urmare la protestul meu, Auswărtlges Amt ai-a răspuns că redacția ziarului susnumlt a primit avertismentul necesar.

Primiți Vă rog, Domnule Vice-Președinte al Consiliului, încredința-rea prea înaltei mele conelderațiuni.

FACSIMILE

MINISTRU

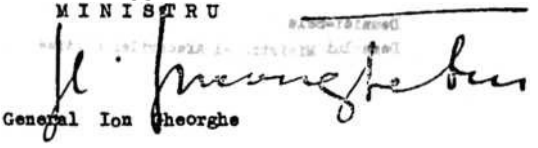

General Ion Gheorghe

M lull»

Confidaatlal

pr.MTB/1 1 8

Danni* M 1 > 1 a t r n ,

On wmza 1* talacram aaa alftall Ba.Hl* an aaaaraa a W faaa anaaaaat al matrtlcaa *MA* ai«a cmmloat «1 aatlṭaaaa ratal la arlflal atalai analaaal Xlaaa Illaaen a fart txaaapartatl, oaataaa alaurllar gaaaxala Inaba oaatza arxallaz, latr'aa laclr 4a anal 4ia Sat* laanl nala aa aril la praaaat an a pntat *tl* atablllt *1 alibara- xaa al n aata paalM.ll laalata da tazalaara xlabainlnl.

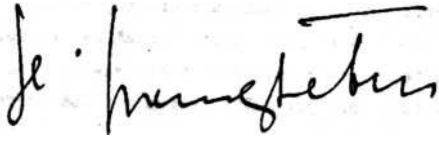

Gaaaral Ian

Daaalal-Sala
Danalnl malatrn al Ifaoarllar Btrllaa

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine sub No. ///.

AM DECRETaT SI DECRETAM s

Art.I.- Domnul General ION GHEORGHE, Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar al României la Berlin, este destituit din funcțiune pe data de 10 Octombrie 1944, pentru pactizare cu inamici

Art.II.- Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în București, la^/ Octombrie 1944.

MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE,

CURTEA **SPECIALI** PENTRU **JUDECAREA CRIMINALILOR** DE RĂZBOI.

ACUZATOR PUBLIC: CAMIL SUCIU.

Cabinetul II

OBDONANTA
19 Aprilie 1945.

Koi, Camil Suciu, acuzator public,

Văzând că la acest cabinet se cerce.teză cauza Generalului Ioan Gheorghe, dispărut, oănult criminal oe războiu,

Văzanu că din adresa No.46^5/949 a UI ni st arul ui de Război, rezultă că numitul bănuit criminal ce războiu poseca ca avere un Imobil in București, Str .Ciprian Porumbescu No.4, * Văzând și dispozițiile art, j din legaa >0 din 21 Ianuarie 194b, pentru urmșrirea și pedepsirea criminalilor și proritorilor ce războiu,

DISPUNEM :

înființarea anul sechestru Asigurător asupra imobilului din București Str. Ciprian Pprumbescu No.4, proprietatea bănuitului criminal de războiu General Ioan Gheorghe. -

Se va scrie Tribunalului Ili'ov secția Notariat penti a lua inscripție asupra suszisei averi.-

Dată la cabinetul nostru.-

ACUZATOR PUBLIC, Camil

INDICE*
nume de persoane

ALEXANDRU I, Țar al Rusiei — 122.

ALINESCU, BARBU — 252.

ANTONESCU ION, Conducătorul Statului — 103, 104, 105, 113,

117, 121, 125, 127, 131,135, 137,
1 1 1 151, 156,
1 1 1 1 1 1
1 1 2 2 2 2
2 2 2 2 2 2
2 2 2 2 2 2
2 2 2 2 2 2
2 2 2 2 3 3
3 3 3 3 3 3
3 3 3 3 3 3
349, 350, 352, 353, 355, 356,357, 359, 360.

ANTONESCU, MIHAI — 100, 101, 144, 164, 168, 193, 196, 199, 210, 223, 225, 231, 233, 246, 248, 266, 269, 271, 272, 274, 280, 282, 284, 287, 297, 303, 304, 310, 313, 323, 325, 335, 347, 351, 353, 354, 358, 360.

ARBORE, ION — 337.

ARIKAN, SAFET — 331.

AVERESCU, ALEXANDRU — 107.

AUSCHNITT, MAX — 327,328.

BADOGLIO, PIETRO — 322

BĂRDOSSY, LÂSZL6 — 222

BOSSY, RAOUL — 169, 178, 208, 209, 210, 214, 222, 224, 247, 248, 249, 266, 272, 273.

BRĂTIANU, CONSTANTIN I. C. — 342, 358.

BRĂTIANU, GHEORGHE I. — 166

BRĂTIANU, ION I. C. — 108, 132

CANARIS, WILHELM — 143.

CAROL AL II-LEA, Rege al României — 105, 106, 107, 109, 112, 115, 116, 123, 125, 127, 132, 134, 137, 139, 143, 160, 327.

CĂLINESCU, ARMAND — 117.

Indicele nu are referiri și la *Studiul introductiv.*

CIANO, GALEAZZO — 269, 320, 322.
CIUPERCĂ, NICOLAE — 205.
CHURCHILL, WINSTON — 190, 317.
CLODIUS, CARL — 336.
CODREANU-ZELEA, CORNELIU — Ill, 112, 114, 116, 125, 126, 146.
CRAINIC, NICHIFOR — 331.
CREȚIANU, ALEXANDRU — 292, 328,353,354.
CRUȚESCU, RADU — 344
CUZA, A.C. — 111.

DAVIDESCU, GHEORGHE — 294.
DAVIDESCU, NICOLAE — 313, 337.
DOBRE, GHEORGHE — 181, 270.
DRAGALINA, CORNEL — 254
DRAGOMIR, NICOLAE — 144.

FABRICIUS, WILHELM — 125, 126, 141.
FERDINAND I, Rege al României — 108.
FILIPESCU, GRIGORE — 107.
FILIPESCU, NICOLAE — 107.
FREISSNER, JOHANNES — 345.

GAFENCU, GRIGORE — 176.
GALLIN, GEORGE — 326, 344.
GERSTENBERG, ALFRED — 347.
GIGURTU, ION — 124.
GOGA, OCTAVIAN —112,114.
GORING, HERMANN — 133, 148.
GRECIANU, CONSTANTIN — 141, 143, 144, 155.
GRIGORCEA, VASILE — 169, 273.
GROZA, PETRU — 342, 359.
GUDERIAN, HEINZ — 21 1, 333, 336, 339.

HALDER, FRANZ — 235, 240.
HANSEN, ERIK — 153, 195, 237, 339.
HAUFFE, ARTHUR — 153, 195, 239, 260.
HAYES, CARLTON — 352.
HENCKE — 280.
HESS, RUDOLF — 238.
HIMMLER, HEINRICH — 330.
HITLER ADOLF— 111, 116, 117, 118, 120, 133, 148, 151, 157, 178, 183, 204, 207, 214, 217, 240, 260, 263, 266, 275, 285, 306, 307, 314, 318, 332, 333, 340, 353.
HORTHY MIKLOS — 312, 314.

IACOBICI, IOSIF — 205, 226.
1ORGA, NICOLAE — 154.
IAȘINSCHI, VASILE — 150.
IOANIȚIU, ALEXANDRU — 136, 164, 181.
IONESCU, TAKE — 107.

JAENECKE, ERVIN — 297, 307.
JIENESCU, GHEORGHE 210.

KÂLLAY, MIKLOS — 312.
KEITEL, WILHELM — 224, 230, 234,260, 301,333.
KILLINGER, MANFRED — 153, 166, 221,232,246, 280,347.
KIWIMAEKI — 295, 331.
KLEIST, E. — 241.
KUN, BtLA — 223.

LASCAR, MIHAI — 252.
LUDWIG, EMIL — 128.

MADGEARU, VIRGIL — 154.
MANIU, IULIU — 108, 109, 112, 116, 267, 268, 343, 350, 352, 354,356,357,358.
MANOILESCU, MIHAIL — 124.
MANSTEIN, ERICH — 236, 255.
MIHAI I, Rege al României — 108, 136, 202, 207, 224, 351, 355, 356, 358, 359, 360.
MOLOTOV, VIACESLAV — 173, 186.
MORUZOV, MIHAI — 137.
MUSSOLINI BENITO — 116, 128,288, 320,321,323,325.

NEUBACHER, HERMANN — 133, 141, 156, 262.
NICULESCU-BUZEȘTI, GR. — 293,341,355,356,358.
NOVICOV, NICOLAI — 355, 356.

PANTAZI, CONSTANTIN — 136, 138, 164.
PAPANACE, CONSTANTIN — 150.
PAUKER, ANA — 358.
PAULUS, FRIEDRICH — 184.
PETRESCU-TITEL, CONSTANTIN — 342, 358.
PETROVICESCU, CONSTANTIN — 145.
POPESCU, STELIAN — 114.

RACOVIȚĂ, MIHAIL — 243, 246, 346.
RADU, GHEORGHE — 253.
RADESCU, NICOLAE — 359.
RIBBENTROP, IOAKIM — 147, 220, 232, 267, 274, 295, 299, 301,309, 333.
ROMALO, ALEXANDRU — 143.
ROMELL, ERWIN — 333.
ROOSEVELT FRANKLIN — 290.
ROZIN, GHEORGHE — 133, 137.
RUNSTED, GERD — 179, 194.

SĂNĂTESCU, CONSTANTIN — 341,358,359.
SCHMIDT, PAUL dr. — 100, 149, 215,291.
SCHOBERT, RITTER — 179, 194,236.
SCHULENBURG, FRIEDRICH — 186.
SCOPPA, BOVA — 269, 322, 324.

SIMA, HORI A — 125, 126, 146, 175.
SOLACOLU, NICOLAE — 292.
SPEIDEL, WILHELM — 262.
STALIN I. V. — 122, 290, 358.
STEENGRACHT — 97, 98, 101, 313,328.
STOJÂY- 210, 312.315.
STURDZA, MIHAI — 150.

ȘEICARU, PAMFIL — 97,98,100, 101, 103.
ȘTEFLEA, ILIE — 164, 225, 235, 242,243,251,286, 302,309.
ȘTIRBEI, BARBU — 327, 328, 329, 341,353,354,356.

TANRIOER, SUPHE — 286, 303.
TĂTĂRANU, NICOLAE — 252.
TĂTÂRESCU, GHEORGHE — 110, 138.
THOMAS, GEORGE — 133.
TILICHI, EUGEN — 336.
TIMOȘENKO, K. S. — 237.
TIPPELSKIRCH, KURT — 136. 137, 138.
TITULESCU, NICOLAE — 119.

V AIDA-VOIEVOD, AL. — 109.
VÂȘINSKI, ANDREI I. — 342, 359.
VIȘOIANU, CONSTANTIN — 355, 356, 358.
VOJEN, VICTOR — 141.
VOROBCHIEVICI, OCTAV — 137.

WILHELM AL II-LEA, împărat al Germaniei — 115.
WILSON, HENRY — 354, 358.
WOERMANN — 209, 279.

ZĂVOIANU, ȘTEFAN — 145.
ZEITZLER, KURT — 242, 245, 333.

CUPRINS

STELIAN NEAGOE

CAZUL GENERALULUI ION GHEORGHE

REPERE ISTORICO-BIOGRAFICE 7
Miniștrii României la Berlin • Al doilea general de Pitești

ATAȘAT MILITAR LA O.K.W..... 15
„Inamicul principal este și rămâne Anglia" • Erori în politica externă germană ■ Totalitarismul absolut duce la comunism • „Evacuarea radicală a evreilor'[1]

PREDECESORUL ȘI SUCCESORUL ÎN OGLINZI PARALELE 26
Transilvania — leagănul poporului român * Antoneștii la Hitler * „Furtuni în pahar cu apă“ * Tragedia de la Don • Un succesor „demn de un așa predecesor" ■ „Mareșalul pare posomorât și deprimat" * Errare humanum est!

AMBASADOR ÎN TIMP DE RĂZBOI 45
Chestiunea ungară • Polemici cu Mihai Antonescu • De la defecțiunea Italiei la avertismentul danez * Incidente diplomatice • Bătălia aeriană pentru Berlin * Războiul nervilor și similitudini gertnano-ruse • Struțism politic • Invazia

PREȚUIREA MARELUI ISTORIC GERMAN ANDREAS HILLGRUBER 71

DOSARUL UNEI FALSE CONDAMNĂRI LA MOARTE 74
Intriga de la Berna * Destituirea * Cabala radiofonică • „Vânătoarea de vrăjitoare" • Ancheta • Apărarea * Ancheta continuă * întru adevăr * Condamnarea

ÎN EMIGRAȚIE.....90

Notă asupra edi/iei 93

Generalul ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREȘALUL ANTONESCU

FULGERUL DIN SENIN 97

<_y *urna fM-we* „FENOMENUL" ANTONESCU 104

Falimentul vechilor partide politice 106

Noi fenomene în viața politică 110

***Mișcarea Legionară (Garda de Fier) *110**

Generalul Antonescu apare pe scena politicii interne 113

Dictatura Regelui Carol al 11-lea 115
Izolarea României pe planul politicii externe 117
Catastrofele din 1940 și preluarea puterii de către Antonescu..... 121

a c/'Ma
GUVERNUL ANTONESCU ȘI SFÂRȘITUL GĂRZII DE FIER..... 128
Structura socială a României..... 130
Moștenitor al angajamentelor politice..... 132
Primele mele impresii despre noul regim..... 135
Conflictul cu Legiunea se agravează.....144
Rebeliunea Gărzii de Fier.....151

***S/crdea a- Iteuz* ADERAREA ROMÂNIEI LA PACTUL TRIPARTIT 158**
Momente psihologice ale noii orientări..... 158
Figuri politice în jurul Generalului Antonescu 163
Aderarea României la Pactul Tripartit 169

a, fialta
RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA UNIUNII SOVIETICE PÂNĂ LA STALINGRAD 178
Cum a fost România informată despre campania proiectată..... 178
Greșeli militare și politice înaintea ofensivei din Rusia 186
Campania din anul 1941 193
Desfășurarea primelor operațiuni 193
Fenomene în Hinterland 197
Impresii de pe frontul german de răsărit.....203
Odessa — sau marea decepție 204
***Probleme interne și externe ale României la sfârșitul anului 1941* 208**
Semne nefaste la răsărit.....210
Campania din anul 1942.....212
Situația de pe frontul de răsărit la sfârșitul lui 1941 212
Atestarea intrării în Pactul Tripartit.....222
Debutul plin de succes al campaniei din 1942.....236

Luptele de pe Don, de la Stalingrad și din Caucaz...240
Fenomene de nervozitate în cadrul conducerii operațiunilor.....242
Lovitură suspectă a lui Mihai Antonescu.....246

Catastrofa de la Stalingrad și urmările ei imediate 249
Situația Alinatelor a 111-a și a IV-a române.....249
începutul contraofensivei rusești 251
Ofensiva inamicului pe Don; catastrofa Armatei a Hl-a 252
Sfârșitul Armatei a IV-a și catastrofa finală.....254
Noua deviză: apărarea Europei.....256
Compromisuri germano-române pe ruine 258

a cMt/xa

***Q.K* AMBASADOR ROMÂN LA BERLIN.....263**
Adâncirea divergențelor de păreri între România și Germania.....263
Germania acuză pe Maniu și Mihai Antonescu de trădare.....267
Numirea mea ca ambasador la Berlin 271
Probleme litigioase nerezolvate 275
Lovitura de Stat din Italia și urmările sale 282
Nouă întrunire a partenerilor Pactului Tripartit.....287
Dificultăți sporite cu Mihai Antonescu 291
Cine trebuie să apere Carpații 296
Situație haotică la București 301
Prima întâlnire Hitler-Antonescu la castelul Klessheim 306
Cea de-a doua întâlnire de la Klessheim 311

CAPITULAREA.....322
Presimțirea trădării 322
Semnele fatale se înmulțesc 330
Ultima întâlnire a Mareșalului cu Hitler 333
Se pregătește lovitura de Stat 340
Lovitura de pumnal a trădătorilor.....343

REVERSUL MEDALIEI.....348

România ar fi putut deveni salvatorul Europei.....348
Ce s-a întâmplat între timp la Cairo 351
Crimele pedepsite. 357

FACSIMILE.....361

INDICE — nume de persoane 365

Apărut: aprilie 1996
Culegere și paginare computerizate

/ti **>IDIS4N**

Departamente editorial
ADISAN COMPUTER **SRL**

Tiparul a fost executat la tipografia editurii